

ΕΡΗΣΟΚΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΑΘΗΝΑ 2004

*Ε*ρησκέίες
και
*Τ*έχνες

ΕΠΕΑΕΚ - Γ' ΚΠΣ

Άξονας 1

Μέτρο 1. 1

Ενέργεια 1. 1.1. Προγράμματα ένταξης των παιδιών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα

Πρόγραμμα: «Εκπαίδευση Παλινοστούτων και Αλλοδαπών Μαθητών»

Χρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή Ένωση - ΕΚΤ

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Φορέας παρακολούθησης:

ΥΠΕΠΘ Ειδική Γραμματεία Π.Ο.Δ.Ε.

Ειδική Γραμματέας: Στ. Πριόβολου

Διεύθυνση Γ' ΚΠΣ

Φορέας υλοποίησης:

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Επιτροπή Ερευνών

Τμήμα Φ.Π.Ψ.

Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής

Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου

Ιλίσια 15784

Τηλ.: 210-7277522

E-mail: info@keda.gr

Website: <http://www.keda.gr>

Επιστημονικός υπεύθυνος: Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου

Επιστημονικός σχεδιασμός: Π. Παπαγιάννη

Υπεύθυνη δράσης: Π. Παπαγιάννη

Συγγραφή: Άννα Κουτονή

Εικογράφηση: Νικόλας Τζίβας Πέτροβας

Διορθώσεις: Κατερίνα Κουτουμάνου

Παραγωγή - Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΕΠΕΕ

ANNA KONTONH

Ερμηνείες
και
Τέχνες

εικονογράφηση: Νικόλας Τζίβας Πέτροβας

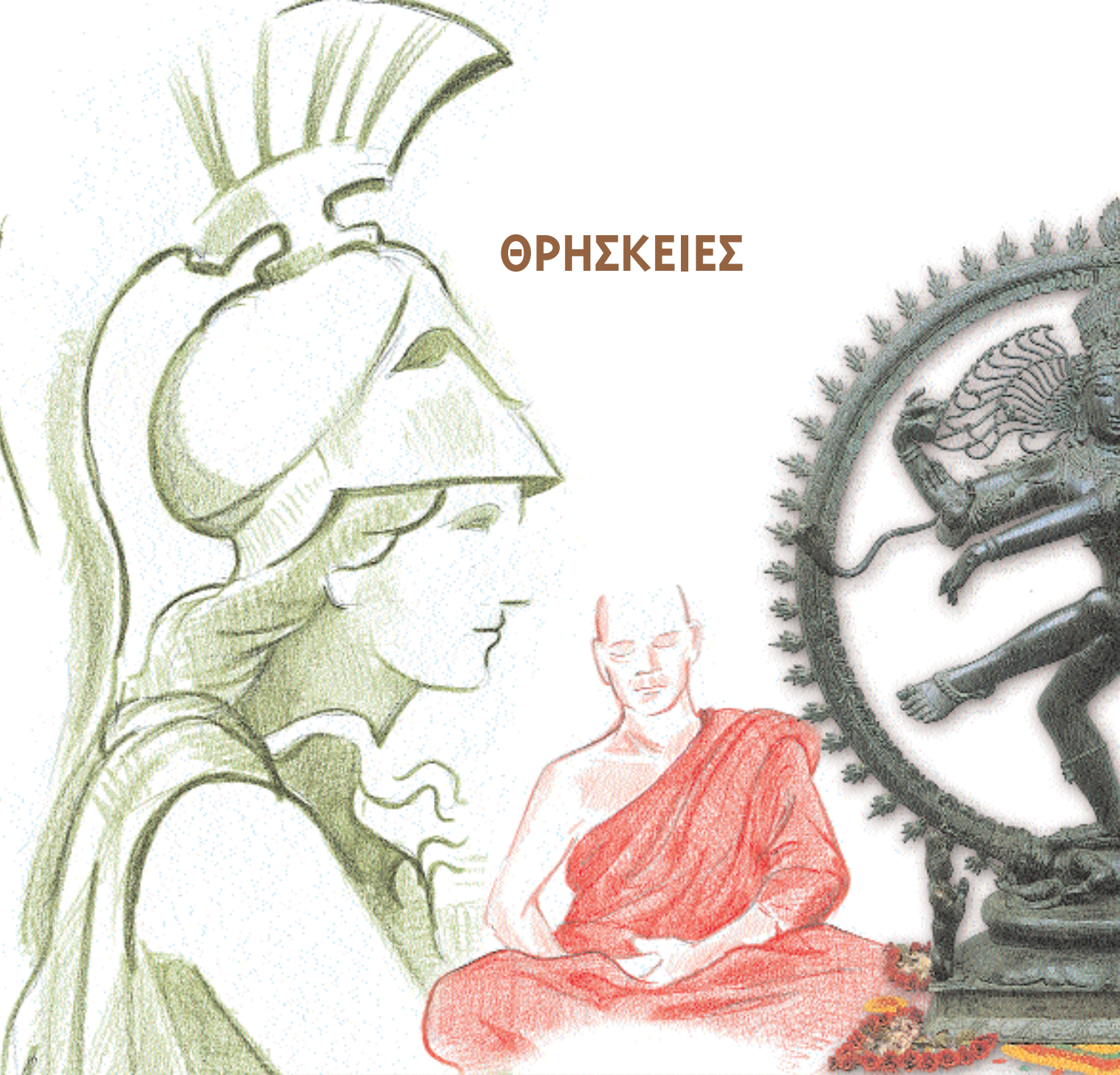
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
Αθήνα 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ	8
Η ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	10
Η ΙΝΔΙΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	12
ΜΑΓΙΑ-ΙΝΚΑΣ-ΑΖΤΕΚΟΙ	14
ΣΟΥΜΕΡΙΟΙ-ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ-ΧΕΤΤΑΙΟΙ-ΦΟΙΝΙΚΕΣ 5000-1000 π.Χ.	16
ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ	18
Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟ 3000 π.Χ. ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΕΣ	20
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	22
ΙΝΔΟΥΙΣΜΟΣ	26
ΤΖΑΪΝΙΣΜΟΣ	28
ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ	30
ΚΟΜΦΟΥΚΙΑΝΙΣΜΟΣ	32
ΤΑΟΪΣΜΟΣ	34
ΣΙΝΤΟΪΣΜΟΣ	35
ΖΩΡΟΑΣΤΡΙΣΜΟΣ	36
ΣΙΧ	37
ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ	38
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ	40
ΙΣΛΑΜ	42
ΤΕΧΝΕΣ	44
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	47
ΤΟ ΖΙΓΚΟΥΡΑΤ ΣΤΗ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ	48
Η ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ	50
ΟΙ «ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ» ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	52
Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	54
ΠΑΝΘΕΟΝ ΚΑΙ ΚΟΛΟΣΣΑΙΟ ΣΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ	58
Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ	62
ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΣΤΟΝ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΟΣΜΟ	64
ΤΟ ΜΑΝΤΙΡ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΓΚΟΡ ΒΑΤ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΟΤΖΗ	66
ΤΟ ΣΙΝΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΗ ΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ	68
Ο ΓΟΤΘΙΚΟΣ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΣΑΡΤΡ	70
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ: Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΑΣ	72
ΤΟ ΜΠΑΡΟΚ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	76
Ο ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 19 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	80
19 ^{ΟΣ} – 20 ^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ: ΝΕΑ ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ	82
ΓΛΥΠΤΙΚΗ	91
ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	92
ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ – ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ	93
ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	94
ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΜΙΝΩΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	96
ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	98

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ	100
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	106
Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ	108
ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ	112
Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ	114
Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΙΝΔΙΑΝΟΥΣ	118
Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΣΤΟΥΣ ΙΝΚΑΣ — ΜΑΓΙΑ — ΑΖΤΕΚΟΥΣ	120
Η ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ	122
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ	126
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	139
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	140
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΑΒΟΡΙΓΙΝΕΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ	142
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	144
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ	146
ΜΙΝΩΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	148
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	150
ΡΩΜΑΪΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	152
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ	154
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	158
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	162
INDEX	185

ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

Οι άνθρωποι έχουν διαρκείς αναζητήσεις για τη ζωή και το θάνατο και στρέφονται στη θρησκεία για να βρουν απαντήσεις. Πρώτα – πρώτα λάτρεψαν τη Φύση. Ζούσαν πολύ κοντά στη φύση, την αγαπούσαν και τη σέβονταν, γιατί από αυτή ζούσαν. Λάτρεψαν λοιπόν τον ουρανό και τα ποτάμια, λάτρεψαν τον ήλιο και τη μητέρα-γη. Αλλά και τα ζώα, οι ελέφαντες και οι αετοί, οι λεοπαρδάλεις και οι βίσονες, ήταν μέρος της ζωής αυτών των ανθρώπων. Δεν μπορούσαν παρά να σέβονται το ζωικό βασίλειο και να το συμβολίζουν με λατρευτικά στοιχεία, όπως το ελεφάντινο πνεύμα ή το πνεύμα της αρκούδας. Για τους ανθρώπους αυτών των παραδοσιακών κοινωνιών τα πνεύματα της φύσης, δηλαδή το πνεύμα του νερού, της γης, του ήλιου, του ουρανού, των ζώων, αποτελούσαν την ίδια τους τη ζωή, γιατί συνέδεαν την ευτυχία τους ή τη δυστυχία τους με την επιρροή αυτών των πνευμάτων. Πνεύματα καλά, αλλά και πνεύματα κακά, όριζαν, σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των ανθρώπων, τη ζωή τους. Επίσης, τα πνεύματα των προγόνων ήταν πολύ ισχυρά και σεβαστά. Οι κοινωνίες αυτές, κυρίως αγροτικές, ήταν μικρές κοινότητες ανθρώπων, που τις χαρακτήριζε η αυτάρκεια. Δηλαδή ό,τι είχαν ανάγκη να καταναλώσουν το παρήγαν οι

ίδιος κι έτσι δεν δημιουργήθηκε η ανάγκη για μια ευρύτερη επικοινωνία με έναν άλλο κόσμο, έξω και πέρα από τον μικρόκοσμο της κοινότητάς τους. Αυτές οι «κλειστές» κοινωνίες ζούσαν από τον ίδιο τους τον εαυτό κι έτσι έμαθαν να σέβονται το παρελθόν τους. Οι πρόγονοι συμβόλιζαν το παρελθόν της κοινότητας, γι' αυτό και έπρεπε να είναι σεβαστοί.

Στην αρχή οι άνθρωποι λάτρεψαν πολλούς θεούς και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις τους ήταν στενά δεμένες με το φυσικό κόσμο. Σιγά – σιγά όμως άρχισαν να προσανατολίζονται στην πίστη του ενός και μοναδικού θεού. Προς την κατεύθυνση αυτή βοήθησαν και πολλοί πνευματικοί άνθρωποι, οι οποίοι υπήρξαν οι ιδρυτές διαφόρων θρησκειών. Οι θρησκείες αυτές είναι κυρίως πνευματικές, δηλαδή ασχολούνται περισσότερο με την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου θεωρώντας την υλική του διάσταση υποδεέστερη και μάλλον υπεύθυνη για τις αμαρτίες του. Στις πνευματικές θρησκείες δεν υπάρχει αυτή η στενή σχέση με τη Φύση και παρά τα διαφορετικά θρησκευτικά δόγματα με τα ιδιαίτερα τελετουργικά τους, όλες συγκλίνουν σε ένα κοινό σημείο: να διδάξουν τους ανθρώπους έναν τρόπο ηθικής ζωής.

Η ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Στην Αφρική, πριν από το Χριστιανισμό και το Ισλάμ που υπάρχουν σήμερα, δημιουργήθηκαν θρησκείες που αποτελούν την ιστορία και το παρελθόν των αφρικανικών λαών. Στην αφρικανική παράδοση υπάρχουν πολλές θεότητες από τη Φύση ή θεότητες που συμβολίζουν κάποια αξία. Ο **Ορουμιλά** είναι ο θεός της ηθικής τάξης, η **Οσούν** είναι η θεά των ποταμών και της γονιμότητας, ο **Οσαβουίν** είναι ο θεός των βοτάνων. Όμως αυτό που κυρίως έχει σημασία για τους λαούς της Αφρικής είναι οι πρόγονοι. Οι πρόγονοι είναι ιερά πρόσωπα. Στις αφρικανικές παραδόσεις ο θάνατος δεν είναι τίποτε άλλο παρά η μετάβαση σε έναν άλλο κόσμο, στον κόσμο των προγόνων.

Κάθε χρόνο οι πρόγονοι τιμώνται από τις οικογένειές τους με τραγούδια και χορό. Με ιεροτελεστίες οι Αφρικανοί παρακαλούν τα πνεύματα των προγόνων τους να τους εξασφαλίσουν ευτυχία, να τους γιατρέψουν από αρρώστιες και να διώξουν μακριά τα κακά πνεύματα. Μάλιστα οι πρόγονοι βασιλικής καταγωγής είναι σχεδόν θεϊκά πρόσωπα, γιατί, σύμφωνα με τους αφρικανικούς μύθους, έχουν νικήσει διάφορα τέρατα και είναι πλέον μυθικοί ήρωες. Γι' αυτό και οι άνθρωποι έχουν υποχρέωση να τους λατρεύουν σαν θεούς.

Ο ιερέας, ο **μάγος**, είναι πολύ σημαντικό πρόσωπο, γιατί είναι αυτός που διαμεσολαβεί ανάμεσα στους ανθρώπους της κοινότητάς του και στους θεούς και τους προγόνους. Ταυτόχρονα ο ιερέας είναι και **θεραπευτής**, δηλαδή δίνει ιατρικές οδηγίες χρησιμοποιώντας φυτά και βότανα ή ακόμα και «μαγικές» ουσίες για να καταπολεμήσει το κακό πνεύμα. Ο ιερέας είναι ο μόνος που έχει το χάρισμα να «επικοινωνεί» με θεούς και προγόνους και να «μαντεύει» τι πρέπει κάθε φορά να γίνει. Λειτουργεί συμβουλευτικά για όλα τα θέματα που απασχολούν την κοινότητά του και είναι αυτός που βοηθά το πνεύμα και το σώμα του ανθρώπου να λύσει τα προβλήματά του. Ο ιερέας είναι ο μόνος αρμόδιος για να κάνει τελετουργίες με τις οποίες επιδιώκεται να βρεθεί η λύση σε οποιοδήποτε πρόβλημα. Στη διάρκεια αυτών των τελετουργιών ο ιερέας φορά μια ειδική μάσκα που άλλοτε συμβολίζει αγαθές κι άλλοτε βίαιες δυνάμεις. Στις τελετουργίες χρησιμοποιεί διάφορα «μαγικά» αντικείμενα και πέφτει σε έκσταση προκειμένου να «μαντέψει» τι πρέπει να γίνει.

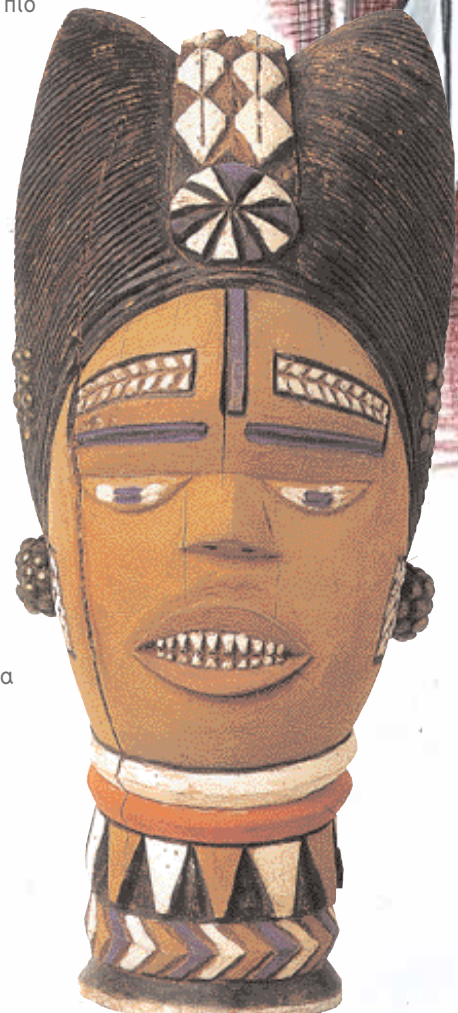
Τα «μαγικά» αντικείμενα μπορεί να είναι από ξύλο, όστρακα, ρίζες δέντρων, οπές ζώων, φτερά πουλιών, μέταλλα και άλλα υλικά. Οτιδήποτε υπάρχει στο περιβάλλον μπορεί να αξιοποιηθεί για την άσκηση της μαντικής τέχνης. Τα πιο γνωστά «μαγικά αντικείμενα» είναι:

Η μαντική ράβδος: όταν στην κοινότητα υπάρχει κάποιο πρόβλημα ο ιερέας με τη βοήθεια της ράβδου δείχνει ποιος είναι υπεύθυνος για το πρόβλημα.

Τα ομοιώματα: κούκλες ανθρώπων ή ζώων που έχουν επάνω τους άλλοτε ένα βότανο, άλλοτε καρπούς ή χάντρες, ή κάποιο δέρμα, χρησιμοποιούνται για να διώξουν τα κακά πνεύματα, για να αντιμετωπιστούν με επιτυχία οι αρρώστιες ή για να προκαλέσουν γονιμότητα στις γυναίκες ή καρποφορία στη γη.

Οι μάσκες: ανθρώπινες μάσκες, ανδρών και γυναικών, αλλά και μάσκες ζώων, χρησιμοποιούνται και αναπαριστούν πνεύματα, που τα επικαλούνται στις τελετές για να τους βοηθήσουν. Επίσης υπάρχουν οι μάσκες μύψης, όπως είναι αυτές της εφηβείας, που τις φορούν στη διάρκεια μιας ειδικής τελετής κατά την οποία οι κοπέλες προετοιμάζονται για το γάμο.

Τα φυλαχτά: χρησιμεύουν για να έχει ο κάτοχός τους προστασία και καλή τύχη. Μπορεί να είναι κατασκευασμένα από διάφορα υλικά, όπως ύφασμα, ξύλο ή κόκκαλα.

Η ΙΝΔΙΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Η ιδέα για τον **κόσμο των πνευμάτων** ήταν πολύ ισχυρή στους Ινδιάνους της Αμερικής και επηρέαζε κάθε δραστηριότητά τους στη ζωή. Οι Ινδιάνοι, που κατοίκησαν την Βόρειο Αμερική χιλιάδες χρόνια πριν, πίστευαν ότι ένα πλήθος πνευμάτων ανθρώπων ή ζώων επηρεάζει καθοριστικά τον πραγματικό κόσμο. Με τα πνεύματα μπορούσε να επικοινωνήσει μόνο ο **σαμάνος**, δηλαδή ο μάγος. Γι' αυτό, σύμφωνα με την παράδοση των Ινδιάνων, ο μάγος ήταν ο μόνος που μπορούσε να προβλέπει το μέλλον και συνεπώς να λύνει προβλήματα. Κάθε μάγος είχε το δικό του πνεύμα-προστάτη. Φορώντας μια περίτεχνη μάσκα ή ακόμα και ολόκληρες στολές και κρατώντας μια κουδουνίστρα μπορούσε να διώχνει τα κακά πνεύματα. Οι Ινδιάνοι για τη λύση οποιουδήποτε προβλήματός τους οργάνωναν τελετές στις οποίες πρωτοστατούσε ο μάγος. Εκεί κάπνιζαν την ιερή πίπα, το κάλουμετ, επειδή θεωρούσαν ότι ο καπνός είχε τη δύναμη να κατευνάσει τα πνεύματα.

Στις τελετές τους παρακαλούσαν τα πνεύματα για να έχουν καλή σοδειά, να έχουν βροχή ή ακόμα ζητούσαν και εκδίκηση για κάποιο κακό που είχε πάθει ένας δικός τους. Οι Ινδιάνοι θεωρούσαν ότι όχι μόνο οι άνθρωποι, αλλά και τα ζώα και τα φυτά έχουν το δικό τους

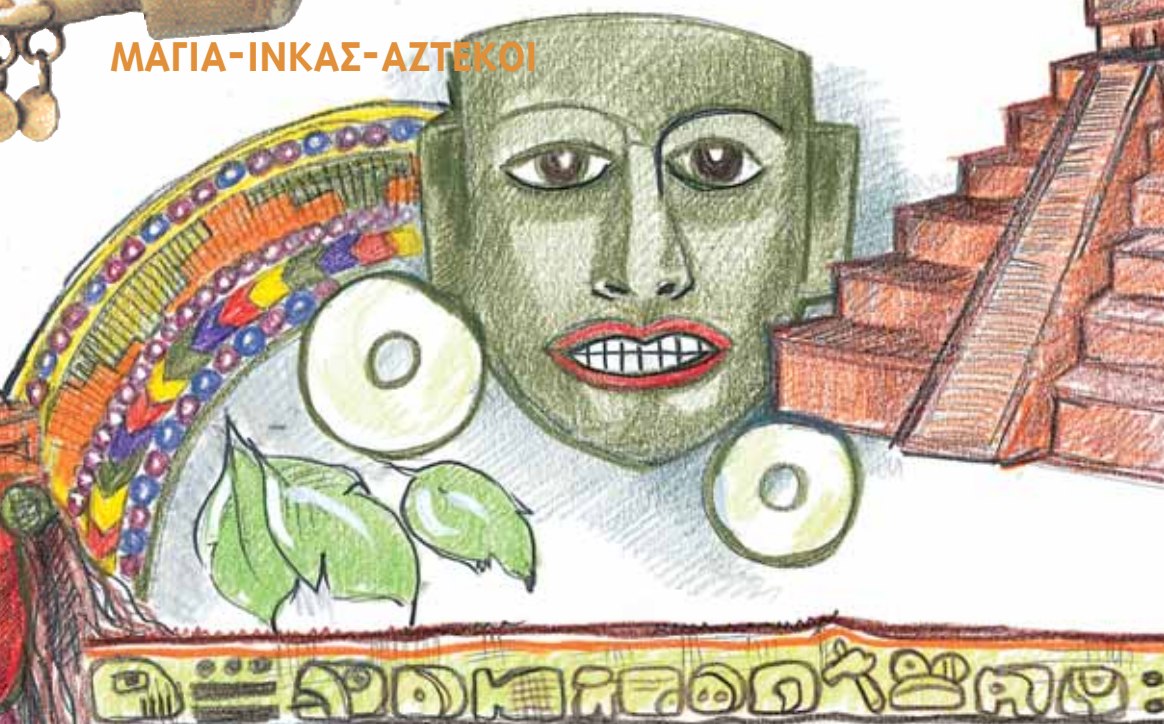

πνεύμα. Για παράδειγμα, επειδή ζούσαν από το κυνήγι, που απαιτούσε προσπάθεια και κόπο, με ιερά φυλαχτά και με τελετές επικαλούνταν τα πνεύματα σκοτωμένων ζώων, της αρκούδας, του βίσωνα και άλλων. Πίστευαν ότι η ψυχή των ζώων παραμένει μετά το θάνατό τους και μάλιστα στο κρανίο τους. Γι' αυτό οι κυνηγοί κρατούσαν το κρανίο του ζώου που είχαν σκοτώσει και το είχαν σαν φυλαχτό.

Οι μάγοι διέθεταν μεγάλη δύναμη. Πολλές φορές για να ελέγχουν τις συμπεριφορές των μελών της κοινότητας χρησιμοποιούσαν κούκλες για «μάγια». Τέλος, οι Ινδιάνοι πίστευαν ότι οι μάγοι εξόρκιζαν τις αρρώστιες με τη βοήθεια των πνευμάτων. Οι σαμάνοι χρησιμοποιούσαν βότανα και φυτά, έφτιαχναν φάρμακα και κάνοντας τελετουργίες θέρπευαν τους ασθενείς. Κυρίως όμως ήταν οι ίδιοι οι ασθενείς, οι οποίοι, επειδή είχαν βαθιά πίστη στις «μαγικές» ικανότητες του σαμάνου τους, τελικά αυθυποβάλλονταν στη θεραπεία.

ΜΑΓΙΑ-ΙΝΚΑΣ-ΑΖΤΕΚΟΙ

Aπό το 1800 π.Χ., που υπήρξαν τα πρώτα δείγματα οργανωμένων κοινωνιών, μέχρι το 15^ο αιώνα μ.Χ., που εμφανίσθηκαν οι Ισπανοί κατακτητές, πολλοί πολιτισμοί αναδύθηκαν από λαούς της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής. Οι κυριότεροι ήταν οι λαοί των Μάγια, των Αζτέκων και των Ίνκας. Οι λαοί αυτοί ζούσαν μια έντονα θρησκευτική ζωή. Λάτρευαν πολλούς θεούς και η πίστη τους ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη Φύση. Κάθε θεός δηλαδή συνδεόταν με ένα φυσικό γεγονός και εξυπηρετούσε τις ανάγκες επιβίωσης, ευημερίας και υγείας. Ο **θεός ήλιος** ήταν ο σημαντικότερος θεός και μάλιστα οι Ίνκας πίστευαν ότι ήταν απόγονός του. Ο **θεός της βροχής**, Τσακ για τους Μάγια ή Τλάλοκ για τους Αζτέκους, συνδεόταν με τη γονιμότητα της γης. Ο **θεός της άνοιξης**, Ξίπε Τοτέκ για τους Αζτέκους, συμβόλιζε την ανανέωση της φύσης. Ο **θεός του ουρανού**, η **θεά της σελήνης**, των **άστρων**, της **θάλασσας** είχαν επιβλητική δύναμη στη ζωή αυτών των λαών. Η **θεά του καλαμποκιού**, η Τσικομεκοάτλ για τους Αζτέκους, ο **θεός των νεκρών**, ο **θεός του πολέμου**, συμβόλιζαν γεγονότα της καθημερινής ζωής αυτών των λαών που με θρησκευτικές τελετές προσπαθούσαν να πετύχουν τις επιδιώξεις τους. Στις ιεροτελεστίες αυτές το τραγούδι, ο χορός και η μουσική ήταν μέρος του καθήκοντός τους προς τους θεούς. Με κρόταλα, χάλκινα κουδούνια, φλάουτα και τύμπανα τιμούσαν τους θεούς.

Στις θρησκευτικές τελετές των Μάγια, των Αζτέκων και των Ίνκας σημαντικό ρόλο έπαιζαν οι ναοί που ήταν αφιερωμένοι στους θεούς τους. Έχτιζαν τεράστιους ναούς σε σχήμα πυραμίδας με ύψος που έφθανε τα 100-150 μέτρα και με χαρακτηριστικό τα πολλά σκαλοπάτια. Η θυσία στη διάρκεια των τελετών ήταν ιερό τους καθήκον. Αυτοί που εκτελούσαν τις θυσίες ήταν οι ιερείς. Τα θύματα κυρίως ήταν άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες, παιδιά και σπανιότερα ζώα. Πίστευαν ότι οι θεοί έπρεπε να εξευμενισθούν κυρίως με ανθρώπινο αίμα. Ανθρωποθυσίες γίνονταν είτε για να παρακαλέσουν τους θεούς τους προκειμένου να έχουν μια καλή σοδειά, είτε για να ζητήσουν βροχή ή προστασία για υγεία. Για τους λαούς αυτούς οι ανθρωποθυσίες, είτε γδέρνοντας ζωντανά τους θυσιαζόμενους είτε αφαιρώντας την

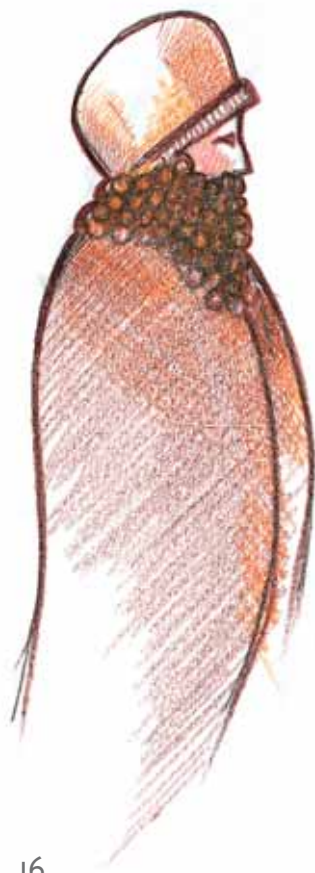
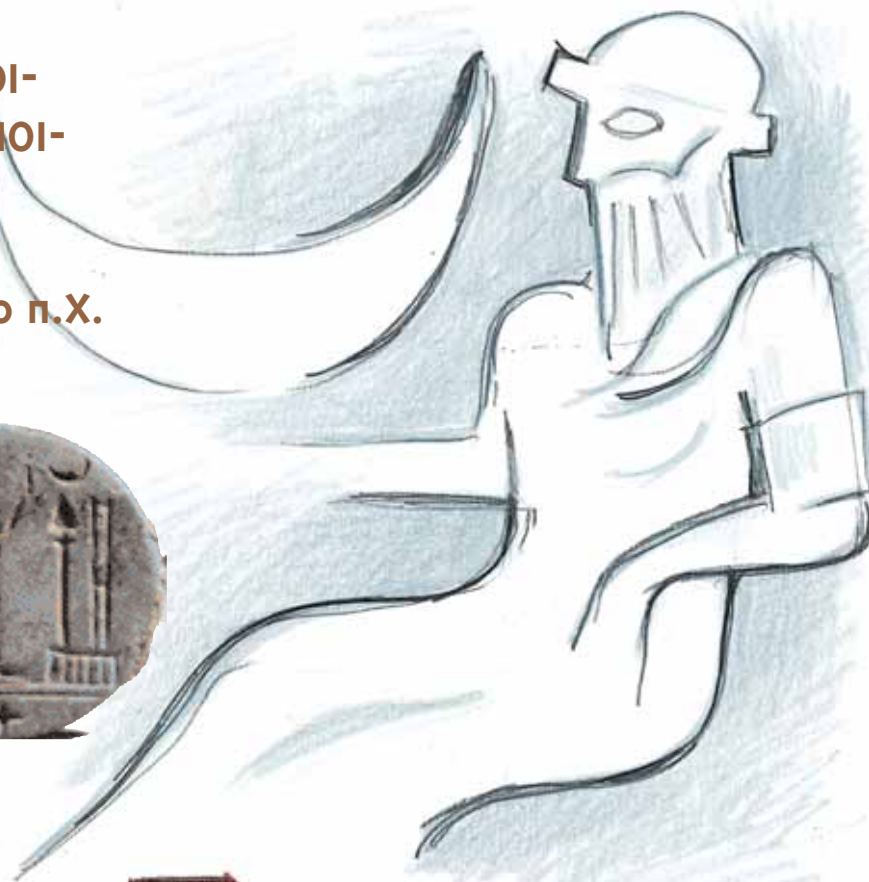
καρδιά τους, ήταν μια ιερή πράξη. Στους ναούς τοποθετούσαν τα κρανία όσων είχαν θυσιαστεί στους θεούς, ενώ σε ένα δοχείο, το τσάκμολ, τοποθετούσαν το αίμα και την καρδιά των θυσαζομένων. Οι θυσιαζόμενοι θεωρούνταν άνθρωποι τυχεροί και άξιοι, γιατί μετά το θάνατό τους συνέχιζαν να ζουν σε έναν άλλο κόσμο, ενώ ταυτόχρονα εξασφάλιζαν μια καλύτερη ζωή στους υπόλοιπους.

Η ζωή μετά το θάνατο ήταν για τους Μάγια, τους Αζτέκους, τους Ίνκας κομβικό σημείο των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Οι νεκροί πήγαιναν στο Μικτλάν, που ήταν το βασίλειο του θεού του θανάτου. Έθαβαν τους νεκρούς με διάφορα υλικά αγαθά προκειμένου να τα χρησιμοποιήσουν στον άλλο κόσμο. Όσο πιο πλούσιος ήταν ο νεκρός, τόσο πιο πολλά αγαθά έβαζαν στον τάφο του. Συνήθως τους νεκρούς τους έθαβαν στη γη, όμως μερικές φορές τους έκαιγαν. Τα σώματα των νεκρών τους φρόντιζαν να τα τυλίγουν με σκονί και ύφασμα και να τα κάνουν μούμιες. Το λείψανο δενόταν όλο με σκονί με διπλωμένα χέρια και πόδια, σχεδόν σε στάση εμβρύου. Μετά το τυλίγαν είτε με όμορφα υφάσματα, αν ανήκε σε κάποιον με υψηλή κοινωνική θέση, είτε με ψάθα από καλάμια. Στο τέλος μια μάσκα τοποθετούνταν μπροστά στο πρόσωπο της μούμιας. Οι μάσκες ήταν φτιαγμένες από διάφορα υλικά, από ξύλο, από πέτρα, από νεφρίτη ή από χρυσό. Τις μάσκες τις χρησιμοποιούσαν όχι μόνο στους νεκρούς, αλλά τις φορούσαν και στη διάρκεια των τελετών τους. Τις στόλιζαν με αληθινά μαλλιά, με κοσμήματα από τουρκουάζ, κοράλλι, οψιδιανό, σμαράγδι. Όσο πιο πλούσιος ήταν ο νεκρός, τόσο πιο περίτεχνη ήταν και η μάσκα του.

Όλα στη θρησκευτική συνείδηση των Μάγια, των Αζτέκων και των Ίνκας είχαν μια συμβολική αξία. Οι μάσκες, οι θυσίες, οι τελετές, ήταν με βάση τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις τα μέσα που έπρεπε να χρησιμοποιήσουν για να επικοινωνήσουν με τους θεούς τους προκειμένου να διατηρηθεί η κοσμική ισορροπία.

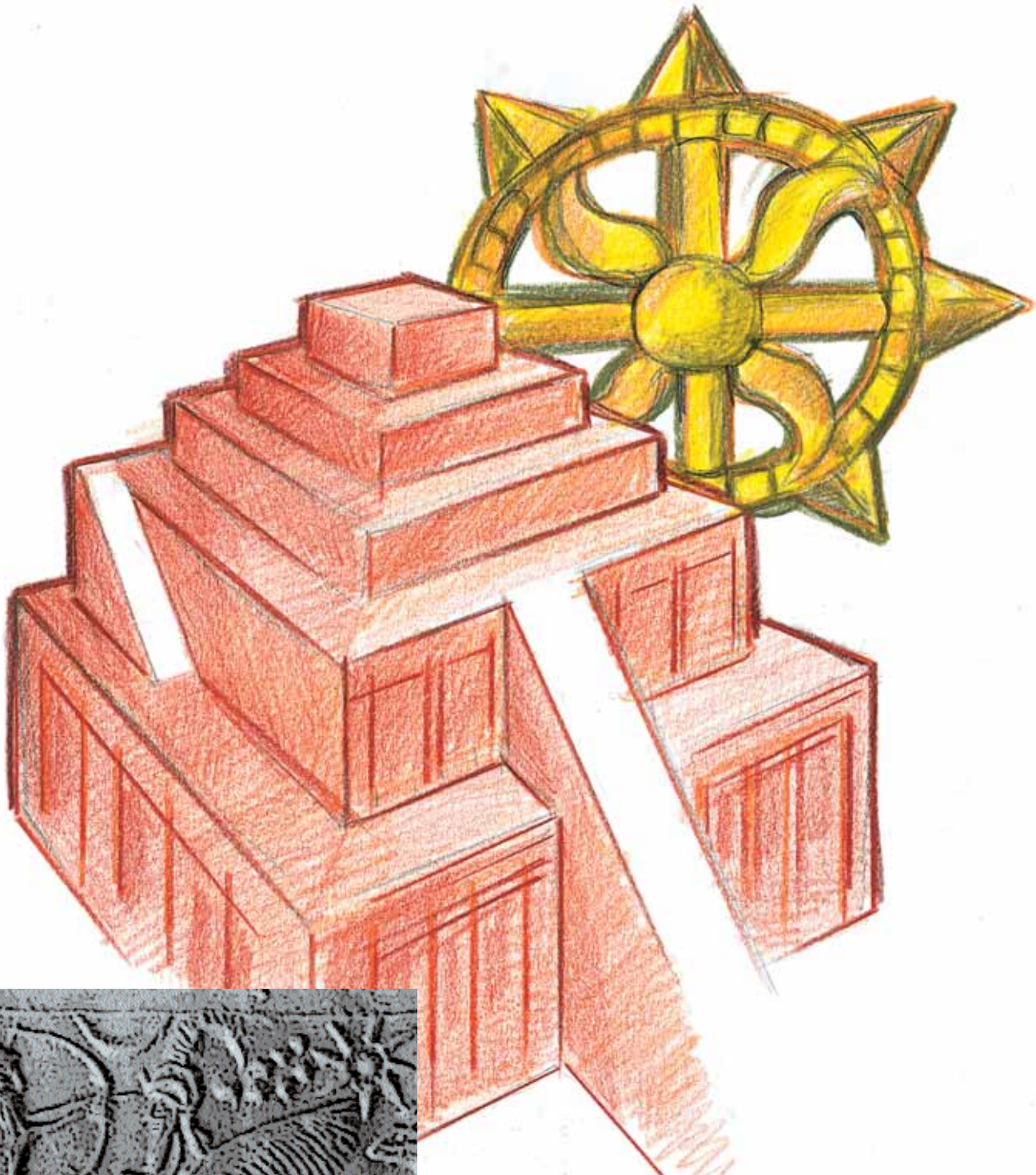
**ΣΟΥΜΕΡΙΟΙ-
ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ-
ΧΕΤΤΑΙΟΙ-
ΦΟΙΝΙΚΕΣ
5000-1000 π.Χ.**

Οι Σουμέριοι (5000-2000 π.Χ.) βρίσκονταν στην περιοχή της Μεσοποταμίας στην Ασία, μια περιοχή ανάμεσα στο σημερινό Ιράν από τη μια πλευρά και τη Συρία και την Αραβία από την άλλη. Για να εκφράσουν την πίστη τους στους θεούς τους έχτιζαν ένα μεγάλο οικοδόμημα σαν πυραμίδα με πάρα πολλά σκαλοπάτια, το ζιγκουράτ. Στην κορυφή του οικοδομήματος ήταν το ιερό.

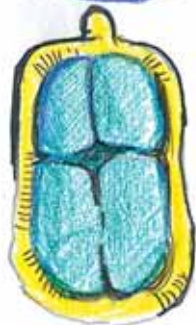
Στην πίστη τους κυριαρχούσε ο μύθος της μεγάλης πλημμύρας, του κατακλυσμού, που έστειλαν οι θεοί για να τιμωρήσουν τους ανθρώπους για τις αμαρτίες τους. Ο μύθος αυτός είναι το **έπος του Γκιλγκαμές**. Σημαντική ήταν και η θρησκευτική τους πεποίθηση ότι η μοίρα των ανθρώπων καθορίζεται από τη θέση των αστεριών στον ουρανό κατά τη στιγμή που γεννιούνται. Έτσι, οι ιερείς τους, οι μάγοι, ασχολούνταν με την αστρολογία.

Οι Βαβυλώνιοι λίγο αργότερα (2000-1000 π.Χ) στην ίδια περιοχή είχαν για προστάτη – θεό τους τον **Μαρντούκ**, που ήταν ένα μυθικό ζώο, ενώ οι Χετταίοι στη Μικρά Ασία πίστευαν ότι ο βασιλιάς τους, που λεγόταν **Ήλιος**, όταν πέθαινε γινόταν θεός. Τέλος οι Φοίνικες, που ζούσαν στη σημερινή Συρία και τον Λίβανο, λάτρευαν τον **Βάαλ**, τον θεό της καταίγιδας, που ήταν ο πατέρας όλων των θεών, καθώς και τη γυναίκα του, τη θεά **Αστάρτη**.

ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Aπό το 4000 π.Χ. υπάρχουν δείγματα οργανωμένων οικισμών στην Αίγυπτο. Το αρχαίο βασίλειο της Αιγύπτου οργανώνεται από το 3000 π.Χ. και αναπτύσσεται εκεί ένας σημαντικός πολιτισμός. Στην αρχαία Αίγυπτο ο σημαντικότερος θεός ήταν ο θεός Ήλιος, ο **Άμμων Ρα**, ο οποίος ήταν ο δημιουργός του κόσμου. Τον θεό Ρα εκπροσωπούσε στη γη ο Φαραώ, δηλαδή ο βασιλιάς. Ο θεός **Όσιρις**, που κυβερνούσε τον ουράνιο κόσμο, ήταν ο θεός της αναγέννησης και σύμβολο της αιώνιας ζωής. Ο Όσιρις ήταν αυτός που έκρινε τους ανθρώπους μετά το θάνατό τους. Στο πάνθεον των Αιγυπτίων θεών ήταν ακόμα η γυναίκα του Όσιρι, η μητέρα θεά **Ίσις**, θεά της γεωργίας. Επίσης, η αδελφή της η θεά **Νέφθυς**, καθώς επίσης ο θεός **Θωθ** και ο θεός **Άνουβις**. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι λάτρευαν και ορισμένα ζώα, όπως το τσακάλι, τη γάτα, το γεράκι, τον κροκόδειλο. Για να προφυλάσσονται από το «κακό» φορούσαν φυλαχτά. Το πιο γνωστό φυλαχτό ήταν ο σκαραβαίος, δηλαδή ένα σκαθάρι.

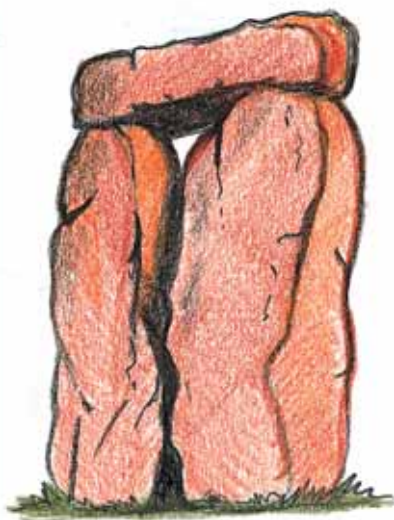
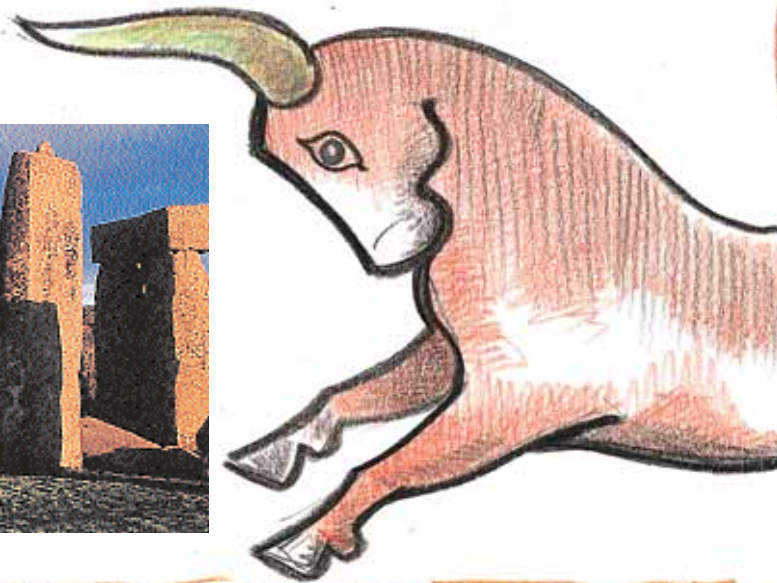
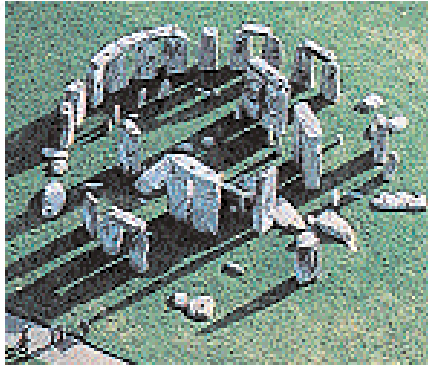
Στην αρχαία αιγυπτιακή θρησκεία το κεντρικό σημείο ήταν η πεποίθηση ότι ο νεκρός μετά το θάνατό του «αναγεννάται» σε έναν άλλο κόσμο. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι ο νεκρός πρώτα επισκεπτόταν τον κάτω κόσμο, το **Ντουάτ**. Αν ο νεκρός περνούσε τις δοκιμασίες του Ντουάτ, τότε ερχόταν αντιμέτωπος με την κρίση του Όσιρι στον ουράνιο κόσμο. Πρώτα ο θεός Άνουβις με κεφάλι τσακαλιού ήταν αυτός που οδηγούσε τον νεκρό στο Ντουάτ, όπου υπήρχε μια ζυγαριά. Στη μια πλευρά της ζυγαριάς έμπαινε η καρδιά του νεκρού

και στην άλλη πλευρά το «Φτερό της Αλήθειας», της θεάς **Μαάτ**, δηλαδή της θεάς του νόμου, της δικαιοσύνης και της αλήθειας. Αν ο νεκρός περνούσε με επιτυχία τη δοκιμασία, δηλαδή αν δεν είχε κάνει αμαρτίες στη ζωή του, τότε παρουσιαζόταν στον Όσιρι. Αν όμως αποτύγχανε, τότε το τέρας **Αμίτ** έτρωγε την καρδιά του νεκρού.

Οι Αιγύπτιοι πίστευαν λοιπόν στη μετά θάνατο ζωή, δηλαδή δεν έβλεπαν τον θάνατο σαν το τέλος της ζωής. Πίστευαν στην αιώνια ζωή και φαντάζονταν ότι στον ουράνιο κόσμο θα ζούσαν την άλλη τους ζωή. Γι' αυτό και το σώμα του νεκρού έπρεπε να διατηρηθεί για να έχει το πνεύμα του νεκρού την «κατοικία» του. Για να επιτύχουν τη συντήρηση του νεκρού σώματος, το ταρίχευαν, το έκαναν μούμια και το τοποθετούσαν μέσα σε σαρκοφάγους. Στις βασιλικές μούμιες έβαζαν μια χρυσή μάσκα στο πρόσωπο του νεκρού Φαραώ. Στις σαρκοφάγους τοποθετούσαν διάφορα μαγικά, ακόμα και προμήθειες. Στους πλούσιους νεκρούς τοποθετούσαν κούκλες ουσάμπι, δηλαδή εργάτες, γιατί πίστευαν ότι φθάνοντας στον ουράνιο κόσμο ο Όσιρις θα τους ζητούσε να δουλέψουν. Έτσι οι κούκλες θα ζωντάνευαν και θα δούλευαν αυτές αντί για τους πλούσιους. Οι πρώτοι τάφοι των Αιγυπτίων ήταν υπόγειοι, αργότερα έφτιαξαν τις πυραμίδες, τους μεγάλους βασιλικούς τάφους.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟ 3000 Π.Χ. ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΕΣ

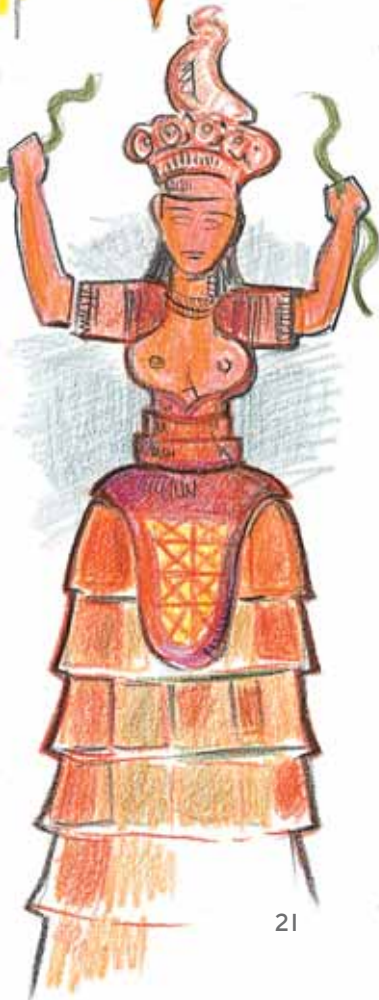
Από το 3000 π.Χ. στην Ευρώπη οι άνθρωποι κατασκεύαζαν ένα είδος μνημείων, τα οποία ήταν από τεράστιες πέτρες. Οι αρχαιολόγοι δεν έχουν καταλήξει με βεβαιότητα σε τι χρησίμευαν, αλλά πιθανόν ήταν χώροι λατρείας και μάλιστα ίσως ο Ήλιος ήταν ο θεός τους. Ένα από αυτά, το πιο γνωστό, είναι το **Στόουνχεντζ** στη Βρετανία, το οποίο, εκτός από κέντρο λατρείας, μπορεί να ήταν και αστροσκοπείο. Είναι μια κυκλική κατασκευή από τεράστιες πέτρες τοποθετημένες κάθετα, σαν να σχηματίζουν κολόνες. Επάνω σε αυτούς τους κάθετους μεγάλιθους είναι άλλοι τοποθετημένοι οριζόντια. Άνοιγαν δηλαδή τάφρους και μέσα έστηναν σε κάθετη θέση τους μεγάλιθους, ενώ επάνω σε αυτούς με τη βοήθεια μοχλών τοποθετούσαν σε οριζόντια θέση άλλους.

Στον ελληνικό χώρο και ειδικότερα στη Μινωική Κρήτη από το 2500 ως το 1500 π.Χ λάτρευαν τη **Μητέρα – Φύση**. Τα ιερά ζώα ήταν ο ταύρος και το φίδι. Ο διπλός πέλεκυς, δηλαδή το διπλό τσεκούρι, ήταν το ιερό σημάδι των Μινωιτών. Οι πιστοί προσέφεραν στη θεά τους ως θυσία ζώα ή μικρά ειδώλια, δηλαδή αγαλματίδια. Για τις προσφορές των πιστών υπεύ-

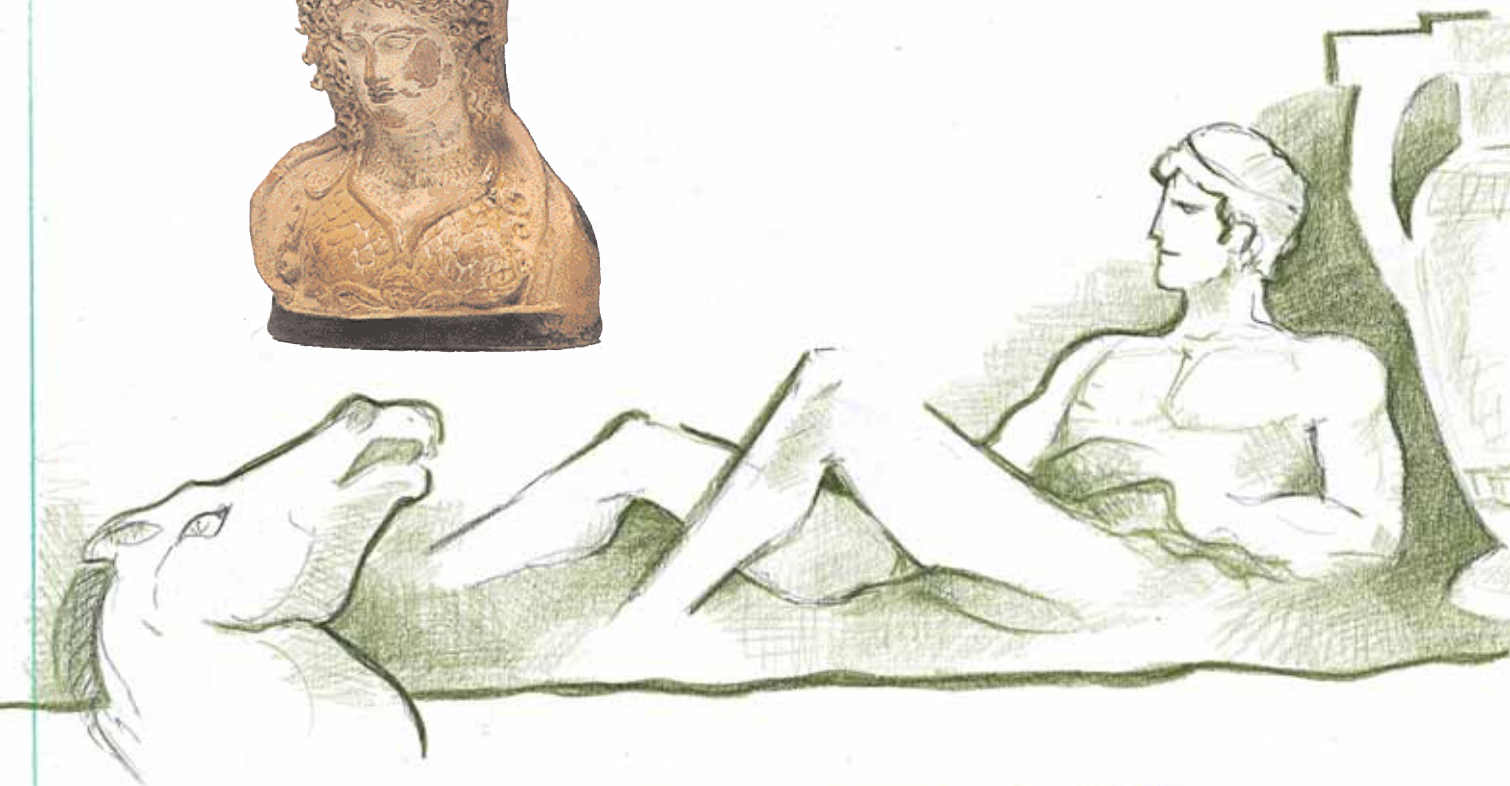

θυνες στους ναούς ήταν οι ιέρειες. Προς τιμή της θεάς οργάνωναν τελετές, όπου νέοι και νέες έκαναν ακροβατικές ασκήσεις πάνω σε ταύρους (ταυροκαθάψια). Στο τέλος ακολουθούσε η θυσία του ταύρου.

Επίσης, στον ελληνικό χώρο, την ίδια περίπου εποχή, γύρω στο 2000 π.Χ, στις Μυκίνες οι Αχαιοί λάτρευαν τη **Μητέρα – Γη**, αλλά και τους θεούς, τον Δία, την Ήρα, τον Ποσειδώνα, τον Άρη, τους θεούς που αργότερα λάτρεψαν και οι υπόλοιποι Έλληνες. Οι Αχαιοί πίστευαν ότι ο άνθρωπος, όταν πεθάνει, συνεχίζει να ζει κάτω από τη γη. Γι' αυτό και οι τάφοι των Μυκηνναίων είναι σαν λόφοι που μέσα είχαν σκαφτεί και είχαν χτιστεί με πέτρες. Οι τάφοι αυτοί ονομάζονται θολωτοί τάφοι. Φρόντιζαν στους τάφους να βάζουν πράγματα του νεκρού, όπως όπλα, αγγεία, κοσμήματα. Τα πρόσωπα των βασιλέων τα σκέπαζαν με μια χρυσή μάσκα.

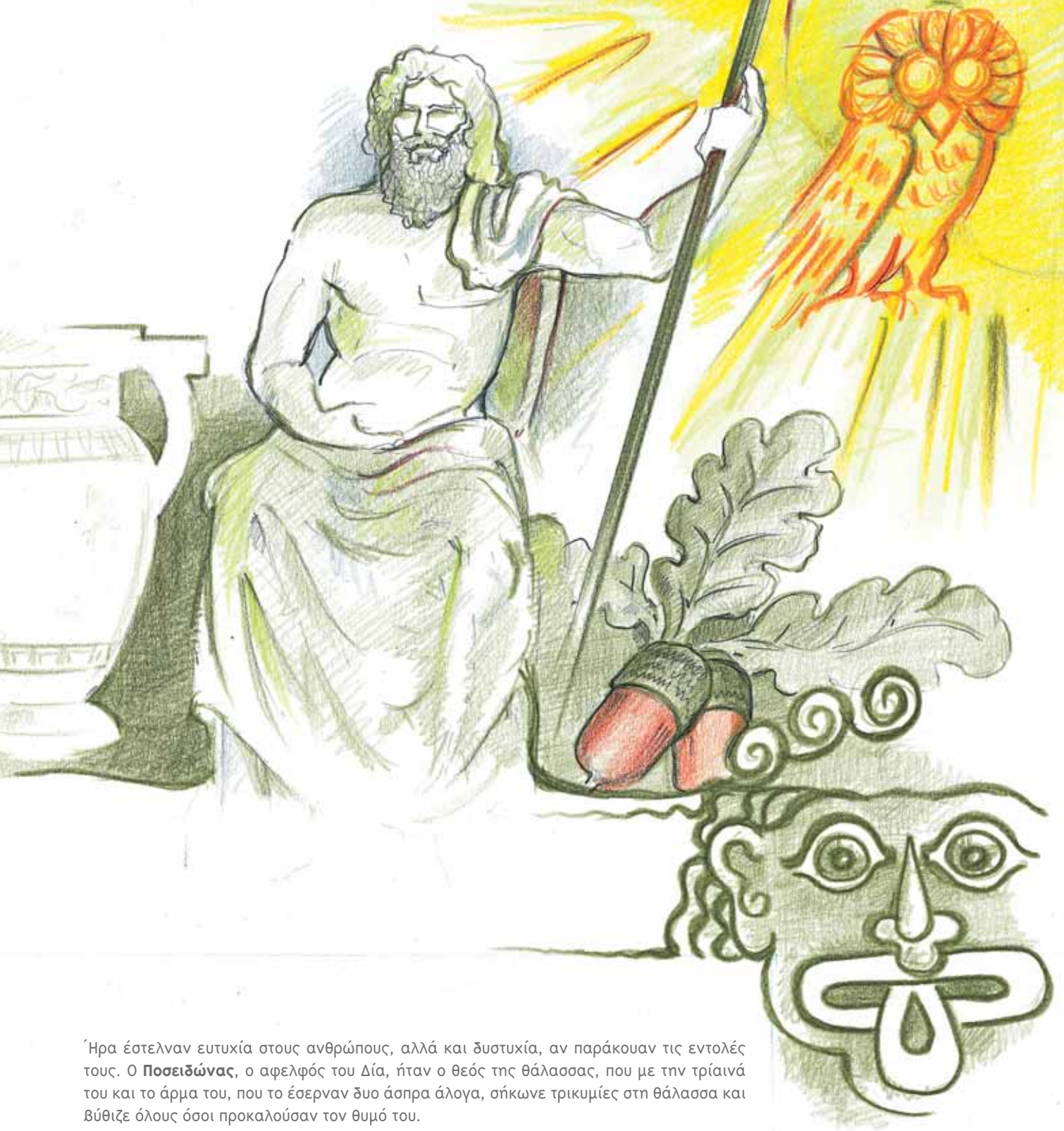

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

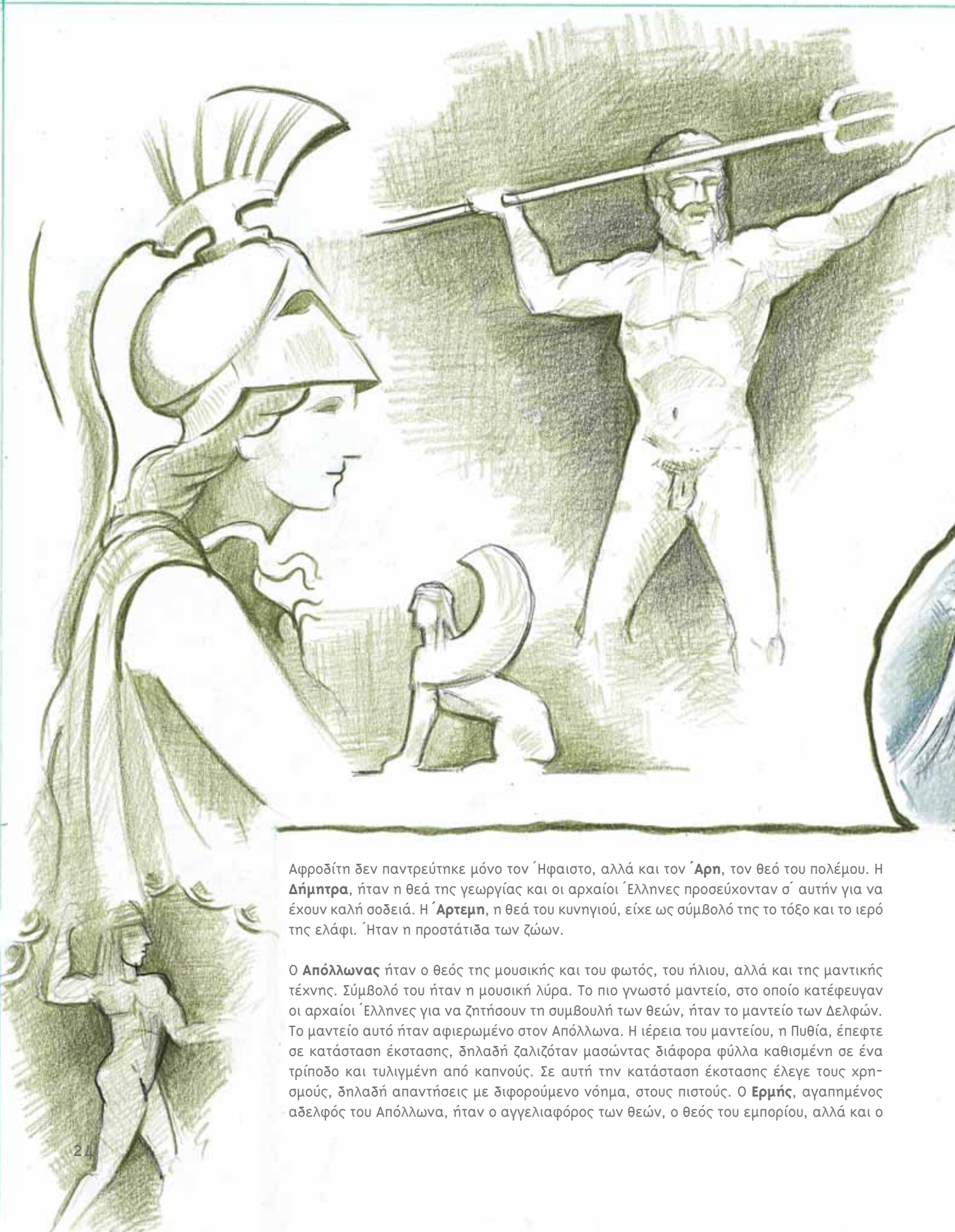
Στην αρχαία ελληνική θρησκεία δυνάμεις της Φύσης, αλλά και μη φυσικά στοιχεία, δηλαδή στοιχεία που απηχούσαν αξίες ή καταστάσεις ανθρώπινες, συμβολίζονταν στις μορφές των θεών. Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων παρενέβαιναν στη ζωή των ανθρώπων, είτε για να βοηθήσουν, είτε για να τιμωρήσουν. Ο Όλυμπος, το πιο ψηλό βουνό της Ελλάδας, θεωρούνταν ότι ήταν η κατοικία των θεών.

Ο σημαντικότερος όλων των θεών ήταν ο **Δίας**, ο πατέρας όλων. Ο Δίας κυβερνούσε τη γη και τον ουρανό. Το σύμβολό του ήταν ο κεραυνός με τον οποίο απέδιδε δικαιοσύνη. Ο Δίας παντρεύτηκε την **Ήρα**, τη θεά του γάμου και της οικογένειας. Η Ήρα ήταν η μητέρα των θεών. Ο Δίας όμως δεν απέκτησε παιδιά μόνο με την Ήρα, αλλά και με άλλες γυναίκες, που ήταν θνητές. Έτσι στην αρχαία ελληνική θρησκεία ήταν πολλοί και οι ημίθεοι. Συνήθως ο Δίας απεικονίζεται στα αγάλματα ως ένας άντρας δυνατός και επιβλητικός. Ο Δίας και η

Ήρα έστελναν ευτυχία στους ανθρώπους, αλλά και δυστυχία, αν παράκουαν τις εντολές τους. Ο **Ποσειδώνας**, ο αδελφός του Δία, ήταν ο θεός της θάλασσας, που με την τρίαινά του και το άρμα του, που το έσερναν δυο άσπρα άλογα, σήκωνε τρικυμίες στη θάλασσα και βύθιζε όλους όσοι προκαλούσαν τον θυμό του.

Η θεά **Αθηνά** ήταν η θεά της σοφίας, των γραμμάτων και των τεχνών. Επίσης ήταν η θεά που προστάτευε την πόλη των Αθηνών. Σύμβολα της θεάς Αθηνάς ήταν η σοφή κουκουβάγια και η ελιά. Σύμφωνα με την παράδοση η Αθηνά γεννήθηκε από το κεφάλι του Δία και γι' αυτό ήταν σοφή και δίκαιη. Η **Αφροδίτη** ήταν η θεά της ομορφιάς και του έρωτα. Ονομαζόταν και «αναδυομένη», επειδή οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι αναδύθηκε, βγήκε, από την θάλασσα. Η θεά Αφροδίτη παντρεύτηκε τον **Ήφαιστο**, τον θεό της φωτιάς. Ο Ήφαιστος ήταν άσχημος και κουτσός. Όμως οι άνθρωποι διδάχτηκαν από τον Ήφαιστο να κατασκευάζουν σπήτια και να τα διακομοούν με χρήσιμα και όμορφα αντικείμενα. Η θεά

Αφροδίτη δεν παντρεύτηκε μόνο τον Ήφαιστο, αλλά και τον **Άρη**, τον θεό του πολέμου. Η **Δήμητρα**, ήταν η θεά της γεωργίας και οι αρχαίοι Έλληνες προσεύχονταν σ' αυτήν για να έχουν καλή σοδειά. Η **Άρτεμη**, η θεά του κυνηγιού, είχε ως σύμβολό της το τόξο και το ιερό της ελάφι. Ήταν η προστάτιδα των ζώων.

Ο **Απόλλωνας** ήταν ο θεός της μουσικής και του φωτός, του ήλιου, αλλά και της μαντικής τέχνης. Σύμβολό του ήταν η μουσική λύρα. Το πιο γνωστό μαντείο, στο οποίο κατέφευγαν οι αρχαίοι Έλληνες για να ζητήσουν τη συμβουλή των θεών, ήταν το μαντείο των Δελφών. Το μαντείο αυτό ήταν αφιερωμένο στον Απόλλωνα. Η ιέρεια του μαντείου, η Πυθία, έπεφτε σε κατάσταση έκστασης, δηλαδή ζαλιζόταν μασώντας διάφορα φύλλα καθισμένη σε ένα τρίποδο και τυλιγμένη από καπνούς. Σε αυτή την κατάσταση έκστασης έλεγε τους χρησμούς, δηλαδή απαντήσεις με διφορούμενο νόημα, στους πιστούς. Ο **Ερμής**, αγαπημένος αδελφός του Απόλλωνα, ήταν ο αγγελιαφόρος των θεών, ο θεός του εμπορίου, αλλά και ο

οδηγός των ψυχών των νεκρών στο κάτω κόσμο, στον Άδη. Εκεί ο άρχοντας του κάτω κόσμου, ο **Πλούτωνας**, αδελφός του Δία, παραλάμβανε τις ψυχές των νεκρών. Ο Πλούτωνας δεν κατοικούσε στον Όλυμπο, αλλά στον Άδη, στα βάθη της γης. Στον Άδη επικρατούσε απόλυτο σκοτάδι, ενώ στην είσοδο βρισκόταν ο Κέρβερος, που είχε σώμα σκύλου με τρία κεφάλια και ουρά φιδιού.

Τέλος, ο δωδέκατος θεός του Ολύμπου ήταν ο **Διόνυσος**, θεός του κρασιού, δηλαδή της χαράς και της διασκέδασης. Τον ονόμαζαν και «ελευθερωτή», γιατί έδινε τη λύπη. Στις γιορτές που οργάνωναν για τον Διόνυσο διασκέδαζαν πολύ. Τα Διονύσια ήταν μια μεγάλη γιορτή κατά την οποία οι αρχαίοι Έλληνες με στεφάνια από λουλούδια στο κεφάλι τους και πολύχρωμα ρούχα τραγουδούσαν και χόρευαν με τη συνοδεία αυλών.

ΙΝΔΟΥΙΣΜΟΣ

Ο Ινδουισμός αναπτύχθηκε στην Ινδία στη διάρκεια χιλιάδων ετών μέσα από τις συνήθειες και τις παραδόσεις των ανθρώπων. Οι Ινδουιστές πιστεύουν στη μετενσάρκωση. Αυτή η θρησκευτική πεποίθηση αποτελεί το επίκεντρο της πίστης των Ινδουιστών. Πιστεύουν δηλαδή ότι, όταν κάποιος πεθάνει, πεθαίνει μόνο το σώμα του, διότι η ψυχή του ξαναγεννιέται σε νέο σώμα. Οι Ινδουιστές πιστεύουν ότι η ζωή συνεχίζεται μέσα από διαφορετικές υπάρξεις. Έτσι λοιπόν η πορεία είναι: γέννηση, θάνατος και μετά πάλι γέννηση. Οι καλές ή κακές πράξεις στη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου καθορίζουν την επόμενη γέννησή του και το πόσο ευτυχής ή όχι θα είναι. Το σύνολο δηλαδή των πράξεων που γίνονται στις προηγούμενες ζωές, το **κάρμα**, καθορίζει τη καινούργια ύπαρξη. Αυτός είναι ο κύκλος της μετενσάρκωσης.

Οι βασικοί θεοί στον Ινδουισμό είναι ο **Βράχμα**, δηλαδή ο Δημιουργός, ο **Σίβα** που είναι ταυτόχρονα καταστροφέας και αναδημιουργός και ο **Βίσνου**, ο Συντηρητής. Ουσιαστικά οι θεοί αυτοί αποτελούν έναν, που εκδηλώνεται με τρεις μορφές. Είναι η ινδουιστική τριάδα, το τριμούρτι. Ο Βράχμα έχει μοναδικό σκοπό τη δημιουργία. Ο Σίβα, που συνήθως αναπαρίσταται να χορεύει (Ναταράτζα, ο Κύριος του Χορού), είναι αυτός που καταστρέφει και επαναδημιουργεί. Ο Βίσνου εξισορροπεί το καλό και το κακό, τα οποία είναι αναπόφευκτο να υπάρχουν. Γι' αυτό, όταν το κακό αρχίζει να προηγείται, ο Βίσνου αναλαμβάνει να αποκαταστήσει την ισορροπία.

Εκτός από τους θεούς αυτούς υπάρχουν κι άλλοι στην ινδουιστική πίστη, όπως ο **Άγκνι**, θεός της φωτιάς και της θυσίας, ο **Βαρούνα**, θεός της παγκόσμιας τάξης, ο **Ίντρα**, θεός του πολέμου, η **Σαρσβάτι**, θεά της σοφίας και των τεχνών. Επίσης η θεά **Παρβάτι** ή **Κάλι**, σύζυγος του θεού Σίβα, είναι αυτή που πολεμά τους δαίμονες. Ο γιος της Παρβάτι και του Σίβα, ο θεός **Γκανέσα**, που αναπαρίσταται με σώμα παιδιού και κεφάλι ελέφαντα, συμβολίζει τη σοφία. Οι Ινδουιστές προσεύχονται στον Γκανέσα και τον παρακαλούν να μεταφέρει τις επιθυμίες τους στο Σίβα.

Στην ινδουιστική πίστη υπάρχουν οι ιερές γραφές, οι **Βέδες**, που περιγράφουν τους αγώνες και τις περιπέτειες θεών και ηρώων, καθώς και τα δύο μεγάλα έπη (ποιήματα), η **Ραμα-**

γιάνα και η **Μαχαμπαράτα**. Είναι γραμμένα στη σανσκριτική γλώσσα, δηλαδή στην αρχαία ινδική με την οποία έχουν πολλά κοινά σημεία η ελληνική και η λατινική και άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες. Αυτοί που αφοσιώθηκαν στη μελέτη των ιερών γραφών λέγονται Βραχμάνοι. Οι Βραχμάνοι εξελίχθηκαν σε ιερατική κάστα, δηλαδή μια κλειστή ομάδα ιερέων. Τα δύο έπη, που είναι ποιητικές αφηγήσεις, αναφέρονται στο καλό και στο κακό. Μια θεϊκή μορφή που συχνά αναφέρεται στα έπη αυτά είναι ο Κρίσνα, που ήλθε στη γη για να πολεμήσει τους δαίμονες.

Στην ινδουιστική θρησκεία, όπως σε όλες τις θρησκείες, υπάρχουν ιερά αντικείμενα και ιεροί χώροι για να εκτελούν οι πιστοί τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Οι Ινδουιστές προσεύχονται στους ναούς τους, που λέγονται μαντίρ, ή στο σπίτι τους, όπου διαθέτουν ένα δωμάτιο για χώρο λατρείας, αν βεβαίως το επιτρέπει η οικονομική τους κατάσταση. Το άνθος του λωτού, ως σύμβολο αγνότητας και γονιμότητας, αναπαρίσταται σε διάφορα αγάλματα των θεών, καθώς και στο κεφάλι, δηλαδή στο σκεύος που τοποθετούνται διάφορα μυρωδικά, όπως λιβάνι, που χρησιμοποιούνται στη λατρεία. Στην ινδουιστική πίστη οι ναοί και τα αγάλματα των θεών στολίζονται με πολλά και πολύχρωμα λουλούδια που συμβολίζουν την αγνότητα και την αναγέννηση. Το ιερό ζώο των Ινδουιστών είναι η αγελάδα, που συμβολίζει τη μητέρα-Γη, ενώ ο ποταμός Γάγγης είναι ιερός και συμβολίζει τη ζωή που δεν έχει τέλος. Οι Ινδουιστές πλένονται στα νερά και πίνουν το νερό για να εξαγιστούν.

Η ινδουιστική πίστη είναι κυρίως ένας τρόπος ζωής. Όταν οι Ινδουιστές αναφέρονται στη μετενσάρκωση την αντιλαμβάνονται ως σωτηρία, δηλαδή ως μια υποχρέωση του ανθρώπου να κάνει το καλό. Για τους Ινδουιστές οι άνθρωποι πρέπει να εκτελούν σωστά τις καθήκοντά τους, τις υποχρεώσεις τους (δρόμος της δράσης). Παράλληλα θα πρέπει με το στοχασμό να κατανοούν το νόημα της ζωής πέρα από τις υλικές απολαύσεις (δρόμος της γνώσης). Οι **σάντου** είναι άνθρωποι σχεδόν άγιοι, γιατί απαρνούνται τα υλικά αγαθά. Τέλος, οι άνθρωποι πρέπει να πλησιάζουν το θείο μέσα από την προσευχή (δρόμος της αφοσίωσης).

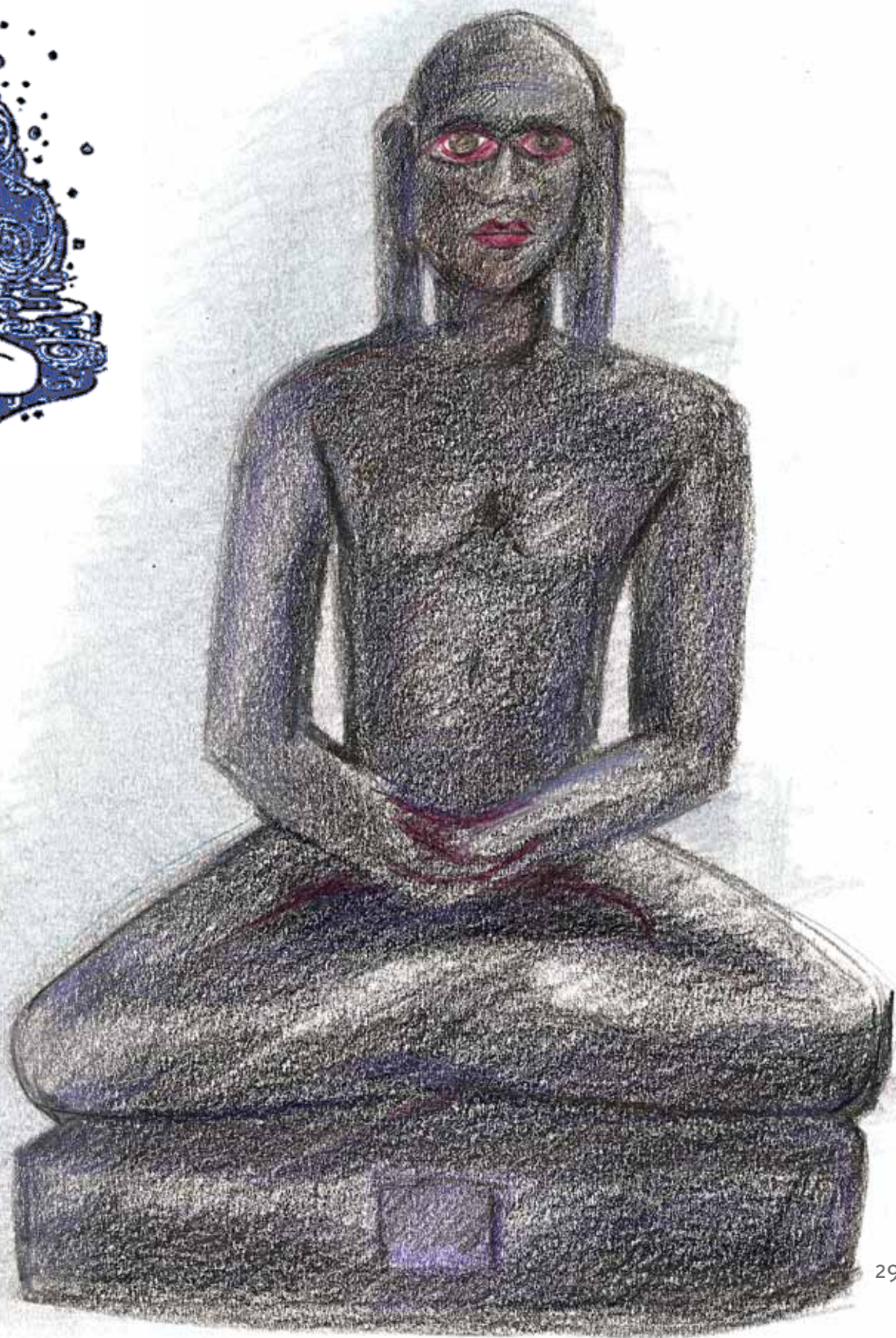
ΤΖΑΪΝΙΣΜΟΣ

Ο Τζαϊνισμός είναι αρχαία θρησκεία της Ινδίας, που διακηρύσσει την πίστη στον ειρηνικό και μη βίαιο τρόπο ζωής. Η απουσία βίας, η **αχίμσα**, είναι το κεντρικό σημείο στην πίστη των Τζαϊνιστών, γιατί θεωρούν ότι η ζωή όλων των όντων είναι ιερή και γι' αυτό δεν πρέπει να υπάρχει καμιά μορφή βίας και επιθετικότητας. Οι Τζαϊνιστές θεωρούν ότι το Σύμπαν δεν έχει ούτε αρχή ούτε τέλος και ότι δεν υπάρχει κάποιος Δημιουργός.

Οι Τζαϊνιστές πιστεύουν ότι στο Σύμπαν υπάρχουν περίοδοι ακμής τις οποίες διαδέχονται περίοδοι παρακμής, ότι δηλαδή η ζωή κάνει κύκλους από την ακμή στην παρακμή και μετά πάλι το ίδιο. Έτσι είναι αναρίθμητοι αυτοί οι «**κοσμικοί κύκλοι**». Σε κάθε κοσμικό κύκλο εμφανίζονται 24 **Τιρτάνκαρα**, οι οποίοι είναι άνθρωποι που όμως κατάφεραν να ξεφύγουν από τον κύκλο της γέννησης, του θανάτου και μετά πάλι της γέννησης. Ο τελευταίος Τιρτάνκαρα του κοσμικού κύκλου που βρίσκεται τώρα ο κόσμος, σύμφωνα με τους Τζαϊνιστές, ήταν ο **Μαχαβίρα** που έζησε τον 6ο αιώνα π.Χ. Ο Μαχαβίρα ήταν πρίγκιπας που όμως απαρνήθηκε τα πάντα και πέτυχε ως ασκητής τον φωτισμό. Σήμερα οι Τζαϊνιστές μοναχοί είναι άστεγοι και περιπλανώνται συνεχώς χωρίς να διαθέτουν υπάρχοντα παρά μόνο τα ρούχα τους.

Οι Τζαϊνιστές δεν λατρεύουν θεούς, αλλά μόνο σέβονται τους Τιρτάνκαρα στους οποίους και αφιερώνουν τους ναούς τους. Πολλοί Τζαϊνιστές προσεύχονται και σε θεότητες του Ινδουισμού. Οι περισσότεροι Ινδοί χωρίς απαραίτητα να πιστεύουν στον Τζαϊνισμό έχουν επηρεαστεί από την θεωρία της αχίμσα, όπως ο **Μαχάτμα Γκάντι**, που εφάρμοσε στον 20^ο αιώνα τη μη βία στον αγώνα του για την απελευθέρωση της Ινδίας από την αγγλική αποικιοκρατία.

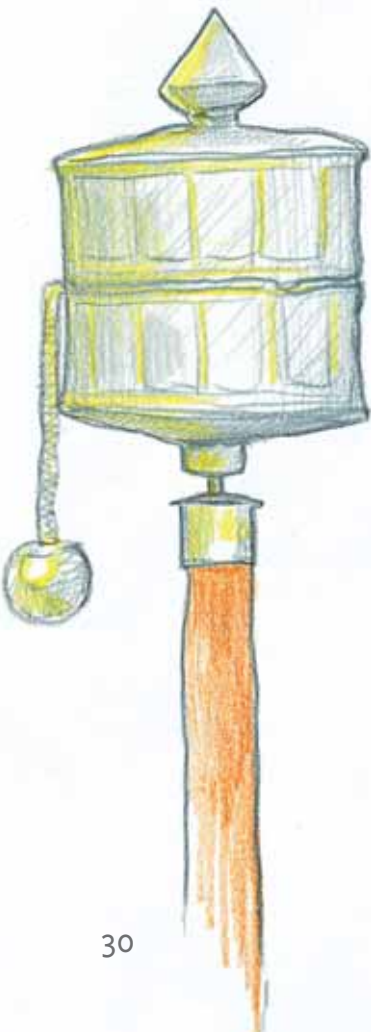

ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ

Ο **Σιντάρτα Γκαουτάμα** έζησε στην Ινδία περίπου από το 560-480 π.Χ. Ήταν γιος ενός ισχυρού ηγεμόνα, όμως ο πρίγκιπας Γκαουτάμα έφυγε από το παλάτι για να γνωρίσει την ανθρώπινη δυστυχία. Εγκατέλειψε την άνετη ζωή του, γιατί ήθελε να βρει απαντήσεις για τον ανθρώπινο πόνο. Επί έξι χρόνια ο Γκαουτάμα προσπαθούσε να βρει λύτρωση από τον πόνο και τη δυστυχία της ανθρώπινης ύπαρξης μέχρι που στοχάστηκε κάτω από ένα δέντρο κοντά στον ποταμό Γάγγη. Από τη στιγμή που άρχισε να στοχάζεται έλαβε το «μεγάλο φως» και έγινε **Βούδας**, δηλαδή φωτισμένος. Σύμφωνα με το Βούδα, στη διάρκεια του στοχασμού ο άνθρωπος νους πρέπει να απέχει από όλες τις επιθυμίες. Μόνο έτσι θα επιτύχει την απόλυτη ειρήνη. Γιατί, σύμφωνα με τον Βουδισμό, η επιθυμία είναι η αιτία του ανθρώπινου πόνου.

Στη διδασκαλία του Βούδα, όπως και στον Ινδουισμό, υπάρχει η πίστη ότι οι άνθρωποι, όταν πεθαίνουν, ξαναγεννιούνται. Το πώς έζησε ο άνθρωπος σε προηγούμενη ζωή καθορίζει την επόμενη ζωή του. Το **κάρμα** είναι ο νόμος σύμφωνα με τον οποίο ο άνθρωπος ανταμείβεται ή τιμωρείται για τις προηγούμενες υπάρξεις του, δηλαδή το κάρμα καθορίζει τη ζωή του ανθρώπου. Στόχος του Βουδισμού είναι να ξεφύγει τελικά ο άνθρωπος από αυτόν τον κύκλο της αναγέννησης και να καταφέρει να βιώσει την απόλυτη ειρήνη και ευτυχία, που είναι η **νιρβάνα**. Η νιρβάνα επιτυγχάνεται όταν ο άνθρωπος στη διάρκεια του στοχασμού μπορέσει να αρνηθεί όλες τις εγκόσμιες απολαύσεις και καταφέρει να απελευθερωθεί από κάθε επιθυμία και σκέψη. Έτσι περιέρχεται σε κατάσταση «εσωτερικής ακινησίας», που είναι η προσωπική γαλήνη. Για να οδηγηθεί, σύμφωνα με το Βουδισμό, ο άνθρωπος στο φωτισμό θα πρέπει να ακολουθήσει το «οκτώ μονοπάτια» που είναι: σωστή κατανόηση,

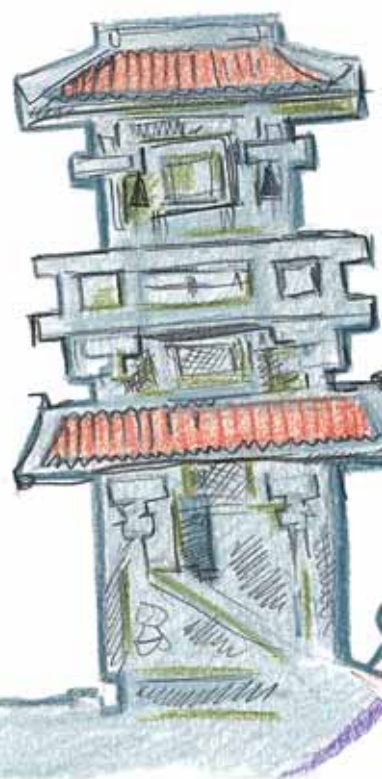
- σωστή σκέψη, σωστή ομιλία, σωστή πράξη, σωστός τρόπος ζωής, σωστή προσπάθεια, σωστή αυτοσυγκέντρωση και σωστός διαλογισμός.

Ο Βούδας ίδρυσε μια κοινότητα μοναχών στη Σάνγκα που βρίσκεται στη σημερινή Ταϊλάνδη. Οι Βουδιστές μοναχοί μέχρι σήμερα ζουν πολύ απλά. Σχεδόν δεν έχουν υπάρχοντα. Προσεύχονται συνεχώς υποσχόμενοι ότι θα πράττουν και θα σκέπτονται το σωστό. Όταν πέθανε ο Βούδας το σώμα του αποτεφρώθηκε και η στάχτη του μοιράστηκε και τοποθετήθηκε σε ειδικά κτίσματα, που ονομάζονται στούπα και αποτελούν ιερά αντικείμενα λατρείας. Η στούπα είναι ένα θόλος διακοσμημένος με ανάγλυφα θέματα από τη ζωή του Βούδα. Ο Βούδας δοξάζεται σαν θεός και στους ναούς που χτίστηκαν προς τιμή του οι πιστοί προσκυνούν τα αγάλματά του, που συνήθως τον παριστάνουν να κάθεται με τα πόδια σταυρωμένα και το δεξί του χέρι προς το κάτω ακουμπισμένο στο πόδι του. Η στάση αυτή ονομάζεται στάση του λωτού.

Ο Βουδισμός εξαπλώθηκε και έξω από την Ινδία, στο Θιβέτ, στην Κίνα, στην Κορέα, στο Βιετνάμ και στην Ιαπωνία. Οι ιερείς του Βουδισμού στο Θιβέτ ονομάζονται λάμα. Στην Κίνα ο Βουδισμός έφτασε τον 10 αιώνα μ.Χ. και η παγόδα είναι ο ιερός Βουδιστικός ναός. Στην Ιαπωνία το 74μ.Χ. στην πόλη Νάρα χτίστηκε ο ναός Τοντάι-τζι προς τιμή του Βούδα. Εκεί τοποθετήθηκε ένα άγαλμα του Βούδα ύψους 16 μέτρων που ήταν φτιαγμένο από μπρούντζο. Επειδή σκοπός του Βουδισμού είναι να διδάξει έναν τρόπο ζωής στους ανθρώπους προκειμένου να επιτύχουν τη γαλήνη, γι' αυτό δεν αποκλείει την πίστη σε μια σειρά θεότητες, ανάλογα με την παράδοση κάθε λαού.

ΚΟΜΦΟΥΚΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ο φιλόσοφος **Κομφούκιος** έζησε από το 551-479 π.Χ. στην Κίνα. Στη διάρκεια της ζωής του έζησε μεγάλες ταραχές εξαιτίας των ευγενών που πολεμούσαν μεταξύ τους για την εξουσία. Η κοινωνική κατάσταση της εποχής του οδήγησε τον Κομφούκιο να υποστηρίξει την ηθική ζωή που βασίζεται στην καλοσύνη, στο σεβασμό και στην αξία της οικογένειας. Ο Κομφούκιος δίδασκε ότι ο καλός ηγεμόνας πρέπει να κυβερνά δίκαια και να μην χρησιμοποιεί τη βία, παρά μόνο αν δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα. Οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού πρέπει να υπάρχουν τόσο στην οικογένεια, όσο και στην κοινωνία.

Ο Κομφουκισμός είναι κυρίως τρόπος ζωής και συμπεριφοράς. Το «**λι**», κεντρικό σημείο στη διδασκαλία του Κομφούκιου, είναι η σωστή συμπεριφορά, δηλαδή η ευγενής στάση, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός για τους ανώτερους, η καλοσύνη για το λαό, η φροντίδα για τους γονείς και η απόδοση τιμών στους προγόνους. Ο Κομφούκιος δίδαξε ότι στην κοινωνία πρέ-

πει να επικρατεί τάξη και αρμονία και κάθε άνθρωπος να εκτελεί σωστά τα καθήκοντά του.

Μια κοινωνία για να είναι σωστή, σύμφωνα με τον Κομφούκιο, θα πρέπει πρώτα-πρώτα να είναι σωστή η οικογένεια. Γι' αυτό ο

Κομφούκιος ενθάρρυνε τον σεβασμό στους προγόνους, γιατί έτσι δυνάμωνε την πίστη στην οικογένεια. Η λατρεία των προγόνων καταλαμβάνει σημαντική θέση στην κινέζικη παράδοση. Οι Κινέζοι οργανώνουν προς τιμή των προγόνων μια φορά το χρόνο τελετές. Κάνουν προσφορές στους προγόνους, γιατί πιστεύουν ότι ζουν ως πνεύματα μετά το θάνατό τους.

Ο Κομφούκιος περισσότερο θέλησε να διδάξει έναν τρόπο ζωής, παρά να ιδρύσει μια θρησκεία. Μετά το θάνατό του όμως χτίστηκαν προς τιμή του ναοί. Οι Κομφουκιανιστές σέβονται το δάσκαλό τους και τον τιμούν. Συνδυάζουν την αφοσίωσή τους στον Κομφούκιο με την πίστη τους σε οποιονδήποτε θεό. Συχνά στους ναούς τους, αλλά και σε άλλα κτίρια, βλέπουμε άγριες μορφές, που αντιπροσωπεύουν πνεύματα-φύλακες από το κακό.

ΤΑΟΪΣΜΟΣ

Οι Ταοϊστές ήταν οπαδοί του **Λάο Τσε**, που έζησε στην Κίνα τον 6ο αιώνα π.Χ. Ο Λάο Τσε ήταν φιλόσοφος και πίστευε ότι οι άνθρωποι πρέπει να ζουν σε αρμονία με τη Φύση. Το όνομά τους, Ταοϊστές, το πήραν από την λέξη «**Τάο**». Το Τάο, σύμφωνα με το Λάο Τσε, είναι η αρχή και η αιτία όλων των πράξεων. Το Τάο αποτελείται από δύο αντίθετα, αλλά και συμπληρωματικά μεταξύ τους στοιχεία της Φύσης: το **Γιν**, που είναι το σκοτάδι και το **Γιανγκ**, που είναι το φως. Σύμφωνα με τον Ταοϊσμό οι άνθρωποι για να γαληνεύουν τον εσωτερικό τους κόσμο πρέπει να περιορίζουν τις επιθυμίες τους και να σέβονται το Τάο, δηλαδή να ζουν μια απλή ζωή που να μην είναι ασεβής προς τη φύση.

Στον Ταοϊσμό υπάρχουν πολλοί θεοί. Οι πιο γνωστοί είναι οι «**Οκτώ Αθάνατοι**». Σύμφωνα με την ταοϊστική παράδοση κάποτε αυτοί οι αθάνατοι έζησαν στη γη, αλλά κέρδισαν την αθανασία εφαρμόζοντας τις ιδέες του Λάο Τσε. Ορισμένοι από αυτούς είναι ο **Τσάο Κούο - τσιου** που θεωρείται προστάτης του θεάτρου. Η θεατρική τέχνη στην Κίνα είναι συνυφασμένη με τις παραδόσεις του λαού. Επίσης, ο **Λου Τουνγκ - πιν** που πιστεύεται ότι σκότωσε με το μαγικό του σπαθί δράκου, η **Λαν Τσε - χο**, προστάτιδα των λουλουδιών, ο **Τσουνγκ - λι Τσουάν** που με τη βεντάλια του μπορεί να ζωντανέψει νεκρούς. Σημαντικός θεός για τους Κινέζους Ταοϊστές είναι ο **Σου - λάι**, θεός της μακροζωίας, που την θεωρούσαν καλοτυχία και ευλογία. Οι Ταοϊστές ιερείς στις τελετές τους προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα κακά πνεύματα, τις επιδημίες και οτιδήποτε βλάπτει τον άνθρωπο και του στερεί τη μακροζωία.

ΣΙΝΤΟΪΣΜΟΣ

Ο

Σιντοϊσμός είναι θρησκεία στην Ιαπωνία από την αρχαιότητα. Υπάρχουν πολλοί θεοί ή πνεύματα που λατρεύονται και ονομάζονται **κάμι**. Τα κάμι τις περισσότερες φορές αντιπροσωπεύουν στοιχεία της Φύσης, όπως η θάλασσα, ο ήλιος, τα βουνά, τα πουλιά, τα ζώα, τα φυτά. Κάμι είναι και οι πρόγονοι. Στο Σιντοϊσμό είναι η Φύση που εμπνέει αισθήματα θαυμασμού, αλλά και δέους. Γι' αυτό θεοποιούνται τα στοιχεία που την αποτελούν, όπως το βουνό

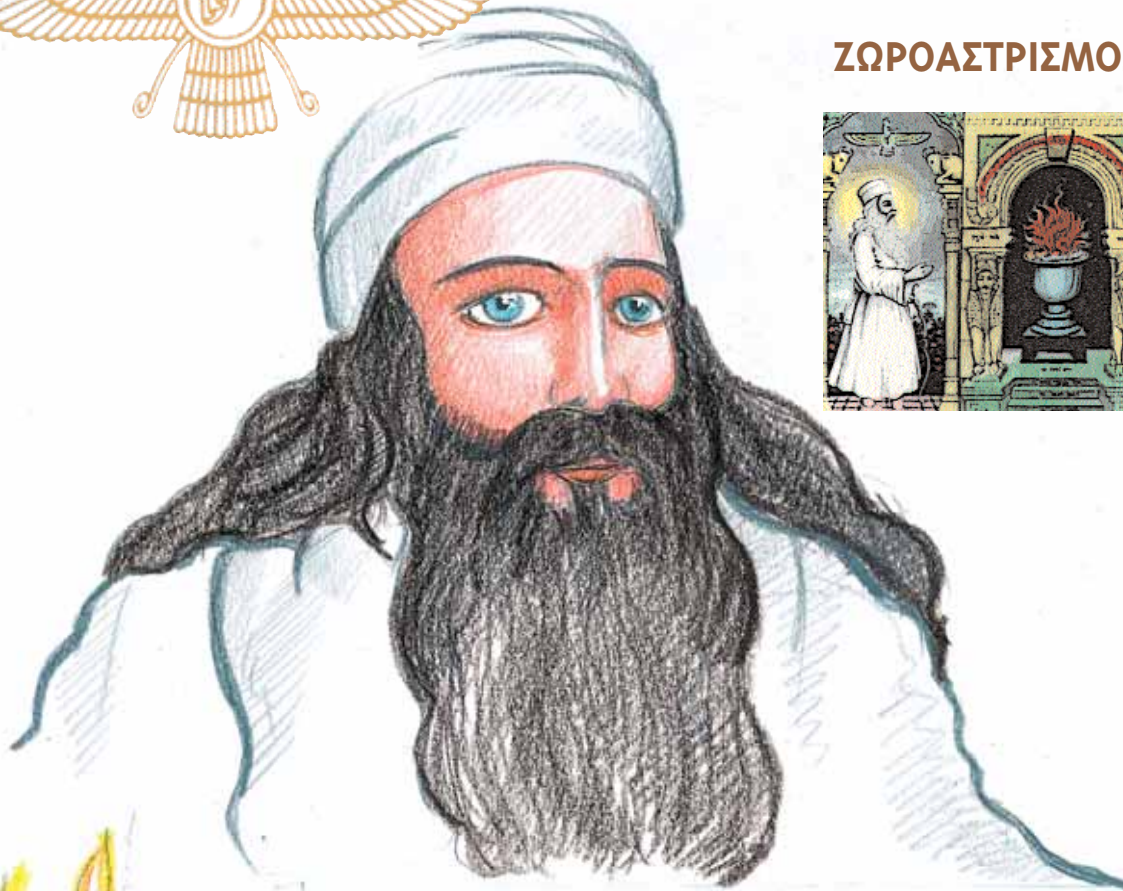
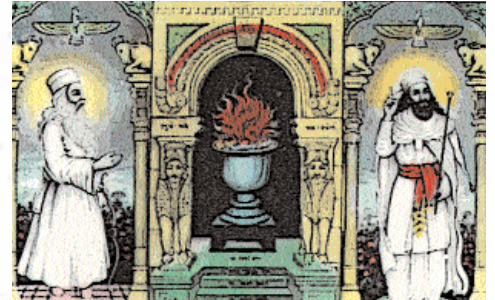
Φούτζι που θεωρείται ιερό βουνό ή η **Αματεράσου Ομικάμι**, η θεά του ήλιου και ο αδελφός της, ο **Σουσανού**, θεός της καταιγίδας.

Κάμι όμως μπορεί να είναι και μια οποιαδήποτε ανθρώπινη κατάσταση, όπως είναι ο πλούτος. Ο θεός **Νταϊκόκου** είναι ο θεός του πλούτου και των αγροτών. Ο Σιντοϊσμός στην Ιαπωνία αναμείχθηκε με το Βουδισμό και τα κάμι θεωρούνται πια βουδιστικές θεότητες της Ιαπωνίας.

ΖΩΡΟΑΣΤΡΙΣΜΟΣ

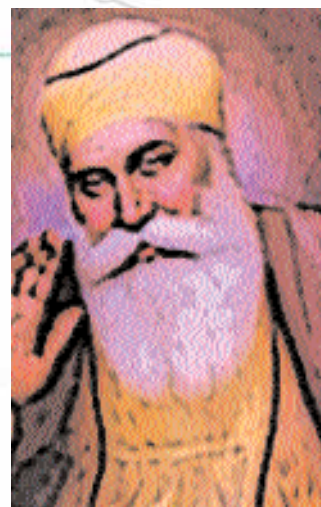

Γύρω στον 6ο αιώνα π.Χ. κυρίως στο δυτικό Ιράν ο **Ζωροάστρης ή Ζαρατούστρα** υπήρξε ο ιδρυτής μιας θρησκείας, η οποία πρόβαλλε την ιδέα ότι στον κόσμο κυριαρχεί η διαμάχη του καλού με το κακό και τότε νικά το ένα και τότε το άλλο. Ο Ζαρατούστρα ήταν ένας από τους από τους πρώτους προφήτες στην ιστορία των θρησκειών. Ο Ζαρατούστρα, σύμφωνα με την παράδοση, επιλέχθηκε από τον **Αχούρα Μάζντα**, τον Δημιουργό, για να διδάξει τους ανθρώπους. Ο Αχούρα Μάζντα είναι αυτός που δημιουργεί ό,τι καλό υπάρχει, ενώ ο **Άνγκρα Μαϊνιού** είναι η δύναμη του κακού. Σκοπός της διδασκαλίας του Ζαρατούστρα ήταν να μάθει τους ανθρώπους να ταυτίζονται με το πνεύμα του καλού. Το τι κάνει ο άνθρωπος στη διάρκεια της ζωής του καθορίζει την ανταμοιβή ή την τιμωρία του στη μέλλουσα ζωή, δηλαδή στη ζωή μετά το θάνατο.

Στο τελετουργικό του Ζωροαστρισμού κεντρικό ρόλο παίζει η φωτιά, η οποία θεωρείται ιερή. Γι' αυτό έξω από τους ναούς, αλλά και μέσα σε αυτούς, υπάρχει φωτιά, όπου προσεύχονται οι πιστοί και βάζουν στάχτη στο πρόσωπό τους. Για να είναι ευχάριστη η μυρωδιά στη φωτιά καίνε λιβάνι και σανδαλόξυλο. Οι πιστοί όταν προσέρχονται στους ναούς της φωτιάς αφήνουν έξω τα υποδήματά τους. Οι ιερείς, που ονομάζονται ζαοτάρ, ευχαριστούν στις τελετές τους επτά «**Αθάνατους**», πιστούς του Αχούρα Μάζντα. Οι επτά «Αθάνατοι» αντιπροσωπεύουν τις επτά καλές δημιουργίες, τον ουρανό, τα νερά, τη γη, τα φυτά, τα βοειδή, τον άνθρωπο και τη φωτιά. Οι πιστοί μούνται στο Ζωροαστρισμό σε ηλικία δέκα ετών. Κατά την τελετή παίρνουν ένα λευκό ρούχο, που συμβολίζει την αγνότητα.

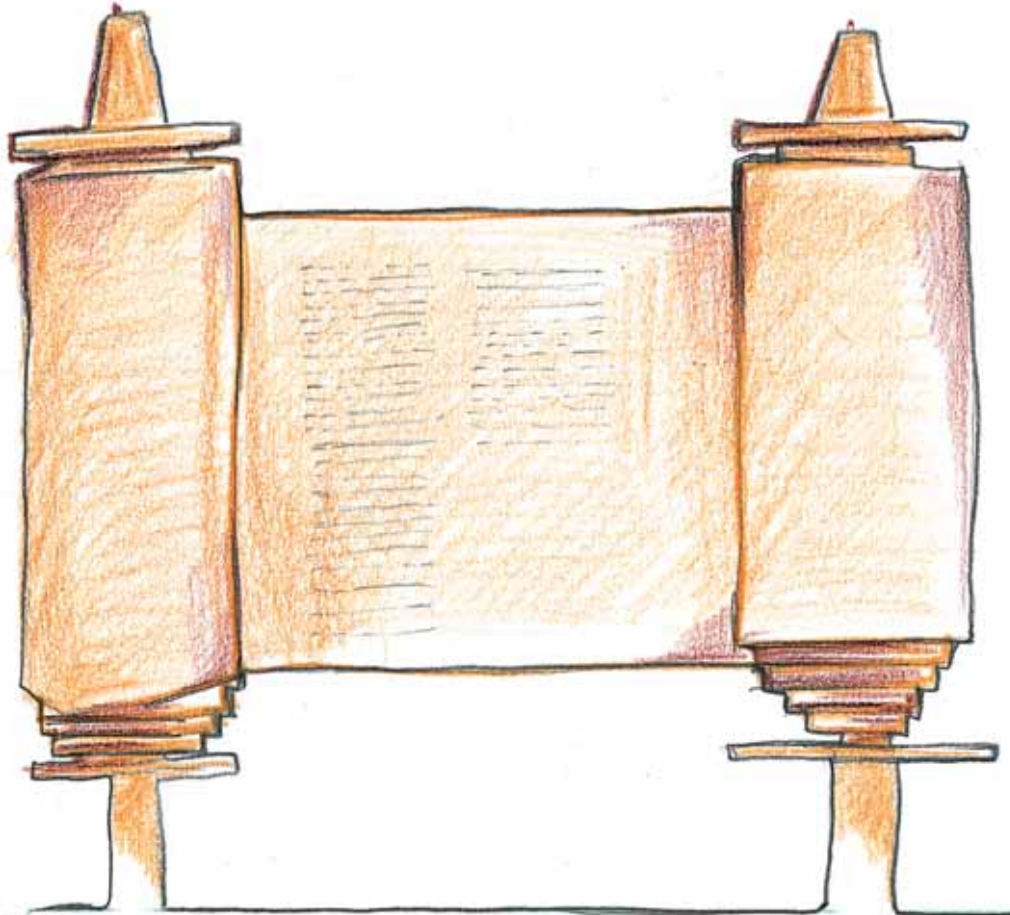
ΣΙΧ

Οι Σιχ εμφανίσθηκαν στην Ινδία και ιδρυτής ήταν ο **Νάνακ** το 15^ο αιώνα. Για τους Σιχ ένας είναι ο Θεός, ο δημιουργός του Σύμπαντος. Οι άνθρωποι όμως για να αναπτύξουν ουσιαστική σχέση με το Θεό χρειάζονται έναν πνευματικό ηγέτη, τον **γκουρού**, για να τους διδάξει. Πρώτος γκουρού ήταν ο Νάνακ και σύμφωνα με τους Σιχ υπήρξαν άλλοι εννέα. Στη θρησκεία των Σιχ ο Θεός επέλεξε τον πρώτο και εκλεκτότερο μαθητή του, το Νάνακ για να διδάξει τους ανθρώπους και στη συνέχεια ο κάθε γκουρού επέλεγε το διάδοχό του.

Όλες οι διδασκαλίες των δέκα γκουρού γράφτηκαν στο βιβλίο **Γκουρού Γκρανθ Σαχίμπ**, που είναι οι ιερές γραφές, οι οποίες είναι γραμμένες με ποιητικό ύφος και ψέλλονται. Το ρόλο του γκουρού σήμερα αναλαμβάνουν οι ιερές γραφές. Στους ναούς, τους Γκουρντουάρα, φυλάσσονται οι ιερές γραφές, που καλύπτονται με μεταξωτό ύφασμα. Οι προσκυνητές Σιχ στους ναούς τους παίρνουν την ιερή τροφή, το καρά παρσάντ, που συμβολίζει την αδελφότητα και την ισότητα μεταξύ των ανθρώπων.

ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ

Σύμφωνα με την παράδοση του ιουδαϊκού λαού τρεις ήταν οι βασικοί πρόγονοί του: ο **Αβραάμ**, ο γιος του ο **Ισαάκ** και ο εγγονός του ο **Ιακώβ**. Γύρω στα 1800 π.Χ. ο Αβραάμ έφυγε από το σημερινό Ιράκ και εγκαταστάθηκε στη Χαναάν, τη «Γη της Επαγγελίας», που σήμερα είναι το Ισραήλ και η Παλαιστίνη. Αργότερα το 1250 π.Χ. ο **Μωυσής** ελευθέρωσε τους Ισραηλίτες απογόνους του Ιακώβ από τη δουλεία στην Αίγυπτο και τους οδήγησε πίσω στην πατρίδα τους. Είναι η γνωστή στην ιστορία «**Έξοδος**». Στη διάρκεια της Εξόδου ο Μωυσής στο Όρος Σινά πήρε, σύμφωνα με την παράδοση, από το Θεό τις **Δέκα Εντολές**. Ο Θεός για τον ιουδαϊκό λαό είναι ένας και δημιουργός όλων όσοι υπάρχουν. Ο ιουδαϊκός λαός θεωρεί ότι αυτός είναι ο εκλεκτός λαός του Θεού. Επίσης οι Ισραηλίτες πιστεύουν ότι ο Θεός θα στείλει το **Μεσσία** του στη γη για να εγκαθιδρύσει το Νόμο του Θεού.

Οι Δέκα Εντολές διευρύνθηκαν και έγιναν η **Τορά**, που σημαίνει Νόμος. Στη Τορά είναι όλη η διδασκαλία του Θεού και οι οδηγίες για το λαό. Η Τορά περιέχει 613 εντολές για το τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνει ο άνθρωπος. Η Τορά διαβάζεται στις συναγωγές, δηλαδή στις συγκεντρώσεις της κοινότητας που γίνονται κάθε απόγευμα Παρασκευής και κάθε πρωί Σαββάτου. Επειδή η Τορά θεωρείται πολύ ιερό βιβλίο, δεν κρατείται στα χέρια, αλλά είναι τυλιγμένο σε δυο κυλίνδρους και καθώς διαβάζεται, οι ραβίνοι, δηλαδή οι ιερείς, κρατούν τους κυλίνδρους. Οι Ισραηλίτες χρησιμοποιούν φυλαχτά, που είναι μικρά δερμάτινα κουτά-

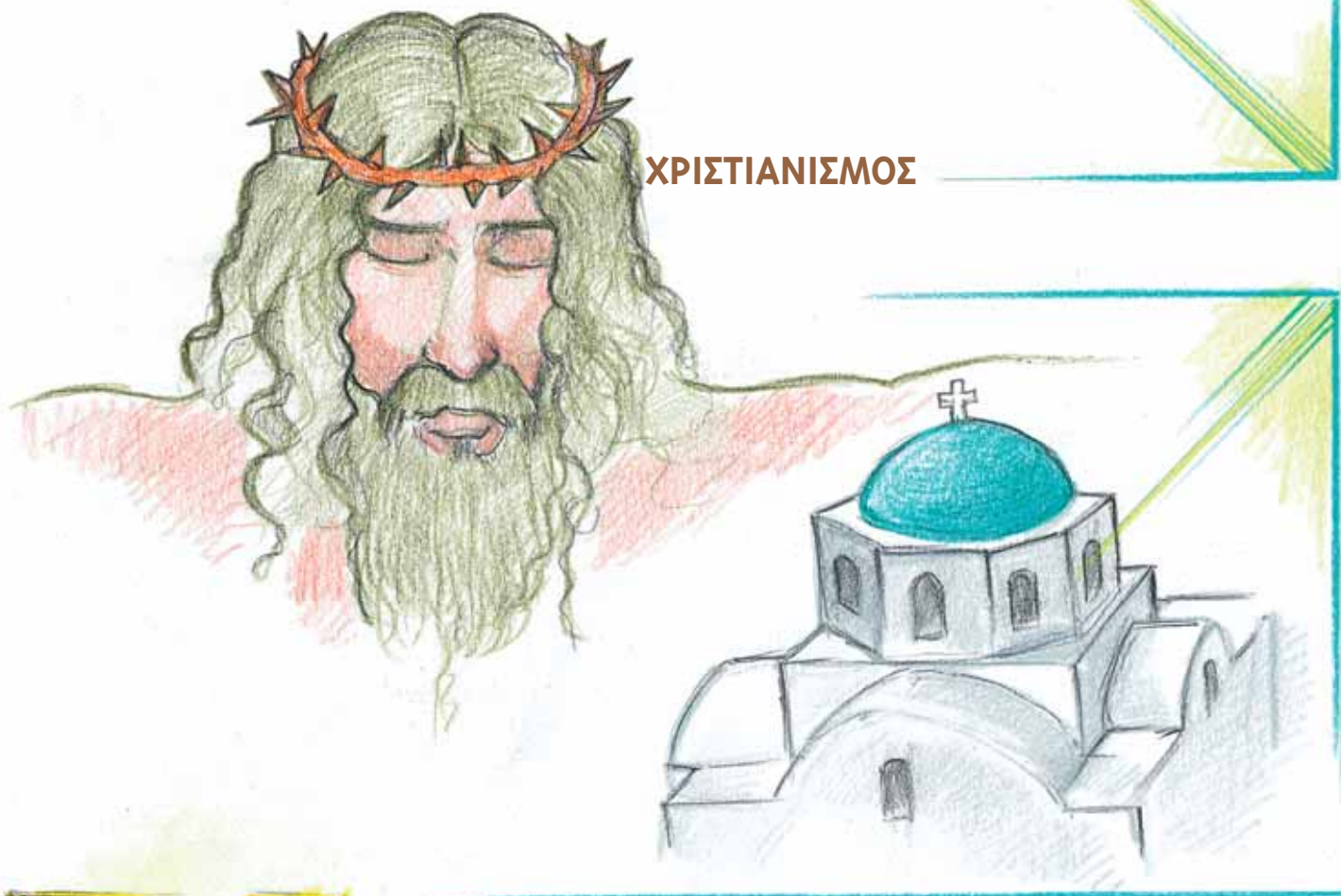

κια, τα οποία μέσα τους έχουν μικρά αποσπάσματα από την Τωρά. Ο πιστός πρέπει να προσεύχεται τρεις φορές την ημέρα και πρέπει να καλύπτει το κεφάλι του είτε με καπέλο είτε με το κιπά, που είναι ένα μικροσκοπικό σκουφάκι. Επίσης, όταν το αγόρι γίνει δεκατριών ετών, η οικογένειά του κάνει γιορτή, γιατί γίνεται Μπαρ Μιτζβά, δηλαδή «γιος της Διαθήκης» και θεωρείται ενήλικας. Το αγόρι στην προσευχή του Σαββάτου φορά το ταλίτ, ένα μακρύ μαντήλι με κρόσια και διαβάζει στη συναγωγή την Τωρά.

Σύμφωνα με την ιουδαϊκή παράδοση, η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο και οι θρησκευτικές γιορτές αποσκοπούν στο να ενδυναμώσουν όχι μόνο την πίστη, αλλά και την ενότητα της οικογένειας και ευρύτερα της κοινότητας. Η πιο σημαντική γιορτή είναι η «**ημέρα της ανάπαυσης**», το Σάββατο, κατά την οποία οι Ισραηλίτες δεν κάνουν καμιά δουλειά, αλλά μόνο σκέπτονται τη Δημιουργία του κόσμου (περισυλλογή) και πηγαίνουν στη συναγωγή. Επίσης, η **γιορτή του Πάσχα** είναι πολύ σημαντική και αναφέρεται στην Έξοδο. Διάρκει επτά ημέρες.

Για το λαό του Ισραήλ η Ιερουσαλήμ αποτελεί ιερή πόλη, γιατί εκεί χτίστηκε ο Ναός από τον Βασιλιά Ηρώδη πριν από 2000 περίπου χρόνια. Σήμερα έχει απομείνει το Δυτικό Τείχος, το «**Τείχος των Δακρύων**». Ονομάζεται έτσι επειδή καταστράφηκε από τους Ρωμαίους. Σε αυτό προσέρχονται οι πιστοί από όλο τον κόσμο για να προσευκηθούν.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

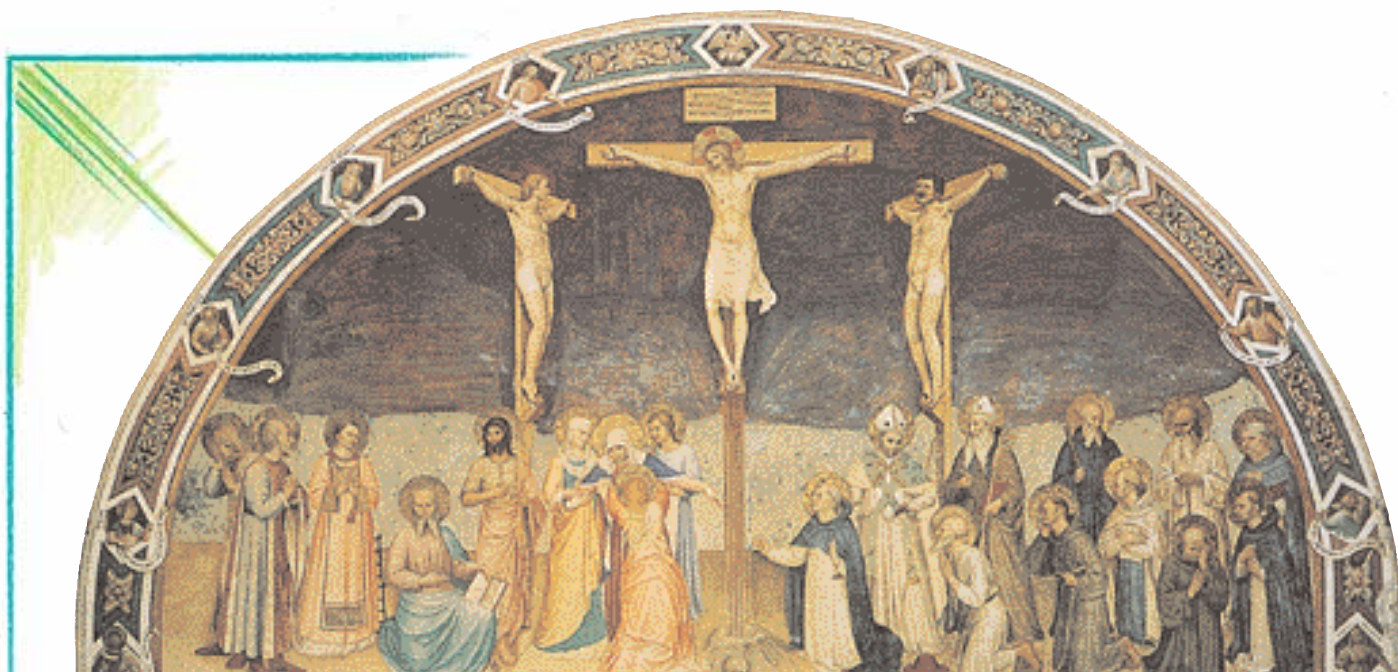

Ο Ιησούς έζησε τον 1^ο αιώνα μ.Χ. στην περιοχή όπου σήμερα είναι το Ισραήλ και η Παλαιστίνη. Στα τριάντα του χρόνια άρχισε να διδάσκει το Λόγο του Θεού και τον συνόδευαν δώδεκα **Μαθητές**. Σύμφωνα με το Χριστιανισμό ο Ιησούς δεν είναι απλώς άνθρωπος, αλλά ο Θεός ήρθε στη γη ως άνθρωπος στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού (ενσάρκωση) προκειμένου να σώσει την ανθρωπότητα. Στη χριστιανική πίστη ο Θεός, του οποίου η παρουσία είναι συνεχής στη γη, έχει τριπλή υπόσταση: **Πατήρ, Υιός**, δηλαδή ο Ιησούς, και **Άγιο Πνεύμα**. Εκτός από το Θεό, το Δημιουργό, εξέχουσα θέση στη χριστιανική πίστη έχει η Μητέρα του Ιησού, η **Παρθένος Μαρία**, η οποία, φωτισμένη από τον Θεό, γέννησε τον Ιησού.

Ο Ιησούς δίδασκε την αγάπη και τη ταπεινότητα. Όμως αμφισβητήθηκε ως ο Υιός του Θεού από τον Ιουδαϊσμό που διακήρυττε τον ερχομό του Μεσσία ως απεσταλμένου του Θεού. Οι εκπρόσωποι του Ιουδαϊσμού σε συνεργασία με τους Ρωμαίους, οι οποίοι είχαν κατακτήσει την περιοχή όπου ζούσε και δίδασκε ο Ιησούς, συνέλαβαν και σταύρωσαν το Χριστό. Με την **Σταύρωσή Του** σήκωσε στους ώμους του τις αμαρτίες όλης της ανθρωπότητας. Όμως επακολούθησε η **Ανάστασή Του** και στη συνέχεια η **Ανάληψή Του** στους ουραμούς. Πριν αναληφθεί ζήτησε από τους Μαθητές Του να κηρύξουν σε όλο τον κόσμο τη χριστιανική πίστη. Σύμφωνα με τη χριστιανική πίστη το Άγιο Πνεύμα φώτισε τους Μαθητές, οι οποίοι, αν και αγράμματοι, κατάφεραν να κηρύξουν το Λόγο του Θεού και να ιδρύσουν την «**Εκκλησία**» των Βαπτισμένων πιστών.

Δύο είναι τα σημαντικότερα μυστήρια στη χριστιανική πίστη: η **Βάπτισμα** και η **Θεία Κοινωνία**. Κάθε Χριστιανός Βαπτίζεται επειδή ο ίδιος ο Ιησούς Βαπτίστηκε στον Ιορδάνη ποταμό

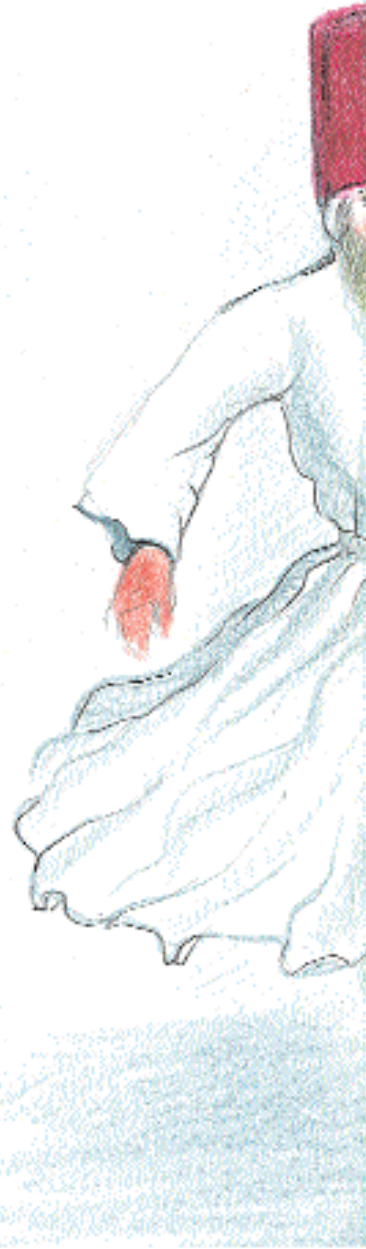
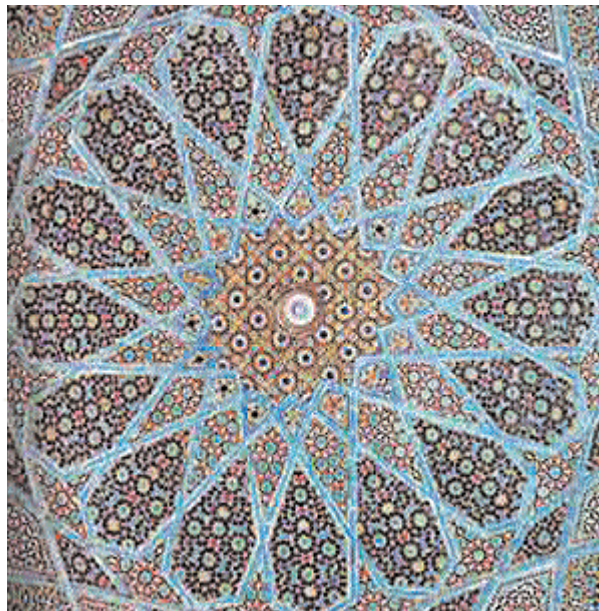
από τον Ιωάννη το Βαπτιστή. Με τη Βάπτιση συμβολικά ο άνθρωπος γίνεται μέλος της χριστιανικής κοινότητας και αποκτά η ψυχή του πνευματική κάθαρση. Η Θεία Κοινωνία, δηλαδή το κρασί και το ψωμί, συμβολίζει τον «**Μυστικό Δείπνο**», τον τελευταίο δηλαδή δείπνο του Ιησού με τους Μαθητές του.

Η **Αγία Γραφή** είναι το ιερό βιβλίο των Χριστιανών. Αποτελείται από δύο μέρη: το πρώτο που είναι η Παλαιά Διαθήκη και το δεύτερο που είναι η Καινή Διαθήκη. Στην Καινή Διαθήκη περιλαμβάνονται τα γραπτά κείμενα των Μαθητών του Ιησού και των πρώτων Χριστιανών που κήρυξαν το Λόγο του Θεού. Ο Σταυρός είναι από τα βασικά χριστιανικά σύμβολα. Δύο είναι οι μεγάλες γιορτές του Χριστιανισμού, τα **Χριστούγεννα** και το **Πάσχα**. Τα Χριστούγεννα γιορτάζεται η Γέννηση του Ιησού Χριστού. Ο Ιησούς γεννήθηκε σε έναν στάβλο στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας, που συμβολίζει την ταπεινότητα. Το Πάσχα αφορά τη Σταύρωση και την Ανάσταση του Ιησού Χριστού.

Ο Χριστιανισμός διαδόθηκε με το πέρασμα των χρόνων σε όλο τον κόσμο. Τον 11^ο αιώνα προέκυψαν διαφωνίες στη Χριστιανοσύνη, η οποία διχάστηκε στη **Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία** στη Δύση με κέντρο την Παπική Έδρα στη Ρώμη και στην **Ορθόδοξη Εκκλησία** στην Ανατολή με κέντρο το Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη. Αργότερα, το 16^ο αιώνα, στη Δύση αμφισβητήθηκε η εξουσία του Πάπα στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Οι μεταρρυθμιστές Λούθηρος και Καλβίνος αποσχίστηκαν και δημιουργήθηκε η **Προτεσταντική Εκκλησία**.

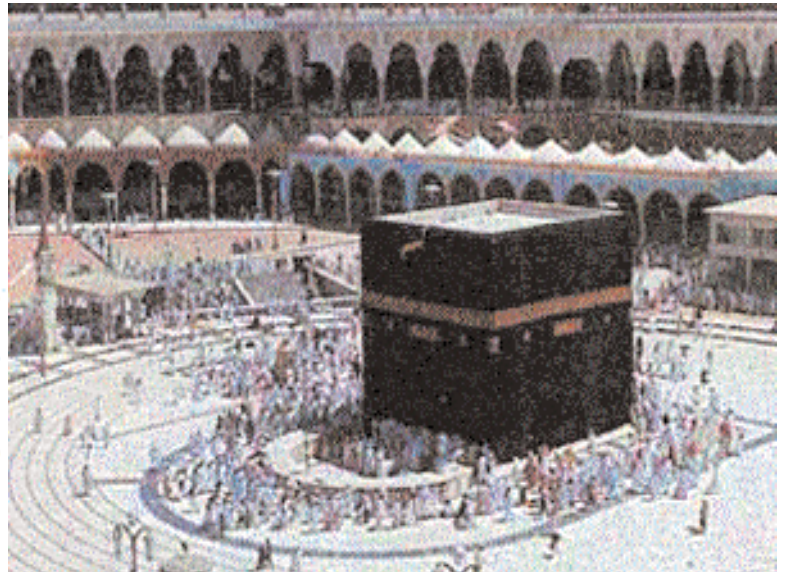
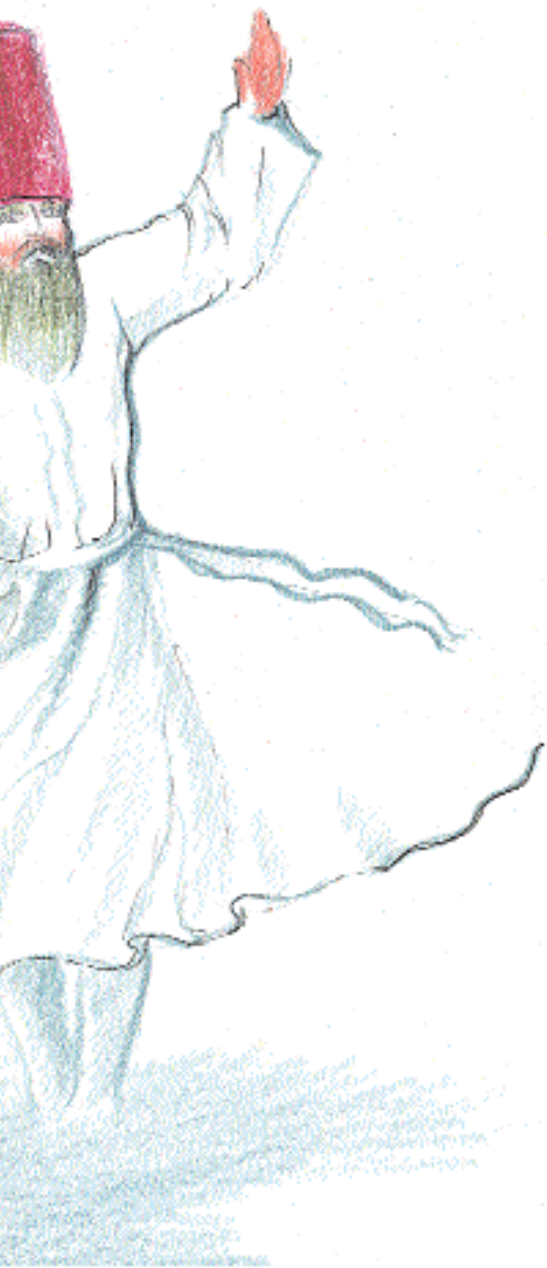

ΙΣΛΑΜ

Ο Μωάμεθ είναι ο ιδρυτής του Ισλάμ. Γεννήθηκε το 570 μ.Χ. στη Μέκκα της Αραβίας. Στην ηλικία των σαράντα ετών άρχισε να διδάσκει το μήνυμα για το Θεό, τον **Αλλάχ**. Σε σύντομο χρονικό διάστημα είχε καταφέρει να δημιουργήσει μια κοινότητα πιστών. Το ιερό βιβλίο των Μουσουλμάνων είναι το **Κοράνι**, το οποίο περιέχει το Λόγο του Θεού. Οι Μουσουλμάνοι θεωρούν ότι ο Λόγος του Θεού αποκαλύφθηκε στον Προφήτη του Αλλάχ, τον Μωάμεθ, μέσω του αρχαγγέλου Γαβριήλ. Η λέξη «κοράνι» σημαίνει κήρυγμα, γι' αυτό και το Κοράνι διδάσκεται στο σχολείο. Επίσης, στον ισλαμικό ναό, το Τέμενος ή Τζαμί, κυριαρχεί ο άμβωνας, όπου, σύμφωνα με την παράδοση, κήρυττε ο Μωάμεθ. Σήμερα, επειδή στο Ισλάμ δεν υπάρχουν ιερείς όπως στις άλλες θρησκείες, οι κήρυκες στέκονται λίγο πιο κάτω, δεν ανεβαίνουν ψηλά στον άμβωνα, όπως ο Μωάμεθ, και κηρύσσουν το Κοράνι.

Το Κοράνι είναι γραμμένο στα αραβικά και περιέχει 114 κεφάλαια. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδουν οι Μουσουλμάνοι στην πίστη για τη μετά θάνατο ζωή. Όπως αναφέρει το Κοράνι,

κατά την τελική κρίση, οπότε οι νεκροί ανασταίνονται, ο Αλλάχ κρίνει ποιοι θα πάνε στον Παράδεισο και ποιοι στη Κόλαση ανάλογα με το τι έχουν κάνει στη ζωή τους. Επίσης στο Κοράνι περιέχονται πολλές οδηγίες για τους πιστούς σε θέματα που αφορούν στην καθημερινή τους συμπεριφορά και στον τρόπο ζωής.

Κάθε Μουσουλμάνος θεωρεί ιερό του καθήκον έστω και για μια φορά στη ζωή του να πάει στη Μέκκα για να επισκεφτεί και να προσκυνήσει το Μεγάλο Τέμενος, όπου βρίσκεται η **Μαύρη Πέτρα**. Σύμφωνα με το Ισλάμ η Μαύρη Πέτρα είναι ιερή, γιατί έπεσε από τον ουρανό και συμβολίζει την πρώτη Διαθήκη, δηλαδή συμφωνία, μεταξύ Θεού και ανθρώπων. Δύο άλλες ιερές πόλεις είναι η Μεδίνα, όπου βρίσκεται ο τάφος του Προφήτη Μωάμεθ, καθώς και η Ιερουσαλήμ, όπου βρίσκεται το Τέμενος του Ομάρ. Εκτός από το προσκύνημα στη Μέκκα υπάρχουν και άλλα ιερά καθήκοντα στο Ισλάμ. Αυτά είναι: η ομολογία πίστης, η νηστεία στη διάρκεια του Ραμαζανιού, η προσευχή πέντε φορές την ημέρα και η ελεημοσύνη.

ΤΕΧΝΕΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

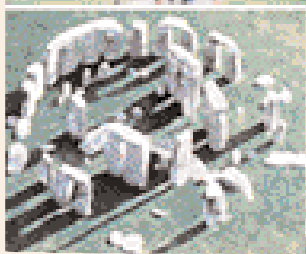
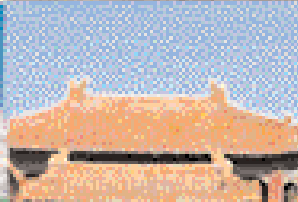
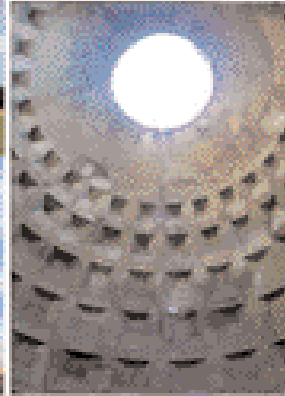
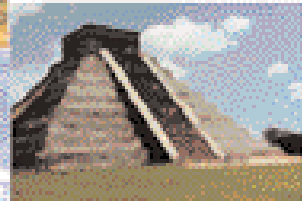
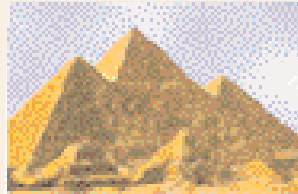

Από το 35.000 π.Χ έχουμε τα πρώτα δείγματα της προσπάθειας του ανθρώπου να απεικονίσει επάνω σε βράχους αυτά που ζούσε.

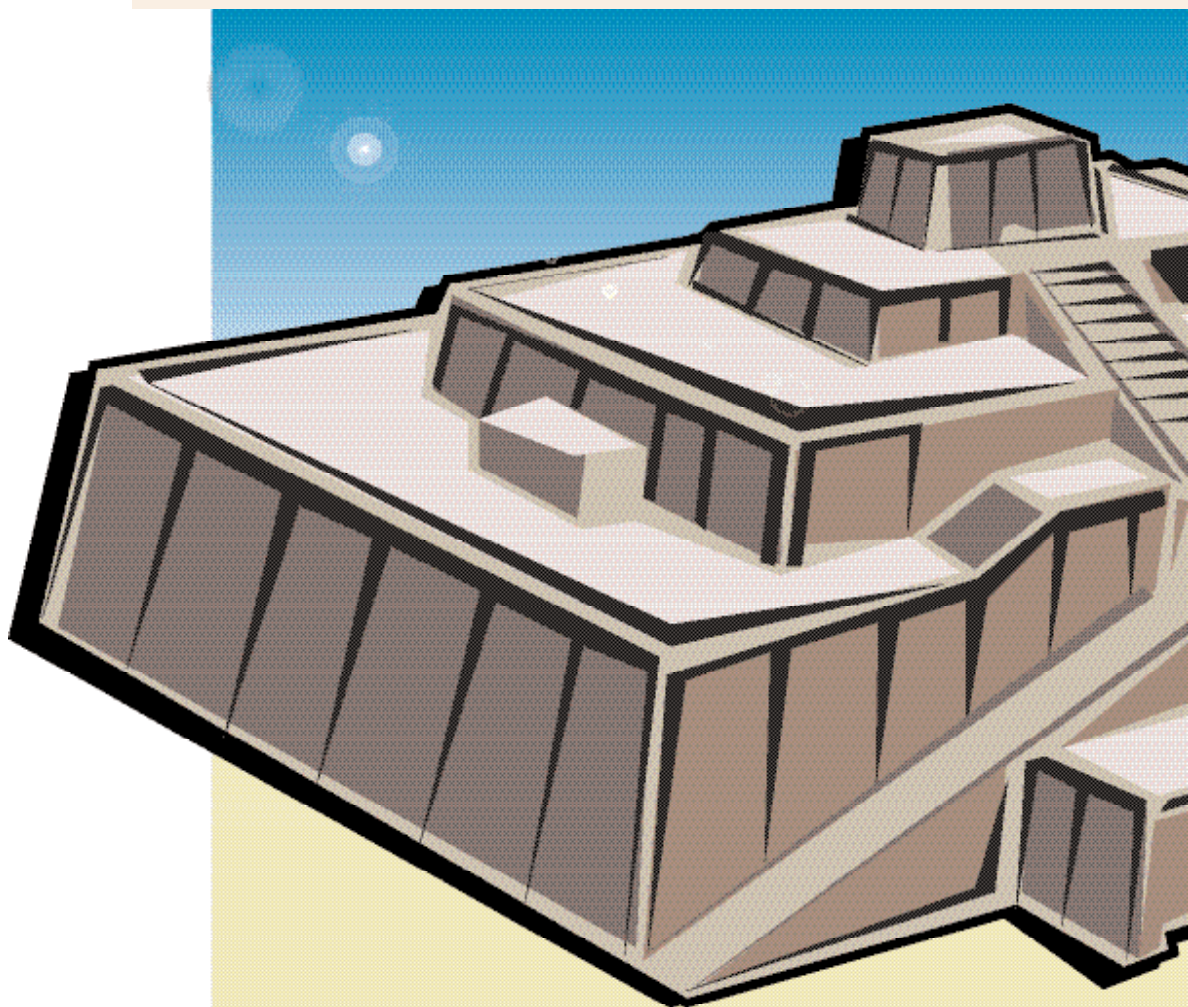
Στην αρχή χάραξε περιγράμματα ζώων και ζωγράφησε, μετά έπλασε μορφές από πηλό και στη συνέχεια με τεράστιες πέτρινες κατασκευές δημιούργησε τα πρώτα μνημεία. Η φύση, τα ουράνια σώματα, οι ανάγκες επιβίωσης και η καθημερινή του ζωή, ό,τι γνώριζε και ζούσε, αλλά και ό,τι δεν γνώριζε που τον τρόμαζε και έπρεπε να το «ξορκίσει», ήταν τα κίνητρα για να κατασκευάσει τα πρώτα έργα τέχνης. Από την παλαιολιθική και νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα ο άνθρωπος συνεχώς αναζητά τρόπους για να εκφράσει τον κόσμο του και τα συναισθήματά του. Οι προσεγγίσεις έκφρασης και τα θέματα διαφοροποιούνται και επηρεάζονται από την οικονομική δομή, την κοινωνική διάρθρωση κάθε εποχής, από τον πολιτισμό κάθε λαού. Το βέβαιο όμως είναι ότι πάντοτε ο άνθρωπος έχει την ανάγκη να δημιουργήσει έργα τέχνης.

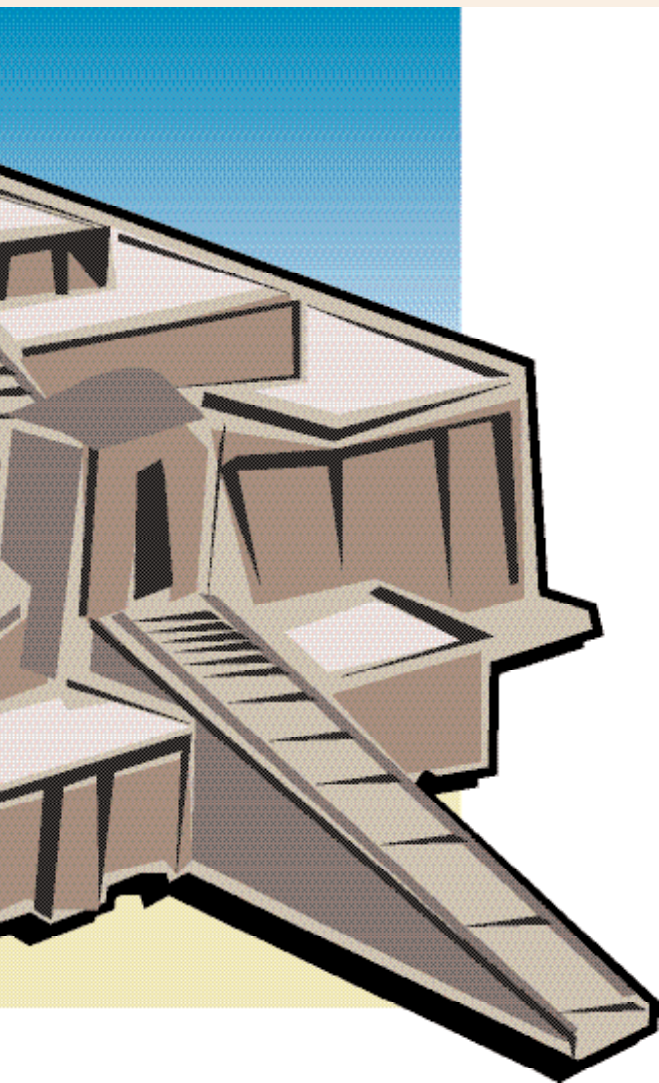
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΤΟ ΖΙΓΚΟΥΡΑΤ ΣΤΗ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

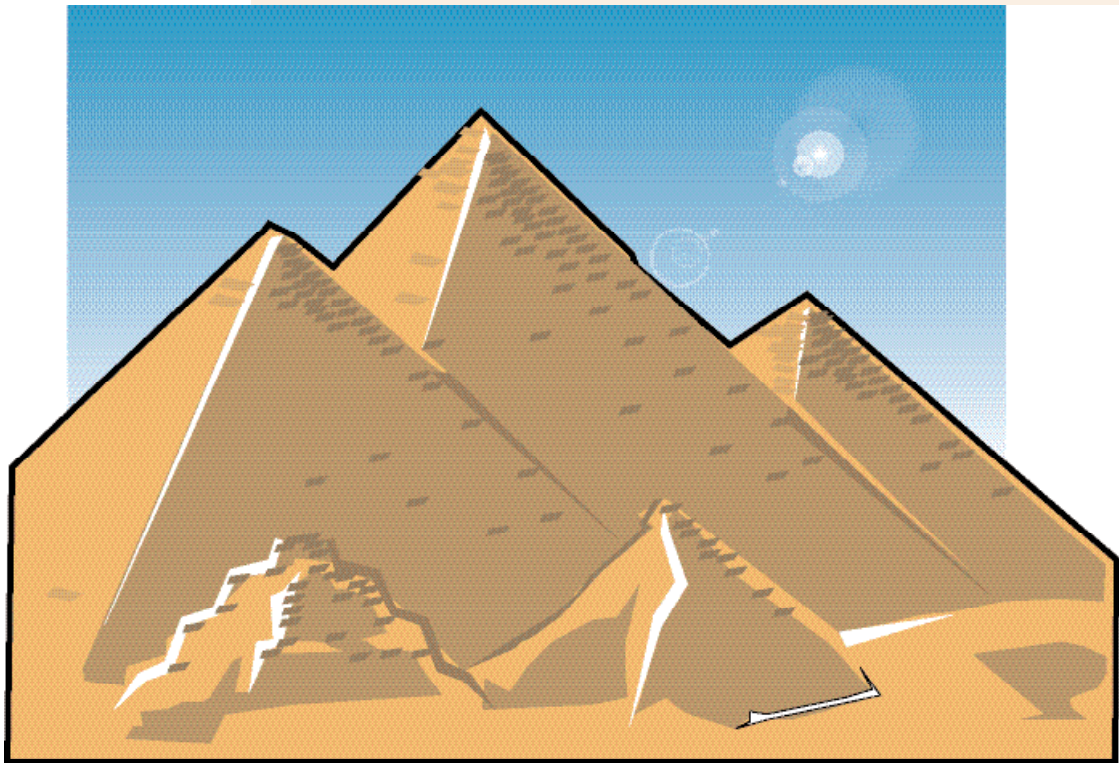
Στη Μεσοποταμία, στην περιοχή της Ασίας που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ποταμούς, τον Τίγρη και τον Ευφράτη, γύρω στο 5000 π.Χ. αναπτύχθηκε ο πρώτος πολιτισμός από τους Σουμέριους. Στη συνέχεια και άλλοι λαοί εγκαταστάθηκαν στη Μεσοποταμία: οι Ακκάδιοι, οι Ασσύριοι και οι Βαβυλώνιοι. Στη Μεσοποταμία χτίστηκαν οι πρώτες πόλεις που διοικούνταν από έναν βασιλιά. Η Μεσοποταμία διέθετε πάρα πολύ άργιλο κι όχι πέτρα. Γι' αυτό και κατασκευάστηκαν τα πρώτα τούβλα από λάσπη, τα οποία αφήνονταν στον ήλιο για να ψηθούν, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο χτίσιμο. Επιπλέον, οι Σουμέριοι για να συγκολλούν τα τούβλα χρησιμοποιούσαν πίσσα, η οποία επίσης ήταν άφθονη στην περιοχή τους.

1.

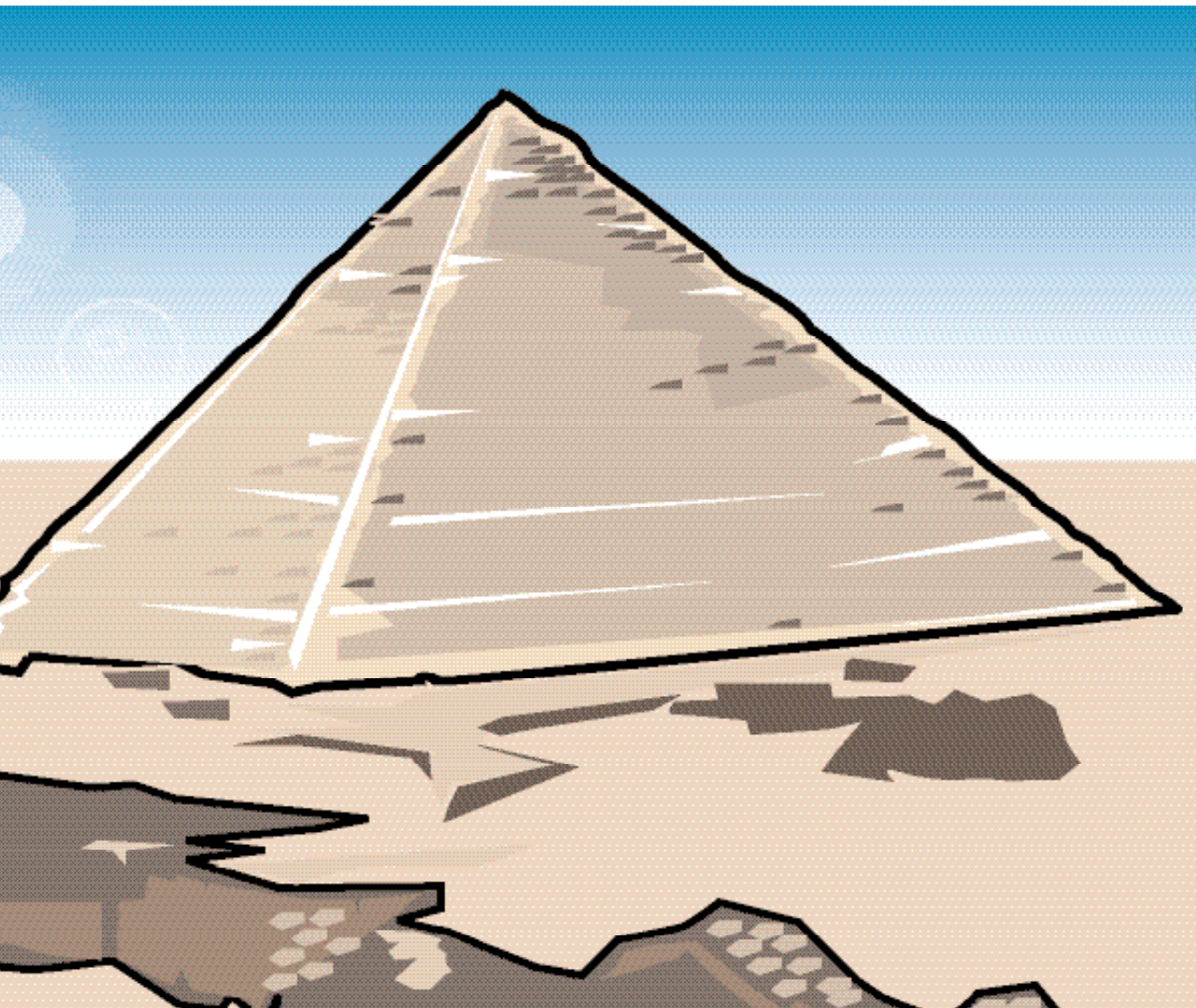
Το **Ζιγκουράτ** ήταν ναός κατασκευασμένος από τούβλα και τοποθετημένος σε πολύ μεγάλο ύψος. Ο ναός στηριζόταν σε μια τεράστια – σχεδόν ορθογώνια – βάση, η οποία είχε τη μορφή βαθμιδωτής πυραμίδας με τρία επίπεδα και ύψος σχεδόν 20 μέτρα. Το ιερό ήταν στην κορυφή αυτών των τριών επιπέδων. Σκαλοπάτια οδηγούσαν στην κορυφή. Στο ζιγκουράτ όμως δεν υπήρχε μόνο το ιερό, όπου τελούνταν η λατρεία του θεού στον οποίο ήταν αφιερωμένο. Επίσης υπήρχαν το παλάτι, το θησαυροφυλάκιο και οι αποθήκες εμπορευμάτων. Όλα ήταν κλεισμένα από έναν περίβολο και έτσι αποτελούσαν ένα ενιαίο συγκρότημα. Το μεγαλύτερο ζιγκουράτ ίσως ήταν αυτό που χτίστηκε από τους Βαβυλώνιους γύρω στο 600 π.Χ. επί βασιλείας Ναβουχοδονόσορα και πιθανόν είναι αυτό που η Αγία Γραφή αναφέρει ως **Πύργο της Βαβέλ**.

Η ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ

Στην Αίγυπτο ήδη από το 4000 π.Χ. γύρω από τον ποταμό Νείλο δημιουργήθηκαν οι πρώτοι οικισμοί. Ο αιγυπτιακός πολιτισμός έφθασε στην ακμή του περίπου το 2500 π.Χ. Οι βασιλείς της Αιγύπτου, οι Φαραώ, θεωρούνταν εκπρόσωποι των θεών. Για να φαίνεται η δύναμή τους έπρεπε τα μνημεία που θα κατασκευάζονταν προς τιμή τους να είναι ισάξια του κύρους τους και να προκαλούν δέος. Γι' αυτό οι αρχαίοι Αιγύπτιοι κατασκεύαζαν τεράστια μνημεία, μεγαλοπρεπείς ναούς και πυραμίδες. Οι **πυραμίδες** στην Αίγυπτο ήταν κατασκευή μεγάλων διαστάσεων που χρησιμοποιούν ως τάφοι των Φαραώ. Μάλιστα οι θρησκευτικές αντιλήψεις των αρχαίων Αιγυπτίων για τη μετά θάνατο ζωή οδήγησαν στο να διατεθούν μεγάλα χρηματικά ποσά και να ξεπεραστούν τεχνικές δυσκολίες προκειμένου να κατασκευαστούν μεγαλόπρεπα μνημεία που θα φιλοξενούσαν τους Φαραώ στην αιωνιότητά τους.

Οι πυραμίδες άρχισαν να χτίζονται το 2650 π.Χ. Ο αρχιτέκτονας **Ιμχοτέπ** κατασκεύασε το πρώτο οικοδόμημα στη Σακκάρα με λαξευμένους ογκόλιθους. Είναι η πυραμίδα του Φαραώ **Ζοζέρ**. Δεν είχε λεία επιφάνεια, αλλά βαθμιδωτή, δηλαδή οι διαστάσεις της μίκραιναν όσο ανέβαινε προς την κορυφή. Ο Ιμχοτέπ τιμήθηκε για την πρώτη κλιμακωτή πυραμίδα που εμπνεύστηκε και έγινε αρχιερέας του θεού Ρα. Μετά από προσπάθειες χτίστηκαν οι λείες **πυραμίδες της Γκίζας** προς τιμή των Φαραώ **Χέοπα, Χεφρήνου και Μυκερίνου**. Η πυραμίδα

του Χέοπα αποτελείται από 2.300.000 ογκόλιθους, που είχαν βάρος από 2,5 ως 15 τόνους. Το ύψος της φθάνει τα 146 μέτρα, ενώ στη βάση της η κάθε πλευρά έχει μήκος περίπου 230 μέτρα. Στο εσωτερικό της υπάρχει ένα πολύπλοκο σύστημα διαδρόμων, που οδηγούν στο θάλαμο που ήταν η σαρκοφάγος, δηλαδή εκεί όπου φυλασσόταν το ταριχευμένο σώμα (μούμια) του νεκρού Φαραώ. Σε όλες τις πυραμίδες ήταν δύσκολο να φθάσει κανείς στον νεκρικό θάλαμο. Ένας πραγματικός λαβύρινθος είχε σχεδιαστεί για να εμποδίζει τους κλέφτες να λεηλατήσουν τον τάφο, που περιείχε πολύτιμα νεκρικά αντικείμενα.

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι για να κατασκευάσουν τις πυραμίδες μετέφεραν πέτρες και γρανίτη, είτε από τον ποταμό Νείλο, είτε από την ξηρά. Αφού είχαν επιλέξει το μέρος όπου θα έχτιζαν την πυραμίδα, πάντα δυτικά του Νείλου, καθάριζαν το έδαφος από την άμμο τόσο, ώστε να φανεί η βραχώδης επιφάνειά του. Στη συνέχεια ισοπέδωναν τον βράχο και αφού είχαν κάνει λεπτομερείς αστρονομικές μελέτες, σχεδίαζαν την περίμετρο της βάσης, ώστε να είναι προσανατολισμένη στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Οι ογκόλιθοι λειαίνονταν πολύ καλά, ώστε να εφαρμόζουν απόλυτα ο ένας με τον άλλον. Για να πραγματοποιηθεί το χτίσιμο της πυραμίδας, εκτός από τους εργάτες που είχαν ειδικευθεί στην κοπή της πέτρας και στη δημιουργία των γλυπτών που συνόδευαν την πυραμίδα, οι υπόλοιποι εργάτες ήταν αγρότες που δεν απασχολούνταν στα χωράφια, αλλά υποχρεωτικά έπρεπε να δουλέψουν για την κατασκευή του τάφου των Φαραώ.

ΟΙ «ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ» ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

1.

2.

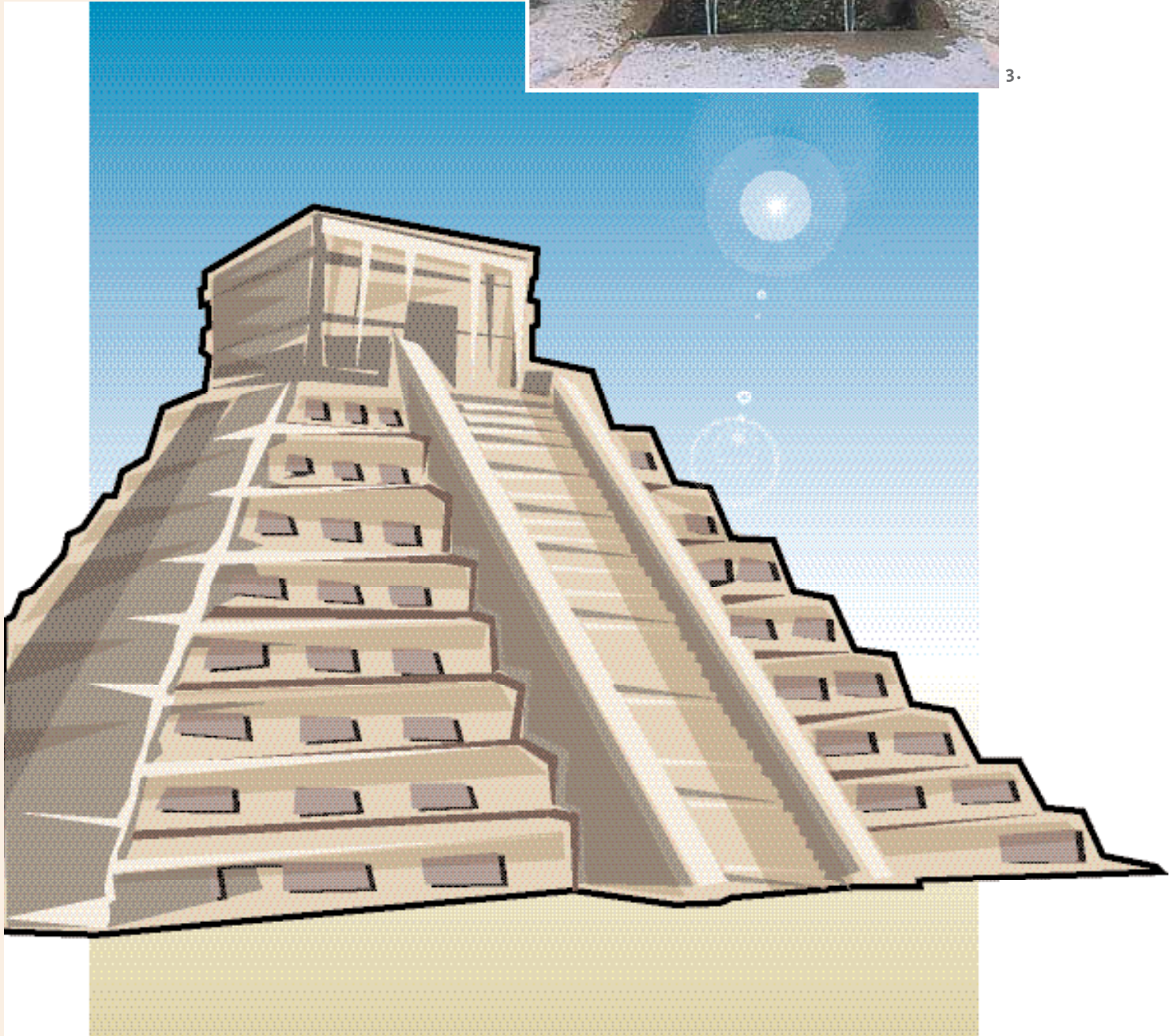
Aπό το 2000 π.Χ περίπου είχαν αναπτυχθεί σπουδαίοι πολιτισμοί από λαούς της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής. Οι πολιτισμοί αυτοί εμφανίστηκαν σε περιοχές όπου σήμερα είναι το Μεξικό, η Γουατεμάλα, το Ελ Σαλβαδόρ, το Περού, η Ονδούρα, η Νικαράγουα, τμήματα της Χιλής και της Αργεντινής και είτε χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου, είτε καταστράφηκαν το 15^ο αιώνα μ.Χ., όταν οι Ευρωπαίοι κατακτητές έφθασαν στην Αμερική και εξολόθρευσαν του γηγενείς πληθυσμούς. Οι πιο γνωστοί από τους πολιτισμούς αυτούς ήταν των Αζτέκων, των Μάγια και των Ίνκας.

Η θρησκεία στους πολιτισμούς αυτών των λαών ήταν βασική δύναμη. Οι αρχηγοί τους θεωρούνταν εκπρόσωποι των θεών στη γη. Οι ναοί χτίζονταν σε πυραμοειδές σχήμα και είχαν πολλά κοινά στοιχεία με το ζιγκουράτ. Δηλαδή κάθε ναός είχε πολλά και μάλιστα απότομα σκαλιά που οδηγούσαν στο ιερό, το οποίο βρισκόταν στη κορυφή αυτού του **πυραμοειδούς – βαθμιδωτού** οικοδομήματος. Τα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιούνταν ήταν από ξεραμένους στον ήλιο πλίνθους και πέτρα. Τα υλικά αυτά επικαλύπτονταν με σοβά. Στους τόπους λατρείας υπήρχε μια μεγάλη αυλή σαν γήπεδο, όπου έπαιζαν ένα ιερό παιχνίδι με μια μπάλα. Η αυλή αντιπροσώπευε το σύμπαν και η μπάλα τον ήλιο και το φεγγάρι. Όσοι έχαναν στο παιχνίδι, έχαναν ακόμα και τη ζωή τους. Ο μεγάλος ανταγωνισμός του παιχνιδιού συμβόλιζε τη διαμάχη ανάμεσα στο φως και στο σκοτάδι, στη γέννηση και στο θάνατο.

Στους τόπους λατρείας υπήρχαν επίσης οι κατοικίες των ιερέων και ένας βωμός για τις θυσίες. Όλα αυτά συνθέταν ένα θρησκευτικό κέντρο, το οποίο περιέβαλλε ένα τείχος. Συνήθως στο κέντρο της πόλης υπήρχαν τα θρησκευτικά κτίρια, καθώς και τα δημόσια κτίρια, οι κατοικίες των αρχηγών και όλων των αξιωματούχων. Οι Μάγια, που διέθεταν πολλές γνώσεις αστρονομίας και μαθηματικών, δεν παρέλειπαν, όπως έκαναν στην πόλη Κοπάν στην Ονδούρα, να έχουν και αστρονομικό κέντρο. Οι υπόλοιπες κατοικίες των απλών ανθρώπων ήταν έξω από αυτή την κεντρική περιοχή. Δυστυχώς οι Ισπανοί κατακτητές κατέστρεψαν πολλά κτίρια και μάλιστα των Αζτέκων, ο πολιτισμός των οποίων εκείνη την εποχή βρισκόταν σε άνθηση.

3.

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Tα έργα της αρχιτεκτονικής στην αρχαία κλασική Ελλάδα αποτελούν πρότυπο συμμετρίας. Το πιο γνωστό έργο είναι ο **Παρθενώνας**, ο ναός που χτίστηκε το 447-438 π.Χ. προς τιμή της θεάς Αθηνάς στην Ακρόπολη, τον ιερό βράχο της πόλης της Αθήνας. Η κατασκευή του ναού αποφασίστηκε από τον ηγέτη της Αθήνας, τον **Περικλή**, μετά τη νίκη των Ελλήνων κατά της Περσικής αυτοκρατορίας. Οι αρχιτέκτονες του ναού ήταν ο **Ικτίνος** και ο **Καλλικράτης**. Χαρακτηριστικό στους αρχαίους ελληνικούς ναούς ήταν οι κίονες (κολώνες). Οι κίονες αποτελούνταν από κυλινδρικά τμήματα, τους σπονδύλους, οι οποίοι ενώνονταν μεταξύ τους με μολύβδινο πύρο. Οι κίονες μπορεί να περιστοιχίζουν το ναό, μπορεί όμως να είναι μόνο μπροστά ή μπροστά και πίσω. Ο Παρθενώνας έχει κιονοστοιχία γύρω-γύρω. Οι κίονες του Παρθενώνα είναι δωρικού ρυθμού. Εκτός από το δωρικό ρυθμό, υπήρχε ο ιωνικός και ο κορινθιακός. Ο δωρικός κίονας δίνει

την αίσθηση μιας επιβλητικής απλότητας και τα διαστήματα μεταξύ των κίωνων είναι μικρότερα από εκείνα του ιωνικού ή του κορινθιακού. Οι κίονες στο δωρικό ρυθμό δεν έχουν βάση και το κιονόκρανο δεν είναι διακοσμημένο. Ο ιωνικός κίονας είναι πιο εκλεπτυσμένος και το κιονόκρανο είναι διακοσμημένο με έλικες. Ο κορινθιακός κίονας είναι ακόμα πιο περίτεχνος και το κιονόκρανο έχει ανάγλυφα σχήματα φυτών. Οι κίονες στον Παρθενώνα, που έχει ορθογώνιο σχήμα, είναι 8 σε κάθε στενή πλευρά και 17 σε κάθε μακριά πλευρά. Οι κίονες στο επάνω μέρος τους κλίνουν μερικά εκατοστά προς τα μέσα. Οι Έλληνες αρχιτέκτονες γνώριζαν ότι οι αυστηρά κατακόρυφες γραμμές φαίνονται ελαφρά κοίλες, όταν ο παρατηρητής τις βλέπει από κάποια απόσταση. Έτσι, για να εξουδετερώσουν αυτή την οπτική απάτη και για να φαίνονται οι κίονες ίσοι, τους έδωσαν μια μικρή κυρτότητα. Αυτό δηλαδή που πρώτιστα ενδιέφερε ήταν η αναλογία. Επιπλέον με την κυρτότητα αυτή των κίωνων δίνεται η αίσθηση της ανύψωσης του ναού προς τα πάνω. Οι αρχιτέκτονες

1.

2.

με τις αποκλίσεις αυτές των κατακόρυφων γραμμών και αξιοποιώντας τις αλληλεπιδράσεις φωτός και σκιάς πέτυχαν να δώσουν ζωτικότητα και κίνηση στο ναό, ώστε ο παρατηρητής του ναού να έχει θαυμάσιες οπτικές εντυπώσεις.

Στην Ακρόπολη, εκτός από τον Παρθενώνα, που κατασκευάστηκε από πεντελικό μάρμαρο, αξιόλογα για την αρχιτεκτονική τους είναι τα δωρικά **Προπύλαια** στην είσοδο του ιερού βράχου, που ήταν έργο του αρχιτέκτονα **Μνησικλή**, καθώς επίσης και το **Ερέχθειο**, το οποίο είναι ιωνικού ρυθμού. Στο Ερέχθειο βρίσκονται οι **Καρυάτιδες**, τα γυναικεία αγάλματα, τα οποία με κανίστρα στο κεφάλι τους στηρίζουν την οροφή. Τέλος, υπάρχει ο μικρός ιωνικός ναός της **Απτέρου Νίκης**, έργο του Καλλικράτη.

Ο γλυπτός διάκοσμος του Παρθενώνα έγινε από το γλύπτη **Φειδία** και τους μαθητές του. Τα θέματα των γλυπτών ήταν από τον κόσμο των θεών και από τη σχέση τους με τους ανθρώπους. Μέσα στο ναό δέσποζε το **άγαλμα της θεάς Αθηνάς**, το οποίο ήταν από χρυσό, ελεφαντόδοντο και πολύτιμες πέτρες. Το άγαλμα είχε ύψος 12 μέτρα. Καταστράφηκε το 450 μ.Χ., όταν ο Παρθενώνας έγινε χριστιανική εκκλησία. Ο Παρθενώνας απολήγει σε δύο τριγωνικά **αετώματα**, ένα στο μπροστινό και ένα στο πίσω μέρος. Στο ένα αέτωμα υπάρχει γλυπτή παράσταση με τη γέννηση της Αθηνάς από το κεφάλι του Δία και στο άλλο παρά-

3.

4.

5.

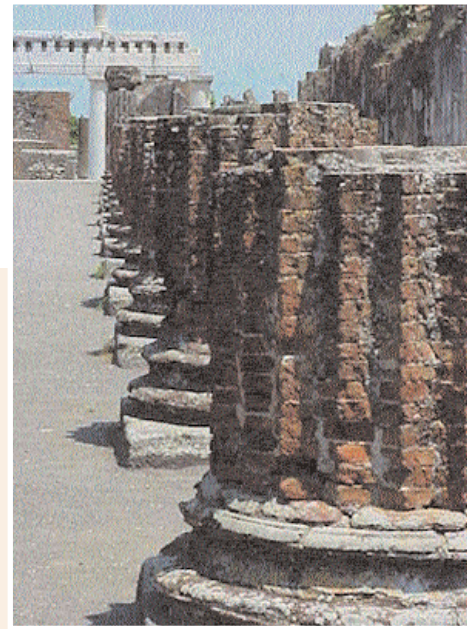
σταση με τη διαμάχη της Αθηνάς και του Ποσειδώνα για το ποιος θα γίνει προστάτης της πόλης των Αθηνών. Το σύνολο των γλυπτών έχει γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζεται τρίγωνο για να χωρά στο αέτωμα. Εξωτερικά, επάνω από την κιονοστοιχία, υπάρχουν οι **μετόπες**, που είναι τετράγωνες πλάκες. Οι μετόπες φέρουν ανάγλυφες παραστάσεις με θέματα, όπως η **Γιγαντομαχία** και η **Κενταυρομαχία**. Οι Κένταυροι ήταν, σύμφωνα με τη μυθολογία, μισοί άνθρωποι και μισοί άλογα. Εσωτερικά στη **ζωφόρο**, που είναι συνεχής με μήκος 160 μέτρων και περιβάλλει όλο το ναό, εικονίζεται η **πομπή των Παναθηναίων**. Τα Παναθήναια ήταν γιορτή που γινόταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμή της θεάς Αθηνάς. Ιππείς, μουσικοί, προσωπικότητες που οδηγούν βόδια και κριάρια για θυσία, νέες κοπέλες της πόλης των Αθηνών που υφαίνουν το πέπλο της Αθηνάς κ.ά. είναι μερικές από τις ανάγλυφες παραστάσεις στη ζωφόρο.

Πολλά από τα γλυπτά του Παρθενώνα τα μετέφερε ανάμεσα στα 1800 και 1818 ο Άγγλος πρεσβευτής **Λόρδος Έλγιν** στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου. Επειδή τότε η Ελλάδα ήταν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την άδεια για τη μεταφορά τους ο Λόρδος Έλγιν την πήρε από το Σουλτάνο. Όμως τα γλυπτά ανήκαν και ανήκουν στην Ελλάδα. Γι' αυτό και πρέπει να επιστρέψουν στη χώρα όπου δημιουργήθηκαν.

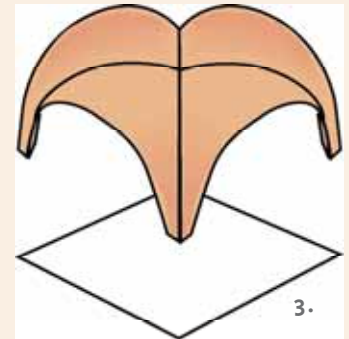
ΠΑΝΘΕΟΝ ΚΑΙ ΚΟΛΟΣΣΑΙΟ ΣΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

1.

2.

3.

Aπό τον 5^ο αιώνα π.Χ. στην Ιταλική χερσόνησο άρχισαν οι πρώτοι πόλεμοι των Ρωμαίων εναντίον γειτονικών τους λαών, των Ετρούσκων, των Γαλατών και άλλων, προκειμένου να κυριαρχήσουν στην περιοχή. Οι Ρωμαίοι, αφού υπέταξαν τους γειτονικούς τους λαούς και οργάνωσαν το κράτος τους, έστρεψαν τον 3^ο αιώνα π.Χ. τις βλέψεις τους στη Μεσόγειο και αργότερα, το 2^ο αιώνα π.Χ. στην Ανατολή, έως ότου δημιούργησαν μια τεράστια αυτοκρατορία από τα τέλη του 1^{ου} αιώνα π.Χ. μέχρι τον 3^ο αιώνα μ.Χ. Ένα πλήθος κτισμάτων αποτελούν δείγματα του ρωμαϊκού πολιτισμού, όπως αψίδες θριάμβου, γέφυρες, υδραγωγεία, θέατρα, λουτρά κ.ά. Τα ρωμαϊκά κτίρια ήταν συνδυασμός της ρωμαϊκής παράδοσης με την ελληνική. Για παράδειγμα, οι Ρωμαίοι αρχιτέκτονες χρησιμοποίησαν στους κίονες των κτιρίων τους κυρίως τον αρχαίο ελληνικό κορινθιακό ρυθμό. Τα αρχιτεκτονικά επιτεύγματα των Ρωμαίων ήταν μεγαλεπήβολα. Προέβαλλαν κυρίως το μεγαλείο και τη δύναμη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Βασικό λοιπόν χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής είναι η τάση προς το μνημειακό.

Οι Ρωμαίοι ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την πρακτική χρήση των κτιρίων τους από τους

4.

5.

ανθρώπους, είτε για δραστηριότητες λατρευτικού χαρακτήρα, είτε κυρίως για δραστηριότητες που συνδέονταν με τα κοινά και με την ψυχαγωγία. Έπρεπε δηλαδή τα κτίριά τους να είναι έτσι κατασκευασμένα, ώστε να μπορούν να στεγάσουν ένα μεγάλο πλήθος κόσμου. Αυτό το επέτρεπε η κατασκευή κτιρίων με θόλους και με καμάρες και όχι οι ευθύγραμμες κατασκευές με τη χρήση της πέτρας, η οποία δεν είναι εύχρηστη σε χώρους μεγάλων διαστάσεων. Γι' αυτό δεν χρησιμοποίησαν ιδιαίτερα τις ευθείες, που κυριάρχησαν στην ελληνική αρχιτεκτονική, αλλά προτίμησαν κυρίως καμπυλόγραμμα αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως το **σφαιρικό θόλο** και την **καμάρα**. Αυτή είναι μια σημαντική καινοτομία, η οποία θα επηρεάσει αργότερα τη βυζαντινή, γοτθική και αναγεννησιακή αρχιτεκτονική. Σε αυτή την εξέλιξη βοήθησε μια επινοήση στην τεχνική των οικοδομικών υλικών που ήταν η δημιουργία ενός μείγματος από άμμο, ασβέστη, νερό και χαλίκια ή θρυμματισμένα κεραμίδια, το οποίο, όταν στέγνωνε, γινόταν πολύ σκληρό. Το μείγμα αυτό χρησιμοποιούνταν στο εσωτερικό γέμισμα των τοίχων, οι οποίοι ήταν πλινθόκτιστοι ή λιθόκτιστοι. Με το γέμισμα αυτό οι τοίχοι γίνονταν ανθεκτικοί και έτσι μπορούσαν να στηρίζουν με ασφάλεια τις καμπυλόγραμμες ρωμαϊκές κατασκευές.

1.

2.

Η χρήση αυτής της πρώιμης μορφής σκυροδέματος (μπετόν) επέτρεψε την κατασκευή μεγάλης κλίμακας κτιρίων. Ένα τέτοιο κτίριο είναι το **Πάνθεον**, ναός αφιερωμένος σε όλους τους θεούς. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 118 και ολοκληρώθηκε το 128 μ.Χ., την εποχή του αυτοκράτορα **Αδριανού**. Αντικατέστησε τον πρώτο ναό που είχε χτιστεί την εποχή του αυτοκράτορα **Αυγούστου**. Το κτίριο λειτουργούσε ως ναός και είναι κατασκευασμένος με βάση το κυλινδρικό σχέδιο. Δηλαδή το σχήμα του είναι κυλινδρικό με έναν εντυπωσιακό θόλο. Η διάμετρος του θόλου είναι 43 μέτρα, γεγονός που αποτελεί μεγάλο αρχιτεκτονικό επίτευγμα. Αυτό το πελώριο άνοιγμα του θόλου στηρίζεται σε κυκλική βάση με τοίχους που έχουν πάχος 7 περίπου μέτρα. Μόνο έτσι θα μπορούσε να υπάρξει μια διαρκής στήριξη του θόλου. Επιπλέον, οι ογκώδεις τοίχοι για να είναι ακόμα πιο ανθεκτικοί δεν έπρεπε να διακόπτονται από παράθυρα. Έτσι το φως στο εσωτερικό του κτιρίου έμπαινε από μια τρύπα που βρισκόταν στον κεντρικό θόλο και ονομάζεται φανός. Το ύψος του Πανθέου είναι ίσο με τη διάμετρο του θόλου του. Στο Πάνθεον αργότερα, το 609 μ.Χ., όταν επικράτησε ο Χριστιανισμός, με εντολή του **Πάπα Βονιφάτιου Δ΄** μεταφέρθηκαν

3.

4.

5.

τα λείψανα Χριστιανών μαρτύρων από τις κατακόμβες. Οι κατακόμβες ήταν υπόγειες σπήραγγες, όπου οι πρώτοι Χριστιανοί, επειδή διώκονταν από τους Ρωμαίους, εκτελούσαν μέσα σε αυτές τις ανάγκες της λατρείας τους. Στις πλαϊνές πλευρές των σπήραγγων λάξευαν θόλους, όπου τοποθετούσαν τους νεκρούς τους.

Ένα άλλο σημαντικό αρχιτεκτονικό επίτευγμα ήταν το **Κολοσσαίο**. Το Κολοσσαίο κατασκευάστηκε με εντολή του αυτοκράτορα **Βεσπασιανού**. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 7^ο και ολοκληρώθηκε το 8^ο μ.Χ. Είναι το μεγαλύτερο αμφιθέατρο, εφόσον μπορούσε να χωρέσει 50.000 θεατές. Χρησιμοποιήθηκε για αγώνες μονομάχων, για θεάματα με ζώα και ανθρώπους που ήταν αιματηρά. Οι παραστάσεις οργανώνονταν από Ρωμαίους αξιωματούχους για να αποκτήσουν επιρροή στο λαό και στον αυτοκράτορα. Η κυκλική του κατασκευή κατέστη δυνατή εξαιτίας της τελειοποίησης των οικοδομικών υλικών με τη χρήση αυτής της πρώιμης μορφής σκυροδέματος στη τοικοποιία και της εξωτερικής επένδυσης με ασβεστοκονίαμα, ενός μείγματος από ασβέστη, άμμο, νερό.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1.

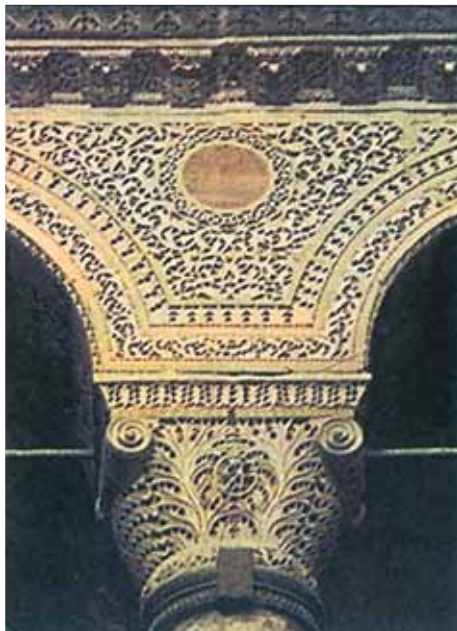

2.

Μετά την παρακμή, τη διάλυση του ρωμαϊκού κράτους και την επικράτηση του Χριστιανισμού, η αυτοκρατορία διαιρέθηκε στο Ανατολικό και στο Δυτικό τμήμα της. Στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας πρωτεύουσα έγινε η **Κωνσταντινούπολη** το 330 μ.Χ. και δημιουργήθηκε η Βυζαντινή αυτοκρατορία στην οποία κυριάρχησε το ελληνικό στοιχείο. Στο δυτικό τμήμα το κέντρο παρέμεινε η **Ρώμη**. Παράλληλα επικράτησε ο Χριστιανισμός και στα δύο τμήματα, αλλά η Χριστιανική Εκκλησία διασπάστηκε στην **Ορθόδοξη Ανατολική** με έδρα την Κωνσταντινούπολη και στη **Δυτική Καθολική** με έδρα τη Ρώμη. Η Κωνσταντινούπολη μέχρι την άλωσή της από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453 υπήρξε η μεγαλύτερη χριστιανική πόλη.

Η Βυζαντινή αρχιτεκτονική χρησιμοποίησε στοιχεία από την ελληνική και από τη ρωμαϊκή παράδοση. Η **Αγία Σοφία** αποτελεί το σημαντικότερο μνημείο της Ορθοδοξίας. Οικοδομήθηκε την εποχή του αυτοκράτορα **Ιουστινιανού** και της συζύγου του αυτοκράτειρας **Θεοδώρας**, οι οποίοι φιλοδοξούσαν να φτιάξουν ένα έργο μεγαλειώδες. Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός συγκέντρωσε από όλη την αυτοκρατορία του τα πιο πολύτιμα και ακριβά υλικά. Χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλη έκταση το μάρμαρο σε ποικίλα χρώματα, ώστε να επιτευχθούν χρωματικοί συνδυασμοί με αρμονία και χάρη. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε πολύ χρυσάφι, ασήμι, ελεφαντόδοντο και διάφορες πολύτιμες πέτρες. Ο ναός χτίστηκε από τους Έλληνες αρχιτέκτονες **Ανθέμιο** και **Ισίδωρο**, οι οποίοι ήταν ονομαστοί και διαπρεπείς την εποχή τους.

Η Αγία Σοφία είναι ένα μεγάλο ορθογώνιο με διαστάσεις 76x67 μέτρα. Η ορθογώνια βάση της προέρχεται από τη **ρωμαϊκή Βασιλική**, ένα ορθογώνιο οικοδόμημα, το οποίο χρησίμευε

3.

4.

5.

για συνεδριάσεις ρωμαϊκών δικαστηρίων ή άλλων θεσμικών οργάνων. Αργότερα στη ρωμαϊκή Βασιλική προστέθηκε στην ανατολική στενή πλευρά μια ημικυκλική αψίδα και δυο σειρές κίονων στο εσωτερικό των παράλληλων μακρών πλευρών. Έτσι δημιουργήθηκε η **παλαιοχριστιανική Βασιλική**. Δείγμα παλαιοχριστιανικής Βασιλικής είναι ο **Άγιος Απολλινάριος** στη Ραβέννα. Επίσης, υπήρχαν τα **κυκλικά κτίρια** στα οποία υπήρχε ένας ημισφαιρικός θόλος. Ένα τέτοιο κυκλικό κτίριο είναι ο **Άγιος Γεώργιος** στη Θεσσαλονίκη.

Η αρχιτεκτονική πρόοδος σε ό,τι αφορά στην Αγία Σοφία συνίσταται στο ότι συνδυάστηκε το ορθογώνιο σχέδιο της Βασιλικής με τις καμπύλες των κυκλικών κτιρίων. Στην εκκλησία αυτή δεσπόζει ο τεράστιος **κυκλικός τρούλος**. Η κατασκευή του θόλου σε σχεδόν τετράγωνη βάση είναι το βασικό αρχιτεκτονικό επίτευγμα. Ο τρούλος, 62 μέτρα ψηλός, μοιάζει να κρέμεται από τον ουρανό. Αυτό που επιπλέον εντυπωσιάζει στο ναό της Αγίας Σοφίας είναι το φως. Το εσωτερικό της Αγίας Σοφίας λούζεται από το ουράνιο φως χάρη στο θόλο της. Τα παράθυρα στη βάση του τεράστιου αυτού θόλου επιτρέπουν στον ήλιο να φωτίζει το ναό. Παράλληλα, τα **ψηφιδωτά** έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχουν μια ειδική κλίση που να επιτρέπει την αντανάκλαση του φωτός επάνω τους και τη διάχυσή του στο εσωτερικό του ναού. Τα ψηφιδωτά είναι το αποτέλεσμα της συναρμολόγησης χιλιάδων μικρών κύβων από χρωματιστό μάρμαρο, πέτρα ή γυαλί, που όλα μαζί συνθέτουν μια εικόνα. Οι μικροί αυτοί κύβοι κολλιούνται πάνω σε ασβεστοκονίαμα. Στα ψηφιδωτά της Αγίας Σοφίας χρησιμοποιήθηκε επίσης χρυσός και ασήμι. Το φως που λούζει το εσωτερικό της εκκλησίας αναδεικνύει το διάκοσμό της, δηλαδή τα ψηφιδωτά, τα μάρμαρα διαφόρων χρωμάτων, τα κιονόκρανα, των οποίων ο γλυπτός διάκοσμος μοιάζει με δαντέλα, και τις άλλες πολύτιμες πέτρες. Οι Τούρκοι, όταν κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, μετέτρεψαν την Αγία Σοφία σε τζαμί προσθέτοντας σε αυτήν τέσσερις μιναρέδες.

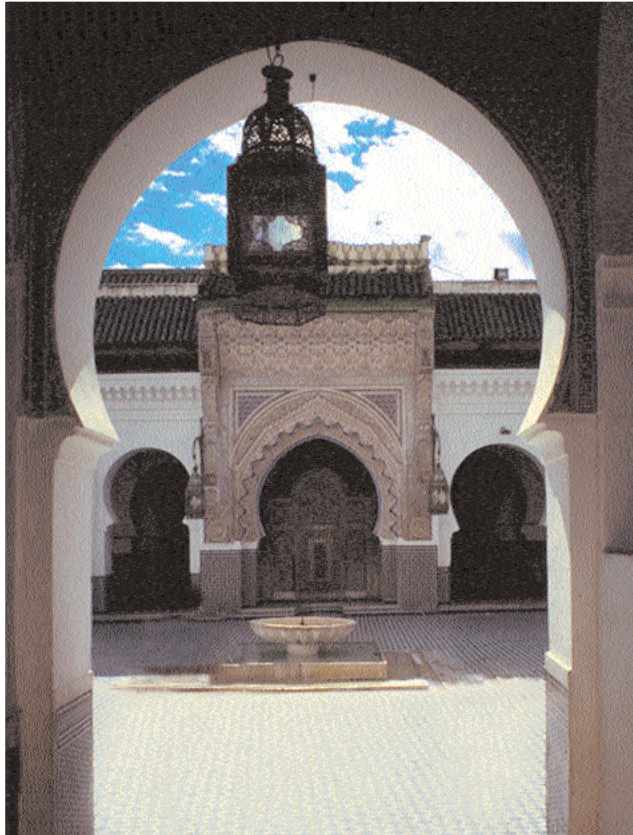
ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΣΤΟΝ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

5.

Για τους Μουσουλμάνους το **τζαμί** είναι το κέντρο της θρησκευτικής τους ζωής. Τον 7^ο αιώνα το κήρυγμα του Προφήτη Μωάμεθ για τον Αλλάχ πέτυχε τον προσηλυτισμό των Αράβων, οι οποίοι από τον 8^ο ως το 10^ο αιώνα κατέκτησαν μια τεράστια περιοχή από τον Ατλαντικό Ωκεανό ως την Κεντρική Ασία και διέδωσαν το Ισλάμ. Η αρχιτεκτονική των Αράβων στηρίχτηκε στην αρχαία ελληνική, χριστιανική και περσική παράδοση.

Βασική αρχή στην κατασκευή ενός τζαμιού είναι ότι πρέπει να βλέπει προς την κατεύθυνση του ιερού τεμένους **Κάαμπα** στην πόλη της Μέκκας. Στην Κάαμπα βρίσκεται η μαύρη πέτρα για την οποία οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι είναι ιερή. Επειδή το Ισλάμ είναι αντίθετο στην απεικόνιση του Αλλάχ, στα τζαμιά δεν υπάρχουν εικόνες ή γλυπτές αναπαραστάσεις προσώπων. Η διακόσμηση γίνεται με βάση τα **γεωμετρικά μοτίβα** ή την **αραβική γραφή**. Η βασική αρχιτεκτονική διάταξη στο τζαμί ως επί το πλείστον είναι ένα ορθογώνιο οικοδόμημα με κίονες στη σειρά, σφαιρικούς θόλους, μιναρέδες, έναν μεγάλο περίβολο και μια πηγή νερού. Οι **μιναρέδες** είναι πυργίσκοι που απολήγουν σε θόλο. Από εκεί ο μουεζίνης καλεί τους πιστούς πέντε φορές την ημέρα να εκτελέσουν το θρησκευτικό τους καθήκον,

1.

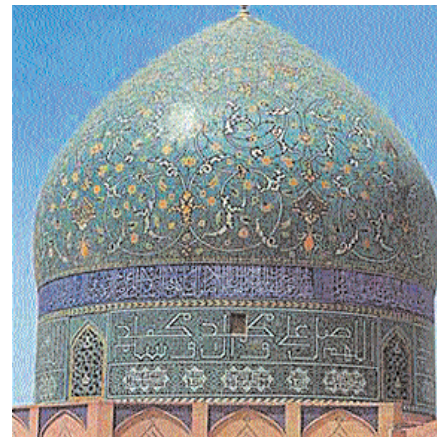
2.

3.

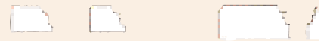
δηλαδή την προσευχή. Το εσωτερικό του τζαμιού είναι μεγάλο, στρωμένο με χαλιά και δεν υπάρχουν έπιπλα. Στο εσωτερικό υπάρχει ο **άμβωνας** από όπου ο ιμάμης κηρύσσει τον λόγο του Αλλάχ. Στον προαύλιο χώρο οι πιστοί προσεύχονται, αν δεν επαρκεί ο εσωτερικός χώρος. Το τρεχούμενο νερό της πηγής είναι απαραίτητο, γιατί οι πιστοί πριν από την προσευχή τους πρέπει να ακολουθούν το τελετουργικό του καθαρισμού, που συμβολίζει την άφεση αμαρτιών.

Ένα από τα μεγαλύτερα τζαμιά βρίσκεται στο Πακιστάν και είναι το **Μπαντσάχι Μαστζίτ**. Στον προαύλιο χώρο του μπορούν να κωρέσουν μέχρι και ένα εκατομμύριο πιστοί, ενώ στον εσωτερικό του χώρο μπορούν να προσευχηθούν μέχρι και 100.000 άνθρωποι. Ένας ιδιαίτερα ιερός χώρος για τους Μουσουλμάνους είναι το **Τέμενος του Ομάρ** ή Τρούλος του Βράχου. Χτίστηκε το 690 μ.Χ. και έχει οκταγωνική κάτοψη βασισμένη σε ρωμαϊκά και χριστιανικά πρότυπα. Στο εσωτερικό του τεμένους υπάρχει ένας βράχος, ο οποίος θεωρείται ιερός, επειδή από εκεί, σύμφωνα με την παράδοση, ο Προφήτης Μωάμεθ ανήλθε στον ουρανό το 619 μ.Χ.

4.

ΤΟ ΜΑΝΤΙΡ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΓΚΟΡ ΒΑΤ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΟΤΖΗ

1.

Ο Ινδουιστικός ναός που ονομάζεται **μαντίρ**, αποτελεί μια στενόμακρη κατασκευή επάνω από την οποία υψώνονται **πύργοι**. Το σχήμα των πύργων είναι καμπυλόγραμμο – κωνικό, δηλαδή όσο ο πύργος υψώνεται, οι καμπύλες του στενεύουν και το σχήμα του γίνεται κωνικό, για να δίνει την αίσθηση της ανύψωσης προς το θείο. Οι πυργίσκοι συμβολίζουν την προσπάθεια των ανθρώπων να σκέπτονται και να ενεργούν με αγνότητα. Από τη βάση ως την κορυφή το μαντίρ είναι περίτεχνα διακοσμημένο με γλυπτά και ανάγλυφα. Αμέτρητες φιγούρες και πολύπλοκα σχέδια συνθέτουν μια πλούσια διακόσμηση.

Το μαντίρ, που το ίδιο αποτελεί αντικείμενο λατρείας, συμβολίζει τις δύο αρχές από τις οποίες, σύμφωνα με την Ινδουιστική πίστη, αποτελείται το σύμπαν: την ύλη και το πνεύμα. Γι' αυτό και οι κατόψεις των Ινδουιστικών ναών είναι γεμάτες από συμβολικές έννοιες με βάση τα **γεωμετρικά σχήματα**. Δηλαδή στις αρχιτεκτονικές κατόψεις σχηματίζονται τετράγωνα και κύκλοι με στόχο να αποτυπωθεί στην κατοικία του θεού, στο μαντίρ, η αρμο-

2.

νία του Σύμπαντος, η οποία είναι απόλυτα ταυτισμένη με τη γεωμετρική συμμετρία. Ονομαστοί ινδουιστικοί ναοί βρίσκονται στο **Κατζουράο** στη Κεντρική Ινδία. Αποτελούν ένα σύμπλεγμα 18 κτιρίων, τα οποία χτίστηκαν από το 950 ως το 1050 μ.Χ. Στόχος του συμπλέγματος ήταν να αποδοθεί αρχιτεκτονικά με συμβολικό τρόπο το σύμπαν. Τα ανάγλυφα του Κατζουράο είναι γνωστά, επειδή, μεταξύ των άλλων, φέρουν και παραστάσεις ερωτικών σκηνών. Στην ινδουιστική παράδοση οι ερωτικές σκηνές συμβολίζουν την ένωση με το Απόλυτο και επομένως με το Θείο.

Το 12^ο αιώνα η αυτοκρατορία των Χμερ στην Καμπότζη της Νοτιοανατολικής Ασίας έχτισε την **Άνγκορ Βατ**. Η Άνγκορ Βατ είναι ένα σύμπλεγμα από μεγαλειώδη κτίρια. Περιβάλλεται από τεράστια τείχη μέσα στα οποία βρίσκονται οι περίτεχνα διακοσμημένοι ινδουιστικοί ναοί, λίμνες, κανάλια και μεγάλοι δρόμοι. Υπέροχα έργα γλυπτικής, είτε ως ανάγλυφα είτε ως γλυπτά, διακοσμούν τους ναούς.

3.

ΤΟ ΣΙΝΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΗ ΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

1.

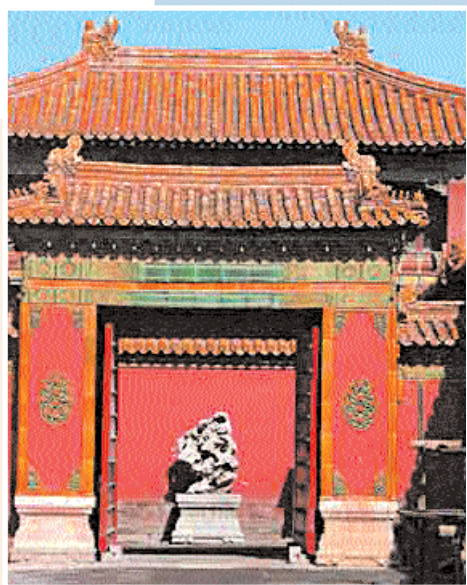
2.

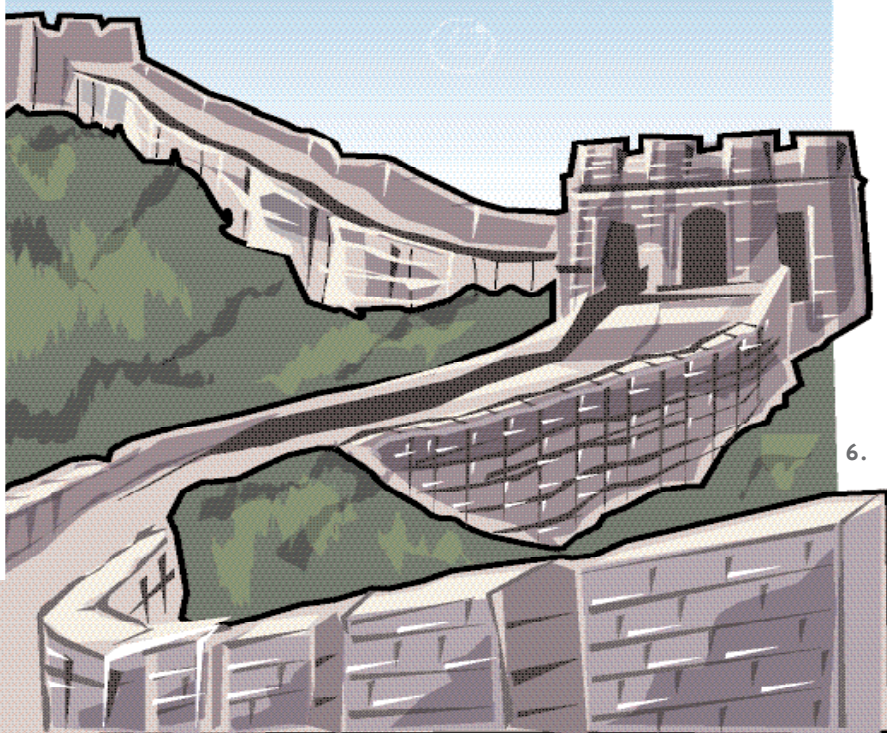
4.

Η κινέζικη αυτοκρατορία ιδρύθηκε το 221 π.Χ. με πρώτο αυτοκράτορα τον **Τσι Χουάνγκ-Τι**, ο οποίος επικράτησε έναντι άλλων ηγεμόνων και ένωσε την Κίνα. Ο αυτοκράτορας ξεκίνησε τότε την κατασκευή του **Σινικού Τείχους** για να προστατεύσει την αυτοκρατορία του από εχθρικές επιθέσεις. Η οικοδόμηση του Σινικού Τείχους άρχισε το 214 π.Χ. Το Τείχος βεβαίως στους επόμενους αιώνες επεκτάθηκε μέχρι που έφθασε σε μήκος τα 6.400 χιλιόμετρα. Είναι το πιο επίμηκες οικοδόμημα που υπάρχει στη γη. Ο Σι Χουάνγκ-Τι για να χτιστεί το Τείχος υποχρέωσε τους υπηκόους του σε καταναγκαστικά έργα.

Η μετέπειτα δυναστεία των Χαν (207 π.Χ. – 220 μ.Χ.) οργάνωσε το δημόσιο τομέα της αυτοκρατορικής Κίνας. Ο αυτοκράτορας **Κουμπλάι Χαν** έκανε πρωτεύουσα του κράτους του το Πεκίνο. Στην κινέζικη ρυμοτομία κυρίαρχο στοιχείο ήταν οι πόλεις, οι οποίες αποτελούσαν διοικητικά κέντρα και περικλείονταν από τείχη των οποίων οι πύλες έκλειναν κάθε βράδυ. Παράλληλα η ίδια η πόλη συνήθως χωριζόταν σε δύο τμήματα: στο ένα άκρο ζούσαν οι φτωχοί και στο άλλο άκρο οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης. Η αγορά ήταν ως επί το πλείστον στο κέντρο. Με τη δυναστεία των **Μινγκ** (1368 – 1644 μ.Χ.) το Πεκίνο χωρίστηκε σε τρία τμήματα, το καθένα από τα οποία περικλείονταν από τείχη. Ήταν τρεις πόλεις, η μία μέσα στην άλλη: η **εξωτερική πόλη**, στην οποία ζούσε ο περισσότερος πληθυσμός, η **αυτοκρατορική πόλη**, η οποία αποτελούνταν από πάρκα, ναούς, τεχνητές λίμνες και τέλος η **απαγορευμένη πόλη**, στην οποία ζούσε ο αυτοκράτορας, ο Γιος του Ουρανού. Στην απαγορευμένη πόλη δεν επιτρεπόταν να εισέλθει κανείς αν δεν είχε την εύνοια του αυτοκράτορα. Η απαγορευμένη πόλη υπήρξε το κέντρο διακυβέρνησης για σχεδόν 500 χρόνια. Είναι μια περιοχή 100 εκταρίων, που περιλαμβάνει 1000 περίπου ξεχωριστά κτίρια. Τρεις ήταν οι βασικοί χώροι στην απαγορευμένη πόλη: η **Αίθουσα της Υπέρατης Αρμονίας**, όπου ο αυτοκράτορας και οι έμπιστοι αυλικοί του συγκεντρώνονταν σε εξαιρετικές γιορτές, όπως στα

5.

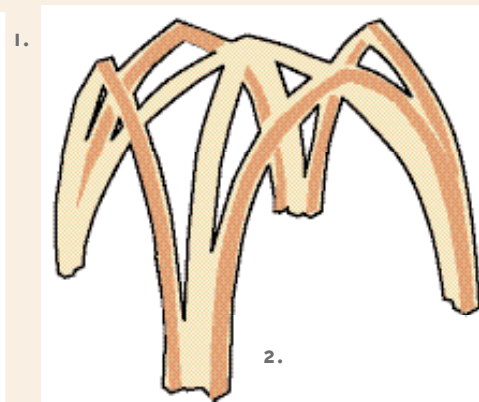
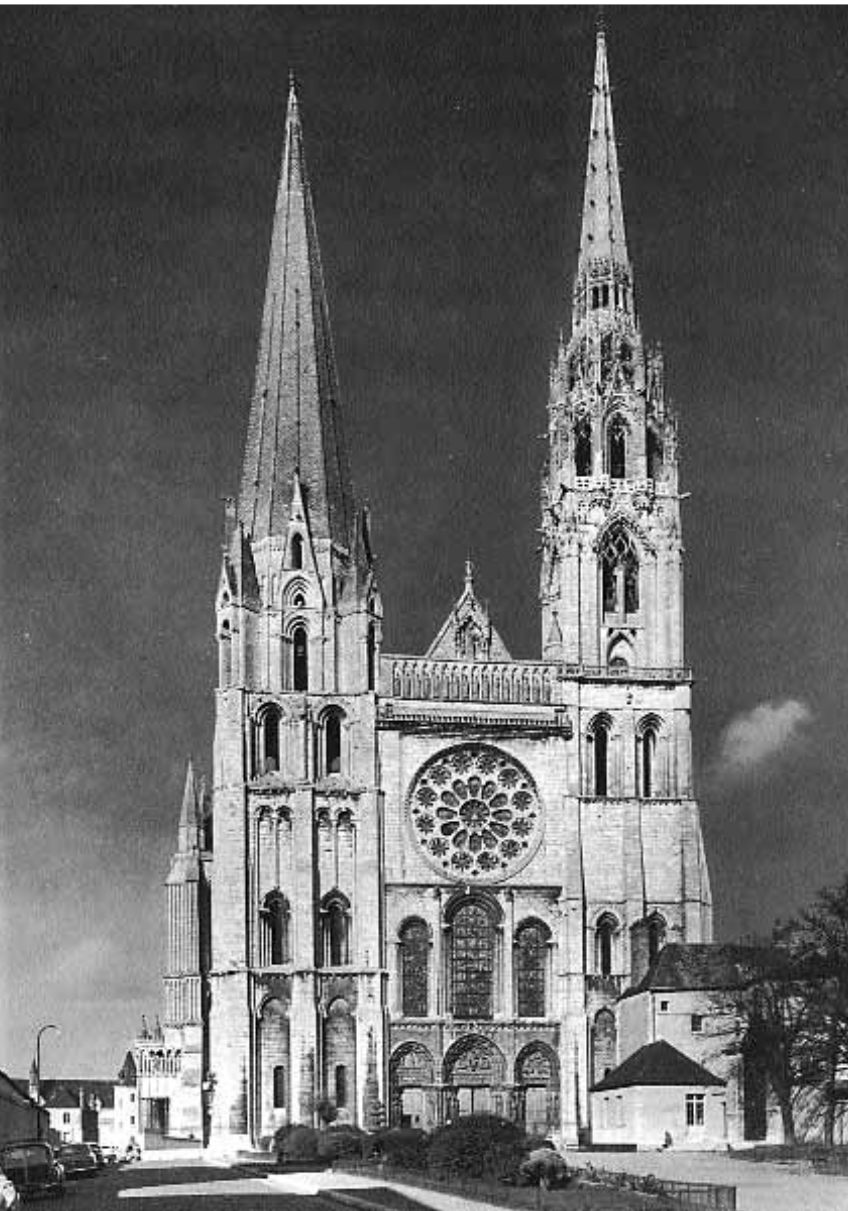
6.

γενέθλια του αυτοκράτορα, η **Αίθουσα της Κεντρικής Αρμονίας**, όπου ο αυτοκράτορας αποφάσιζε για τις κρατικές υποθέσεις και η **Αίθουσα της Διατήρησης της Αρμονίας**, όπου ο αυτοκράτορας δεχόταν ξένους προσκεκλημένους και αξιωματούχους.

Στην παραδοσιακή κινέζικη αρχιτεκτονική τα υλικά που χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή των κτιρίων ήταν κυρίως ξύλα. Ο σκελετός του κτιρίου ήταν ξύλινος και υπερυψωνόταν πάνω από το έδαφος στηριζόμενος σε μια μεγάλη βάση κατασκευασμένη άλλοτε από πλίνθους κι άλλοτε από πέτρα ή μάρμαρο. Για παράδειγμα, η Αίθουσα της Υπέρτατης Αρμονίας ήταν χτισμένη επάνω σε μαρμάρινη πλατφόρμα με πλατιές σκάλες και είχε ύψος 35 μέτρα. Συνήθως τα κτίρια είχαν τετράγωνο σχήμα. Οι χαρακτηριστικές προεξέχουσες σκεπές σκεπάζονταν με κεραμίδια και υποστηρίζονταν από βαριές ξύλινες δοκούς, οι οποίες ήταν εξαιρετικά ευέλικτες και ανθεκτικές στις παλινδρομήσεις των σεισμών. Στις άκρες των σκεπών υπήρχαν πύλινες διακοσμήσεις με τέρατα, τα οποία, σύμφωνα με την κινέζικη παράδοση, χρσίσμευαν ως φύλακες για να διώχνουν το κακό.

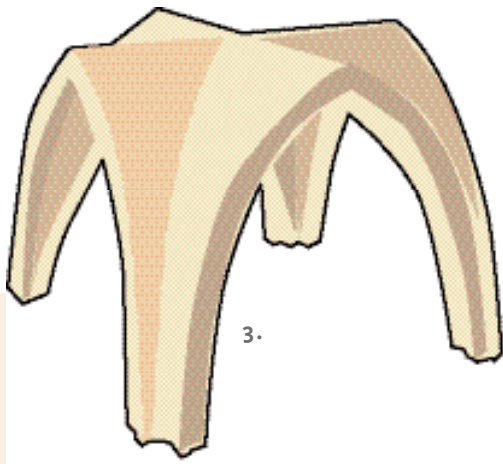
Τέλος, στην αυτοκρατορική πόλη κυριαρχούσαν οι τεχνητές λίμνες και τα πάρκα, γιατί στην παραδοσιακή κινέζικη αρχιτεκτονική τα κτίρια έπρεπε να είναι ενταγμένα στο φυσικό περιβάλλον. Για τους Κινέζους οι κήποι ήταν κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο Ταοϊσμός, μια από τις θρησκείες των Κινέζων, διακήρυξε το σεβασμό και την αγάπη προς τη φύση και τους ρυθμούς της. Το σύμβολο γιν – γιανγκ αντανakλά στην κινέζικη παράδοση την αρμονία της φύσης. Οι Κινέζοι έδιναν ιδιαίτερη σημασία στο σχεδιασμό και στην κατασκευή των κήπων, γιατί οι κήποι λειτουργούσαν ως χώροι γαλήνης στους οποίους οι άνθρωποι μπορούσαν να ασκήσουν το μοναχικό στοχασμό τους και να ανανεωθούν πνευματικά.

Ο ΓΟΤΘΙΚΟΣ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΣΑΡΤΡ

Με τη διάλυση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το δυτικό τμήμα της, δηλαδή η σημερινή Δυτική Ευρώπη, για πολλούς αιώνες δοκιμάστηκε από επιδρομές και μεταναστεύσεις διαφόρων λαών, όπως Οστρογότθων, Βησιγότθων, Φράγκων, Λομβαρδών, Αγγλοσαξόνων, Βουργουνδών και άλλων. Περίπου από το 400 μ.Χ. μέχρι το 1000 μ.Χ. στην Ευρώπη εγκαταστάθηκαν νέοι λαοί που μαζί με τον παλαιότερο ρωμαϊκό πολιτισμό δημιούργησαν το μεσαιωνικό πολιτισμό. Το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο της μεσαιωνικής εποχής είναι η κυριαρχία του θρησκευτικού στοιχείου και ειδικότερα της Καθολικής Εκκλησίας, καθώς και η αγροτική δομή των κοινωνιών. Οι πολιτισμικές συγκωνεύσεις και αλληλεπιδράσεις σε όλα αυτά τα χρόνια μεταξύ του παλιού ρωμαϊκού κόσμου και των νέων, κυρίως γερμανικών, λαών οδήγησαν στην ανάπτυξη της γοθτικής τέχνης.

Ο **καθεδρικός ναός της Σαρτρ** αποτελεί εξάισιο δείγμα της γοθτικής τέχνης. Άρχισε να χτίζεται το 1194 και ολοκληρώθηκε το 1260. Μετά το 1100 περίπου η οικονομική ανάπτυξη των πόλεων στην Ευρώπη επέτρεψε στους ηγεμόνες να διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά για την

ανέγερση μεγάλοπρεπων ναών. Ιδιαίτερη σημασία δινόταν στους καθεδρικούς ναούς, δηλαδή στις εκκλησίες που είχαν την καθέδρα, το θρόνο τους, οι Επίσκοποι. Οι πρώτοι γοθτικοί ναοί χτίστηκαν στο Παρίσι και συγκεκριμένα στο Ιλ ντε Φρανς. Η

αρχιτεκτονική αυτών των ναών στη συνέχεια διαδόθηκε στη Γερμανία, στην Αγγλία, στην Ιταλία, στην Ισπανία και στις Κάτω Χώρες. Οι καθεδρικοί ναοί, εκτός από χώροι θρησκευτικής έκφρασης, ήταν συγχρόνως και το μέσο με το οποίο οι θρησκευτικοί και πολιτικοί άρχοντες επιβεβαίωναν το γόητρο και την ισχύ τους. Η ανέγερση ενός μεγάλου καθεδρικού ναού ήταν απόδειξη της δύναμης των ηγεμόνων.

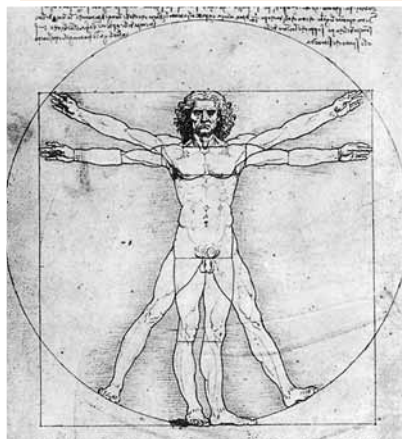
Ήδη από τη ρωμαϊκή εποχή είχε αρχίσει η χρήση του θόλου στα κτίρια. Όμως η υποστήριξη του κυλινδρικού θόλου γινόταν από ογκώδεις τοίχους. Η θολωτή στέγη ήταν ογκώδης και βαριά. Γι' αυτό οι τοίχοι που θα την συγκρατούσαν έπρεπε να είναι ογκωδέστεροι. Η καινοτομία με τη γοθτική αρχιτεκτονική, όπως φαίνεται στο σπουδαιότερο δείγμα της, τον καθεδρικό ναό της Σαρτρ, είναι η χρήση του **οξυκόρυφου τόξου**, το οποίο είναι δομικά ευέλικτο, δηλαδή επιτρέπει την υποστήριξη θόλων με τη χρήση ενός σκελετού πέτρινων νευρώσεων μεταφέροντας το βάρος στις κολόνες και μετά στο έδαφος χωρίς την ανάγκη χρήσης ενός ογκώδους τοίχου. Οι γοθτικοί θόλοι απολήγουν σε **μυτερές αψίδες** δίνοντας την αίσθηση του ύψους.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της γοθτικής αρχιτεκτονικής ήταν οι **επίστεγες αντηρίδες**, οι οποίες μετέφεραν την πίεση στο έδαφος με στόχο να αντισταθμιστεί το μεγάλο βάρος της λίθινης στέγης. Ο τοίχος και πάλι περιοριζόταν και στη θέση του μπορούσαν να βάλουν παράθυρα. Μόνο οι αντηρίδες, οι οποίες χρησιμοποιούνταν εξωτερικά του καθεδρικού ναού, ήταν ογκώδη υποστηλώματα με την ικανότητα να μεταφέρουν το βάρος των υψηλότερων ορόφων στο έδαφος. Και πάλι όμως με αυτά τα υποστηλώματα αποφεύγονταν οι ογκώδεις τοίχοι στο κτίριο. Επίσης χαρακτηριστικό της γοθτικής αρχιτεκτονικής ήταν τα **στενόμακρα παράθυρα** με τα χρωματιστά τζάμια που γέμιζαν με φως το εσωτερικό του ναού. Ακόμα, κυρίαρχο στοιχείο της γοθτικής αρχιτεκτονικής είναι ο εντυπωσιακός **ρόδακας** στην πρόσοψη του ναού με χρωματιστό γυαλί συναρμολογημένο σε μολύβδινο σκελετό.

Με τους γοθτικούς ναούς παρατηρείται μια κατακόρυφη αύξηση του ύψους, γιατί όλες οι απολήξεις είναι οξυκόρυφες. Η γοθτική αρχιτεκτονική επιδιώκει με την κυριαρχία των κατακόρυφων γραμμών να δημιουργήσει την αίσθηση του μεγάλου ύψους που προκαλεί ψυχική ανάταση και συμβολίζει την ανθρώπινη προσπάθεια να φθάσει το θείο.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ: Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΑΣ

1.

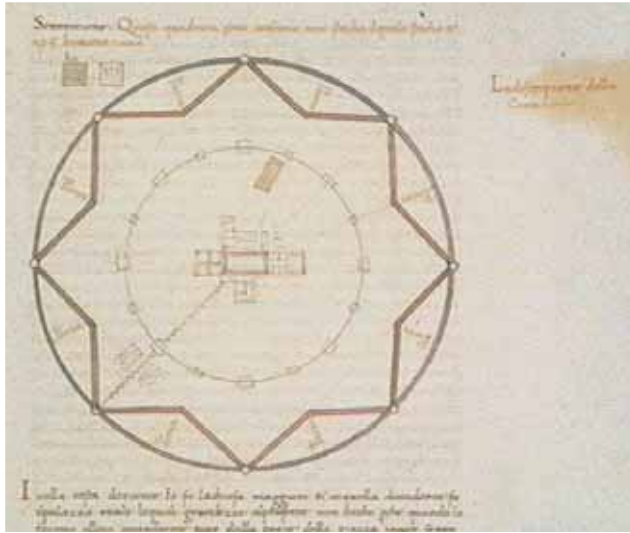
2.

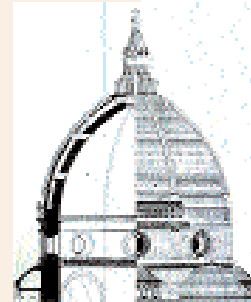
3.

Στην Ιταλία το 15^ο αιώνα ξεκίνησε ένα μεγάλο κίνημα καλλιτεχνικής αναγέννησης που βασίστηκε στο πρότυπο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς διαβάζονται με πάθος, ενώ τα κλασικά ιδεώδη της συμμετρίας και της αρμονίας στη γλυπτική και την αρχιτεκτονική επαναπροσεγγίζονται από τους καλλιτέχνες του 15ου αιώνα. Ταυτόχρονα, η εμπορική άνθηση των ιταλικών πόλεων επέτρεψε στους άρχοντες να διαθέτουν μεγάλα οικονομικά ποσά για την καλλιτεχνική ανάπτυξη. Ιδιαίτερως η Φλωρεντία αναδείχθηκε σε κέντρο καλλιτεχνικής δημιουργίας, όταν μια ισχυρή οικογένεια εμπόρων και τραπεζιτών, οι **Μεδίκοι**, έγιναν κυβερνήτες. Με την εύνοια και την οικονομική υποστήριξη των Μεδίκων μεγάλοι καλλιτέχνες κατάφεραν να δημιουργήσουν αξεπέραστα δημόσια έργα. Η οικονομική άνθηση από τη μια και η εκ νέου ανακάλυψη του αρχαίου κόσμου από την άλλη είναι οι δυο βασικές κινητήριες δυνάμεις για την ανάπτυξη του κινήματος της Αναγέννησης.

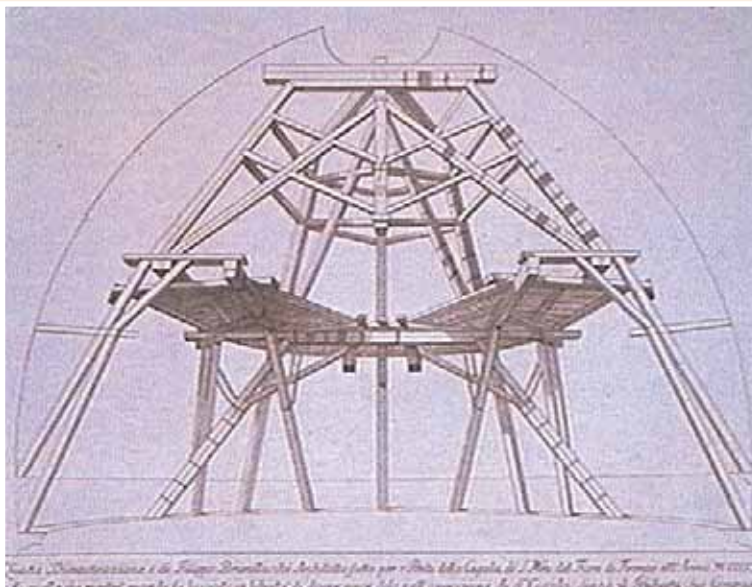
Η αρχιτεκτονική της Αναγέννησης βασίζεται στο πάθος για τα μαθηματικά και ιδιαίτερα

4.

5.

6.

για τη γεωμετρία. Οι αρχιτέκτονες της Αναγέννησης χρησιμοποίησαν τα απλούστερα γεωμετρικά σχήματα: το **τετράγωνο** και τον **κύκλο**, γιατί πίστευαν ότι είχαν μια τελειότητα. Κυρίως όμως τα χρησιμοποίησαν γιατί θεωρούσαν ότι είχαν μια σχέση με το ανθρώπινο σώμα για το οποίο πίστευαν ότι διαθέτει τις τέλειες αναλογίες. Αυτή ήταν ήδη ιδέα του Ρωμαίου αρχιτέκτονα **Βιτρούβιου**, ο οποίος στα γραπτά του υποστήριξε ότι τα μέλη ενός καλοσχηματισμένου ανθρώπινου σώματος έχουν τις ακριβέστερες αναλογίες. Το γνωστό σχεδιάσμα του **Λεονάρντο ντα Βίντσι** απεικονίζει την ερμηνεία των ιδεών του Βιτρούβιου. Σκοπός λοιπόν της αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής είναι η απόδοση των τέλειων αναλογιών στα κτίρια.

Αυτός που βοήθησε στην επανεμφάνιση του κλασικισμού στην αρχιτεκτονική ήταν ο **Φίλιππο Μπρουνελέσκι**. Ο Μπρουνελέσκι όμως υπήρξε σημαντικός και για έναν άλλο λόγο: ανακάλυψε την **επιστήμη της προοπτικής**, η οποία είναι βασική στην αρχιτεκτονική. Η προοπτική είναι αυτή που βοηθά στο να σχεδιαστεί εκ των προτέρων το κτίσμα πριν ακόμα κα-

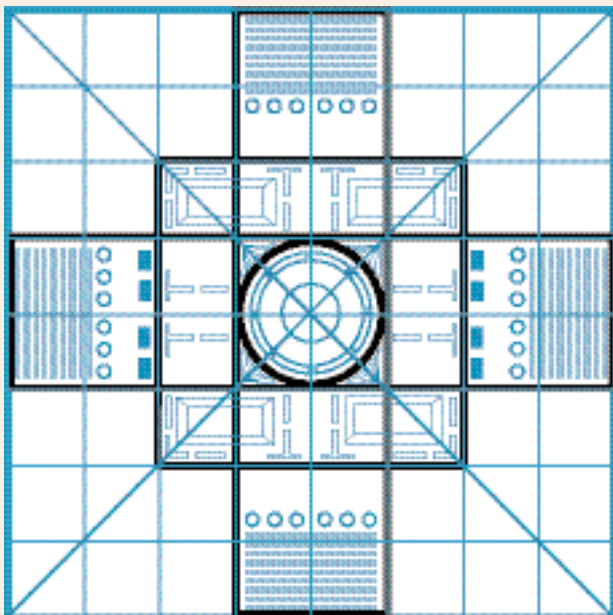

τασκευαστεί. Με την προοπτική το κτίριο σχεδιάζεται στο χαρτί με μεγάλη ακρίβεια. Ορίζεται δηλαδή ποιες θα είναι οι διαστάσεις του, οι αναλογίες του. Το τετράγωνο **παρεκκλήσιο Πάτσι** με τον κυκλικό θόλο του, που χτίστηκε το 1430, απεικονίζει την αναγεννησιακή αντίληψη για τις αναλογίες στα κτίσματα. Ο Μπρουνελέσκι πήρε την αρχαία αντίληψη για τη συμμετρία και τις τέλει αναλογίες και την προσαρμοσε στην εποχή του. Ένα άλλο κτίριο που σχεδίασε ο Μπρουνελέσκι ήταν το **Νοσοκομείο των Αθώων**, το οποίο ήταν βρεφοκομείο που χτίστηκε στο διάστημα από το 1421 έως το 1444. Το κτίριο αναβιώνει τον αρχαίο κόσμο με τους κορινθιακούς κίονες και τα αετώματα.

Η μεγάλη συμβολή του Μπρουνελέσκι ήταν ο σχεδιασμός του θόλου του **καθεδρικού ναού της Φλωρεντίας**. Ο ναός είχε ξεκινήσει να χτίζεται από το 1296, όμως δεν είχε ολοκληρωθεί μέχρι το 1420. Τότε ο Μπρουνελέσκι ανέλαβε το θόλο και τον αποπεράτωσε το 1438. Ο θόλος του καθεδρικού ναού δεσπόζει στη πόλη της Φλωρεντίας και είναι πλέον το σύμβολό της. Ο θόλος είναι οκταγωνικός με διάμετρο 43 μέτρα. Για να ξεπεραστεί το πρόβλημα του βάρους του και για να μειωθούν οι πλευρικές πιέσεις στο κάτω μέρος του ναού ο Μπρουνελέσκι σχεδίασε ουσιαστικά δύο θόλους: έναν εσωτερικό και έναν εξωτερικό. Ο κενός χώρος ανάμεσα στους δύο θόλους μείωνε το βάρος του. Παράλληλα ο μεν εξωτερικός θόλος υποστηριζόταν από οκτώ νευρώσεις κατασκευασμένες από μάρμαρο, ενώ σε κάθε τμήμα του εσωτερικού θόλου υπήρχαν δυο νευρώσεις που συνδέονταν μεταξύ τους με ορι-

1.

2.

3.

ζόντια τόξα. Οι νευρώσεις αυτές, που πρωτοεμφανίσθηκαν στη γοθτική αρχιτεκτονική, έχουν την ικανότητα να μειώνουν το βάρος της πίεσης του τεράστιου θόλου.

Ένας άλλος σημαντικός αρχιτέκτονας ήταν ο **Αντρέα Παλλάντιο**, ο οποίος επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τα γραπτά του Βιτρούβιου. Ο Παλλάντιο βελτίωσε ακόμα περισσότερο τις αρχιτεκτονικές αρχές της Αναγέννησης για την αρμονία και την αναλογία δημιουργώντας κομψά κτίρια. Το πιο γνωστό έργο του Παλλάντιο είναι η **Έπαυλη Ροτόντα** στη Βιτσέντσα της Ιταλίας. Η Έπαυλη αποτελεί ένα τετράγωνο, του οποίου η κάθε πλευρά έχει ένα υπερυψωμένο προστώο. Τα τέσσερα προστώα είναι προστεγάσματα-προσόψεις υπερυψωμένες πάνω σε κλίμακες (σκαλιά), που δημιουργούν στον επισκέπτη έντονα την αίσθηση της άφιξης σε επίσημο χώρο. Η κάθε πρόσοψη αποτελείται από έξι κίονες ιωνικού ρυθμού και καλύπτεται από ένα τριγωνικό αέτωμα. Στο κέντρο της στέγης είναι ένας κυκλικός τρούλος. Η Έπαυλη βασίζεται σε ένα απόλυτα συμμετρικό σχέδιο.

Όλες οι παραπάνω κατασκευές, επηρεασμένες κυρίως από την αρχαία, αλλά και την γοθτική αρχιτεκτονική, σχεδιάστηκαν με βάση την προοπτική και τη γεωμετρία δίνοντας έτσι μεγάλη ώθηση στην αρχιτεκτονική. Μπορεί δηλαδή στα επιμέρους σημεία να θυμίζουν προηγούμενες αρχιτεκτονικές τεχνοτροπίες, όμως στο σύνολό της η αρχιτεκτονική είναι βελτιωμένη ως προς τις αρχές της συμμετρίας.

ΤΟ ΜΠΑΡΟΚ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

1.

2.

3.

Ο 17^{ος} αιώνας στην Ευρώπη είναι ο αιώνας της επιβεβαίωσης της εξουσίας, τόσο της απόλυτης μοναρχίας, δηλαδή του καθεστώτος που κυρίαρχος ήταν ο μονάρχης, όσο και της καθολικής εκκλησίας. Οικοδομικά προγράμματα, τα οποία προέβλεπαν την ανέγερση μνημείων, επιβλητικών κτιρίων, πλατιών βουλεβάρτων (δρόμων) που οδηγούσαν σε μεγάλες πλατείες με συντριβάνια, τέθηκαν σε εφαρμογή και έδωσαν θεαματικά αποτελέσματα. Στο **μπαρόκ** γίνεται ένας συνδυασμός της αρχιτεκτονικής με τη γλυπτική. Δεν ενδιαφέρει απλώς και μόνο η σωστή κατασκευή ενός κτιρίου, αλλά επιπλέον και η σχέση του με τον υπόλοιπο χώρο. Αυτό που ενδιαφέρει στο μπαρόκ είναι ο συνδυασμός παρακείμενων κτιρίων, δρόμων, αγαλμάτων κ.λπ., ένας συνδυασμός διαφορετικών έργων που ενώνονται σε ένα σύνθετο σύνολο. Δεν ενδιαφέρει η απλότητα, ούτε η μαθηματική αναλογία της κλασικής αρχαιότητας και της αναγέννησης, αλλά το μεγαλειώδες που επιβεβαιώνει την εξουσία της μοναρχίας και της καθολικής εκκλησίας. Για τους καλλιτέχνες του μπαρόκ ο χώρος μέσα στον οποίο οι άνθρωποι επιτελούν διάφορες δραστηριότητες, λόγω χάρη προσεύχονται ή κάνουν έναν περίπατο, πρέπει να αντιμετωπιστεί ως σύνολο. Επιπλέον τα έργα του μπαρόκ έχουν ένα επιβλητικό, μεγαλόπρεπο και θεαματικό στυλ.

4.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αντίληψης αποτελεί η **Πιάτσα Ναβόνα**. Η πλατεία αυτή της Ρώμης ανακατασκευάστηκε το 1650 και έχει μακρόστενο – οβάλ σχήμα. Σε κάθε άκρο της υπάρχει μία κρήνη, ενώ στο κέντρο της υπάρχει η **Κρήνη των Τεσσάρων Ποταμών**, η οποία κατασκευάστηκε από τον γλύπτη **Μπερνίνι**. Επάνω σε πέτρες, που έχουν σκαλιστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να μοιάζουν με βράχια, έχει τοποθετηθεί ένας τεράστιος αιγυπτιακός οβελίσκος, ενώ γύρω-γύρω υπάρχουν τέσσερις μορφές που συμβολίζουν τους ποταμούς Δούναβη, Νείλο, Γάγγη και Ρίο ντε λα Πλάτα. Στη μία επιμήκη πλευρά της πλατείας δεσπόζει η εκκλησία της **Αγίας Αγνής** με τα δυο καμπαναριά της δεξιά και αριστερά του τρούλου. Η περίφημη πρόσοψη της εκκλησίας, έργο του αρχιτέκτονα **Μπορομίνι**, φανερώνει την «αυτοπεποίθηση» στο ύφος του μπαρόκ. Το μπαρόκ είναι ένα γεμάτο, βαρύ και επιβλητικό σχέδιο.

Επίσης, η **πλατεία του Αγίου Πέτρου** είναι ένα άλλο παράδειγμα της τέχνης του μπαρόκ. Από μακριά ο προσκυνητής έβλεπε το θόλο της εκκλησίας του Αγίου Πέτρου. Αναμφίβολα ήταν ένας επιβλητικός θόλος που σχεδιάστηκε από τον **Ντέλα Πόρτα** στα τέλη του 16ου αιώνα. Όμως οι εντυπώσεις του προσκυνητή έμεναν μετέωρες και ασύνδετες, γιατί δεν υπήρχε τίποτα στο χώρο για να «ταιριάξει» με την εκκλησία και τον περίφημο τρούλο της.

1.

2.

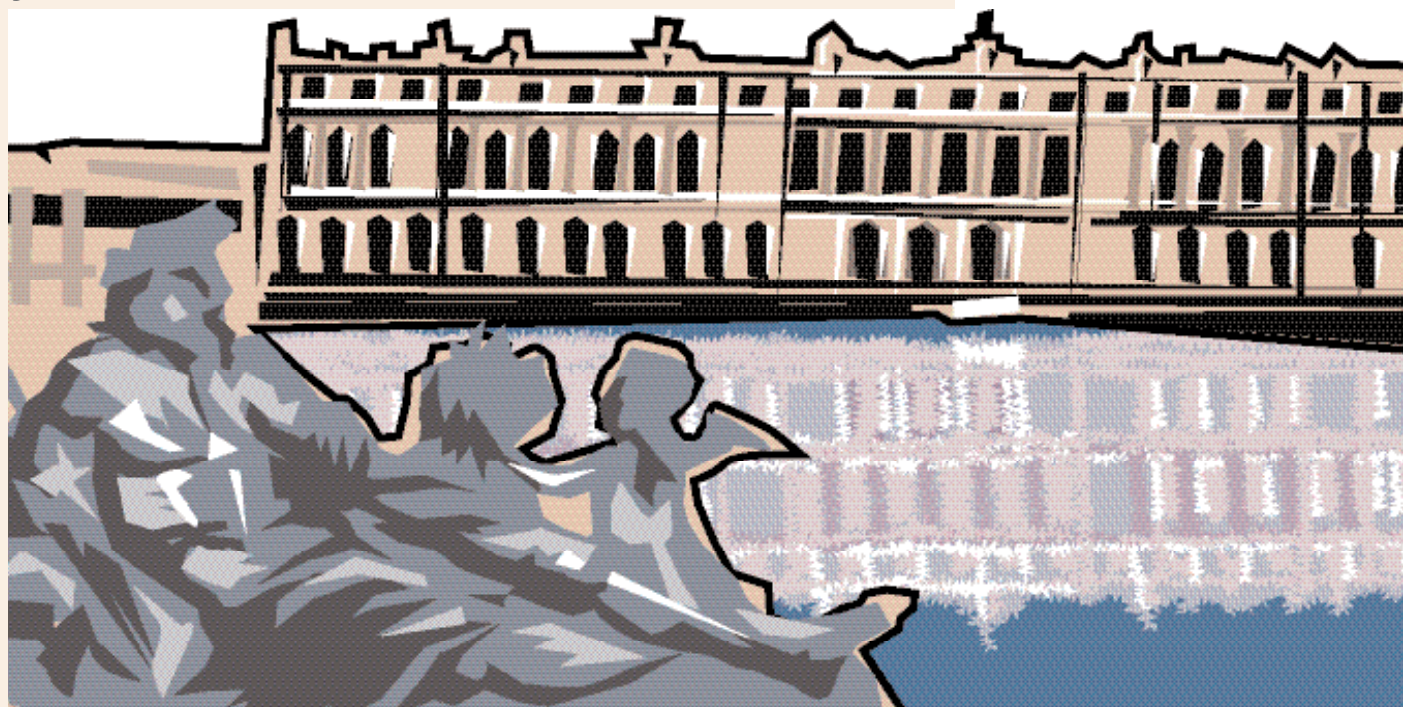
Δεν υπήρχε κάτι μεγαλόπρεπο που να δημιουργεί μια σχέση, μια ενότητα, με τον εντυπωσιακό τρούλο. Ο Μπερνίνι κλήθηκε να δώσει τη λύση. Ο εκπρόσωπος του μπαρόκ ενδιαφέρθηκε να δημιουργήσει ένα σύνολο στο χώρο. Η εκκλησία με τον επιβλητικό της τρούλο ήδη υπήρχε. Σχεδίασε λοιπόν μια εξίσου επιβλητική πλατεία. Έτσι ο προσκυνητής που πηγαίνει

στον Άγιο Πέτρο πρώτα περνά μέσα από την πλατεία, η οποία τον αγκαλιάζει με την πελώρια σειρά από κολώνες δεξιά και αριστερά. Στη συνέχεια φθάνει στην είσοδο της εκκλησίας, όπου βλέπει ένα γλυπτό του Μπερνίνι που παριστάνει τον πρώτο Χριστιανό αυτοκράτορα, τον Κωνσταντίνο. Τέλος, μπαίνοντας στην εκκλησία θα δει, μεταξύ των άλλων, τον μεγαλοπρεπή θρόνο του Αγίου Πέτρου, έργο του Μπερνίνι. Το αποτέλεσμα όλης αυτής της αρχιτεκτονικής και γλυπτικής παρέμβασης του Μπερνίνι είναι η ενότητα ενός ήδη υπάρχοντος κτιρίου με άλλα έργα στο χώρο.

Η τέχνη του μπαρόκ απεικονίζεται και σε ένα άλλο, επιβλητικό και μεγαλόπρεπο κτίριο, το **ανάκτορο των Βερσαλιών**. Οι Βερσαλίες, που αρχικά ήταν μόνο χώρος για το κυνήγι των Γάλλων μοναρχών, έγιναν από τον **Λουδοβίκο ΙΔ΄** το κέντρο του βασιλείου του. Η ολοκλήρωση των ανακτόρων διήρκεσε πολλές δεκαετίες. Οι εργασίες δεν αφορούσαν μόνο στο παλάτι, αλλά και στους κήπους που κατακλύζουν τον χώρο, καθώς και στον παρακείμενο οικισμό, ο οποίος ουσιαστικά ήταν μια μικρή πόλη κοντά στο παλάτι που κατοικούσαν από τους αξιωματούχους της Αυλής. Το παλάτι σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες **Λε Βω** και

3.

4.

Ζυλ Αρντουέν Μανσάρ, ενώ οι κήποι από τον **Λε Νοτρ**. Μια λίμνη, οβάλ σχεδιασμένη, βρίσκεται στο κέντρο, όπου καταλήγουν οι κύριοι άξονες από τα δάση και τους λόφους που κυνηγούσε ο Βασιλιάς. Το ανάκτορο των Βερσαλιών συμβόλιζε την ολοκληρωτική και απόλυτη εξουσία του Βασιλιά-Ήλιου, όπως ονομαζόταν ο Λουδοβίκος. Συμβόλιζε την αίγλη του μονάρχη, ο οποίος ήταν υπέρνω του έθνους.

5.

Ο ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

1.

Μετά την τέχνη του μπαρόκ που εξέφραζε το μεγαλόπρεπο και θεαματικό στυλ στην αρχιτεκτονική, επανήλθαν οι αρχές της συμμετρίας και της αρμονίας. Η κλασική αρχαιότητα και ο αναγεννησιακός ρυθμός στην αρχιτεκτονική επανήλθαν το 18^ο αιώνα, οπότε αρχίζει να διαμορφώνεται το κίνημα του νεοκλασικισμού, το οποίο ολοκληρώνεται το 19^ο αιώνα. Στην Αγγλία το 1823 άρχισε η κατασκευή του **Βρετανικού Μουσείου** από τον **Ρόμπερτ Σμερκ**. Μια τεράστια κιονοστοιχία ιωνικού ρυθμού αντίστοιχη με αυτή του Ερεχθείου του Παρθενώνα αναβίωνε την αρχαία αρχιτεκτονική. Ιδιαίτερα ο νεοκλασικισμός επηρέαστηκε από τον αρχιτέκτονα της ύστερης Αναγέννησης, Αντρέα Παλλάντιο. Πολλοί Άγγλοι ευγενείς έχτισαν τις εξοχικές τους κατοικίες σύμφωνα με την Έπαυλη Ροτόντα.

2.

3.

4.

Επίσης, στην αναπτυσσόμενη τότε αμερικανική ήπειρο οι αρχιτέκτονες σχεδίαζαν τα κτίρια τους κατά το υπόδειγμα των αρχαίων ελληνικών κτισμάτων. Το ιδεώδες της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας συγκινούσε τη νέα ήπειρο. Ο **Τόμας Τζέφερσον**, ο τρίτος Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, υπήρξε και σημαντικός αρχιτέκτονας, που σχεδίασε το **Πολιτειακό Καπιτώλιο** της Βιρτζίνια. Το Καπιτώλιο θυμίζει έντονα τον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο. Επίσης, σχεδίασε την **πανεπιστημιούπολη της Βιρτζίνια** της οποίας τα κτίσματα των τάξεων, όπου γίνονταν τα μαθήματα, είναι αρχιτεκτονικά επηρεασμένα από τις κλασικές φόρμες, ενώ το κεντρικό κτίριο, που είναι το Πανεπιστήμιο, είναι εμπνευσμένο από την Έπαυλη Ροτόντα.

19^{ος} – 20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ:

ΝΕΑ ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

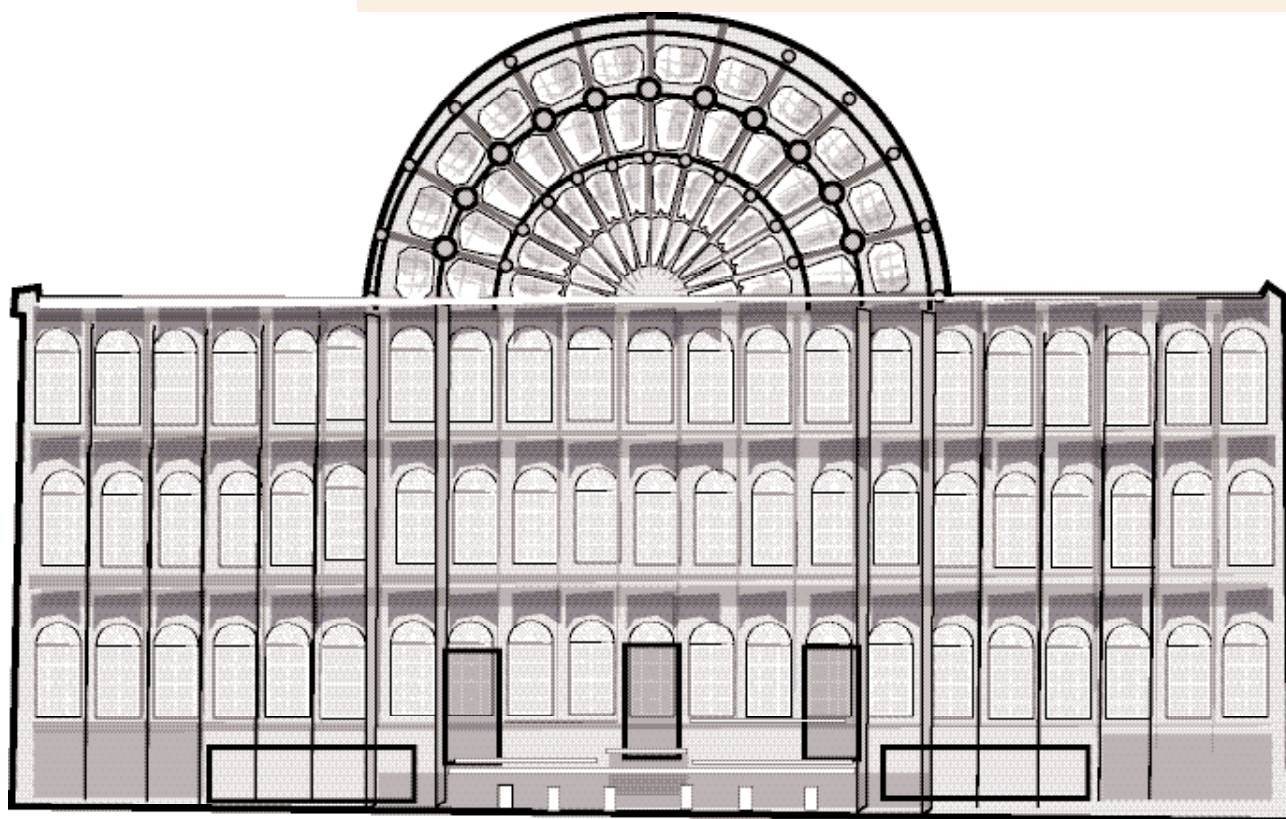
Tο 19^ο αιώνα στην Ευρώπη σημειώθηκε η Βιομηχανική Επανάσταση. Η εξέλιξη των Φυσικών Επιστημών έφερε τη «μηχανή» στη ζωή του ανθρώπου. Έτσι δεν χρειαζόταν πια να κατασκευάζει ο ίδιος από την αρχή μέχρι το τέλος ένα προϊόν. Επιπλέον με τη βοήθεια των μηχανών τα προϊόντα κατασκευάζονταν και πιο εύκολα και πιο γρήγορα. Οι παλιές βιοτεχνικές μονάδες, οι οποίες στηρίζονταν στη χειρωνακτική εργασία, άρχισαν σιγά-σιγά να αντικαθίστανται από τις βιομηχανίες εργοστασίων.

Οι ανακαλύψεις στη Φυσική Επιστήμη οδήγησαν, μεταξύ των άλλων, σε μεγάλες αλλαγές και στην παραγωγή νέων οικοδομικών υλικών. Σίδηρος και άνθρακας αναμειγνύονταν και από τη λιωμένη μάζα που έβγαινε από την υψικάμινο μπορούσαν με νέες μεθόδους τήξης να παράγουν χάλυβα σε ελάσματα, δηλαδή σε δοκούς. Αυτοί οι δοκοί ήταν έτοιμα πλέον υλικά για τις κατασκευές κτιρίων, που χρειαζόνταν απλώς να ενωθούν μεταξύ τους με μπουλόνια για να σχηματίσουν έναν δομικό σκελετό. Οι δοκοί από χάλυβα έβγαιναν πλέον έτοιμες από το εργοστάσιο και πήγαιναν στον τόπο της οικοδομής. Ήταν υλικά πολύ ανθεκτικά, αλλά και ταυτόχρονα ευπροσάρμοστα στα σχέδια του αρχιτέκτονα. Επίσης, η παραγωγή του γυαλιού, η οποία μέχρι τότε ήταν χειροποίητη και επομένως δύσκολη, εξελίχθηκε σε μαζική με τη βοήθεια των μηχανημάτων. Τέλος, οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν μια

πρώιμη μορφή σκυροδέματος (μπετόν), που είναι υλικό απαραίτητο για τη στερεότητα του κτίσματος, όμως στα τέλη του 19ου αιώνα σημειώθηκε μια σημαντική πρόοδος: η χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος (μπετόν αρμέ), δηλαδή σκυροδέματος (άμμος, χαλίκι, τσιμέντο, νερό) με ενισχυτικό χάλυβα, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ακόμα μεγαλύτερη ανθεκτικότητα.

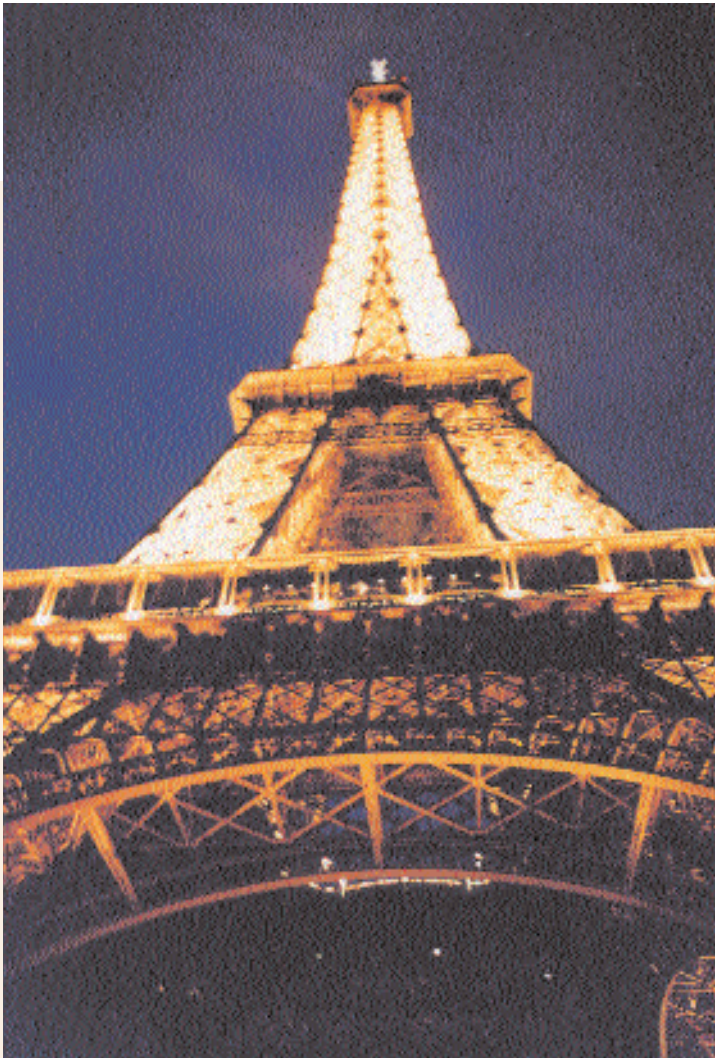
Ήταν επόμενο αυτές οι καινοτομίες στα υλικά να οδηγήσουν και σε αλλαγές των αρχιτεκτονικών σχεδίων. Η πέτρα, που κυριάρχησε ως οικοδομικό υλικό όλους τους προηγούμενους αιώνες, απαιτούσε συμπαγείς κατασκευές, δηλαδή μεγάλους και χοντρούς τοίχους. Τα ανοίγματα στα κτίρια, πόρτες και παράθυρα, δεν μπορούσαν να είναι πολλά και μεγάλα, γιατί έθεταν σε κίνδυνο τη σταθερότητα του κτιρίου. Οποσδήποτε έγιναν καινοτομίες ως προς την ελαχιστοποίηση των τοίχων με το γοθικό τόξο και τις νευρώσεις, όμως το 19^ο αιώνα με τον χάλυβα ως νέο υλικό, το κτίσμα έπαιρνε εντελώς νέα μορφή. Οι συμπαγείς τοίχοι μπορούν πλέον να αντικατασταθούν από ένα καλύβδινο πλαίσιο. Έτσι οι εσωτερικοί χώροι μπορούν να γίνουν μεγαλύτεροι, χωρίς την ανάγκη να είναι χωρισμένοι με τοίχους. Λίγες καλύβδινες κολώνες μπορούν να φέρουν όλο το βάρος του κτιρίου. Αλλά και στις εξωτερικές προσόψεις του κτιρίου οι τοίχοι μπορούν με τη βοήθεια ενός καλύβδινου πλαισίου να αντικατασταθούν από το γυαλί. Ο συνδυασμός λοιπόν παλαιότερων υλικών, της πέ-

1.

τρας και του τούβλου, καθώς και των νέων υλικών, του χάλυβα και του γυαλιού, οδήγησαν στο να κάνουν νέοι τύποι κτιρίων την εμφάνισή τους στην κατασκευή δημόσιων κτισμάτων, εργοστασίων, σιδηροδρομικών σταθμών.

Η **Εθνική Βιβλιοθήκη** στο Παρίσι χτίστηκε από τον **Ανρί Λαμπρούστ** το 1860. Στο εσωτερικό της βιβλιοθήκης, όπου είναι το αναγνωστήριο, οι κολώνες που υποβάσάζουν τους θόλους δεν είναι από πέτρα, αλλά από σίδηρο. Επίσης, εκείνη την εποχή άρχισαν να διοργανώνονται παγκόσμιες εκθέσεις για τη διαφήμιση των βιομηχανικών προϊόντων, αλλά και για την προώθηση των επιστημονικών επιτευγμάτων που βοηθούσαν στην εξέλιξη της βιομηχανικής παραγωγής. Έτσι το 1851 διοργανώθηκε στο Λονδίνο η Παγκόσμια Έκθεση. Το κτίριο που στέγασε την Έκθεση ήταν το **Κρύσταλ Πάλας** στο οποίο εκτέθηκαν γύρω στα 12.000 αντικείμενα από διάφορες χώρες. Τα προϊόντα φανέρωναν την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο που είχε σημειωθεί. Ο σχεδιαστής του κτιρίου **Τζόζεφ Πάξτον** δεν ήταν αρχιτέκτονας, αλλά εργολάβος σιδηροδρόμων και ασχολούνταν επίσης με τη διακόσμηση κήπων. Το Κρύσταλ Πάλας ήταν ένα προκατασκευασμένο κτίριο, δηλαδή τα τμήματά του ήταν έτοιμα και συναρμολογήθηκαν. Τα τμήματα αυτά ήταν από χυτοσίδηρο σε διάφορα μεγέθη και γυαλί κομμένο σε ένα ορισμένο μέγεθος. Η συναρμολόγηση κράτησε έξι μήνες. Το Κρύσταλ Πάλας προσείλκυσε 6 εκατομμύρια επισκέπτες. Η ευκολία, η απλότητα, αλλά και η

2.

3.

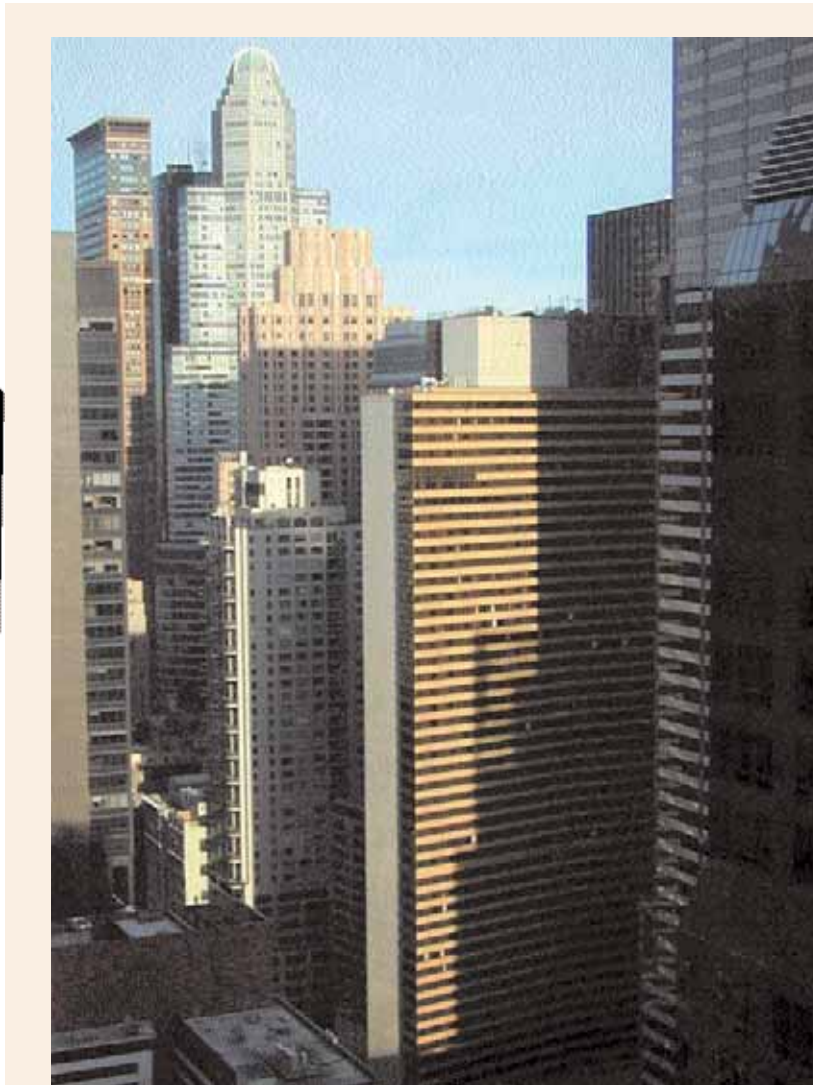
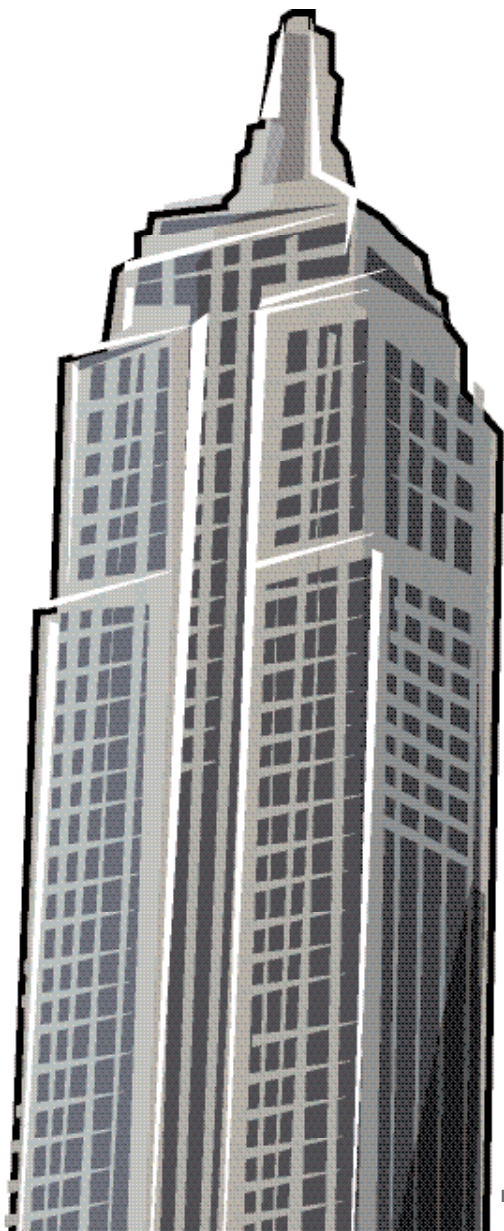

4.

διαφορετικότητα αυτού του κτιρίου σε σχέση με όλα τα άλλα της εποχής του προκάλεσε και αρνητικά και θετικά σχόλια. Πάντως το κτίριο αυτό επηρέασε καθοριστικά τα αρχιτεκτονικά σχέδια του 20^{ού} αιώνα.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1889, στο Παρίσι διοργανώθηκε μια ακόμα Παγκόσμια Έκθεση. Τότε γιορτάζονταν και τα 100 χρόνια από τη Γαλλική Επανάσταση (1789). Ο **Αλεξάντρ Γκυστάβ Άιφελ**, μηχανικός, ανέλαβε την κατασκευή ενός πύργου από χάλυβα. Η κατασκευή διήρκεσε δύο χρόνια και ο χαλύβδινος πύργος έφθασε τα 300 μέτρα. Ήταν το ψηλότερο κτίσμα της εποχής. Ο **Πύργος του Άιφελ**, που αποτελεί σήμερα σύμβολο για το Παρίσι, ήταν μια ακόμα απόδειξη των δυνατοτήτων που προσφέρονταν από τις νέες τεχνολογικές μεθόδους.

Μετά τη χρήση του χαλύβδινου σκελετού, που εγκαινιάσθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι τεχνικές δυνατότητες για ανέγερση πολυώροφων κτηρίων αναπτύχθηκαν με γοργούς ρυθμούς. Παράλληλα η εφεύρεση το 1852 του ανελκυστήρα (ασανσέρ) έλυσε το πρόβλημα των ανθρώπων που θα χρησιμοποιούσαν αυτά τα κτίρια. Τα πρώτα πολυώροφα κτίρια ήταν περίπου 12 ορόφων. Στην κατασκευή τους βοήθησαν και οι τεχνικές βελτιώσεις σε ζητήματα παροχής νερού και αγωγών αποβλήτων. Το κτίριο **Μπέιερντ** στη Νέα Υόρκη χτί-

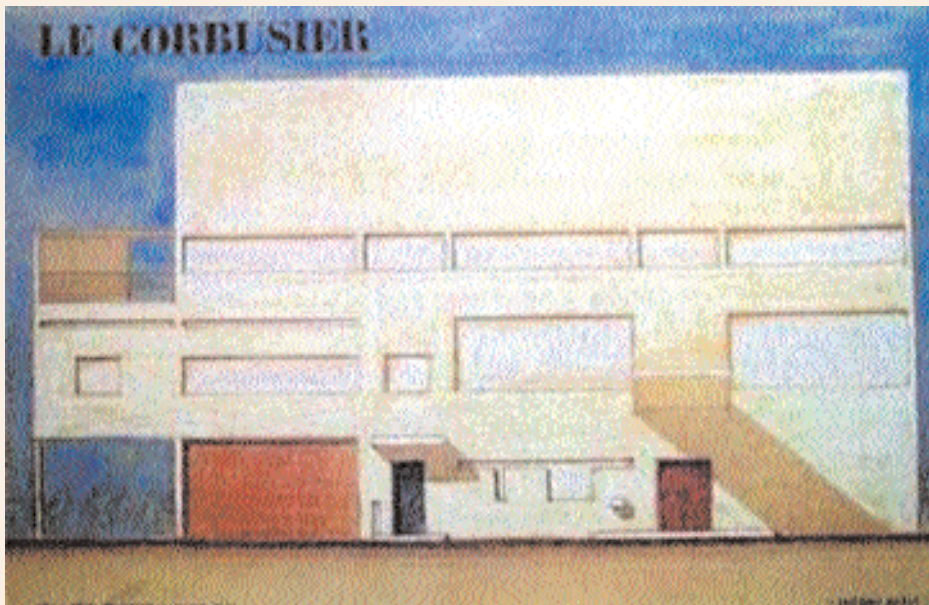

2.

στηκε το 1898 και είναι από τα πρώτα πολυώροφα. Σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα **Λούις Σάλιβαν**. Ακολούθησαν κι άλλα που ξεπερνούσαν τους 12 ορόφους. Τα κτίρια πλέον «έσκιζαν» τους ουρανούς. Έτσι άρχισε η κατασκευή ουρανοξυστών. Το **Εμπάιρ Στέιτ** που χτίστηκε μεταξύ 1929 και 1931 έχει ύψος 381 μέτρα. Ο ουρανοξύστης μεταφέρει στο έδαφος ένα φορτίο χιλιάδων τόνων. Γι' αυτό σε βάθος πολλών μέτρων μπαίνουν τα θεμέλια από σκυρόδεμα (μπετόν). Επιπλέον το υπέδαφος στη Νέα Υόρκη, που είναι εξαιρετικά σκληρό και βραχώδες, βοήθησε στην κατασκευή των ουρανοξυστών. Ένας άλλος ονομαστός ουρανοξύστης, που χτίστηκε το 1902, είναι ο **Φλάταιρον**, ο οποίος δεν στηριζόταν σε πλαϊνά κτίρια.

3.

4.

Στην Αμερική χτίζονταν οι εντυπωσιακοί ουρανοξύστες, όμως στην Ευρώπη ένας σπουδαίος αρχιτέκτονας, ο **Λε Κορμπυζιέ**, αναζητούσε διαφορετικές αρχιτεκτονικές προτάσεις για τις πόλεις. Αυτό που ενδιέφερε τον Λε Κορμπυζιέ δεν ήταν το μεμονωμένο κτίριο, το οποίο θα εξυπηρετούσε ένα μόνο είδος δραστηριοτήτων, αλλά η πυκνοκατοικημένη στεγαστική μονάδα, η οποία θα ήταν σε θέση να προσφέρει κατοικία, αναψυχή, διασκέδαση, κατανάλωση. Η **Οικιστική Μονάδα της Μασσαλίας** (1946-1952), που σχεδιάστηκε από τον Λε Κορμπυζιέ, είναι από τις πρώτες κατασκευές κοινής στέγασης που μπορεί να λειτουργήσει

1.

2.

σχετικά αυτόνομα, εφόσον διαθέτει καταστήματα, χώρους αναψυχής και διασκέδασης, νηπιαγωγεία. Οι αρχιτεκτονικές προτάσεις του Λε Κορμπυζιέ αφορούσαν κυρίως πολυώροφες πυκνοκατοικημένες οικιστικές μονάδες με ομοιόμορφες προσόψεις και από γυμνό σκυρόδεμα που έχει χυθεί και έχουν μείνει τα σημάδια των ξύλων.

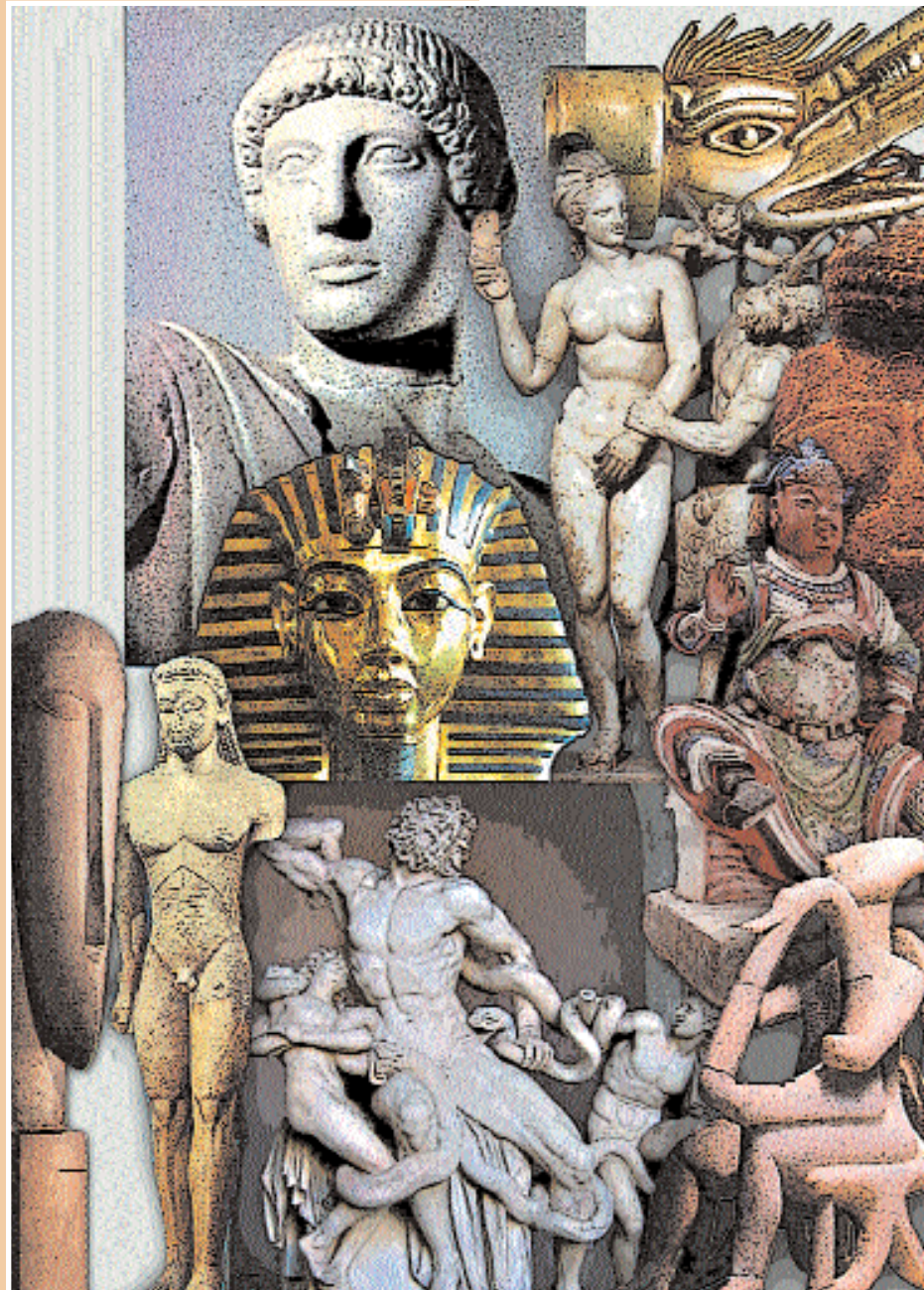
Μια άλλη σημαντική μορφή της αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα ήταν ο **Βάλτερ Γκρόπιους**, θεμελιωτής του μοντέρνου κινήματος. Τα κτίριά του χαρακτηρίζονται από τις μεγάλες γυάλινες επιφάνειες που λειτουργούν ως παράθυρα-τοίχοι, από τον κάλυβα και από το μπε-

3.

τόν. Σχεδίασε το **Μπαουχάους** στη Βαϊμάρη, το οποίο στέγασε την Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Σχεδίου. Επίσης, ο αρχιτέκτονας **Γιερν Ούτζον** σχεδίασε το 1956 το κτίριο της **Όπερας του Σίδνεϋ** στην Αυστραλία, το οποίο ολοκληρώθηκε το 1973. Οι κελυφωτές θολωτές οροφές του κτιρίου κατασκευασμένες από μπετόν είναι σκεπασμένες από λευκά κεραμικά πλακάκια. Η πρωτοτυπία στο κτίριο οφείλεται στα κελύφη από σκυρόδεμα. Η Όπερα περιλαμβάνει την αίθουσα συναυλιών με θαυμάσια ακουστική, κινηματογράφο, βιβλιοθήκη, εστιατόρια.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

1.

ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Πριν από χιλιάδες χρόνια, στην παλαιολιθική εποχή, οι άνθρωποι κατάφεραν να ξεχωρίσουν από τα ζώα, γιατί κατασκεύασαν τα πρώτα εργαλεία. Τα πρώτα εργαλεία ήταν από πέτρες. Χτυπούσαν τη μια πέτρα με την άλλη. Αυτές γίνονταν αιχμηρές κι έτσι χρησίμευαν είτε ως λεπίδια επάνω σε δόρατα για το κυνήγι, είτε ως εργαλεία για τη χάραξη σχημάτων ζώων επάνω σε βράχους. Σιγά-σιγά οι πρώτοι άνθρωποι άρχισαν να βελτιώνουν τις χειρωνακτικές τους δεξιότητες σκαλίζοντας πέτρα ή ελεφαντόδοντο έτσι, ώστε η μορφή να μην είναι απλώς χαραγμένη, αλλά να ξεχωρίζει και να αναδύεται από την επιφάνεια του υλικού που χρησιμοποιούσαν. Τα πρώτα αυτά έργα είχαν λατρευτικό χαρακτήρα. Από τα πιο γνωστά έργα της παλαιολιθικής εποχής είναι η **Αφροδίτη του Βίλεντορφ**, που βρέθηκε στην Αυστρία και χρονολογείται περίπου το 20000 π.Χ. Είναι γλυπτό ύψους 11,5 εκατοστών. Αυτό το γυναικείο αγαλματίδιο με το μεγάλο στήθος και τους μεγάλους γοφούς ήταν αντικείμενο λατρείας και συμβόλιζε τη γονιμότητα της γης και τη μητρότητα. Η γη από τη μια εξασφάλιζε την τροφή, η γυναίκα από την άλλη την αναπαραγωγή των ανθρώπων. Σε αυτές τις κοινωνίες που οι δυσκολίες για την εξεύρεση τροφής ήταν πολλές, αλλά και η διάρκεια ζωής των ανθρώπων ήταν μικρή, η γη και η μητρότητα θεωρούνταν ιερές. Γι' αυτό λατρεύονταν.

2.

3.

4.

5.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ – ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Οι άνθρωποι στη νεολιθική εποχή δεν ασχολούνταν μόνο με το κυνήγι, αλλά επιπλέον ήταν γεωργοί και τεχνίτες. Γύρω στο 12000 π.Χ., οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν τον πηλό (χώμα και νερό) για **ειδώλια**, δηλαδή για μικρά αγαλματίδια, για αγγεία και για είδη οικιακής χρήσης. Ο πηλός με τη βοήθεια της φωτιάς ψηνόταν και έτσι γινόταν ανθεκτικός. Η τέχνη αυτή λέγεται αγγειοπλαστική. Αγγεία διακοσμημένα με γραμμές και σχέδια, ειδώλια, όλα από ψημένο πηλό, φανερώνουν την ανάγκη του ανθρώπου να κατασκευάσει μικρά έργα τέχνης. Στα ειδώλια κυριαρχούν οι γυναικείες μορφές, που συμβολίζουν τον θαυμασμό του ανθρώπου για τη Μητέρα-Γη, τη γονιμότητα. Μετά το 7000 π.Χ. στην Ελλάδα έχουμε τους πρώτους οργανωμένους οικισμούς με σπίτια, δρόμους και πλατεία. Στην περιοχή της Θεσσαλίας υπήρχαν πολλοί οικισμοί κατά τη νεολιθική εποχή. Δύο από αυτούς έχουν ανακαφεί και είναι το **Διμήνι** και το **Σέσκλο**.

6.

7.

8.

9.

10.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Γύρω στο 5000 π.Χ. στην Ασία, σε μια περιοχή ανάμεσα σε δυο ποταμούς, τον Τίγρη και τον Ευφράτη, που λεγόταν Μεσοποταμία, εγκαταστάθηκαν οι Σουμέριοι και δημιούργησαν έναν από τους πρώτους πολιτισμούς. Στην περιοχή αυτή υπήρχε κυρίως άργιλος (λάσπη). Επειδή στη Μεσοποταμία οι πέτρες ήταν λίγες, αλλά η λάσπη άφθονη, οι τεχνίτες κατασκεύαζαν αγάλματα από πηλό. Επίσης οι Σουμέριοι χρησιμοποιούσαν πλάκες από μαλακό πηλό επάνω στις οποίες χάρασαν με καλάμι τη γραφή τους (**σφηνοειδής γραφή**) για τις ανάγκες του εμπορίου που είχαν αναπτύξει.

1.

Οι Σουμέριοι νικήθηκαν σε πόλεμο από τους Ακκάδιους, που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Η πόλη που αναπτύχθηκε και έγινε ισχυρή από το 2000 π.Χ. μέχρι το 1000 π.Χ. ήταν η Βαβυλώνα. Την ίδια περίοδο αναπτύχθηκαν και άλλες πόλεις στην αρχαία Ασσυρία. Επίσης, οι Φοίνικες, που ζούσαν στη σημερινή Συρία και τον Λίβανο, δημιούργησαν τον δικό τους πολιτισμό. Τέλος, οι Μήδοι και οι Πέρσες, αρχικά στην περιοχή που σήμερα είναι το Ιράν και αργότερα στη τεράστια αυτοκρατορία που δημιούργησαν από τον Ινδό ποταμό στα ανατολικά μέχρι το Αιγαίο πέλαγος στα δυτικά και τη Λιβυκή έρημο στη Βόρειο Αφρική, ανέπτυξαν ακόμα έναν πολιτισμό.

Στην πόλη Νιμρούτ, στην πρωτεύουσα της αρχαίας Ασσυρίας, τις πύλες του παλατιού του βασιλιά **Ασουρνασιρπάλ Β΄** φύλασσαν δυο αγάλματα ύψους 3 μέτρων με **σώμα ταύρου με φτερά και κεφάλι ανθρώπου**. Τα αγάλματα αυτά είναι λαξευμένα επάνω σε πέτρα. Ένα άλλο δείγμα αυτών των πολιτισμών είναι η αναπαράσταση του βασιλιά **Χαμουραμπί** της Βαβυλώνας, που είναι ανάγλυφο επάνω σε **στήλη από βασάλτη**. Επίσης, πλίνθοι (τούβλα) που κατασκευάζονταν σε καλούπια χρησιμοποιούνταν για να αποδώσουν διάφορες παραστάσεις και στη συνέχεια συναρμολογούνταν δημιουργώντας μεγάλες συνθέσεις, όπως η αναπαράσταση του θεού **Μαρντούκ** των Βαβυλωνίων ή οι **τοξότες του βασιλιά Αρταξέρση** στα Σούσα του Ιράν.

2.

7.

5.

8.

6.

4.

3.

ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΜΙΝΩΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Στην Ελλάδα και μάλιστα στα νησιά του Αιγίου, τις Κυκλάδες, γύρω στο 3000 π.Χ. και για 1000 περίπου χρόνια αναπτύχθηκε ο κυκλαδικός πολιτισμός. Τα γλυπτά τους ήταν αγγεία και ειδώλια από πηλό και από μάρμαρο. Το μάρμαρο που χρησιμοποιούσαν ήταν των Κυκλάδων. Στα αγαλματίδια ζωγράφιζαν το πρόσωπο, ενώ τα χέρια ήταν διπλωμένα γύρω από το σώμα. Κυρίως κατασκεύαζαν **ειδώλια γυναικών** και λιγότερο ανδρών, καθώς επίσης **ειδώλια μουσικών**.

Στην Κρήτη, όπου αναπτύχθηκε ο μινωικός πολιτισμός, από το 2500 π.Χ. ως το 1500 π.Χ., έχουν βρεθεί ειδώλια. Το πιο γνωστό είναι αυτό της **θεάς των φιδιών**, που βρέθηκε στο **ανάκτορο της Κνωσού**. Το ανάκτορο, που έμοιαζε με μικρή πόλη, είχε περίπου 1500 δωμάτια που χρησιμοποιούνταν ως βασιλικές αίθουσες, εργαστήρια, αποθήκες. Η πιο γνωστή είναι η **αίθουσα του θρόνου**. Οι Μινωίτες, όπως και οι Σουμέριοι, είχαν γραφή. Εικόνες και σχέδια της γραφής των Μινωιτών (**γραμμική Α και Β**) αποτυπώνονταν επάνω σε μαλακό πηλό. Ο **πήλινος δίσκος της Φαιστού** έχει εικόνες που τυπώθηκαν με σφραγίδα και αποτελεί ένα δείγμα της γλυπτικής τέχνης των Μινωιτών.

ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Σ τον πολιτισμό της αρχαίας Αιγύπτου, που έφθασε στην ακμή του το 2500 π.Χ., ξεχωριστή θέση κατέχουν τα μεγαλόπρεπα μνημεία, τα οποία κατασκευάστηκαν προς τιμή των **Φαραώ**. Οι Φαραώ ήταν βασιλείς της Αιγύπτου που θεωρούνταν θεοί. Για να δείξουν τη δύναμή τους έκτιζαν ναούς, καθώς και επιβλητικούς τάφους, τις πυραμίδες μέσα στις οποίες τοποθετούνταν τα σώματά τους μετά το θάνατό τους. Γλυπτά διακοσμούσαν τα μνημεία της Αιγύπτου και απεικόνιζαν συνήθως τους Φαραώ ή άλλους θεούς. Χαρακτηριστικό του αιγυπτιακού πολιτισμού είναι το τεράστιο μέγεθος των μνημείων. Όχι μόνο οι γνωστές πυραμίδες, αλλά και τα αγάλματα ήταν τεράστια. Με τις

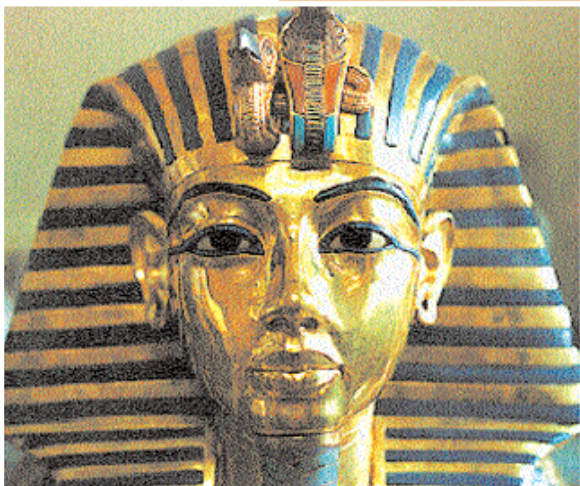
μεγάλες αναπαραστάσεις και με την σοβαρή έκφραση που απέδιδαν στα πρόσωπα των Φαραώ ήθελαν να δείξουν την δύναμη και την απεριόριστη εξουσία τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα αγάλματα του **Φαραώ Ραμσή Β΄** ύψους 20 μέτρων στην πρόσοψη του ναού **Αμπού Σιμπέλ** στις πλα-

γιές ενός λόφου κοντά στον ποταμό Νείλο και τα

1. αγάλματα στο ναό του θεού **Άμμωνα-Ρα** στο **Λούξορ**. Επίσης, το ίδιο τεράστιο είναι το γνωστό γλυπτό της **Σφίγγας**, που έχει ανθρώπινο πρόσωπο, σώμα λιονταριού και φτερά πουλιού. Τέλος, με ανάγλυφες παραστάσεις, που ιστορούσαν τη δράση των Φαραώ, διακοσμούσαν οι ναοί και οι πυραμίδες.

Τα περισσότερα γλυπτά από τους πολιτισμούς της Αιγύπτου, της Βαβυλωνίας και της Ασσυρίας έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Έχουν σκαλιστεί επάνω σε πέτρα και το μεγαλύτερο μέρος της μορφής που αναπαριστούν και ιδιαιτέρως το σώμα ίσα-ίσα που ξεχωρίζει από την πέτρα. Δεν έχουν δηλαδή τρισδιάστατη μορφή. Η τεχνική τους αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν δεν τους επέτρεπαν να σμιλεύσουν με μεγαλύτερες λεπτομέρειες. Τα εργαλεία ήταν από ξύλο, χαλκό ή ορείχαλ-

3.

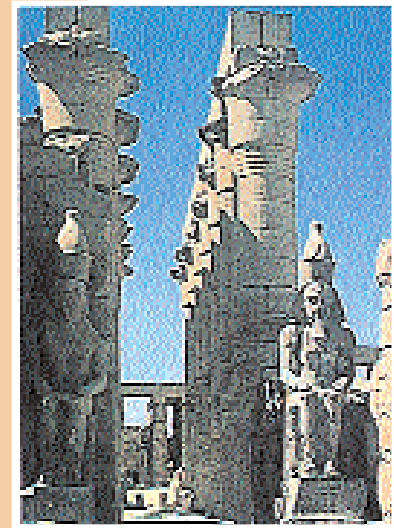
κο, δηλαδή από υλικά που δεν ήταν τόσο σκληρά και ανθεκτικά, όπως ο σίδηρος. Όταν από το 700 π.Χ. άρχισε η κατασκευή εργαλείων από σίδηρο, τότε οι γλύπτες ήταν σε θέση να σκαλίσουν την πέτρα με άλλες τεχνικές και έτσι να φτιάξουν αγάλματα με τρισδιάστατη μορφή. Μέχρι όμως τη χρήση εργαλείων από σίδηρο οι γλύπτες δεν μπορούσαν να σκαλίσουν σε βάθος την πέτρα ή άλλα υλικά. Γι' αυτό στα γλυπτά κυριαρχούσε μια ανάγλυφη και περισσότερο στατική μορφή.

6.

4.

7.

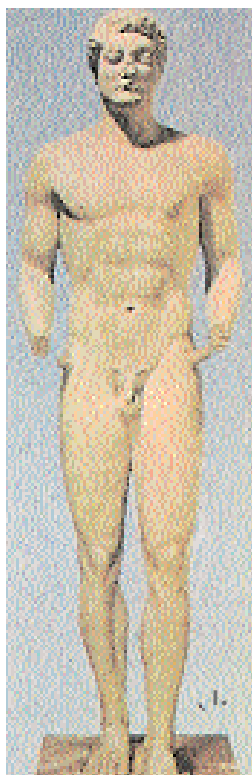
5.

8.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Η κατασκευή αγαλμάτων από χαλκό ή ορείχαλκο με τη διαδικασία της χύτευσης ήταν γνωστή από το 4000 π.Χ. στους πολιτισμούς που έχουμε αναφέρει. Με την τεχνική της χύτευσης, δηλαδή με το να λιώνεται το μέταλλο και στη συνέχεια να χύνεται μέσα σε καλούπια που είχαν το σχήμα του αγάλματος που ήθελε ο γλύπτης, κατασκευάζονταν κυρίως μικρά αγάλματα. Η μέθοδος αυτή από τον 7^ο π.Χ. αιώνα έφθασε και στην Ελλάδα, όπου και εξελίχθηκε σημαντικά έτσι, ώστε άρχισαν σιγά-σιγά να κατασκευάζονται αγάλματα από χαλκό ή ορείχαλκο μεγάλου μεγέθους. Επίσης, στα αρχαϊκά χρόνια (800-500 π.Χ.) κατασκευάζονταν μεγάλα μαρμάρινα αγάλματα για τους ναούς. Ήταν οι εντυπωσιακοί **Κούροι** (αγόρια) και οι **Κόρες** (κορίτσια). Οι γλύπτες είχαν αρχίσει να σμιλεύουν τις λεπτομέρειες, όμως τα πόδια και τα χέρια παρέμεναν κολλημένα στο σώμα.

4.

5.

1.

3.

2.

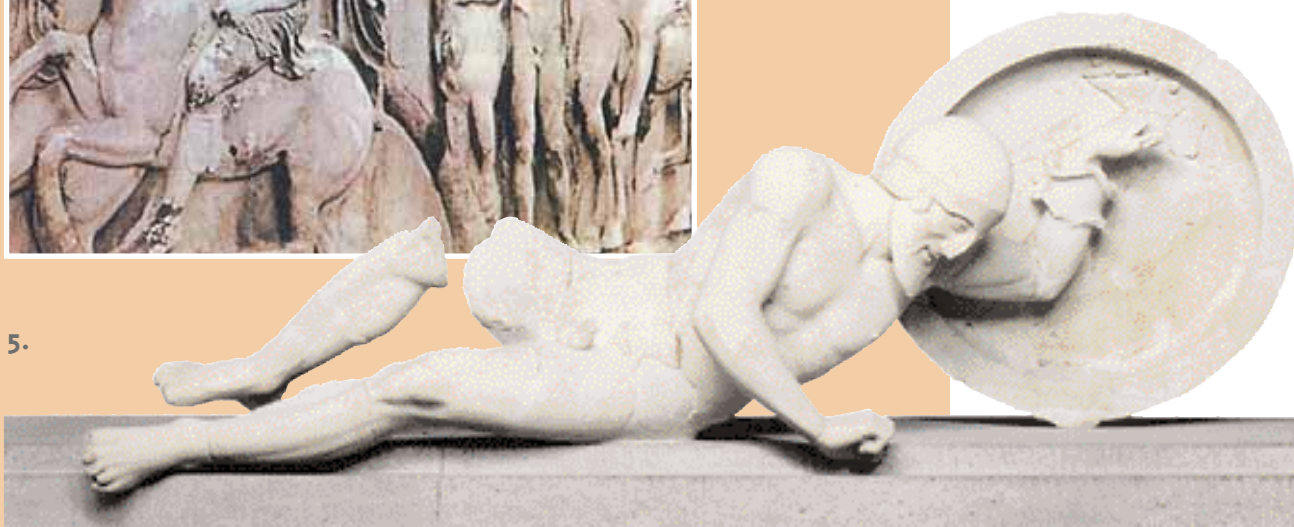
4.

Τον 5^ο και 4^ο αιώνα π.Χ. οι Έλληνες γλύπτες έφθασαν την τέχνη τους σε μια τελειότητα. Η στατικότητα στα γλυπτά υποκαταστάθηκε από την κίνηση που εκφράζει τη ζωή. Οι καλλιτέχνες θέλησαν να επιτύχουν στα αγάλματά τους την απόλυτη συμμετρία του ανθρώπινου σώματος, δηλαδή τέτοιες αναλογίες που δεν συναντά κανείς εύκολα σε πραγματικούς ανθρώπους. Τα αγάλματα απέδιδαν εξιδανικευμένα το ανθρώπινο σώμα. Αυτό που ενδιέφερε να αποτυπωθεί και να εκφρασθεί μέσω των αγαλμάτων δεν ήταν η ισχύς ενός ηγεμόνα ή βασιλιά, αλλά κυρίως η ομορφιά και οι λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος: σώματα αθλητικά, τέλεια χαρακτηριστικά, εκφράσεις ήρεμες. Θεοί και άνθρωποι αποδίδονταν με την ίδια τελειότητα και ομορφιά. Συνήθως οι ανδρικές μορφές ήταν γυμνές και τιμούσαν τόσο τους θεούς, όσο και τους ήρωες των πολέμων και τους αθλητές. Δεν ήταν μόνο ο Δίας ή ο Ερμής, αλλά και ο νικητής ενός αθλητικού αγώνα, καθώς και ο πολεμιστής, που γίνονταν αγάλματα, γιατί θεωρούνταν ισάξιοι των θεών. Οι γυναικείες μορφές μέχρι τον 5^ο αιώνα π.Χ. παριστάνονταν ντυμένες. Τα ρούχα τους ήταν με τέτοια λεπτομέρεια σμιλευμένα, ώστε να επιτρέπουν στον παρατηρητή να θαυμάσει τις αναλογίες του γυναικείου σώματος. Οι γυναικείες μορφές παρίσταναν διάφορες θεές ή αξίες, όπως η ειρήνη.

6.

5.

1

Οι αρχαίοι ελληνικοί ναοί διακοσμούνταν με αγάλματα ή ανάγλυφα. Μεγάλοι καλλιτέχνες άφησαν σπουδαία δείγματα της τέχνης τους. Έργα του **Φειδία** ήταν το άγαλμα του **Δία** στην **Ολυμπία**, καθώς και το άγαλμα της **Αθηνάς** στον **Παρθενώνα**. Το άγαλμα της θεάς Αθηνάς ήταν κατασκευασμένο από χρυσό και ελεφαντόδοντο και είχε ύψος 12 μέτρα. Η Αθηνά στο κεφάλι της έφερε κράνος διακοσμημένο με πήγασους, γρύπες και ελάφια. Στο δεξί χέρι κρατούσε μια φτερωτή Νίκη, το αριστερό στηριζόταν σε ασπίδα, ενώ το δόρυ στηριζόταν στον αριστερό ώμο της. Ο Φειδίας και οι μαθητές του διακόσμησαν τον Παρθενώνα, το ναό προς τιμή της θεάς Αθηνάς. Συγκεκριμένα διακόσμησαν τα δύο **αετώματα**, όπου στο ένα παριστάνεται η **γέννηση της Αθηνάς** και στο άλλο η **διαμάχη της Αθηνάς με τον Ποσειδώνα** για το ποιος θα γίνει προστάτης της πόλης των Αθηνών. Επίσης στη **ζωφόρο** του ναού αναπαρίσταται η **πομπή των Παναθηναίων** που γινόταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Αθήνα. Η ζωφόρος είχε μήκος 160 μέτρα και περιελάμβανε 360 ανθρώπινες μορφές και μεγάλο αριθμό ζώων.

Ένας άλλος σημαντικός καλλιτέχνης, ο **Μύρων**, ασχολήθηκε κυρίως με χάλκινα αγάλματα. Ο **Δισκοβόλος** υπήρξε έργο του. Επίσης, ο γλύπτης **Πολύκλειτος** αναπαριστούσε κυρίως αθλητές, όπως ήταν ο **Δορυφόρος**. Λίγο αργότερα ο **Πραξιτέλης** φιλοτέχνησε αριστουργηματικά αγάλματα θεών, όπως ο **Ερμής** και η **Κνιδία Αφροδίτη**.

Τέλος, πολύ σημαντικά έργα, των οποίων όμως οι δημιουργοί μας είναι άγνωστοι, είναι ο **Έφηβος των Αντικυθήρων** και το **Παιδί του Μαραθώνα**.

2

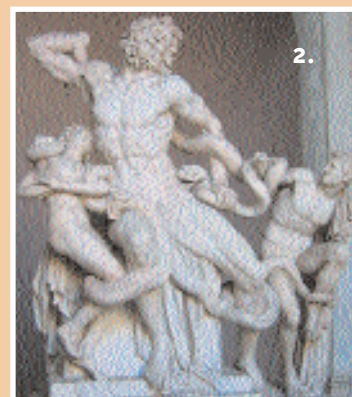
3

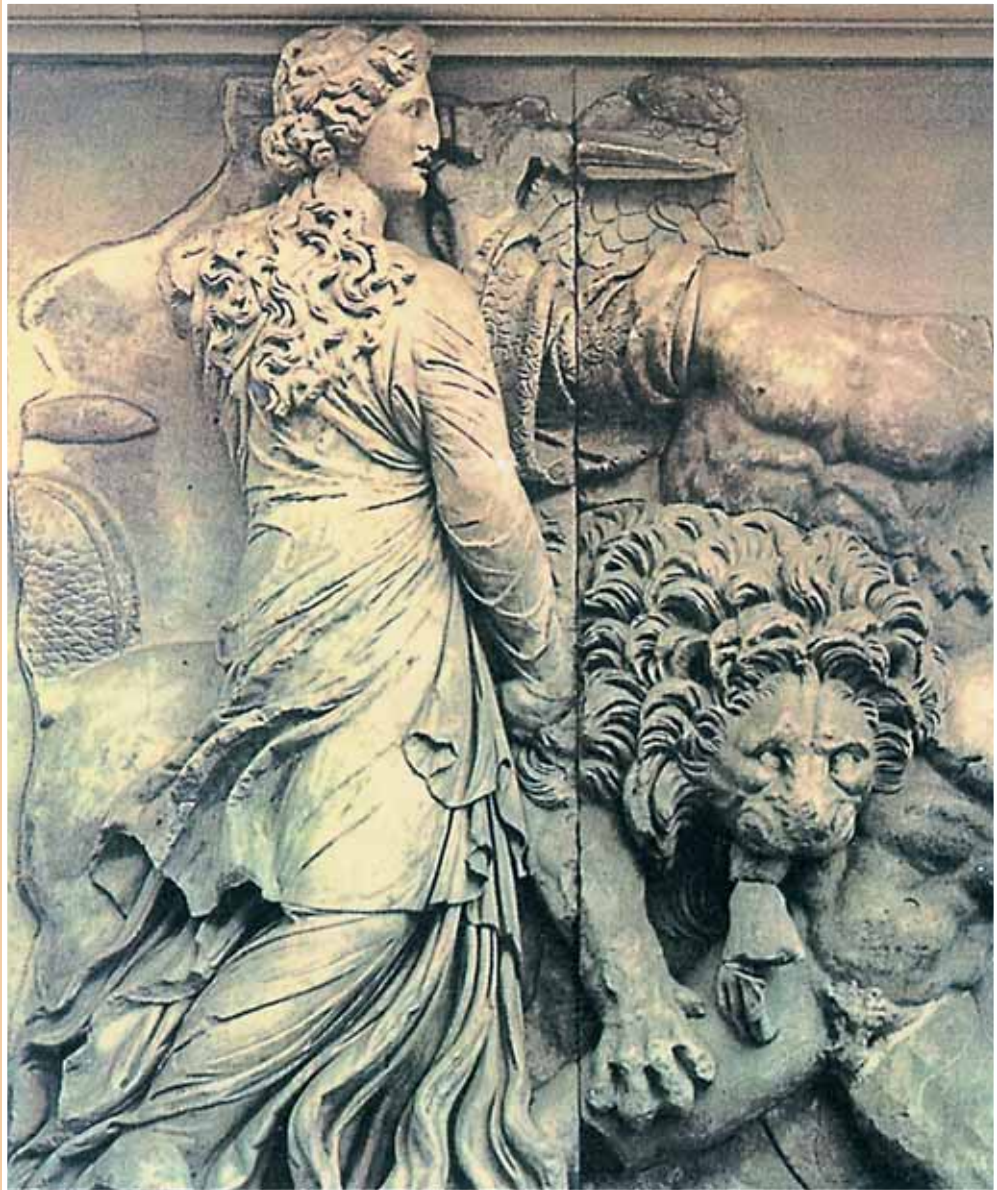
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η εποχή αυτή αρχίζει με το θάνατο του **Μεγάλου Αλεξάνδρου** το 323 π.Χ. και τελειώνει με την κατάκτηση της Αιγύπτου από τους Ρωμαίους το 30 π.Χ. Ο Μέγας Αλέξανδρος δημιούργησε μια τεράστια αυτοκρατορία από την Ελλάδα μέχρι τις Ινδίες, της οποίας ο πολιτισμός ήταν αποτέλεσμα της σύνθεσης ελληνικών και ανατολικών στοιχείων. Μεγάλες πόλεις εξελίχθηκαν σε πνευματικά κέντρα, όπως η Αλεξάνδρεια στην Αίγυπτο, στην οποία κατοικούσαν Έλληνες και Αιγύπτιοι, η Αντιόχεια στη Συρία, οι πρώτοι κάτοικοι της οποίας ήταν Έλληνες από τη Μακεδονία, την Αθήνα, την Κρήτη και την Κύπρο, η Πέργαμος στη Μικρά Ασία και άλλες.

Στη γλυπτική συνεχίστηκε η δημιουργία των κλασικών χρόνων με μικρότερη τάση για μια εξιδανικευμένη ηρεμία στις ανθρώπινες μορφές, όπως συνέβη τον 5^ο αιώνα π.Χ. Οι καλλιτέχνες προτιμούσαν να αποδίδουν περισσότερο έντονες κινήσεις και

εκφράσεις, πάθος και αγωνία. Το **Σύμπλεγμα του Λαοκόοντα** είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ένα αξιοθαύμαστο άγαλμα της εποχής είναι η **Νίκη** από το **ιερό των Καβείρων στη Σαμοθράκη**. Ο καλλιτέχνης μάς είναι άγνωστος. Το άγαλμα είναι μέρος ενός αφιερώματος που παρουσίαζε τη θεά Νίκη επάνω στην πλώρη ενός πλοίου. Επίσης σώζονται γλυπτά από το **Βωμό του Διός στην Πέργαμο**, όπως αυτό στη ζωφόρο που παριστάνει τη θεά Αθηνά να αγωνίζεται εναντίον ενός Γίγαντα.

3.

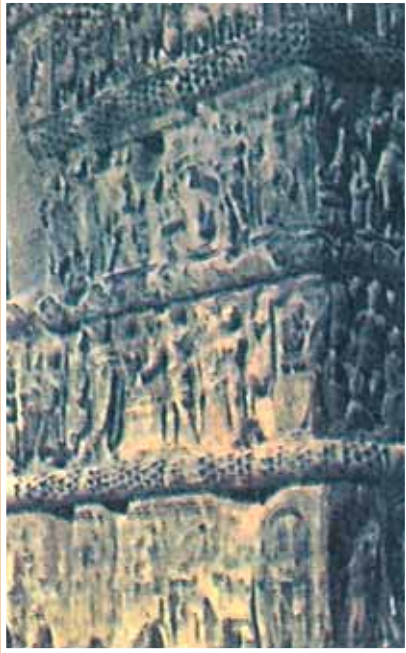
Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Στην Ιταλική χερσόνησο τον 8ο αιώνα π.Χ. εγκαταστάθηκαν οι Ετρούσκοι και ανέπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό. Δείγματα της τέχνης του ετρούσκικου πολιτισμού αποτελούν αγάλματα, σαρκοφάγοι και αγγεία από πηλό. Ο πηλός ως υλικό για την κατασκευή ειδωλίων και ειδών οικιακής χρήσης ήταν γνωστός από την Εποχή του Λίθου. Επίσης, στην αρχαιότητα οι άνθρωποι κατασκεύαζαν αντικείμενα από πηλό. Όλα όμως ήταν μικρού μεγέθους. Την τέχνη αυτή οι Ετρούσκοι τη βελτίωσαν τεχνικά στο ψήσιμο του πηλού, στο γυάλισμά του, ώστε να είναι αδιάβροχος και εξαιρετικός στην υφή. Επίσης, χρησιμοποίησαν ζωγραφιστά σχέδια για τη διακόσμηση. Δείγματα της ετρούσκικης γλυπτικής από πηλό είναι η **Σαρκοφάγος** που απεικονίζει ένα ζευγάρι ξαπλωμένο σε ανάκλιτρο.

Αυτοί όμως που κυριάρχησαν στην Ιταλική χερσόνησο ήταν οι Ρωμαίοι, οι οποίοι, μετά την υποταγή των γειτονικών τους λαών και την οργάνωση του κράτους τους, έστρεψαν από τον 3^ο αιώνα π.Χ. τις βλέψεις τους στη Μεσόγειο και αργότερα το 2^ο αιώνα π.Χ. στην Ανατολή, έως ότου δημιούργησαν μια τεράστια αυτοκρατορία από τα τέλη του 1^{ου} αιώνα π.Χ. μέχρι τον 3^ο αιώνα μ.Χ. Ένα πλήθος κτισμάτων αποτελούν δείγματα του ρωμαϊκού πολιτισμού, όπως αψίδες θριάμβου, μεγαλοπρεπείς κίονες, που αναπαριστούσαν γεγονότα από τις κατακτήσεις των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, γέφυρες, υδραγωγεία, θέατρα, λουτρά, μνημεία αφιερωμένα στους θεούς ή προς ανάμνηση κάποιας νίκης του ρωμαϊκού στρατού. Όλα αυτά τα δημόσια έργα διακοσμούσαν από ανάγλυφες παραστάσεις, που απεικόνιζαν τους αυτοκράτορες, τους πολέμους τους και τα κατορθώματά τους. Οι ανάγλυφες παραστάσεις εκτεθειμένες στη δημόσια θέα ήταν το μέσο για να δείξει ο κάθε αυτοκράτορας το μεγαλείο του.

Στη ρωμαϊκή τέχνη υπάρχει έντονη η τάση για απεικόνιση

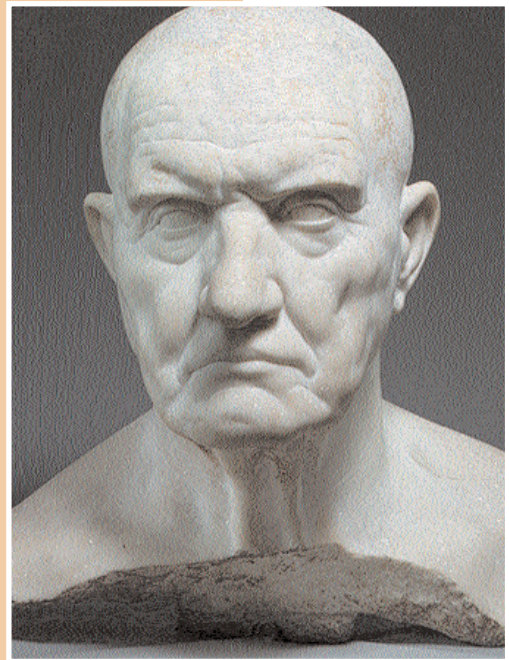
2.

3.

4.

5.

της πραγματικότητας και των πράξεων των αυτοκρατόρων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο **Κίονας του Τραιανού**, που κατασκευάστηκε το 113 μ.Χ. με εντολή του αυτοκράτορα Τραιανού. Γύρω-γύρω από όλη την επιφάνεια του κίονα ένα σπειροειδές ανάγλυφο, μεγαλύτερο των 300 μέτρων, εξιστορεί τις νίκες του Τραιανού εναντίον των Δάκων στη σημερινή Ρουμανία. Το ανάγλυφο περιλαμβάνει 2500 μορφές και απεικονίζει με χρονολογική σειρά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν, όπως πολέμους, σκηνές από τη ζωή στο στρατόπεδο, τις θυσίες στους θεούς για νίκη, συσκέψεις του αυτοκράτορα με τους στρατηγούς του κ.λπ. Ένα άλλο αντίστοιχο κτίσμα είναι η **Αψίδα του Γαλέριου** στη Θεσσαλονίκη, η οποία κατασκευάστηκε με

I.

εντολή του Γαλέριου σε ανάμνηση των νικηφόρων εκστρατειών του εναντίον των Περσών. Επίσης, ο Βωμός της Ειρήνης, που κατασκευάστηκε το 13 μ.Χ. την εποχή του Αυγούστου και με τις ανάγλυφες παραστάσεις συμβόλιζε την ειρήνη.

Χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής γλυπτικής αποτελούν οι προτομές. Οι προτομές αποτελούν μια ρεαλιστική απεικόνιση των ανθρώπινων μορφών. Βεβαίως στις προτομές των Ρωμαίων αυτοκρατόρων η μορφή συνήθως απεικονίζεται με τρόπο εξιδανικευμένο. Αυτή η εξιδανίκευση προσέδιδε στον αυτοκράτορα κύρος. Για παράδειγμα, ο αυτοκράτορας **Αδριανός** παρουσιάζεται ως φιλόσοφος. Προτομές όμως δεν φτιάχνονταν μόνο για τους αυτοκράτορες και για μέλη αριστοκρατικών οικογενειών όταν πέθαιναν, αλλά και πολλοί απλοί Ρωμαίοι πολίτες συνήθιζαν να φτιάχνουν τα πορτρέτα των μελών της οικογένειάς τους.

Παρά τη μεγάλη τάση για κατασκευή προτομών δεν έλειπαν και τα ολόσωμα αγάλματα. Και αυτά απεικόνιζαν τους αυτοκράτορες με εξιδανικευμένο τρόπο. Με τη βοήθεια επιβλητικών αγαλμάτων οι αυτοκράτορες επεδίωκαν να ενισχύσουν

το κύρος τους.

Έτσι, ο αυτοκράτορας **Κλαύδιος**, ενώ ήταν ανάπηρος, παριστάνεται ως όμορφος θεός ή το άγαλμα του αυτοκράτορα **Αύγουστου** είναι έτσι φτιαγμένο, ώστε να συμβολίζει την επιβολή της ρωμαϊκής εξουσίας.

2.

3.

ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ

Η

1.

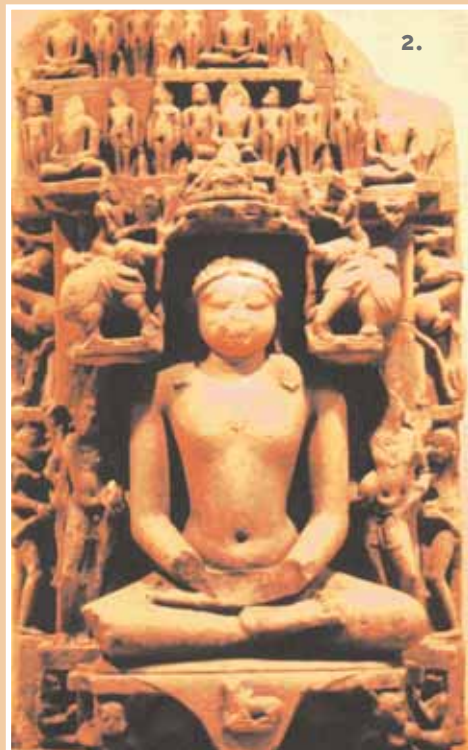
ινδική γλυπτική υπήρξε στενά δεμένη με τη θρησκευτική πίστη. Ο Ινδουισμός, ο Βουδισμός και ο Τζαϊνισμός, θρησκείες της Ινδίας από τον 6^ο αιώνα π.Χ., οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις τους για τον κόσμο και τον άνθρωπο, απεικονίζονται στα ινδικά έργα τέχνης. Η τέχνη χρησιμοποιείται για να εκφραστεί το θρησκευτικό συναίσθημα. Είναι δηλαδή το μέσο για να πλησιάσουν οι άνθρωποι τους θεούς.

Στην ινδική γλυπτική οι θεότητες λατρεύονται από τους πιστούς, άλλοτε σε μικρά αγάλματα κι άλλοτε σε μεγάλα, ακόμη και μνημειώδη, ή ακόμα σε ανάγλυφες παραστάσεις, σκαλισμένες σε ελεφαντόδοντα ή σε βράχους. Οι γλύπτες στην απεικόνιση της θεότητας ακολουθούν πιστά τη θρησκευτική παράδοση. Οι στάσεις των θεών, τα αντικείμενα, τα λουλούδια ή τα ζώα που συνοδεύουν το γλυπτό δεν είναι αποτέλεσμα της

φαντασίας και της προσωπικής επιλογής του καλλιτέχνη, αλλά πιστή απεικόνιση αυτών που υπαγορεύει η θρησκευτική πίστη.

Με βάση λοιπόν τις θρησκευτικές παραδόσεις σμιλεύονται τα γλυπτά. Τα αγάλματα του **Βούδα** τον παριστάνουν ήρεμο με τα μάτια στραμμένα προς τα κάτω και τα πόδια σταυρωμένα. Αυτή η έκφραση του προσώπου και η στάση του σώματός του υποδηλώνει το στοχασμό, που οδηγεί στο φωτισμό για να βρει ο άνθρωπος τη λύτρωση από τον ανθρώπινο πόνο. Αυτή δηλαδή η στάση του Βούδα στα αγάλματα δεν είναι επιλογή του γλύπτη, αλλά συν-

2.

δέεται με τη βουδιστική πίστη και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις για το φωτισμό. Επίσης, στον Ινδουισμό ο θεός **Σίβα** έχει απεικονιστεί πάρα πολλές φορές σε μπρούτζινα αγάλματα. Οι αναπαραστάσεις του θεού Σίβα τον δείχνουν να χορεύει. Είναι ο Ναταράτζα, δηλαδή ο Κύριος του Χορού, που καταστρέφει και επαναδημιουργεί. Η φλόγα που κρατά στο αριστερό του χέρι συμβολίζει την καταστροφή, ενώ το μικρό τύμπανο στο δεξί του χέρι συνδέεται με το χορό, ο οποίος συμβολίζει τη δημιουργία. Ο μπρούτζινος κύκλος μέσα στον οποίο είναι ο Σίβα συμβολίζει τον κόσμο. Επίσης, το άνθος του λωτού, που συμβολίζει την αγνότητα και τη γονιμότητα, τη δημιουργία, υπάρχει ως διακόσμηση σε πολλά αγάλματα και το σχήμα του χρησιμοποιείται στο κεφάλ, δηλαδή στο λιβανιστήρι.

3.

5.

4.

Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

Αλλοτε στο ξύλο, άλλοτε στον ορείχαλκο και άλλοτε στον πηλό οι Κινέζοι γλύπτες κατασκεύαζαν κυρίως μικρά αντικείμενα: αγγεία, ειδώλια, θεότητες. Τα μεγάλα αγάλματα είναι κυρίως αυτά που συνδέονται με το Βουδισμό, όπως το κεφάλι μιας βουδιστικής θεότητας από γυψομάρμαρο, ενός Μποντι-σάτβα, δηλαδή ενός φωτισμένου όντος. Μεγάλα επίσης αγάλματα από πηλό βρέθηκαν το 1974. Τυχαία ανακαλύφθηκαν περισσότερα από **6000 πήλινα αγάλματα στρατιωτών**, τα οποία είχαν τοποθετηθεί στην «αίθουσα του ύπνου», δηλαδή εκεί όπου είχε ταφεί το 210 π.Χ. ο αυτοκράτορας **Σιχ Τουάνγκ – Τι**. Αυτός ο στρατός κατασκευάστηκε για να φυλάσσει τον υπόγειο τάφο του αυτοκράτορα. Με εξαίρεση τις παραπάνω περιπτώσεις, οι Κινέζοι γλύπτες φιλοτεχνούσαν περισσότερο μικρά αντικείμενα με μεγάλη λεπτομέρεια.

Ήδη από την εποχή της δυναστείας των Σανγκ (14^{ος} – 11^{ος} π.Χ. αιώνας), της πρώτης από μια σειρά δυναστειών, όπως οι Τσιν, οι Χαν, οι Τανγκ, οι Μινγκ και άλλες που κυβέρνησαν την αυτοκρατορική Κίνα, έχουμε σπουδαία δείγματα γλυπτικής μικρών αντικειμένων, όπως είναι ένα αγγείο από ορείχαλκο, το οποίο χρησιμοποιούσαν σε τελετές. Το αγγείο έχει τη μορφή τίγρης και όλη η επιφάνειά του καλύπτεται από σχέδια ζώων. Αντίστοιχα αντικείμενα για θρησκευτικές τελετές σκαλισμένα σε χαλκό ή ορείχαλκο υπάρχουν πολλά στη κινέζικη γλυπτική.

Στην κινέζικη τέχνη κυρίαρχο διακοσμητικό στοιχείο ήταν ο **δράκος**. Ο δράκος ήταν το αυτοκρατορικό έμβλημα και για το λαό συμβόλιζε την τύχη. Επίσης, ο δράκος άλλοτε μπορούσε να είναι ένα τρομακτικό τέρας κι άλλοτε ένα πλάσμα με καλοσύνη και σοφία. Ο δράκος επιπλέον συμβόλιζε τη ζωή, που προέρχεται από το νερό. Στην κινέζικη γλυπτική συχνά απεικονίζονταν διάφορα **μυθικά τέρατα** που συμβόλιζαν τους φύλακες. Έτσι, για την προστασία των σπιτιών

1.

2.

1.

οι Κινέζοι έφτιαχναν πήλινα κεραμίδια για τις στέγες με απεικονίσεις δράκων ή τεράτων για να διώχνουν τα κακά πνεύματα. Οι πλούσιοι στους υπόγειους τύμβους των προγόνων τους τοποθετούσαν τους **Τσίτου**, δηλαδή τους φύλακες των τύμβων, οι οποίοι είχαν τη μορφή άγριων ζώων για να φοβίζουν τα κακά πνεύματα. Ομοιώματα παράξενων ζώων από πηλό βρέθηκαν σε τύμβους ως αφιερώματα στους προγόνους, καθώς επίσης και πήλινα **αγαλματίδια μουσικών**, για να διασκεδάζουν τους νεκρούς.

Η κινέζικη τέχνη είναι γνωστή για τα διάφορα **διακοσμητικά αντικείμενα**. Στην Κίνα, από τις πρώτες δυναστείες, αναπτύχθηκε η χειροτεχνία επάνω σε χαλκό, σε νεφρίτη, σε ξύλο, σε πορσελάνη. Η κατασκευή διακοσμητικών αντικειμένων πήρε διαστάσεις μαζικής παραγωγής και οι Κινέζοι αυτοκράτορες έλεγχαν και την πρώτη ύλη και τα εργοστάσια παραγωγής. Οι Κινέζοι τεχνίτες κατείχαν σημαντική θέση στην κοινωνία και τα χειροτεχνήματά τους προωθούνταν και σε άλλες χώρες. Τα διάφορα διακοσμητικά αντικείμενα και αντικείμενα χρήσης, όπως αγγεία, πιάτα, φλιτζάνια, κοσμήματα, καθρέπτες, αγαλματίδια, τα επικάλυπταν με σμάλτο και χρυσό. Τα φιλοτεχνούσαν με σχέδια λουλουδιών, ζώων, πουλιών, δράκων.

2.

1.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΙΝΔΙΑΝΟΥΣ

Οι αυτόχθονες κάτοικοι της Βόρειας Αμερικής, οι Ινδιάνοι, δημιούργησαν το δικό τους πολιτισμό χιλιάδες χρόνια πριν. Οι Ινδιάνοι έφθασαν στην Αμερική από τη Σιβηρία κατά την Εποχή των Πάγων περπατώντας επάνω σε μια λωρίδα ξηράς που είχε τότε δημιουργηθεί. Με το πέρασμα των χρόνων διαχωρίστηκαν σε περισσότερες από 300 φυλές. Μετά την ανακάλυψη της Αμερικής από τους Ισπανούς το 15^ο αιώνα, άρχισε σιγά-σιγά η εγκατάσταση των Ευρωπαίων στη νέα ήπειρο. Οι Ευρωπαίοι επέφεραν μεγάλες καταστροφές αποδεκατίζοντας τους ινδιάνικους πληθυσμούς και αρπάζοντας τη γη τους. Οι Χοχόκαμ, οι Τσεγιέν, οι Απάτσι, οι Σενέκα, οι Μοχόκ, οι Νάτσεζ, οι Τσερόκι, οι Σέμινολ, οι Ντακότα ή όπως αλλιώς λέγονται οι Σιου, οι Μάνταν, οι Κομάντσι, οι Νάβαχο και πολλές άλλες είναι μερικές από τις ινδιάνικες φυλές που έζησαν στις περιοχές της Βόρειας Αμερικής.

2.

Σπουδαία δείγματα της ινδιάνικης γλυπτικής τέχνης αποτελούν οι **μάσκες**, τα **διακοσμητικά αντικείμενα**, τα **ειδώλια** και τα αφιερώματα στους θεούς, τα **τοτέμ** που συνήθως με τη μορφή ενός ζώου ήταν το έμβλημα της οικογένειας. Σε ξύλο, πέτρα και πηλό οι Ινδιάνοι με συμβολικό τρόπο φιλοτεχνούσαν τα έργα τους. Δηλαδή τα αντικείμενα της τέχνης τους χρησίμευαν για να εξευμενίσουν τα κακά πνεύματα, να διώξουν μακριά τις αρρώστιες, να φέρουν βροχή για την καρποφορία της γης.

3.

5.

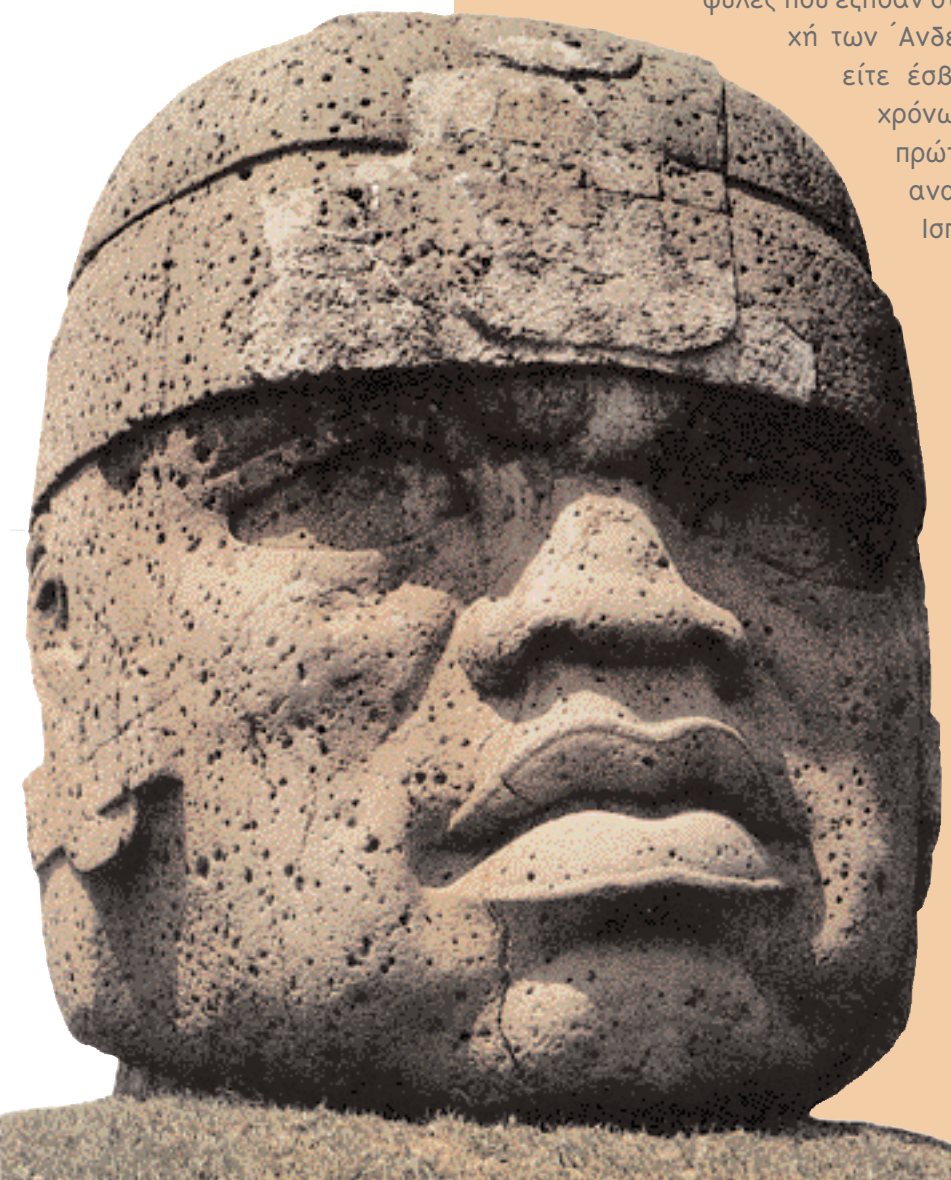
4.

Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟΥΣ ΙΝΚΑΣ – ΜΑΓΙΑ – ΑΖΤΕΚΟΥΣ

Σ

την Κεντρική και Νότια Αμερική από το 2000 π.Χ. αναπτύχθηκαν πολιτισμοί από ένα μωσαϊκό φυλών. Αυτοί που κυριάρχησαν ήταν οι Μάγια και οι Αζτέκοι στη Κεντρική Αμερική και οι Ίνκας στην Νότια Αμερική. Όμως οι Ολμέκοι, οι Τολτέκοι, οι Τσιμού, οι Νάζκα, οι Μότσε και άλλοι ήταν μερικές από τις φυλές που έζησαν στη Κεντρική Αμερική και στην περιοχή των Άνδεων στα νότια. Οι πολιτισμοί αυτοί είτε έσβησαν σιγά-σιγά στην πορεία των χρόνων, είτε καταστράφηκαν από τους πρώτους κατακτητές, όταν η Αμερική ανακαλύφθηκε το 15^ο αιώνα από τους Ισπανούς.

Εκτός από τους Μάγια, οι λαοί αυτοί δεν άφησαν γραπτές μαρτυρίες για τον πολιτισμό τους. Ό,τι σήμερα γνωρίζουμε για τους πολιτισμούς αυτούς, για την κοινωνία και τις συνήθειες των ανθρώπων, για τις θρησκευτικές δοξασίες τους, για την οικονομία τους, προέρχεται από τα έργα τέχνης που άφησαν. Οι λαοί αυτοί έφτιαχναν μικρά ή μεγάλα αριστουργήματα από ξύλο, από πέτρα, από ασήμι ή από χαλκό. **Αντικείμενα καθημερινής χρήσης, διακοσμητικά αντικείμενα, ειδώλια και αφιερώματα στους θεούς, μεγάλα εντυπωσιακά αγάλματα, κοσμήματα, αγγεία και τεφροδόχοι, μάσκες** και πολλά άλλα αποτελούν δείγματα της τέχνης αυτών των πολιτισμών.

2.

3.

4.

5.

Η ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Στην Αφρική οι άνθρωποι ανέπτυξαν την γλυπτική τέχνη με κύριο στόχο να λειτουργήσει συμβολικά, δηλαδή να δώσει θάρρος στον πολεμιστή για τη μάχη, να βοηθήσει στη θεραπεία μιας αρρώστιας, να προκαλέσει γονιμότητα στη γη, να δημιουργήσει φόβο, να εξευμενίσει τα πνεύματα των νεκρών, να τιμήσει τη μητρότητα. Η αφρικάνικη γλυπτική δεν επιδιώκει τόσο να αναπαραστήσει το πραγματικό που υπάρχει γύρω, ούτε καν να το εξιδανικεύσει, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην αρχαία ελληνική γλυπτική.

Τα γλυπτά στην Αφρική χρησιμοποιούνται για να προκαλέσουν συναισθήματα και για να επηρεάσουν μια ηθική, κοινωνική, ακόμα και φυσική κατάσταση. Δηλαδή στη συνείδηση των ανθρώπων τα γλυπτά δια-

1.

2.

3.

4.

5.

1.

θέτουν «μαγικές» ικανότητες, μπορούν να προκαλέσουν βροχή, να θεραπεύσουν τον άρρωστο, να διώξουν μακριά το κακό, να τιμωρήσουν ένα μέλος της φυλής. Επειδή λοιπόν συνδέονται με το μαγικό, με ό,τι δηλαδή υπερβαίνει την πραγματικότητα, οι γλυπτές αναπαραστάσεις δεν είναι τόσο ρεαλιστικές, δηλαδή δεν αποδίδουν την εικόνα ενός ζώου ή ανθρώπου όπως αυτή πραγματικά είναι. Οι λαοί της Αφρικής κατασκεύαζαν τα γλυπτά τους, κυρίως **ειδώλια** και **μάσκες**, επάνω σε ξύλο, σε χαλκό, σε κόκαλα, σε χρυσό ή σε πηλό.

Εξαίρεση αποτελούν τα γλυπτά από τη Νιγηρία, τα οποία αναπαριστούν **κεφάλια βασιλέων** ή άλλων αξιωματούχων. Τα έργα αυτά είναι αληθινά πορτρέτα, δηλαδή ρεαλιστικά. Οι καλλιτέχνες από τον 11^ο αιώνα στη Νιγηρία είχαν αναπτύξει τη μέθοδο χύτευσης για την κατασκευή μπρούτζινων κεφαλιών. Τα βασίλεια **Ίφε** και αργότερα **Μπενίν** στη Νιγηρία ανέπτυξαν σημαντικούς πολιτισμούς και οι καλλιτέχνες απέδιδαν σε μπρούντζο ή σε πηλό με ρεαλιστικό τρόπο ανθρώπινες μορφές. Επίσης, οι **Ασάντε** στη σημερινή Γκάνα κατασκεύαζαν από χρυσό καλοδουλεμένα **διακοσμητικά αντικείμενα**.

Το 19^ο αιώνα τα έργα τέχνης από την Αφρική έγιναν γνωστά στην Ευρώπη. Οι Ευρωπαίοι καλλιτέχνες άρχισαν να δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την αφρικάνικη τέχνη και να τη μελετούν. Αυτό που κυρίως προσέλκυσε το ενδιαφέρον τους ήταν ο τρόπος με τον οποίο οι Αφρικανοί απεικόνιζαν το θέμα τους. Η μη ρεαλιστική και ιδιαίτερα αφαιρετική απεικόνιση, δηλαδή η απεικόνιση ενός προσώπου, ενός αντικειμένου, ή ακόμα μιας κατάστασης, χωρίς να αποδίδονται οι λεπτομέρειες, αλλά η ιδέα, η έννοια της μορφής, είναι αυτό που κυρίως κέντρισε το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων καλλιτεχνών.

2.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Η εποχή του Μεσαίωνα

Τους πρώτους αιώνες μετά την πτώση του ρωμαϊκού κράτους, το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας με έδρα του τη **Ρώμη** δεν ήταν ισχυρό, σε αντίθεση με το ανατολικό τμήμα, που είχε έδρα του την **Κωνσταντινούπολη**. Ο βασιλιάς **Καρλομάγνος** στη Δύση ήταν αυτός που ανέλαβε και εφάρμοσε την ιδέα μιας αυτοκρατορικής ενωμένης Ευρώπης μετά την κατάρρευση του ρωμαϊκού κόσμου. Αντίστοιχη διάσπαση έγινε και στη Χριστιανική Εκκλησία, η οποία διαχωρίστηκε στη **Καθολική Δυτική Εκκλησία** και στην **Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία**.

Η εποχή που αρχίζει στην Ευρώπη μετά την κατάρρευση του ρωμαϊκού κράτους ονομάζεται Μεσαίωνας. Το κυρίαρχο στοιχείο σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα ήταν η θρησκεία. Η Καθολική Εκκλησία ήταν ισχυρή και οι απλοί άνθρωποι εκείνης της εποχής περισσότερο αισθάνονταν ότι ανήκαν σε μια Επισκοπή, παρά σε μια συγκεκριμένη χώρα. Η τέχνη λοιπόν στράφηκε στην απεικόνιση θεμάτων από τη χρι-

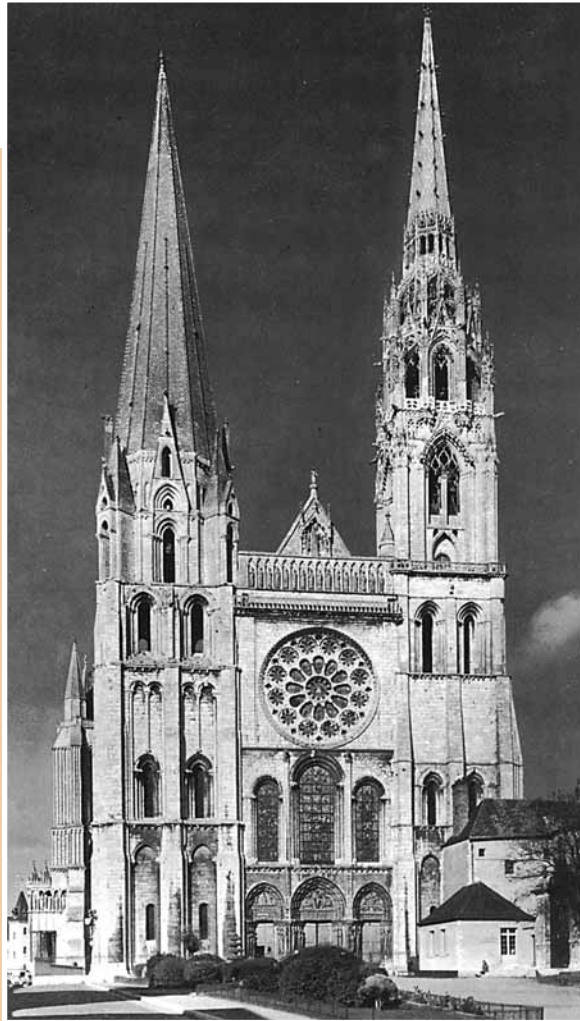
- I. στιανική πίστη. Όμως πριν από το 10^ο αιώνα στις χριστιανικές εκκλησίες δεν υπήρχαν γλυπτά.

Αργότερα η Καθολική Εκκλησία θεώρησε ότι τα γλυπτά μέσα στους ναούς

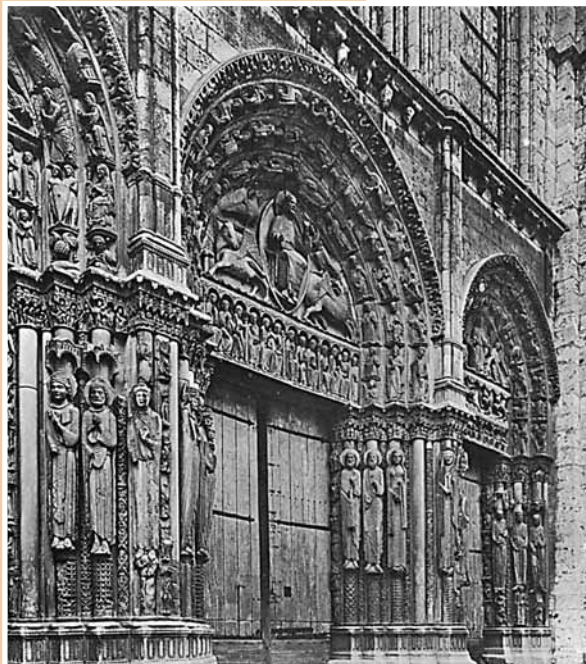
μπορούσαν να τραβήξουν περισσότερο την προσοχή των πιστών και να τονώσουν το θρησκευτικό τους συναίσθημα. Έξω, στις πύλες των ναών, αλλά και μέσα σε αυτούς, γλυπτές αναπαραστάσεις του Θεού και του Σατανά, δίδασκαν στους πιστούς τις χριστιανικές αξίες. Στόχος της γλυπτικής στη διάρκεια του Μεσαίωνα ήταν να υπενθυμίζει στους πιστούς το δρόμο της Σωτηρίας, του Θεού, αλλά και την Τιμωρία, την αιώνια Καταδίκη στη Κόλαση για τα αμαρτήματά τους, αν δεν μετανοούσαν για τις κακές και ανήθικες σκέψεις ή πράξεις τους.

Η γλυπτική εμπνεόταν και κατευθυνόταν στα θέματά της από την Εκκλησία. Η ουράνια ανταμοιβή για τους σωστούς χριστιανούς και οι κολασμένες ψυχές των αμαρτωλών κυριαρχούσαν στις γλυπτικές αναπαραστάσεις των ναών. Η **ρομανική γλυπτική**, που αναπτύχθηκε τον 11^ο αιώνα στις χριστιανικές εκκλησίες, αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα της σύνδεσης της δυτικής ευρωπαϊκής γλυπτικής με το θρησκευτικό στοιχείο. Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τους γλύπτες, γιατί από ταπεινότητα δεν σκάλιζαν τα ονόματά τους στα έργα τους.

Λίγο αργότερα, το 12^ο –13^ο αιώνα, στη Δυτική Ευρώπη άρχισαν να αναπτύσσονται οι πόλεις με την κατασκευή δημοσίων κτιρίων, δρόμων, μεγαλόπρεπων εκκλησιών. Βασικό χαρακτηριστικό στον αρχιτεκτονικό ρυθμό των νέων εκκλησιών ήταν οι πολύ μυτεροί τρούλοι, οι μυτερές αψίδες και τα μεγάλα παράθυρα. Ο ρυθμός αυτός ονομάζεται **γοτθικός**. Το χτίσιμο ενός τέτοιου ναού μπορούσε να κρατήσει πολλά χρόνια. Ένας τέτοιος γοτθικός ναός είναι ο **Καθεδρικός ναός της Σαρτρ**, που άρχισε να χτίζεται το 1194 και τελείωσε το 1260.

2.

3.

1.

Στην κύρια πύλη της Σαρτρ υπάρχουν ανάγλυφες παραστάσεις. Στο κεντρικό σημείο είναι η **μορφή του Χριστού** και ακριβώς από κάτω, στα υπέρθυρα, οι σκαλιστές μορφές των **Αποστόλων**. Δεξιά και αριστερά από την κεντρική πύλη υπάρχουν σειρές από ανθρώπους - κίονες. Είναι οι **Άγιοι**. Επάνω σε ένα μονόλιθο σκαλιζόταν η μορφή του Αγίου και ο κίονας στη συνέχεια τοποθετούνταν στην εκκλησία. Κολώνες με ανθρώπινες μορφές, στενές και επιμήκεις, με ενδύματα, που είναι εξαιρετικά ρεαλιστικά λόγω του λεπτομερούς σκαλίσματος της πέτρας, είναι τα χαρακτηριστικά γλυπτά στην είσοδο του ναού του Σαρτρ. Έτσι λοιπόν, μετά τα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά αγάλματα, έχουμε για πρώτη φορά στην Ευρώπη το 12^ο αιώνα τα μεγάλα αγάλματα. Επειδή βέβαια η γλυπτική ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη θρησκεία, τα αγάλματα τοποθετούνταν στις προσόψεις των εκκλησιών. Τα πρώτα δείγματα αυτών των αγαλμάτων ήταν στατικά και άκαμπτα. Τα χέρια είναι σχεδόν κολλημένα στο σώμα, τα πρόσωπα είναι σχεδόν ανέκφραστα και κοιτάζουν κατευθείαν μπροστά.

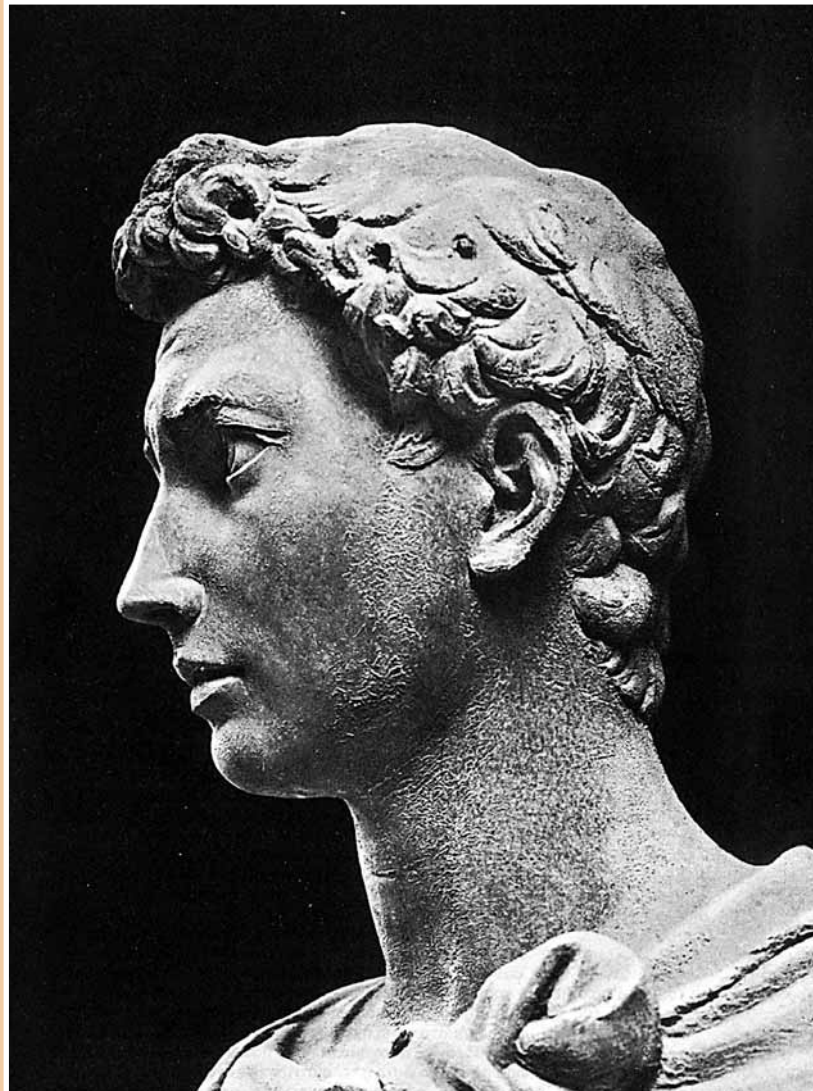
Σιγά - σιγά όμως από το 13^ο αιώνα, τα γλυπτά, που συνεχίζουν να έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα, γίνονται πιο «ζωντανά». Δηλαδή δεν είναι πλέον οι μορφές τους στενές και επιμήκεις, αλλά γίνονται πιο στρογγυλεμένες και συνεπώς μοιάζουν περισσότερο με το ανθρώπινο σώμα. Οι στάσεις των αγαλμάτων είναι πιο φυσικές και όχι άκαμπτες. Γενικά οι αναλογίες είναι περισσότερο αρμονικές και τα αγάλματα αρχίζουν να μοιάζουν στην τεχνική τους πιο πολύ με αυτά της αρχαίας κλασικής περιόδου.

Αναγέννηση

Το 15^ο αιώνα στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ιταλία σημειώθηκε ένα μεγάλο κίνημα καλλιτεχνικής αναγέννησης, το οποίο ήταν επηρεασμένο από την αρχαία Ελλάδα. Το ενδιαφέρον των γλυπτών για την αρχαία ελληνική γλυπτική ήταν έντονο. Με κέντρο τη Φλωρεντία, μια από τις πλουσιότερες πόλεις της εποχής εκείνης, η τέχνη θα ζήσει μεγάλες στιγμές. Ονόματα σπουδαίων γλυπτών, όπως του **Μπερνάρντο Ροσελίνο**, του **Ντονατέλο**, του **Τζάκοπο ντέλα Κουέρτσια** και άλλων, κυριάρχησαν την περίοδο που ονομάζεται Αναγέννηση. Η καλλιτεχνική αναζήτηση στρέφεται στον άνθρωπο. Μπορεί οι παραστάσεις να είναι παρμένες από θέματα της θρησκείας, όμως η απόδοσή τους, η σμίλευσή τους, θυμίζει τα αρχαία κλασικά ιδανικά της αρμονίας και της εξιδανίκευσης του ανθρώπινου σώματος. Τα έργα του Ντονατέλο, όπως ο **Άγιος Γεώργιος**, ο χάλκινος **Δαβίδ**, το πρώτο γυμνό ολόσωμο άγαλμα το οποίο στέκεται με κίνηση φυσική, ο **Ευαγγελισμός**, που το κεφάλι της Παναγίας θυμίζει αθηναϊκό επιτύμβιο ανάγλυφο του 5ου αιώνα π.Χ., όλα υποδηλώνουν έναν φόρο τιμής στην αρχαία ιδέα της φυσικής ομορφιάς. Δηλαδή τα αγάλματα ξεφεύγουν από την αυστηρή και άκαμπτη γραμμή της απεικόνισης του θεού και δείχνουν περισσότερο την κοσμική, δηλαδή υλική, πλευρά. Η Αναγέννηση εκφράζει τη στροφή στον Άνθρωπο.

2.

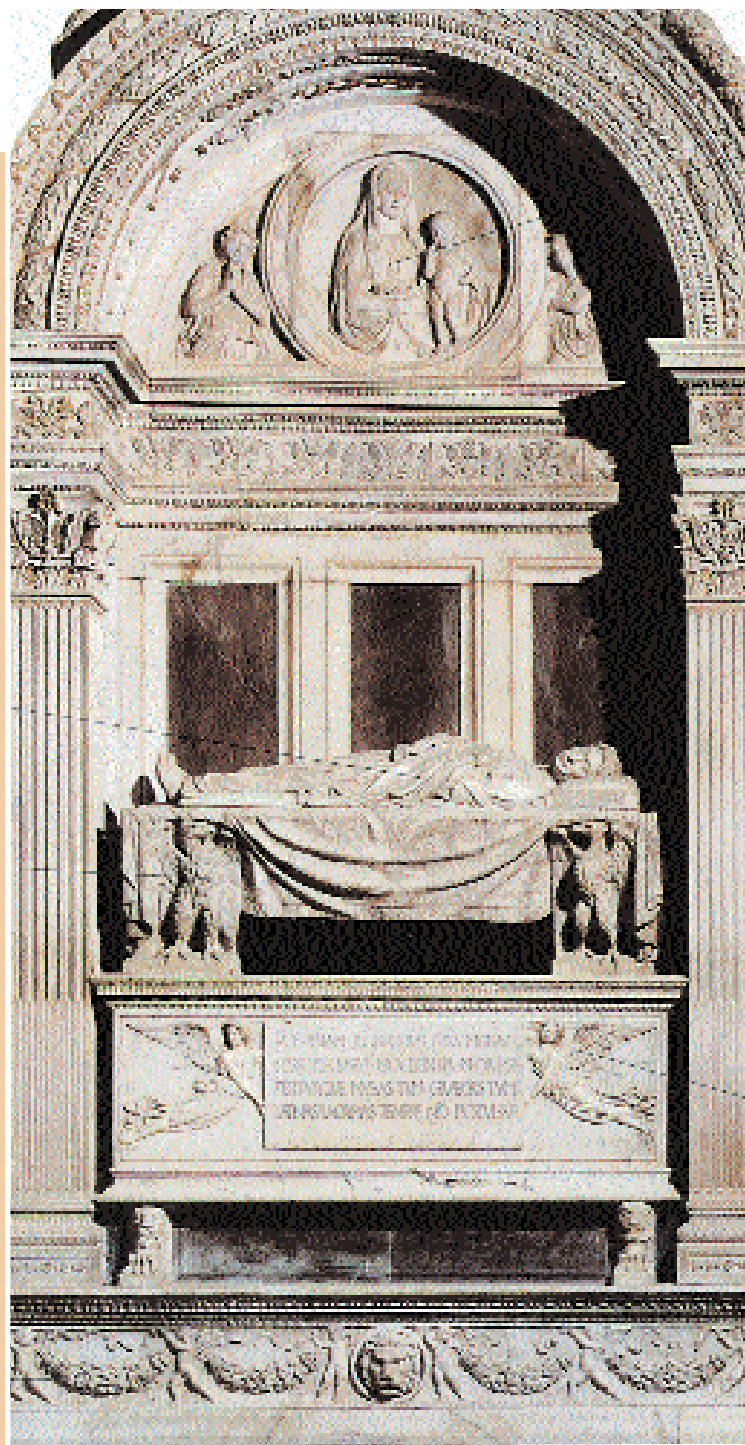

3.

1.

2.

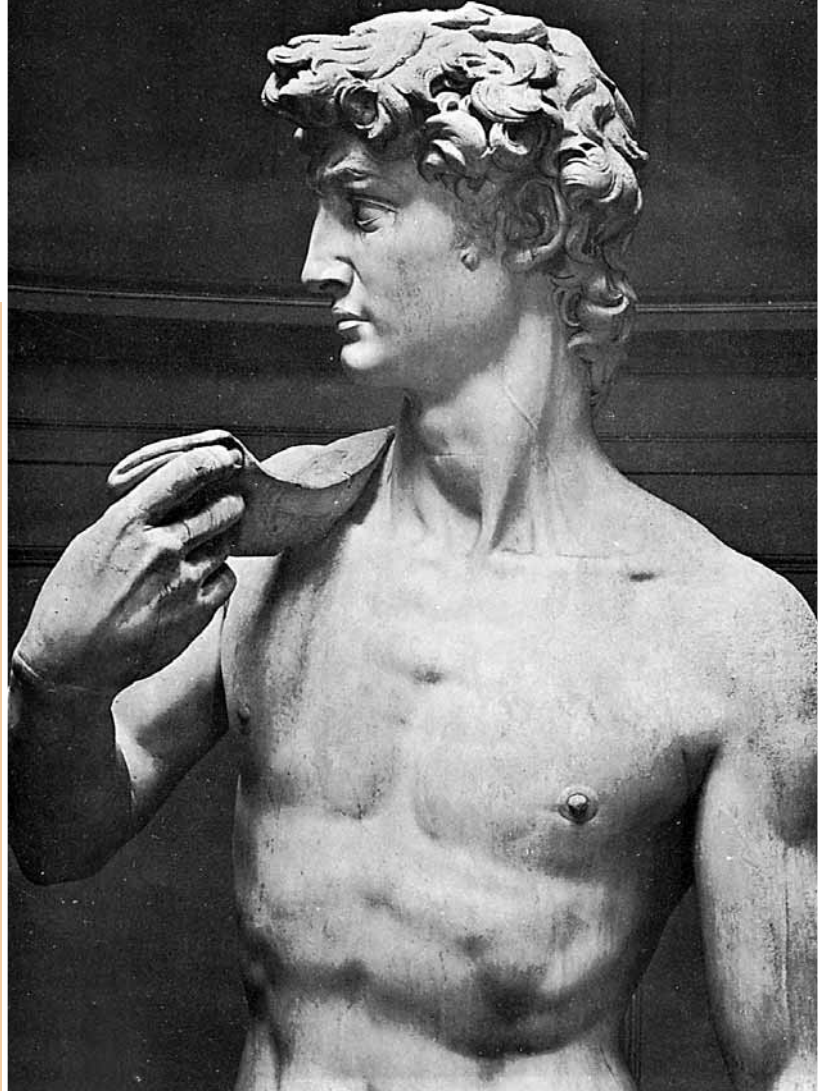

3.

Επίσης, οι γλύπτες αρχίζουν να ξεφεύγουν από το θρησκευτικό στοιχείο όχι μόνο στην τεχνοτροπία τους, δηλαδή στον τρόπο που αναπαριστούν τα θέματά τους, αλλά και στην ίδια την θεματολογία τους. Παράδειγμα αποτελεί η **Ρέα Σίλβια** του Τζάκοπο ντέλα Κουέρτσια, που δείχνει μια μητέρα να κρατά τα δυο παιδιά της.

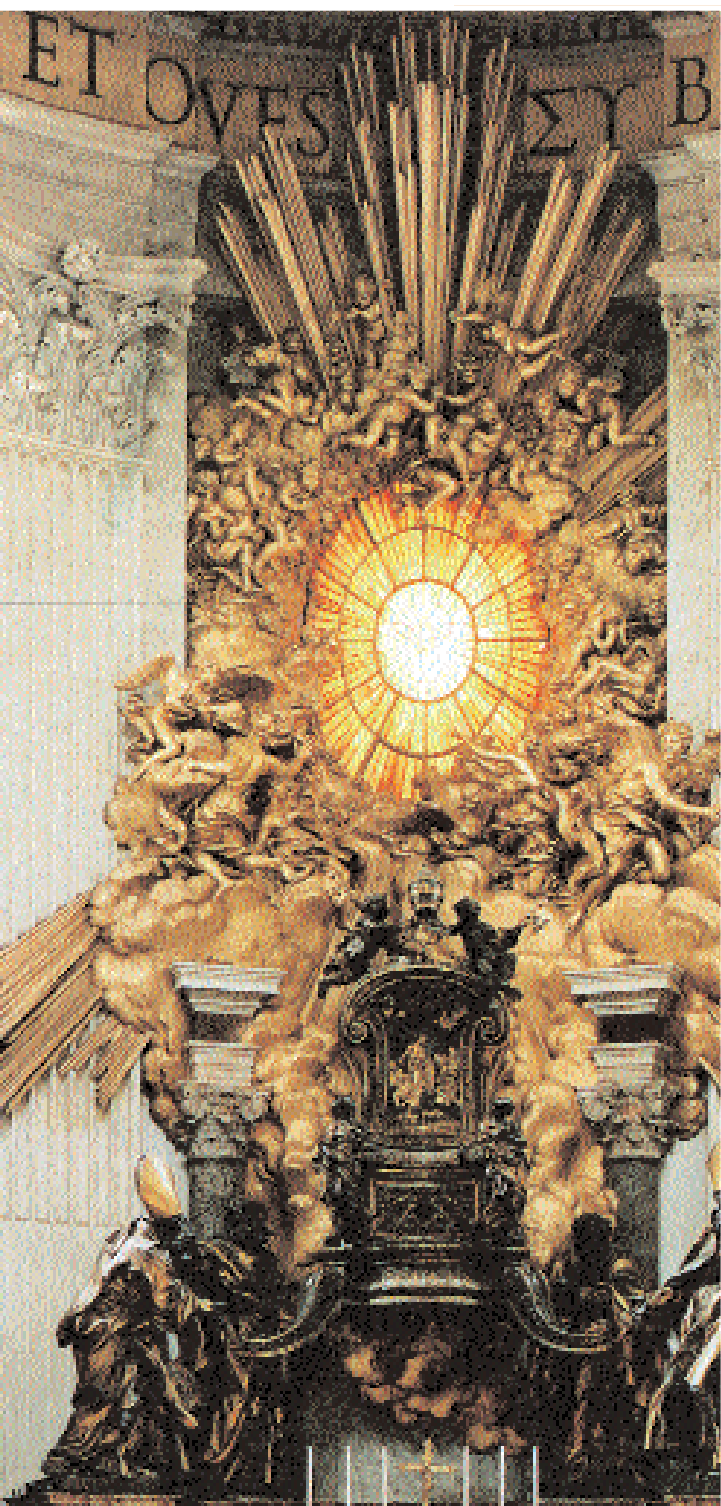

Ένα ακόμα παράδειγμα είναι ο **Τάφος του Λεονάρντο Μπρούνι** από τον Μπερνάντο Ροσελίνιο. Το μνημείο αυτό εκφράζει την τάση να τιμώνται με γλυπτές αναπαραστάσεις όχι μόνο τα θεία πρόσωπα, αλλά και άνθρωποι που υπήρξαν εξαιρετικοί και σημαντικοί. Στο μνημείο πολλές παραστάσεις, όπως οι άγγελοι στην κορυφή ή οι αετοί κάτω από τον νεκρό, θυμίζουν ρωμαϊκές απεικονίσεις. Οι δυο κίονες θυμίζουν τους κίονες κορινθιακού ρυθμού της αρχαίας Ελλάδας.

Οι καλλιτέχνες της Φλωρεντίας του 15ου και 16ου αιώνα ανέτρεχαν με ζήλο στον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης. Αναζητούσαν αρχαίους συγγραφείς τα έργα των οποίων διάβαζαν με πάθος. Την εποχή της Αναγέννησης, εκτός από τους παραπάνω γλύπτες, κυρίαρχη μορφή υπήρξε ο **Μιχαήλ Άγγελος**. Το γιγάντιο άγαλμα του **Δαβίδ**, προκλητικό, γυμνό, δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τα ρωμαλέα, ζωντανά σώματα της αρχαίας γλυπτικής. Το ανθρώπινο σώμα, που αποτελούσε ντροπή στα χρόνια του Μεσαίωνα και γι' αυτό έπρεπε να κρύβεται, την περίοδο της Αναγέννησης και ιδιαίτερα από τον Μιχαήλ Άγγελο εγκωμιάζεται με πάθος. Το μάρμαρο στα χέρια του γλύπτη αποκτά μια θεϊκή τελειότητα.

1.

2.

Μπαρόκ

Το 17^ο αιώνα στην Ευρώπη κυριάρχησε η τεχνοτροπία του μπαρόκ. Ο μεγαλύτερος εκπρόσωπος της γλυπτικής μπαρόκ είναι ο **Λορέντζο Μπερνίνι**. Η πολυπλοκότητα και η επιβλητική παρουσίαση των θεμάτων είναι η κεντρική ιδέα στα έργα της γλυπτικής μπαρόκ. Όλα στο μπαρόκ είναι έτσι υπολογισμένα, ώστε να εντυπωσιάσουν και να καταπλήξουν τον θεατή με την ψευδαίσθηση του μεγαλειώδους, του υπερφυσικού.

Διαφωτισμός

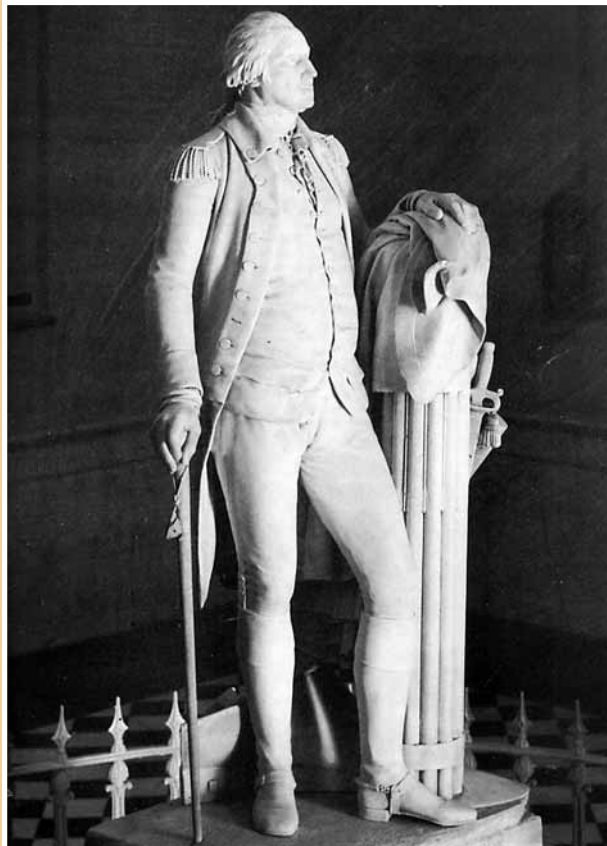
Το 18^ο αιώνα το κίνημα του Διαφωτισμού βρισκόταν στο απόγειό του. Ο Διαφωτισμός αποτέλεσε ένα πνευματικό κίνημα με οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Μεγάλοι φιλόσοφοι, οικονομολόγοι και πολιτικοί έθεσαν τις βάσεις ενός άλλου τρόπου σκέψης και αντιμετώπισης του κόσμου, εκφράζοντας την απεριόριστη εμπιστοσύνη τους στις ικανότητες του ανθρώπου και στη δύναμη της ανθρώπινης λογικής. Ο άνθρωπος, σύμφωνα με το Διαφωτισμό, πρέπει να αμφισβητεί, να θέτει ερωτήματα και να αναζητά με τη λογική του τις λύσεις και έτσι να βελτιώνει συνεχώς τον κόσμο του. Η αμφισβήτηση όλων, ακόμα και της Εκκλησίας, καθώς και η επανεξέτασή τους με μεθοδικό τρόπο, δηλαδή με την παρατήρηση, τον πειραματισμό και την εμπειρία, αποτέλεσε την κεντρική ιδέα του Διαφωτισμού.

Η κυριαρχική δύναμη της θρησκείας αμφισβητήθηκε από το κίνημα του Διαφωτισμού. Τα θέματα στην τέχνη είναι πλέον πιο κοσμικά, πιο ανθρώπινα. Εξάλλου ο θαυμασμός για τη Φύση, που όλα σε αυτήν κινούνται και εξελίσσονται με φυσικούς νόμους, υπήρξε απεριόριστος. Η λατρεία στη θεϊκή δύναμη αντικαταστάθηκε από τη λατρεία προς τον ορατό κόσμο, δηλαδή τον κόσμο που βλέπουμε, ακούμε, αγγίζουμε, τον κόσμο που αισθανόμαστε, τον κόσμο της Φύσης.

Παρατηρείται λοιπόν στη τέχνη η στροφή προς την απεικόνιση της φύσης. Και ασφαλώς δεν θα μπορούσε να απουσιάσει η απεικόνιση ανθρώπων, είτε σημαντικών προσωπικοτήτων, είτε απλών ανθρώπων

3.

4.

1.

σε καθημερινές τους ασχολίες. Υπέροχοι πίνακες ζωγραφικής απεικονίζουν το πνεύμα της νέας εποχής. Τα έργα γλυπτικής είναι πιο περιορισμένα, όμως και αυτά εκφράζουν την πίστη τους στη δύναμη του ανθρώπου. Έχουμε αγάλματα σημαντικών προσώπων ή αναπαραστάσεις που δείχνουν τον ηρωισμό του ανθρώπου.

2.

Η γλυπτική το 19^ο αιώνα

Παρά την αισιοδοξία του Διαφωτισμού για τη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου με τη δύναμη της λογικής του ανθρώπου, τα προβλήματα στις ανθρώπινες κοινωνίες συνέχιζαν να υπάρχουν. Ο ηρωισμός των χρόνων του Διαφωτισμού είχε αρχίσει να υποχωρεί και οι ελπίδες για έναν καλύτερο κόσμο, που γεννήθηκαν στην Ευρώπη με τη

3.

4.

5.

Γαλλική Επανάσταση (1789), στην πορεία διαψεύστηκαν. Παρόλα αυτά οι επαναστατικές ιδέες, που αναπτύχθηκαν το 18^ο αιώνα, συνέχιζαν να

διατηρούν το μεγαλείο τους και το 19^ο αιώνα.

Ταυτόχρονα όμως φαίνεται και η θλίψη, η απογοήτευση για έναν κόσμο που δεν κατάφερε να αλλάξει. Ένας σπουδαίος γλύπτης θα αποτυπώσει στα έργα του το πνεύμα της εποχής του. Είναι ο **Ωγκύστ Ροντέν**.

Τέλος, δεν έλειψαν και οι ρεαλιστικές παραστάσεις που αποτύπωναν τη ζωή απλών, εργαζόμενων ανθρώπων. Από τα μέσα του 19ου αιώνα άρχισαν να αναπτύσσονται κινήματα που απαιτούσαν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και βελτίωση των συνθηκών δουλειάς των σκληρά εργαζομένων.

6.

1.

Η γλυπτική του 20^{ού} αιώνα

Η γλυπτική τον 20^ό αιώνα αλλάζει με γοργούς ρυθμούς την τεχνοτροπία της. Οι τάσεις που διαμορφώνονται δηλώνουν την ανάγκη για ριζικές αλλαγές και την απομάκρυνση από κάθε κανόνα της γλυπτικής των προηγούμενων εποχών. Η βασική ιδέα είναι να ξεφύγει η γλυπτική από τη ρεαλιστική απεικόνιση. Οι αφαιρετικές παραστάσεις, δηλαδή οι παραστάσεις που δεν αποδίδουν με λεπτομέρειες αλλά με γενικές αρχές ένα αντικείμενο, έναν άνθρωπο ή μια κατάσταση, θα κυριαρχήσουν στη γλυπτική.

Επιμέρους κινήματα δημιουργήθηκαν στο χώρο της τέχνης, όπως: ο **σουρεαλισμός** που αρνιόταν τους κανόνες της λογικής και προσπάθησε να συνδυάσει την πραγματικότητα με την απεριόριστη φαντασία. Επίσης, ο **κυβισμός**, που διαχωρίζει σε πολλά χωριστά κομμάτια το σχήμα που απεικονίζει με σκοπό να δείξει το κομμάτισμα και τη διάλυση της ζωής του ανθρώπου τον 20^ό αιώνα, ή ακόμα το **κίνημα νταντά**, που επεδίωξε να γελοιο-

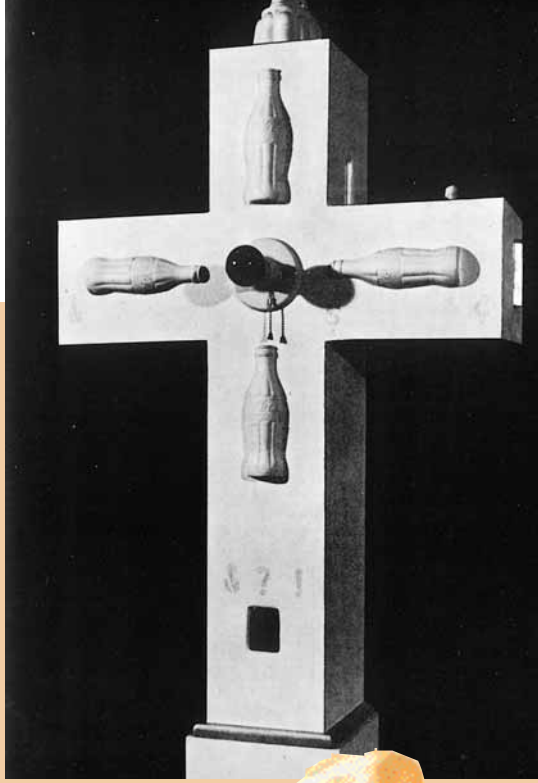
ποιήσει, να σαρκάσει τη σύγχρονη πραγματικότητα, να τη μηδενίσει. Τέλος, το **κίνημα της ποπ αρτ** που έφερε στη τέχνη τα βιομηχανικά προϊόντα.

8.

2.

7.

6.

3.

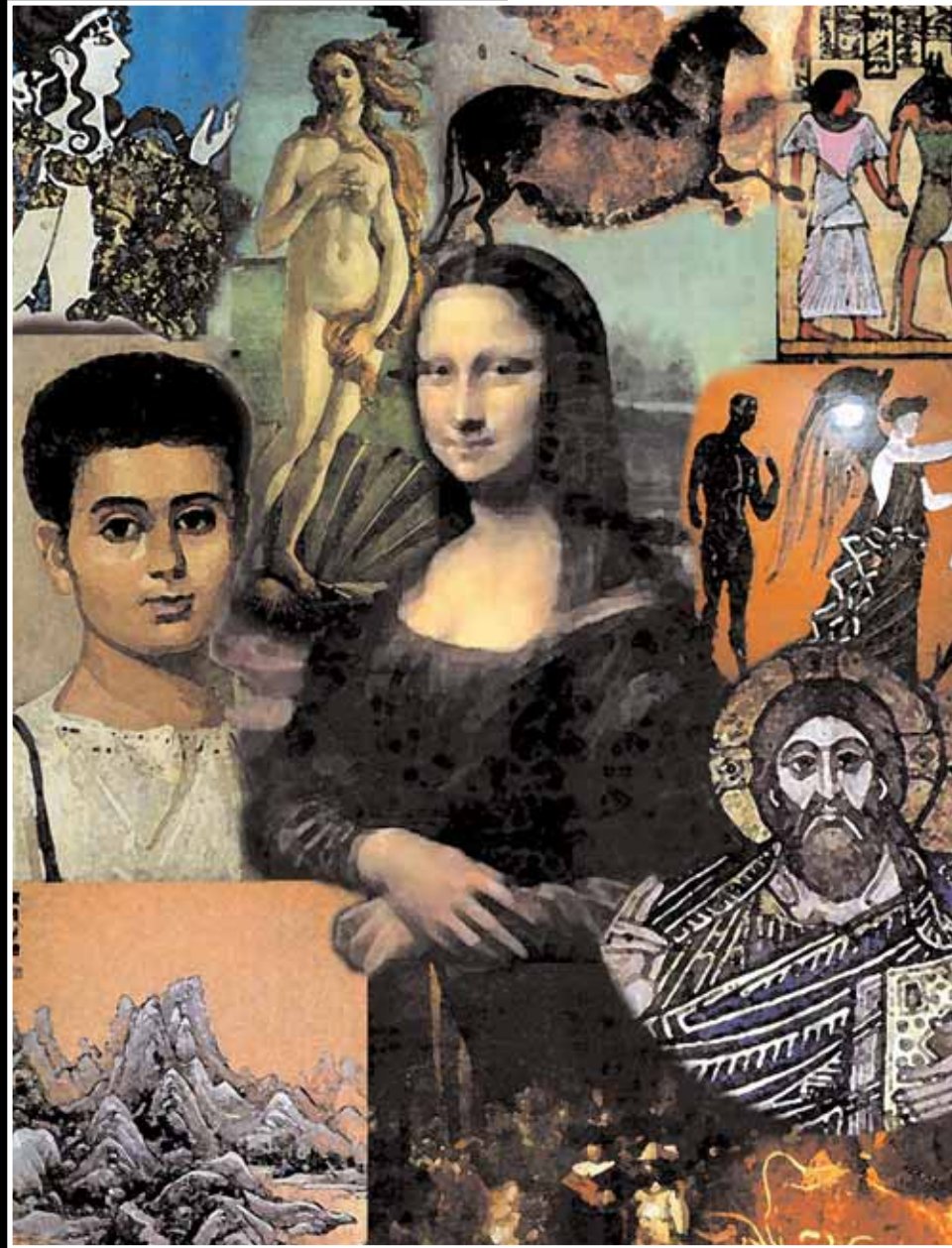

4.

5.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο

άνθρωπος από την παλαιολιθική περίοδο, δηλαδή από το 35.000 π.Χ., εκδήλωσε την επιθυμία να ζωγραφίσει τον κόσμο του. Οι προϊστορικοί άνθρωποι ζούσαν

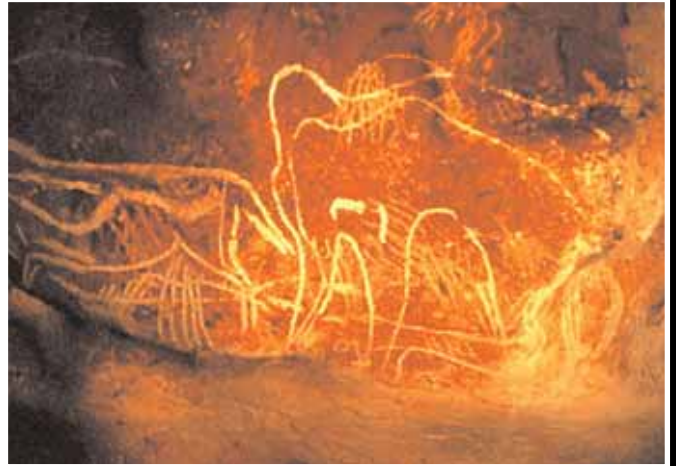
στα σπήλαια για να προστατευθούν από τις δύσκολες καιρικές συνθήκες, αλλά και από τις επιθέσεις των ζώων. Μέσα λοιπόν στους χώρους των σπηλαίων έφτιαξαν τις πρώτες ζωγραφικές απεικονίσεις. Στα τοιχώματα των σπηλαίων ζωγράφιζαν τα ζώα που κυνηγούσαν, **άλογα, μαμούθ, βίσονες, τάρανδους**, αλλά και **περίεργα γεωμετρικά σχήματα**.

Οι προϊστορικοί άνθρωποι στην αρχή χάραζαν τον βράχο δίνοντάς του το σχήμα που ήθελαν και στη συνέχεια τον χρωμάτιζαν. Τα χρώματα, κυρίως μαύρο, κόκκινο και κίτρινο, τα δημιουργούσαν από φυτά και από διάφορα πετρώματα. Πολτοποιούσαν τα φυτά και έσπαγαν το πέτρωμα μέχρι να γίνει σκόνη, προσέθεταν στη συνέχεια ζωικό λίπος και έτσι έφτιαχναν τα χρώματα.

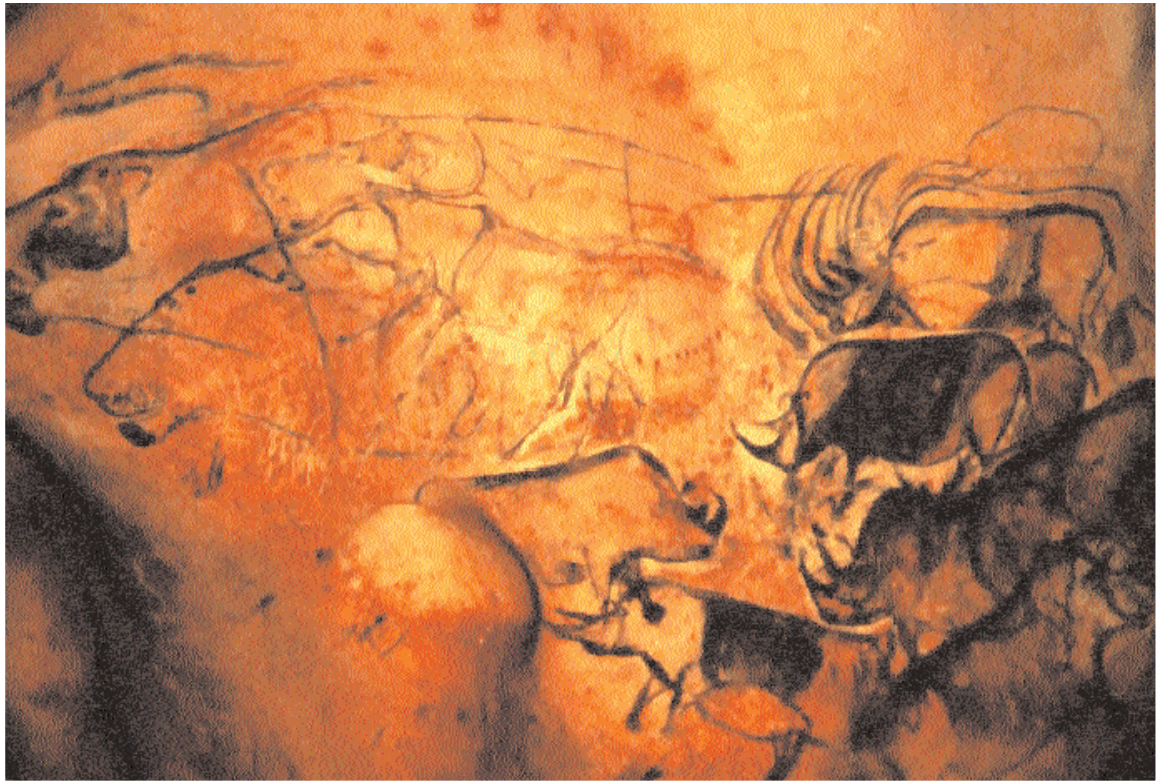
Σπηλαιογραφίες, δηλαδή ζωγραφική στα σπήλαια, έχουν βρεθεί στη Γαλλία, στην Πορτογαλία, στην Ισπανία, στην Ιταλία, στη Ρωσία, στην Αφρική. Οι πιο γνωστές σπηλαιογραφίες είναι του **Λασκό** στη Γαλλία που χρονολογούνται το 15.000 π.Χ. Ανακαλύφθηκαν τυχαία το 1922 από παιδιά.

1.

2.

3.

4.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΑΒΟΡΙΓΙΝΕΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Ο

ι Αβορίγινες ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Αυστραλίας. Στις επιφάνειες των βράχων οι Αβορίγινες συνήθιζαν να ζωγραφίζουν το **περίγραμμα του ανθρώπινου σώματος** και ακόμα

συχνότερα των **χειρών**. Πιθανόν η απεικόνιση του χεριού να συμβόλιζε την ταυτότητα του ανθρώπου που ζωγράφιζε και άρα να αποτελεί την «υπογραφή» του. Τοποθετούσαν με πίεση το χέρι ή το σώμα επάνω στο βράχο και στη συνέχεια ψέκαζαν τη βαφή γύρω-γύρω από το περίγραμμα φυσώντας την με ένα καλάμι ή με ένα κόκκαλο. Τα χρώματα τα έφτιαχναν μόνοι τους από πετρώματα, φυτά ή μέταλλα.

Επίσης, οι Αβορίγινες συνήθιζαν να ζωγραφίζουν επάνω σε φλοιούς δέντρων και ιδιαίτερα σε φλοιούς από ευκάλυπτους. Επάνω στην επιφάνεια του φλοιού οι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν **σαύρες, καγκουρώ, φύλλα δέντρων** και άλλα. Χαρακτηριστικό αυτών των ζωγραφικών απεικονίσεων είναι το ότι οι Αβορίγινες δεν έφτιαχναν μόνο το περίγραμμα του ζώου, δηλαδή δεν περιορίζονταν μόνο στην εξωτερική του όψη, αλλά προσπαθούσαν να γεμίσουν και το εσωτερικό με ό,τι οι ίδιοι φαντάζονταν πως περιέχει μέσα του. Τέλος, οι Αβορίγινες ζωγράφιζαν και το ίδιο τους το σώμα με διάφορα σχέδια, τα οποία είχαν θρησκευτική αξία για τους ίδιους.

1.

2.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Από το 2000 π.Χ. αρχίζει ο πολιτισμός των λαών της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής και φθάνει μέχρι το 15^ο αιώνα, όταν οι Ισπανοί κατακτητές έφθασαν στην Αμερική. Στη Κεντρική Αμερική στις περιοχές όπου σήμερα είναι το Μεξικό, η Γουατεμάλα, το Ελ Σαλβαδόρ, η Ονδούρα, η Νικαράγουα και το Βόρειο τμήμα της Κόστα Ρίκα, άκμασαν σπουδαίοι πολιτισμοί: ο πολιτισμός των

1.

Ολμέκων (1500 π.Χ. – 200 π.Χ.), των Ζαποτέκων (600 π.Χ. – 800 μ.Χ.), των Μιξτέκων (800 μ.Χ. – 1400 μ.Χ.), των Τολτέκων (900 μ.Χ. – 1200 μ.Χ.), των Μάγια (1000 π.Χ. – 1550 μ.Χ.) και τέλος των Αζτέκων. Στη Νότια Αμερική, στην περιοχή των Άνδεων στο Περού, πριν από τον πολιτισμό των Ίνκας, που έφθασε στην ακμή του στα μέσα του 15ου αιώνα, είχαν εμφανισθεί οργανωμένες κοινωνίες με αξιόλογο πολιτισμό. Οι Νάζκα (300 π.Χ. – 600 μ.Χ.), οι Μότσε (500 – 600 μ.Χ.), οι Τιακουανάκο (500 – 650 μ.Χ.), οι Χουαρί (500 – 900 μ.Χ.), οι Τιμού (1000 – 1470 μ.Χ.)

2.

είχαν δημιουργήσει οργανωμένους πολιτισμούς με κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές δομές.

Στους πολιτισμούς αυτών των λαών η αγγειοπλαστική τέχνη αναπτύχθηκε ιδιαίτερα. Τα κεραμικά αποτελούν εκπληκτικά δείγματα τέχνης. Με τις γλυπτές ή **ζωγραφικές αναπαραστάσεις θεών, ανθρώπων, ζώων και φυτών** μας παρέχουν πολλές πληροφορίες για το πώς ζούσαν. Σήμερα από αυτά τα δείγματα γνωρίζουμε ότι οι λαοί αυτοί ζούσαν μια έντονη θρησκευτική ζωή και οι κύριες ασχολίες τους ήταν το κυνήγι και το ψάρεμα. Επίσης, ασχολούνταν με την υφαντική, ιδιαίτερα στις Άνδεις, καθώς και με την κατεργασία πολύτιμων μετάλλων, όπως χρυσός, ασήμι, πλατίνα, για τη δημιουργία κοσμημάτων και διαφόρων αντικειμένων χρήσιμων στις θρησκευτικές τελετουργίες.

3.

4.

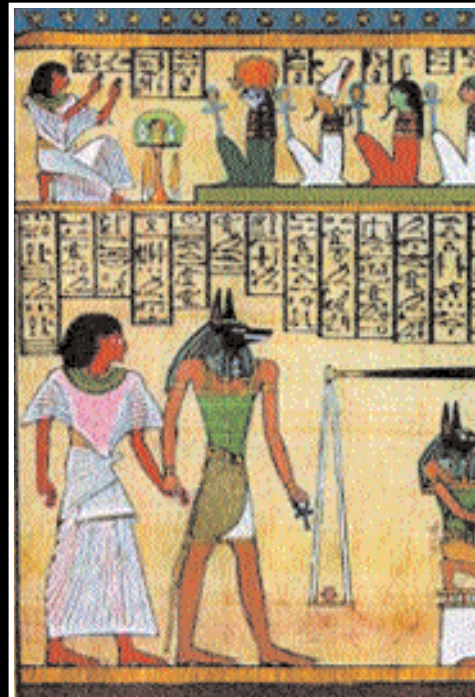
5.

Τα κεραμικά, είτε καθημερινής χρήσης, είτε για τελετουργικούς σκοπούς, αποτελούν πηγές πληροφόρησης για την κοινωνία και τον πολιτισμό αυτών των λαών. Επάνω σε αυτά τα κεραμικά ζωγράφιζαν είτε **γεωμετρικά σχήματα**, είτε **σκηνές από τη ζωή και τη φύση**. Τα χρώματα τα έφτιαχναν από το φυτικό και ορυκτό περιβάλλον τους. Παρά τις καταστροφές που επέφεραν οι Ισπανοί κατακτητές σε ναούς και παλάτια, όταν το 1519 ο Κορτέζ έφθασε στο Μεξικό και το 1532 ο Πισάρο στο Περού, πολλά δείγματα της κεραμικής τέχνης με τις ζωγραφιστές αναπαραστάσεις διασώθηκαν.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ

Σημαντικά δείγματα οργανωμένης ζωής στην Αίγυπτο υπάρχουν από το 4000 π.Χ. Τότε εμφανίστηκαν οι πρώτοι οικισμοί γύρω από τον ποταμό Νείλο και οι κάτοικοι ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης, με το κυνήγι και με το ψάρεμα. Από το 3000 π.Χ. μέχρι περίπου το 1100 π.Χ. στην αρχαία Αίγυπτο αναπτύχθηκε ένας σπουδαίος πολιτισμός. Τα πιο γνωστά καλλιτεχνικά επιτεύγματα αυτού του πολιτισμού είναι οι πυραμίδες, οι τάφοι των Αιγυπτίων βασιλέων, των Φαραώ. Οι πυραμίδες με τις τεράστιες διαστάσεις τους συμβόλιζαν την ισχύ των Φαραώ. Στους τάφους αυτούς, μέσα στους νεκρικούς θαλάμους, καθώς επίσης και στις επιφάνειες των περισσοτέρων ναών, οι Αιγύπτιοι καλλιτέχνες εξιστορούσαν με ζωγραφικές παραστάσεις (τοιχογραφίες) τη δράση των **Φαραώ** και των **θεών**, αλλά και **γεγονότων της καθημερινής ζωής**. Ζωγραφικές παραστάσεις υπήρχαν και στις σαρκοφάγους, όπου τοποθετούνταν οι νεκροί Φαραώ.

Στην αιγυπτιακή ζωγραφική οι ανθρώπινες φιγούρες ήταν ολόσωμες και όλες απεικονίζονταν ως εξής: το κεφάλι και τα πόδια προφίλ, ενώ οι ώμοι και το μάτι ανφάς. Επίσης, οι Αιγύπτιοι, για να επιτύχουν τις αναλογίες των μερών του σώματος που απεικόνιζαν, συνήθιζαν προηγουμένως να χωρίζουν μια σελίδα πάπυρου σε τετράγωνα και το κάθε μέρος, κεφάλι, ώμοι, μηροί κ.λπ., καταλάμβανε πάντα έναν ορισμένο αριθμό σειρών από τετράγωνα.

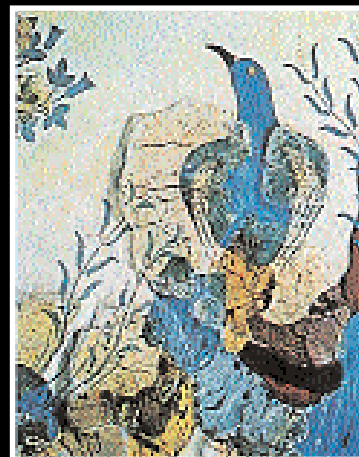
2.

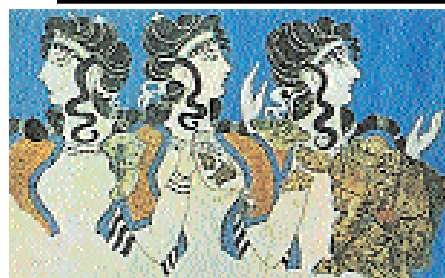
3.

ΜΙΝΩΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

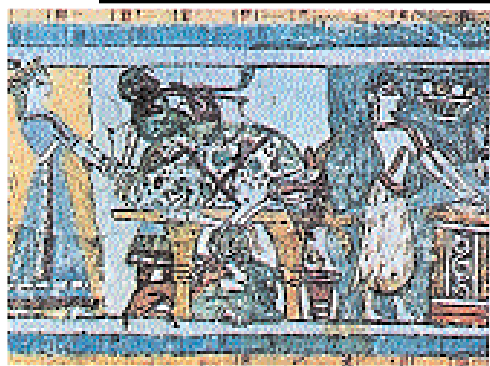
Στην Κρήτη από το 2500 π.Χ. μέχρι το 1500 π.Χ. αναπτύχθηκε ο μινωικός πολιτισμός. Η Κνωσός, η Φαιστός, τα Μάλια ήταν οι πιο σημαντικές πόλεις στις οποίες κατασκευάστηκαν οικοδομικά συγκροτήματα που ανήκαν σε πλούσιους γαιοκτήμονες. Η Κνωσός είναι γνωστή για τα ανάκτορά της, τα οποία αποτελούσαν μια μικρή πολιτεία με δρόμους, πλατείες, ναούς, θέατρο, αποθήκες, βαφεία, υφαντουργεία και εργαστήρια στα οποία δούλευαν γλύπτες, χαράκτες, ζωγράφοι. Το κυρίως ανάκτορο αποτελείται από πολλά δωμάτια, διαδρόμους, φωταγωγούς, κολόνες, ανισόπεδες επιφάνειες έτσι, ώστε ο επισκέπτης εύκολα να χάνει τον προσανατολισμό του. Εντύπωση προκαλούν οι τοίχοι του ανακτόρου που διακοσμούνται με διάφορες ζωγραφικές παραστάσεις, τις γνωστές **τοιχογραφίες της Κνωσού**. Τα θέματα είναι εμπνευσμένα από τη **φύση** και από τις **τελετές**. Τα χρώματα είναι φωτεινά και ζωηρά και μέχρι σήμερα δεν έχουν αλλοιωθεί ιδιαίτερα.

1.

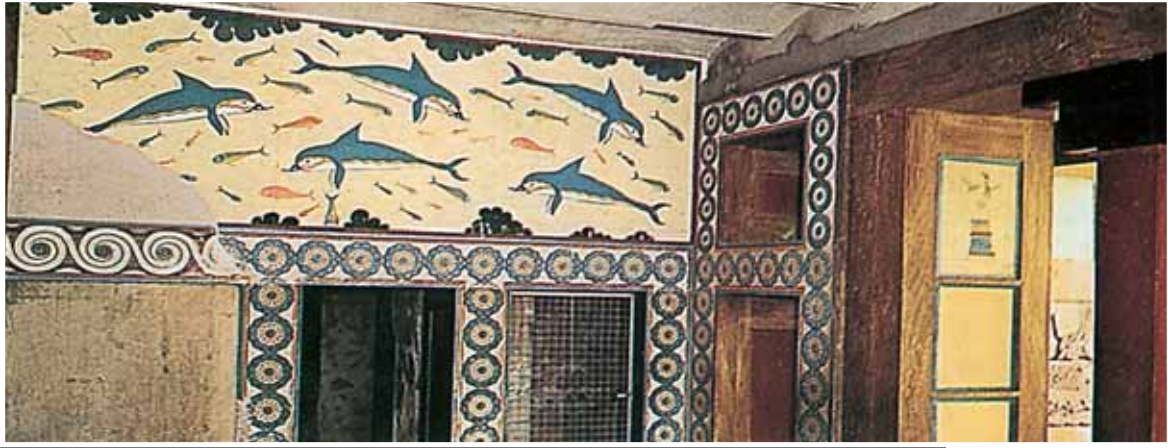
2.

3.

4.

7.

5.

6.

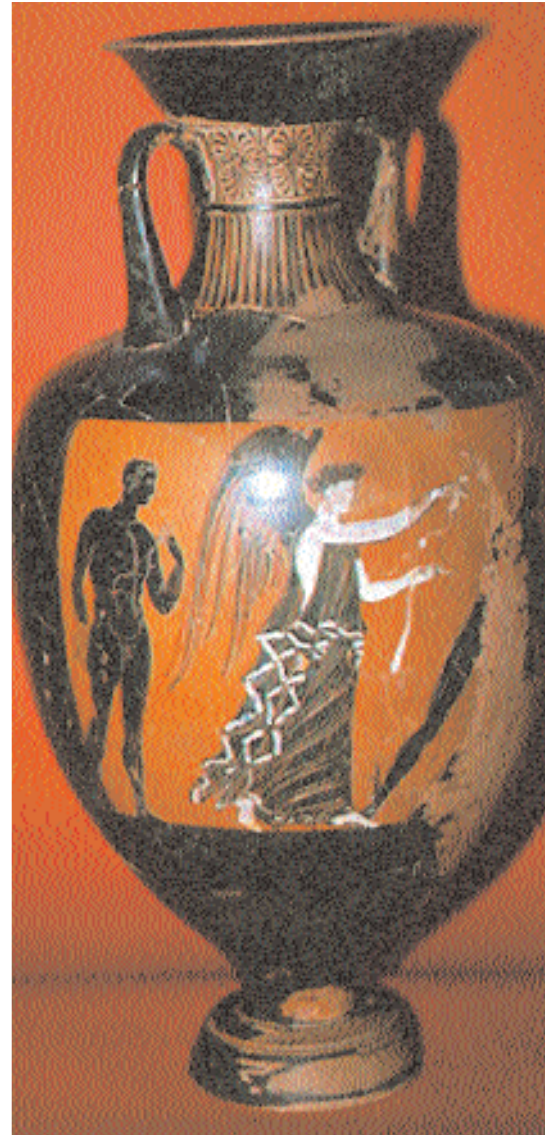

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Την τέχνη της ζωγραφικής στην αρχαία Ελλάδα τη γνωρίζουμε από τα αγγεία. Τα δείγματα των τοικογραφιών είναι ελάχιστα, αλλά ο αριθμός των αγγείων που σώθηκαν είναι πολύ μεγάλος. Τα αγγεία χρησιμοποιούνταν είτε ως είδη οικιακής χρήσης, όπως ποτήρια, κανάτες για το κρασί, είτε επίσης ως σκεύη που τοποθετούνταν στους τάφους κ.λπ. Στην κλασική εποχή τον 5^ο αιώνα π.Χ. ονομαστοί ζωγράφοι ήταν ο **Πολύγνωτος**, ο **Μίκων** κ.ά.

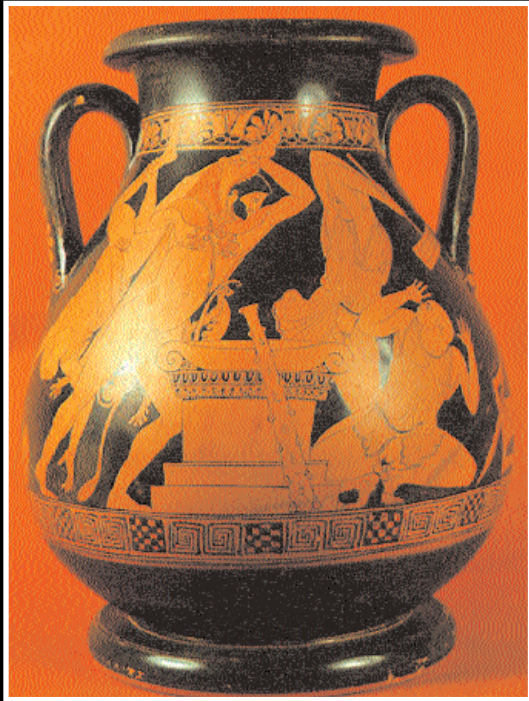
Τα πρώτα αγγεία (1100- 800 π.Χ.) έφεραν γεωμετρικά σχήματα. Αργότερα οι ζωγράφοι άρχισαν να διακοσμούν τα αγγεία με ανθρώπους, με θέματα από τη **φύση**, από την **ελληνική μυθολογία**, δηλαδή με θεούς, με ήρωες και τα κατορθώματά τους. Όταν τα αγγεία άρχισαν να διακοσμούνται με μορφές, το χρώμα που χρησιμοποιούνταν ήταν το μαύρο. Η τεχνική αυτή ονομάζεται **μελανόμορφη** και κυριάρχησε περίπου από το 700 μέχρι το 400 π.Χ. Όμως από το 500 π.Χ. και μετά οι μορφές καλύπτονταν με ερυθρό χρώμα και το φόντο έγινε μαύρο. Η τεχνική αυτή ονομάζεται **ερυθρόμορφη**. Την εποχή αυτή επίσης οι ζωγράφοι τελειοποίησαν την τεχνοτροπία τους στην απεικόνιση των μορφών.

Οι μορφές δεν ήταν πλέον επίπεδες, αλλά σχεδιάζονταν από διάφορες οπτικές γωνίες ανάλογα με τη στάση του ανθρώπινου σώματος.

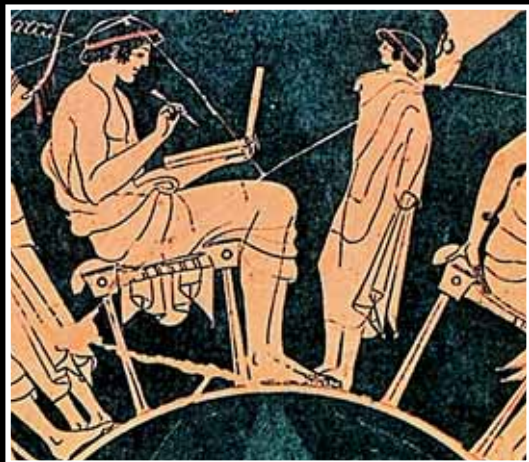

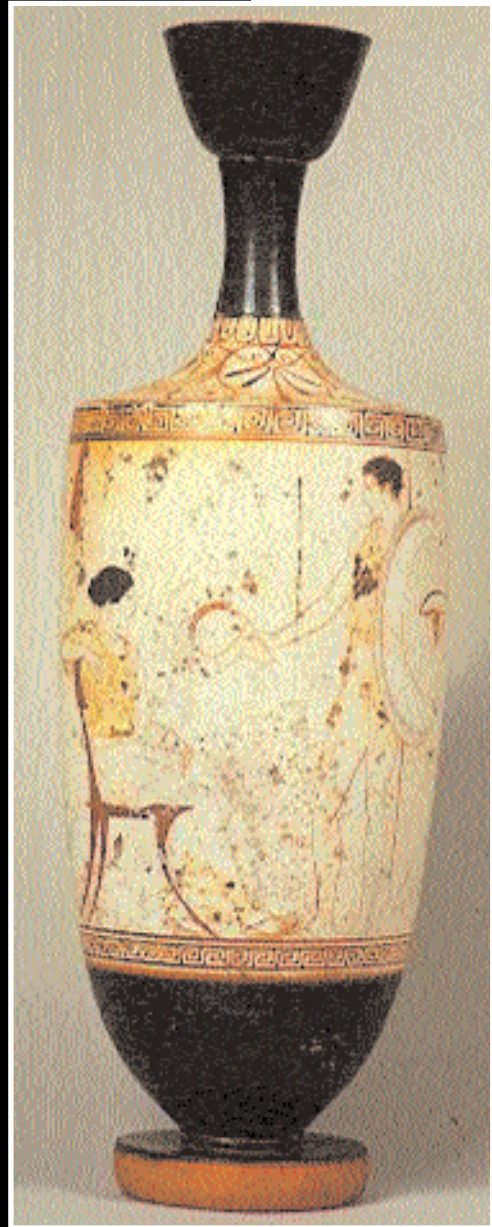
5.

3.

4.

6.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Aπό τον 1^ο αιώνα μ.Χ. οι Ρωμαίοι καλλιτέχνες ασκήθηκαν στην τέχνη της **τοιχογραφίας**. Οι τοίχοι δηλαδή των σπιτιών των πλούσιων Ρωμαίων διακοσμούνταν με ζωγραφικές παραστάσεις. Τα θέματα της εσωτερικής διακόσμησης ήταν παρμένα κυρίως από τη **φύση** και από **μυθολογικές σκηνές**. Επίσης, ζωγράφιζαν στους τοίχους τοπία με

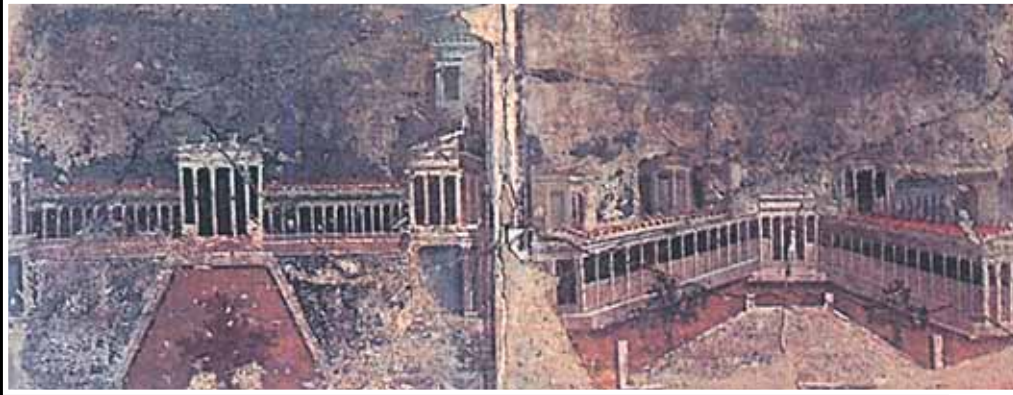
1.

υποθετικά παράθυρα που έφτιαχναν και έτσι έδιναν την ψευδαίσθηση στον θεατή ότι πράγματι υπήρχε το άνοιγμα μέσα από τον τοίχο και ότι έβλεπε το ύπαιθρο. Οι ρωμαϊκές τοιχογραφίες ονομάζονται **φρέσκο ή νωπογραφίες**, γιατί ζωγράφιζαν επάνω στον βρεγμένο (νωπό) γύψο του τοίχου. Το χρώμα στέγνωνε μαζί με το γύψο. Σημαντικά δείγματα νωπογραφιών έχουμε στην **Πομπηία**, γιατί, παρά το πέρασμα του χρόνου, αυτές διατηρήθηκαν εξαιτίας της λάβας που κάλυψε όλη την πόλη μετά την έκρηξη του ηφαιστείου, του Βεζούβιου, το 79 μ.Χ.

Στην εσωτερική διακόσμηση των δαπέδων των σπιτιών των πλούσιων Ρωμαίων, καθώς και των ναών, κυριάρχησε το **ψηφιδωτό**. Μικροί κύβοι (ψηφίδες) από χρωματιστή πέτρα συναρμολογούνταν έτσι, ώστε να συνθέτουν μια εικόνα. Τα εντυπωσιακά διακοσμητικά σχέδια των ψηφιδωτών ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στους Ρωμαίους.

2.

3.

4.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

Την εποχή της δυναστείας των **Σονγκ** (960 – 1279 μ.Χ.), καθώς και της δυναστείας των **Μινγκ** (1368 – 1644 μ.Χ.), ο κινέζικος πολιτισμός άνθισε και οι τέχνες, μεταξύ αυτών και η ζωγραφική, έφτασαν σε εντυπωσιακό επίπεδο. Οι ζωγράφοι, που θεωρούνταν απλοί τεχνίτες, έγιναν αξιωματούχοι, δηλαδή θεωρούνταν πλέον πολύ σημαντικά πρόσωπα στην αυτοκρατορία.

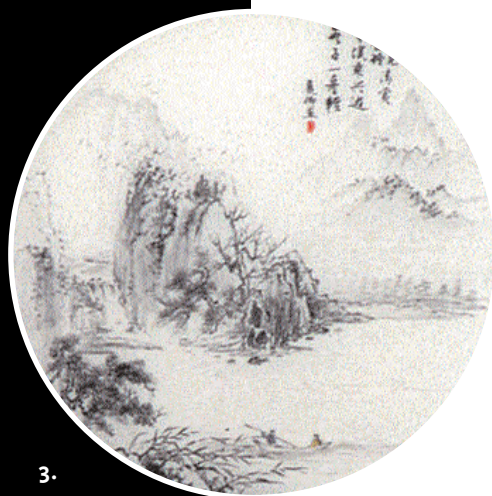
Η βασική πρωτοτυπία στην κινέζικη ζωγραφική είναι ότι η τέχνη αυτή συνδυάστηκε με την **ποίηση** και με την **καλλιγραφία**. Δηλαδή στον πίνακα ζωγραφικής, που απεικονιζόταν το θέμα, υπήρχαν παράλληλα στίχοι ποιημάτων γραμμένοι με πολύ κομψό και καλλιγραφικό τρόπο. Η γραφή μεταμορφώθηκε σε τέχνη, ενώ και ο λόγος της ποίησης ερχόταν να συνδράμει την έμπνευση του ζωγράφου. Ο συνδυασμός ζωγραφικής, ποίησης, καλλιγραφίας, είναι η χαρακτηριστική ιδιομορφία της κινέζικης καλλιτεχνικής έκφρασης. Οι κινέζικοι πίνακες φιλοτεχνούνταν είτε σε χαρτί, το οποίο αποτελεί κινέζικη εφεύρεση, είτε σε ύφασμα από μετάξι. Οι πίνακες μάλιστα από μετάξι είχαν συνήθως σχήμα ορθογώνιο. Τυλίγονταν από τις δύο στενές πλευρές τους, από όπου και ξετυλίγονταν προκειμένου να τους δει ο θεατής. Γι' αυτό ονομάζονται πίνακες-κύλινδροι.

Τα θέματα στους πίνακες ζωγραφικής ήταν παρμένα από τη **φύση**, δηλαδή κυριαρχούσαν τοπία, βουνά, δέντρα, λουλούδια, νερά. Οι πινελιές ήταν πολύ λεπτές και η μελάνη ήταν το βασικό υλικό. Οι Κινέζοι έφτιαχναν τη μελάνη ανακατεύοντας καμένα κομμάτια πεύκου και άλλων φυτών με κόλλα. Στο μείγμα έδιναν σχήμα ράβδου. Στη συνέχεια επάνω σε μια πέτρα (μελανόπετρα), που σταγόνα-σταγόνα την κατάβρεχαν, έτριβαν

爛

2.

3.

4.

1.

2.

τη ράβδο μελάνης μέχρι να γίνει σκόνη. Αυτή η σκόνη ήταν το μελάνι στο οποίο προσέθεταν διάφορες χρωστικές, όπως μόλυβδο για το άσπρο, λουλάκι για το μπλε, μαλαχίτη για το πράσινο κι έτσι είχαν διάφορα χρώματα.

Με μελάνια οι ζωγράφοι ζωγράφιζαν τα τοπία, αλλά και οι καλλιγράφοι τους στίχους των ποιημάτων. Για να γίνει κάποιος καλλιγράφος εξασκούσαν πολύ, γιατί η κινέζικη γραφή δεν αποτελείται από γράμματα, αλλά από σύμβολα, το καθένα από τα οποία σημαίνει μια ολόκληρη λέξη, μια έννοια. Η κινέζικη γραφή περιλαμβάνει γύρω στα 40.000 σύμβολα, τα οποία οι καλλιγράφοι έπρεπε να γνωρίζουν για να γράφουν τα ποιήματα. Κάθε πινελιά του συμβόλου έπρεπε να είναι στη σωστή θέση και να αποδίδεται με καλλιγραφικό τρόπο. Οι ζωγραφικές απεικονίσεις των φυσικών τοπίων αντιπροσώπευαν την άποψη του κινέζικου πολιτισμού για την «αρμονία» και τη «γαλήνη» που υπάρχει στη φύση. Για παράδειγμα, οι Κινέζοι διανοούμενοι πάντα προτιμούσαν τις συναντήσεις τους να τις κάνουν σε κήπους για να έχουν καλύτερη έμπνευση και πνευματική ανανέωση. Ακόμα, πίστευαν ότι κάθε φυτό ή λουλούδι έχει μια συμβολική αξία. Οι Κινέζοι αγαπούσαν τα χρυσάνθεμα, τα οποία θεωρούσαν σύμβολο μακροζωίας, καθώς και τον λωτό, τον οποίο θεωρούσαν σύμβολο αγνότητας. Αλλά και πολλά καρποφόρα δέντρα, που απεικονίζονται στους πίνακες, όπως η πορτοκαλιά, η ροδιά, ήταν γνωστά στην Κίνα πολύ πριν να διαδοθούν στις άλλες χώρες.

Οι Κινέζοι ζωγράφοι έφτιαχναν τις ζωγραφικές παραστάσεις τους και σε βάζα, πιάτα, φλιτζάνια και άλλα αντικείμενα. Η κεραμική τέχνη είχε αναπτυχθεί πολύ και είχε τελειοποιηθεί από τους Κινέζους, που είχαν ανακαλύψει την **πορσελάνη**, ένα υψηλής ποιότητας υλικό για την κατασκευή ακριβών κεραμικών. Η ομορφιά της κινέζικης πορσελάνης συμπληρωνόταν με διακοσμήσεις από σμάλτο. Και πάλι τα σχέδια ήταν παρμένα από το φυσικό περιβάλλον. Στις ζωγραφικές απεικονίσεις στην αγγειοπλαστική αρχικά κυριαρχούσε το μπλε χρώμα, αλλά αργότερα χρησιμοποιήθηκαν πολύ και το κόκκινο και το κίτρινο χρώμα.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Την εποχή της παρακμής του ρωμαϊκού κράτους η αυτοκρατορία διασπάσθηκε στο Ανατολικό και στο Δυτικό τμήμα της. Στο Δυτικό τμήμα το κέντρο παρέμεινε η **Ρώμη**. Το 330 μ.Χ. ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος μετέφερε το κέντρο του κράτους στο Βυζάντιο και λίγο αργότερα η **Κωνσταντινούπολη** έγινε η πρωτεύουσα του Ανατολικού τμήματος. Παράλληλα ο Κωνσταντίνος έκανε το Χριστιανισμό επίσημη θρησκεία του κράτους του. Η Κωνσταντινούπολη ήταν η πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας για χίλια εκατό χρόνια. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία στην ακμή της εκτεινόταν από τον ποταμό Δούναβη, τη Σερβία και την Ελλάδα μέχρι τη Μικρά Ασία ως την Αραβία.

Ο Χριστιανισμός κυριάρχησε όχι μόνο στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, αλλά και στην Ευρώπη. Όμως η Χριστιανική Εκκλησία διασπάσθηκε στην **Ορθόδοξη Ανατολική** και στη **Δυτική Ρωμαιοκαθολική**. Από τον 5^ο μέχρι το 15^ο αιώνα η εποχή ονομάζεται Μεσαίωνας στη διάρκεια του οποίου η Χριστιανική Εκκλησία, είτε στο Βυζάντιο, είτε στη Δύση, ήταν πολύ ισχυρή. Έτσι, τα θέματα στη τέχνη προέρχονταν αποκλειστικά από τις χριστιανικές παραδόσεις. Χτίστηκαν πολλές εκκλησίες το εσωτερικό των οποίων διακοσμούσαν με **ψηφιδωτά** και με **ζωγραφικές εικόνες**, με στόχο την ενίσχυση της χριστιανικής πίστης.

Η απεικόνιση του θεού στη Βυζαντινή τέχνη επηρεάζεται από την Παλαιά και από την Καινή Διαθήκη, τα ιερά βιβλία του Χριστιανισμού. Οι εικόνες του **Χριστού**, της **Παναγίας**, των **Αγίων**, των **Αγγέλων**, διακοσμούσαν τους θόλους των εκκλησιών ή τους τοίχους. Πολύ μικρά κομμάτια σε σχήμα κύβου (ψηφίδες) από χρωματιστό γυαλί, μάρμαρο ή πέτρα τοποθετούνταν με κόλλα επάνω σε ασβεστοκονίαμα και συναρμολογούνταν με τέτοιο τρόπο, ώστε όλα μαζί να συνθέτουν

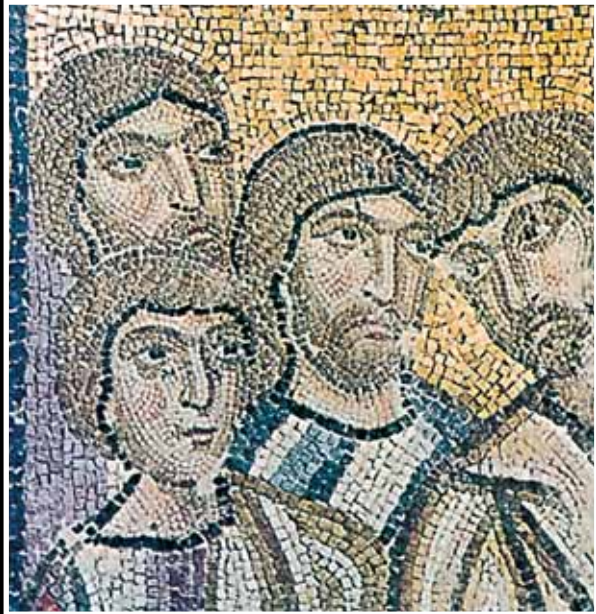
1.

2.

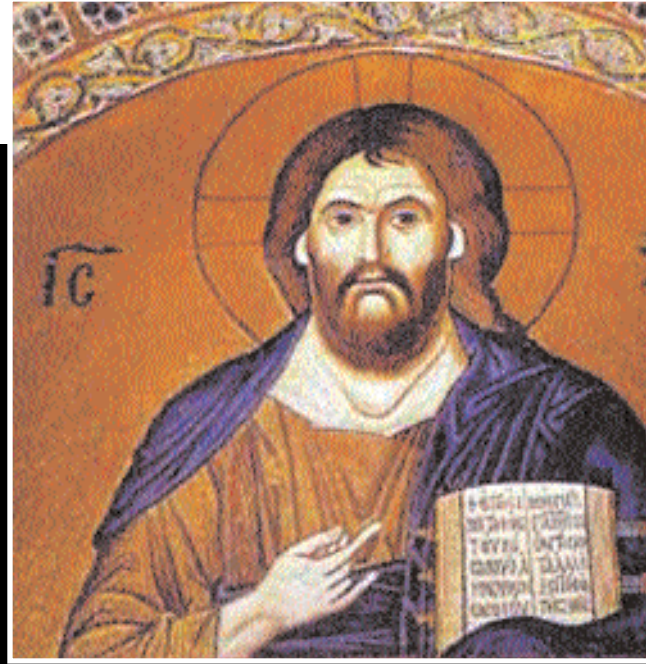
3.

4.

5.

1.

2.

3.

μια εικόνα. Επάνω σε αυτά τα ψηφιδωτά αντανακλούσε το φως που έμπαινε από τα παράθυρα και αν μάλιστα στις ψηφίδες από γυαλί ή από χρωματιστό μάρμαρο υπήρχε χρυσός ή ασήμι, το θέαμα ήταν εντυπωσιακό. Ο θεατής εκστασιαζόταν από το ψηφιδωτό που άστραφτε. Στα ψηφιδωτά εικονίζονταν όχι μόνο οι θεϊκές μορφές, αλλά και οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες.

Εκτός από τα ψηφιδωτά, οι Βυζαντινές εκκλησίες διακοσμούσαν και από **νωπογραφίες**. Στους τοίχους των εκκλησιών οι θεϊκές μορφές ενίσχυαν τη χριστιανική πίστη. Στη Βυζαντινή ζωγραφική είναι έντονη η παρουσία της «μορφής», δηλαδή η απεικόνιση των προσώπων του Χριστού, της Παναγίας, των Αγίων. Χαρακτηριστικό της Βυζαντινής αγιογραφίας είναι η μεγάλη εκφραστικότητα των ματιών της μορφής που απεικονίζεται. Επίσης, έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με την αρχαία ελληνική ζωγραφική των ερυθρόμορφων αγγείων: η λεπτή μύτη, τα μικρά χείλη, τα μεγάλα μάτια, αλλά και το σύνολο της μορφής, αποδίδονται και στην αρχαία και στη Βυζαντινή ζωγραφική με λιτότητα και με μεγάλη σαφήνεια των γραμμών.

Η Βυζαντινή αγιογραφία δεν εναλλάσσεται στο χρόνο, αλλά παραμένει ίδια ως εικαστική πρόταση. Με τον ίδιο τρόπο που σχεδιάστηκαν και ζωγραφίστηκαν στα πρώτα χρόνια οι θεϊκές μορφές, με τον ίδιο τρόπο απεικονίζονταν και μετά από αιώνες. Αυτό που ενδιέφερε τους ανώνυμους αγιογράφους δεν ήταν η τέχνη καθεαυτή, αλλά η πίστη. Με αυτή την έννοια δεν θα μπορούσαμε να έχουμε εναλλαγές και διαφοροποιήσεις στη ζωγραφική απεικόνιση του θείου. Μόνο τον 8^ο αιώνα αμφισβητήθηκε η ορθότητα της απεικόνισης του θείου «προσώπου». Γι' αυτό απαγορεύτηκε η λατρεία του Χριστού μέσα από ένα ζωγραφικό έργο. Για έναν περίπου αιώνα καταστρέφονταν ψηφιδωτά και αγιογραφίες, έως ότου το κίνημα της εικονομαχίας, όπως ονομάστηκε, υποχώρησε και επικράτησε πάλι η άποψη ότι οι εικόνες του Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων δεν έβλαπταν την πίστη, αλλά αντιθέτως την ενίσχυαν.

4.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Μεσαίωνας

Οι Ιταλοί καλλιτέχνες του Μεσαίωνα επηρεάστηκαν από τη Βυζαντινή τέχνη. Η δυτική ζωγραφική στη διάρκεια του Μεσαίωνα υπηρετεί και αυτή, όπως η Βυζαντινή, τη θρησκευτική πίστη. Ένας σημαντικός ζωγράφος της Δύσης, ο οποίος επηρεάστηκε από τη βυζαντινή αγιογραφία, ήταν ο **Ντούτσιο ντι Μπουονισένια**. Ο καλλιτέχνης αυτός ζωγράφησε ένα τεράστιο ξύλινο τέμπλο στον **καθεδρικό ναό της Σιένα**, τη **Μαεστά**, όπου εικονίζεται η Παναγία να κρατά το Θείο Βρέφος.

Ένας άλλος εξαιρετικός ζωγράφος ήταν ο **Τζιόττο** (1267-1337), ο οποίος έθεσε τις βάσεις για τη διαφοροποίηση της δυτικής ζωγραφικής από τη Βυζαντινή. Οι μορφές στη ζωγραφική του Τζιόττο έχουν περισσότερο

γεροδεμένα σώματα από αυτά της Βυζαντινής. Παράλληλα με τη ζωγραφική του Τζιόττο, το επίπεδο στυλ, που κυριαρχεί στη βυζαντινή

1.

3.

ντινή αγιογραφία, άρχισε να υποχωρεί και να υπάρχει η προοπτική στην εικόνα, δηλαδή η ψευδαίσθηση του τρισδιάστατου χώρου. Ο Φλωρεντινός ζωγράφος φιλοτέχνησε με νωπογραφίες πολλές εκκλησίες. Η πιο γνωστή του δουλειά είναι το **παρεκκλήσιο της Αρένα στη Πάδουα**.

Η Ευρώπη το 15^ο και 16^ο αιώνα

Στην Ευρώπη, η εποχή από τις αρχές του 15ου αιώνα ως το τέλος του 16ου αιώνα ονομάζεται Αναγέννηση. Κυρίως σε πόλεις της Ιταλίας, όπως στη Φλωρεντία, στη Βενετία, στη Ρώμη ισχυρές οικογένειες ζητούσαν από τους καλλιτέχνες να δημιουργήσουν γλυπτά και να ζωγραφίσουν πίνακες για τις ίδιες. Η εμπορική ανάπτυξη των ιταλικών πόλεων βοήθησε ώστε να διατίθενται μεγάλα χρηματικά ποσά για την καλλιτεχνική δημιουργία. Από τη μια οι πλούσιες οικογένειες, οι **Μαικίνες** της τέχνης, όπως ονομάστηκαν, με τα χρήματά τους ενθάρρυναν τους καλλιτέχνες να εκφραστούν, από την άλλη αρχίζει μια σημαντική αλλαγή στις απόψεις για το σκοπό της τέχνης. Δηλαδή διαμορφώνεται η πεποίθηση ότι η τέχνη δεν αποσκοπεί μόνο στην ενίσχυση της θρησκευτικής πίστης, αλλά και στο να δείξει την ομορφιά που υπάρχει στο κόσμο. Η αυστηρή, επίπεδη, στατική τεχντροπία του Μεσαίωνα υποχωρεί και εμφανίζεται η προοπτική, το βάθος στην εικόνα, που κάνει τα έργα πιο ρεαλιστικά, δηλαδή πραγματικά, άρα περισσότερο εγκόσμια, ανθρώπινα. Εφόσον σκοπός είναι να αναδειχθεί και η ομορφιά του υπαρκτού κόσμου, η απεικόνισή του δεν θα μπορούσε να μην έχει βάθος, κίνηση στην εικόνα. Παράλληλα με τη νέα άποψη για το σκοπό της τέχνης αφυπνίζεται ο θαυμασμός για τον αρχαίο κόσμο και τα καλλιτεχνικά του επιτεύγματα, που σε όλη την διάρκεια του Μεσαίωνα είχαν ξεχαστεί. Η αρχαία τέχνη εξύμνησε το ανθρώπινο κάλλος και τη συμμετρία του ανθρώπινου σώματος. Την εποχή της Αναγέννησης η αναβίωση του ανθρωπο-

κεντρικού πνεύματος της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης έδωσε νέα ώθηση στην τέχνη. Έτσι λοιπόν στη ζωγραφική μπορεί να απεικονίζεται ένα θείο πρόσωπο, όμως ο τρόπος στην απεικόνισή του επηρεάζεται από τις κλασικές αντιλήψεις για το ανθρώπινο σώμα.

Η οικονομική άνθηση που σημειώνεται, αλλά και η αντίληψη ότι η τέχνη δεν είναι απλώς ένα μέσο ενίσχυσης της θρησκευτικής πίστης, αλλά κυρίως ένας τρόπος για να εκφράσει ο καλλιτέχνης τη φυσική ομορφιά και την αρμονία του κόσμου, οδήγησαν στο κίνημα της Αναγέννησης. Το κίνημα της Αναγέννησης δεν περιορίστηκε μόνο στην Ιταλία. Στη βόρεια Ευρώπη, στην Ολλανδία και την Γερμανία, σπουδαίοι ζωγράφοι απεικόνισαν τον πραγματικό κόσμο (ρεαλισμός).

Οι Ιταλοί ζωγράφοι

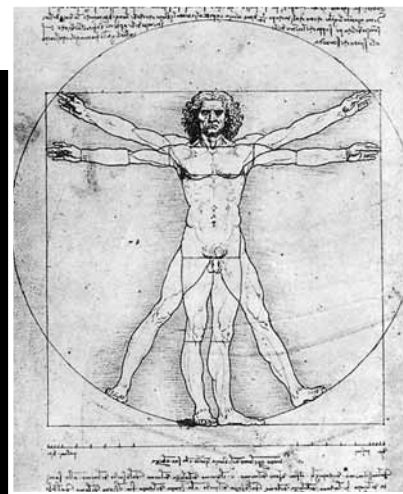

1.

Ο **Λεονάρντο ντα Βίντσι** υπήρξε ένα ανήσυχο πνεύμα που αναζητούσε συνεχώς καινούργια πράγματα. Εκτός από ζωγράφος, υπήρξε φυσικός, μηχανικός, εφευρέτης. Μελέτησε την ανατομία του ανθρώπινου σώματος και των ζώων, προκειμένου να τα αποδίδει καλύτερα στους πίνακές του. Έφτιαξε πολλά σχέδια στην προσπάθειά του να ανακαλύψει τον ανθρώπινο κόσμο. Το πιο γνωστό του έργο είναι η **Μόνα Λίζα** με το αινιγματικό χαμόγελο.

Ο **Μιχαήλ Άγγελος Μπουοναρότι** (1475-1564) υπήρξε ένας άλλος μεγάλος ζωγράφος και γλύπτης της Αναγέννησης. Ένα από τα πιο γνωστά έργα του αποτελούν οι νωπογραφίες στη μεγάλη οροφή του παρεκκλήσιου της **Καπέλα Σιξτίνα στο Βατικανό**, όπου ο Μιχαήλ Άγγελος απεικόνισε τη **δημιουργία του κόσμου**. Τα δυνατά, μυώδη κορμιά, που ζωγράφησε ο Μιχαήλ Άγγελος, συμβολίζουν

2.

3..

4.

5.

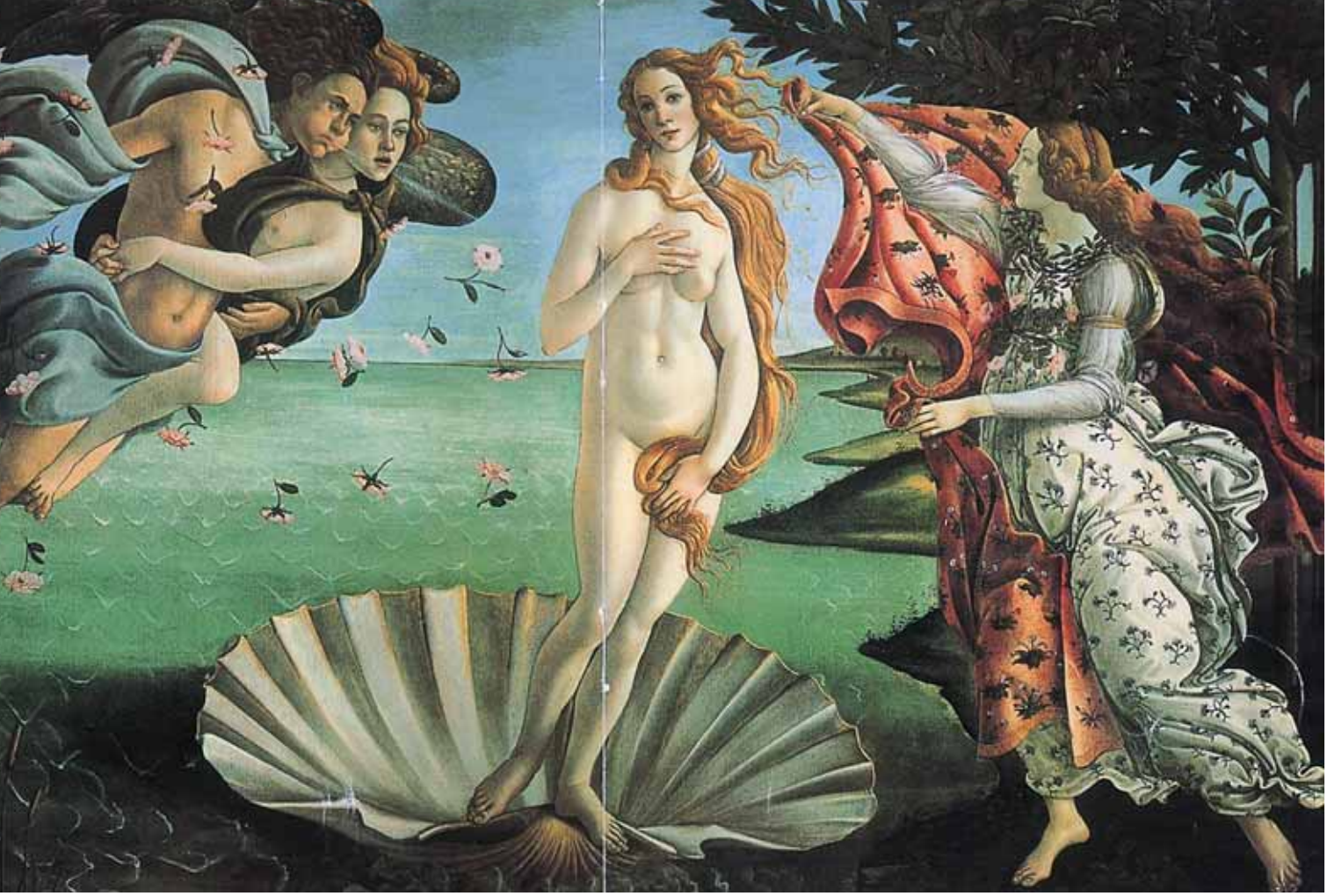
το θαυμασμό για την ομορφιά του ανθρώπινου σώματος και τη στροφή της Αναγέννησης στον Άνθρωπο. Μπορεί οι σκηνές στην οροφή να είναι από την Παλαιά Διαθήκη, δηλαδή τα θέματα είναι παρμένα από τη χριστιανική πίστη, αλλά η απόδοσή τους, η τεχνοτροπία, υποδηλώνει το θαυμασμό της Αναγέννησης για τον Άνθρωπο.

Ο Ραφαήλ (1483-1520) είναι ο τρίτος μεγάλος ζωγράφος της Ιταλικής Αναγέννησης. Ένα από τα πιο γνωστά έργα του είναι η **Σχολή των Αθηνών**, νωπογραφία στην αίθουσα **Στάντζα ντέλα Σενιατούρα του Βατικανό**. Η αίθουσα προοριζόταν για ιδιωτική βιβλιοθήκη του Πάπα. Η νωπογραφία αυτή απεικονίζει μια συνάθροιση αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, κέντρο της οποίας είναι ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης.

6.

Ο Σάντρο Μποτιτσέλι (1445-1510) είναι ένας ακόμα μεγάλος ζωγράφος της Αναγέννησης. Με τα θαυμάσια έργα του η **Γέννηση της**

1.

2.

Αφροδίτης και η Άνοιξη, στα οποία είναι χαρακτηριστική η κίνηση των μορφών που σχεδόν αιωρούνται, μας δείχνει ότι η απεικόνιση των αρχαίων παγανιστικών θεοτήτων, με τη συγκρατημένη, σεμνή, απαλή απόδοσή τους, μπορεί να θυμίζει ακόμα και το πρόσωπο της Παναγίας.

3.

Ο Μικελάντζελο Μερίζι (1571-1610), περισσότερο γνωστός ως **Καραβάτσο**, είναι ένας ακόμα εξαίρετος και νεωτεριστής ζωγράφος. Τα θέματά του είναι παρμένα από τη χριστιανική πίστη, αλλά ο τρόπος απόδοσής τους εντάσσεται στο παρόν, δηλαδή στην εποχή του ζωγράφου. Οι μορφές των Αγίων θυμίζουν τους ανθρώπους της εποχής του Καραβάτσο. Επίσης, ο τρόπος που χρησιμοποίησε το «φως» και τις «σκιές» στους πίνακές του είναι πρωτότυπος και άσκησε μεγάλη επιρροή στους μετέπειτα ζωγράφους. Δηλαδή στους πίνακές του το φως συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένα σημεία στα οποία ο καλλιτέχνης θέλει να επικεντρώσει την προσοχή του θεατή.

Οι Ζωγράφοι στη Βόρεια Ευρώπη

Στην πόλη Φλάνδρα της Ολλανδίας ο **Γιαν Βαν Άουκ** (1390-1441) ζωγράφισε πορτρέτα και σκηνές από την ιδιωτική ζωή ευκατάστατων οικογενειών. Όμως ακόμα και όταν ζωγράφιζε μορφές Αγίων, φρόντιζε να τις εντάσσει μέσα σε έναν οικείο χώρο, για παράδειγμα μέσα σε ένα σπίτι της εποχής του με θέα ένα τοπίο, όπως είναι η **Παναγία του Καγκελάριου Ρολέν**. Ο Βαν Άουκ είναι από

1.

τους πρώτους ζωγράφους που χρησιμοποίησαν το λάδι αντί του αυγού στην κατασκευή των χρωμάτων, με αποτέλεσμα το χρώμα να γίνει πιο φωτεινό.

Παλαιότερα οι ζωγράφοι αναμείγνυαν με αυγό διάφορες χρωστικές, που δημιουργούνταν από φυτά και μέταλλα.

Δύο άλλοι ζωγράφοι από τη Βόρεια Ευρώπη ήταν ο **Ιερώνυμος Μπος** (1450-1515) και ο **Πίτερ Μπρύνγκελ** (1525-1569). Στους πίνακές του ο Μπος απεικόνιζε τα ανθρώπινα πλά-

2.

3.

σματα, αλλά όχι με το πνεύμα αισιοδοξίας των Ιταλών ζωγράφων. Κάθε άλλο παρά ιδανικά ήταν τα πρόσωπα και τα σώματα: δεν συμβόλιζαν έναν κόσμο ομορφιάς. Αντίθετα, ο Μπος ενδιαφέρθηκε να δείξει την αμαρτία και την εφιαλτική κατάσταση της ανθρώπινης ψυχής. Ο τρόμος κυριαρχεί στους γεμάτους φαντασία πίνακες του Μπος. Ο Πίτερ Μπρϋγκελ χρησιμοποιώντας έντονα χρώματα απεικόνισε καθημερινά ανθρώπινα πρόσωπα και σκηνές από τη ζωή τους.

4.

Η Ευρώπη το 17^ο και 18^ο αιώνα

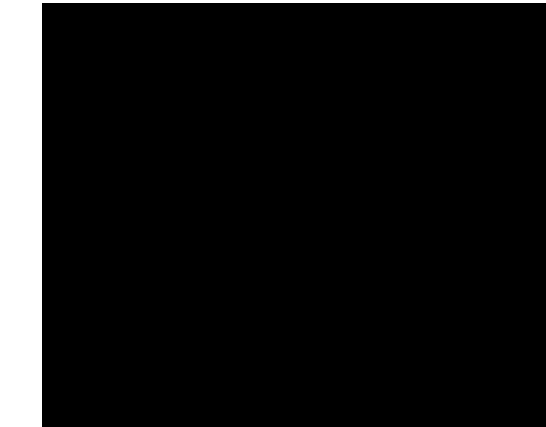
Στην Ευρώπη το 17^ο αιώνα η πρόοδος των επιστημών οδήγησε σε κάθε είδους αμφισβήτηση των κατεστημένων πολιτικών, κοινωνικών, θρησκευτικών ιδεών. Το κίνημα του Διαφωτισμού που αναπτύχθηκε, εξέφραζε την εμπιστοσύνη στις ικανότητες του ανθρώπου και στη δύναμη της ανθρώπινης λογικής. Ήδη με την Αναγέννηση η τέχνη απαγκιστρώθηκε από τη θρησκοληψία του Μεσαίωνα, αλλά με το Διαφωτισμό αυτή η

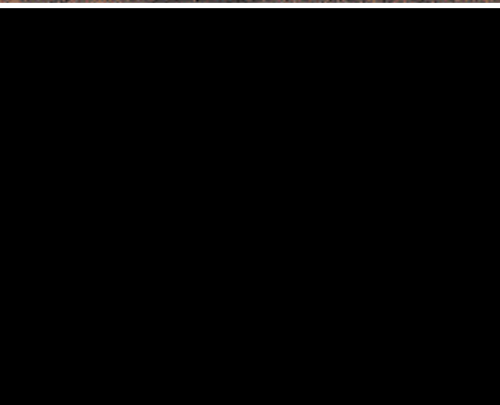
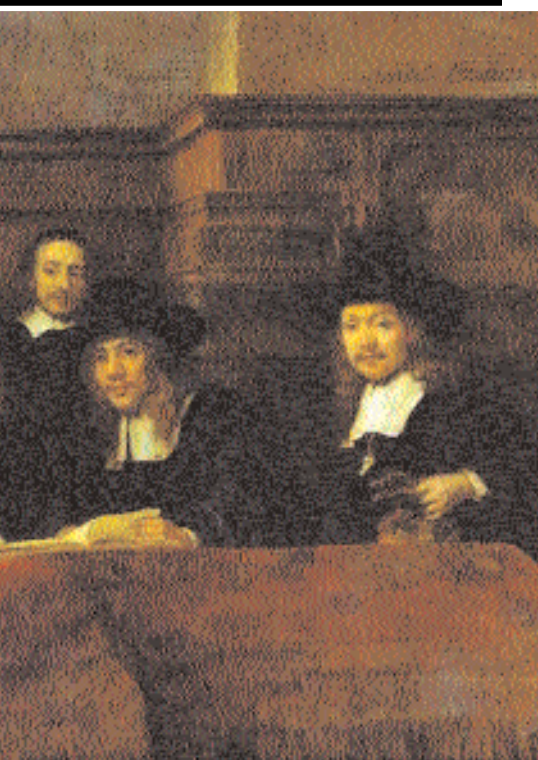
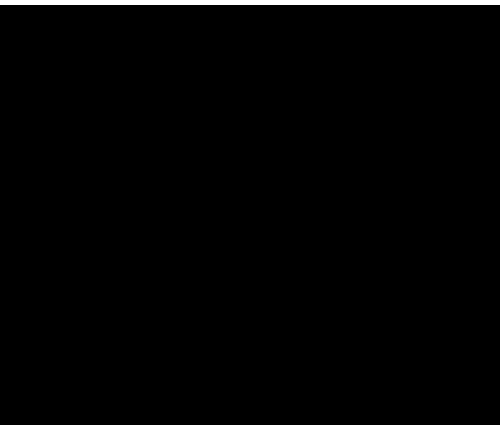
1.

πορεία ολοκληρώθηκε. Ο θαυμασμός στη Φύση, στον Άνθρωπο, στον Ορατό Κόσμο που ζούμε και η πεποίθηση για τη συνεχή βελτίωση του κόσμου ήταν τα αποτελέσματα των νέων αντιλήψεων. Παράλληλα, το 18^ο αιώνα η Ευρώπη συγκλονίστηκε από τη Γαλλική Επανάσταση (1789) που διέδωσε στον κόσμο την ιδέα της Δημοκρατίας.

Ο Ρέμπραντ Βαν Ριν (1606-1669) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους Ολλανδούς ζωγράφους του 17ου αιώνα. Ο Ρέμπραντ εξέφρασε την ανάγκη της εποχής του, δηλαδή

2.

την ανάγκη να απεικονιστεί η αλήθεια, η πραγματικότητα της καθημερινής ζωής, η εμπειρία. Ενδιαφέρθηκε να ζωγραφίσει πορτρέτα, είτε ατομικά, είτε ομαδικά, πλουσίων Ολλανδών, επιστημόνων, μελών δημοτικών συμβουλίων, συντεχνιών και άλλων, απεικονίζοντάς τους σε ηρωικές πόζες, σε σοβαρές συσκέψεις κ.λπ. Επίσης ο Ρέμπραντ ενδιαφέρθηκε πολύ και για τα τοπία. Ο Ρέμπραντ έδινε μεγάλη σημασία στις εκφράσεις του προσώπου. Γι' αυτό μελέτησε τη δομή του ανθρώπινου κεφαλιού. Τέλος, οι πίνακές του χαρακτηρίζονται από τις εντυπωσιακές αντιθέσεις μεταξύ του φωτός και της σκιάς.

3.

Ο **Ντιέγκο Βελάσκεθ** (1599-1660), ο Ισπανός ζωγράφος, απεικόνιζε στους πίνακές του κυρίως τα μέλη της βασιλικής ισπανικής οικογένειας. Ενδιαφέρθηκε όμως στα πορτρέτα αυτά να ζωγραφίσει και τους απλούς ανθρώπους της βασιλικής Αυλής, τους υπηρέτες, τους νάνους κ.ά. Απέδιδε στους πίνακές του αυτό που έβλεπε, δηλαδή δεν ωραιοποιούσε το πρόσωπο που ζωγράφιζε. Ενδιαφέρθηκε πολύ και μελέτησε τη μορφή των ανθρώπων έτσι, ώστε μέσα από την απεικόνιση να αναδύεται η προσωπικότητα, ο χαρα-

κτήρας αυτού που απεικονίζει.

1.

2.

Ο **Ζαν Αντουάν Βατώ** (1648-1721) εξέφραζε το ανάλαφρο πνεύμα της γαλλικής βασιλικής Αυλής. Το πνεύμα αυτό στη τέχνη ονομάζεται **ροκοκό**. Η τεχνοτροπία του ροκοκό στη ζωγραφική είναι το θέμα να αποδίδεται με τις πιο ανάλαφρες πινελιές, ενώ παράλληλα τα λουλούδια, ο έρωτας, η διασκέδαση, τα

3.

πολύ θηλυκά φορέματα, κυριαρχούν στους πίνακες.

Το ανάλαφρο πνεύμα της γαλλικής βασιλικής Αυλής μπορεί να κυριαρχούσε στους πίνακες σε στυλ ροκοκό, όμως ο γαλλικός λαός ζούσε στη φτώχεια. Η γαλλική κοινωνία δεν ήταν μόνο αυτή που απεικονιζόταν στους πίνακες ροκοκό. Πρώτος ο Γάλλος ζωγράφος **Σαρντέν** στα μέσα του 18ου αιώνα αποφάσισε να απεικονίσει όχι την αριστοκρατία της εποχής του, αλλά τους απλούς ανθρώπους είτε στη δουλειά τους, είτε σε ιδιωτικές στιγμές τους.

4.

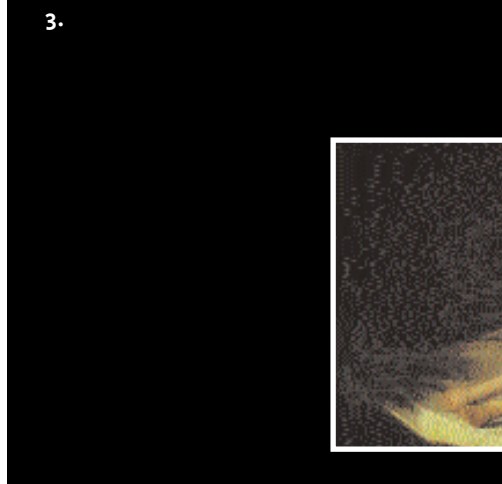

5.

1. Η Γαλλική Επανάσταση δεν άργησε να ξεσπάσει και το 1789 ο γαλλικός λαός επαναστάτησε εναντίον της μοναρχίας και της αριστοκρατίας ζητώντας περισσότερη ελευθερία. Ο **Ζακ Λουί Νταβίντ** (1748-1825), ο **Ευγένιος Ντελακρουά** (1798-1863) και άλλοι, ήθελαν η τέχνη τους να υπηρετεί τα νέα ιδεώδη.

4.

5.

6.

Ο **Φρανθίσκο ντε Γκόγια** (1746-1828), ο Ισπανός ζωγράφος, έζησε τις επαναστατικές στιγμές της Ευρώπης του 18ου αιώνα. Το πνεύμα της Γαλλικής Επανάστασης δεν κράτησε για πολύ, είτε γιατί ορισμένοι από αυτούς που επαναστάτησαν εναντίον της μοναρχίας αποδείχθηκαν λίγο αργότερα το ίδιο καταπιεστικοί, είτε γιατί η αριστοκρατία ανασύνταξε τις δυνάμεις της και με την Αντεπανάσταση επανήλθε στην εξουσία. Ο

Γκόγια στους πίνακές του εξέφρασε αυτή την απογοήτευση. Επίσης, πάντα ενδιαφερόταν να αποδίδει την αλήθεια. Γι' αυτό και, όπως ο Βελάσκειθ, ποτέ δεν ωραιοποίησε στα πορτρέτα του τα πρόσωπα που απεικόνιζε.

Η Ευρώπη το 19^ο και τον 20^ο αιώνα

Η **Βιομηχανική Επανάσταση** στην Ευρώπη το 19ο αιώνα υπήρξε σημαντική τόσο για την οικονομία, όσο και για την κοινωνία. Τα προϊόντα μπορούσαν να παράγονται σε μαζική κλίμακα, εφόσον με τη βοήθεια των μηχανών κατασκευάζονταν εύκολα και γρήγορα. Παράλληλα άλλαξε και η σύνθεση της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η εργατική τάξη διεκδικούσε καλύτερους όρους εργασίας, αλλά και πολιτικά δικαιώματα. Μέχρι τα μέσα του 20^{ού} αιώνα, όσοι εργάζονταν σκλη-

2.

1.

ρά στα εργοστάσια προέβαλλαν αιτήματα για κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, τα οποία οδήγησαν πολλές φορές σε εξεγέρσεις. Ο ανταγωνισμός των ισχυρών της Ευρώπης για συσσώρευση περισσότερου πλούτου με τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών διαφόρων

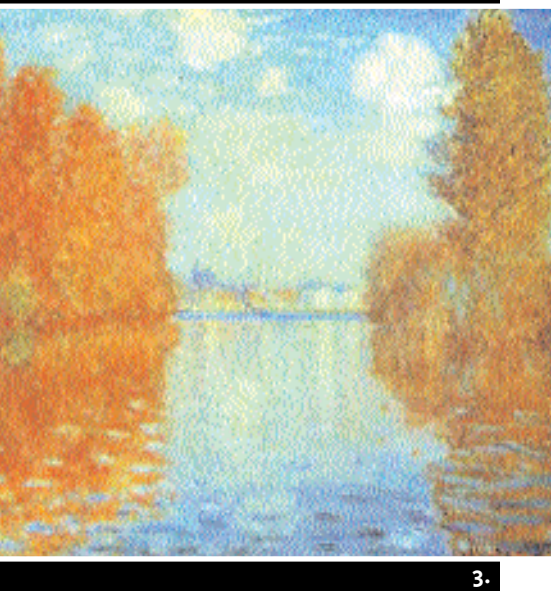
χωρών, πέραν των ευρωπαϊκών συνόρων, οδήγησε στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ενώ λίγο αργότερα η άνοδος του φασισμού στη Γερμανία και στην Ιταλία οδήγησε στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

Αναταραχές, ανακατατάξεις, η φρίκη του πολέμου, η απογοήτευση και η θλίψη, σημάδεψαν την Ευρώπη από το 1850 ως το 1950. Η τέχνη ήταν φυσικό να επηρεαστεί από το ευρύτερο κλίμα. Έντονη υπήρξε η ανάγκη των ζωγράφων να πειραματιστούν σε νέες τεχνικές, να σχολιάσουν τα γεγονότα της εποχής τους εκφράζοντας κυρίως τα συναισθήματά τους.

Ο **Εντουάρ Μανέ** (1832-1883) είναι από τους πρώτους ζωγράφους του 19ου αιώνα που καινοτόμησε στην επιλογή των θεμάτων του. Όντας αντισυμβατικός, ήλθε σε ρήξη με το κατεστημένο της ακαδημαϊκής ζωγραφικής, η οποία προτιμούσε τα ηρωικά, ιστορικά θέματα. Ο πίνακάς του **Πρόγευμα στη Χλόη** θεωρήθηκε άσεμνος, επειδή έδειχνε ανθρώπους ντυμένους και γυμνούς να κάθονται στην εξοχή και να συζητούν με πολύ φυσικό τρόπο.

Ο **Κλωντ Μονέ** (1840-1926) εγκαινίασε την τάση της ζωγραφικής που ονομάζεται **ιμπρε-**

5.

3.

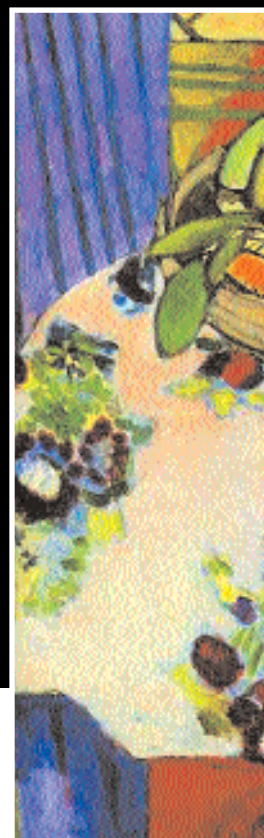
4.

σιονισμός. Οι ιμπρεσιονιστές ζωγράφοι ξέφυγαν από τις αυστηρές, καθαρές γραμμές στη ζωγραφική απεικόνιση των θεμάτων τους. Οι πινελιές τους ήταν αυθόρμητες, γιατί ο στόχος τους ήταν να εγκλωβιστεί στον πίνακα και στη συνέχεια να αναδειχθεί στον θεατή το συναίσθημα ή η ιδέα που προέκυπταν την στιγμή ακριβώς της δημιουργίας του πίνακα. Ουσιαστικά οι ιμπρεσιονιστές ήλθαν σε ρήξη με όλη την ζωγραφική παράδοση, γιατί το αντικείμενο, ο άνθρωπος ή το τοπίο που ζωγράφιζαν έφτανε να χάνει τη λεπτομερή απεικόνισή του και γινόταν ένα σχήμα με χρώμα. Ο Κλωντ Μονέ, από τους σημαντικότερους ιμπρεσιονιστές ζωγράφους, ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για τις αντανακλάσεις του φωτός.

Ο **Βίνσεντ Βαν Γκογκ** (1853-1890) επηρεάστηκε από τους ιμπρεσιονιστές. Στους πίνακες του Βαν Γκογκ κυριαρχούν εκτυφλωτικά χρώματα και φαίνεται ότι επηρεάστηκε από τη γιαπωνέζικη τέχνη που έφθανε στην Ευρώπη μέσα από τις γιαπωνέζικες στάμπες. Ο Βαν Γκογκ ήταν αυτός που ακόμα και στην απεικόνιση ενός καθημερινού αντικειμένου κατάφερε να εισαγάγει την έκφραση των προσωπικών συναισθημάτων.

2.

3.

Ο **Ανρί Ματίς** (1869-1954) συνέχισε την προσπάθεια των προκατόχων του, δηλαδή την έκφραση των συναισθημάτων. Δεν ενδιαφέρθηκε για μια σχολαστική, δηλαδή λεπτομερειακή και ακριβή, αναπαράσταση του θέματός του. Ιδιαίτερα ο Ματίς επέμενε στη χρήση του κατάλληλου κάθε φορά χρώματος που ταιριάζει στα συναισθήματα.

4.

5.

Ουσιαστικά με τους ιμπρεσιονιστές ζωγράφους του 19ου αιώνα έγινε η αρχή για την **αφηρημένη ζωγραφική**. Πρόκειται για την τέχνη που δεν προσπαθεί να απεικονίσει τον κόσμο όπως αυτός φαίνεται. Οι ζωγράφοι της αφηρημένης τέχνης θέλησαν να αποδώσουν τον κόσμο όπως οι ίδιοι τον έβλεπαν, με βάση τα συναισθήματά τους, χρησιμοποιώντας κατά τη βούλησή τους το σχήμα και το χρώμα. Καμιά φορά αυτό που παρίσταναν στον πίνακά τους δεν χρειαζόταν να είναι καν αναγνωρίσιμο.

Ο **Πάμπλο Πικάσσο** (1881-1973) εγκαινίασε την τάση του **κυβισμού** στην αφηρημένη ζωγραφική. Ο κυβισμός διαχωρίζει σε πολλά χωριστά κομμάτια το σχήμα που απεικονίζει. Σκοπός αυτής της τάσης ήταν να δείξει το κομμάτιασμα, τη διάλυση της ζωής του ανθρώπου του 20^{ού} αιώνα. Όταν το 1937 η

1.

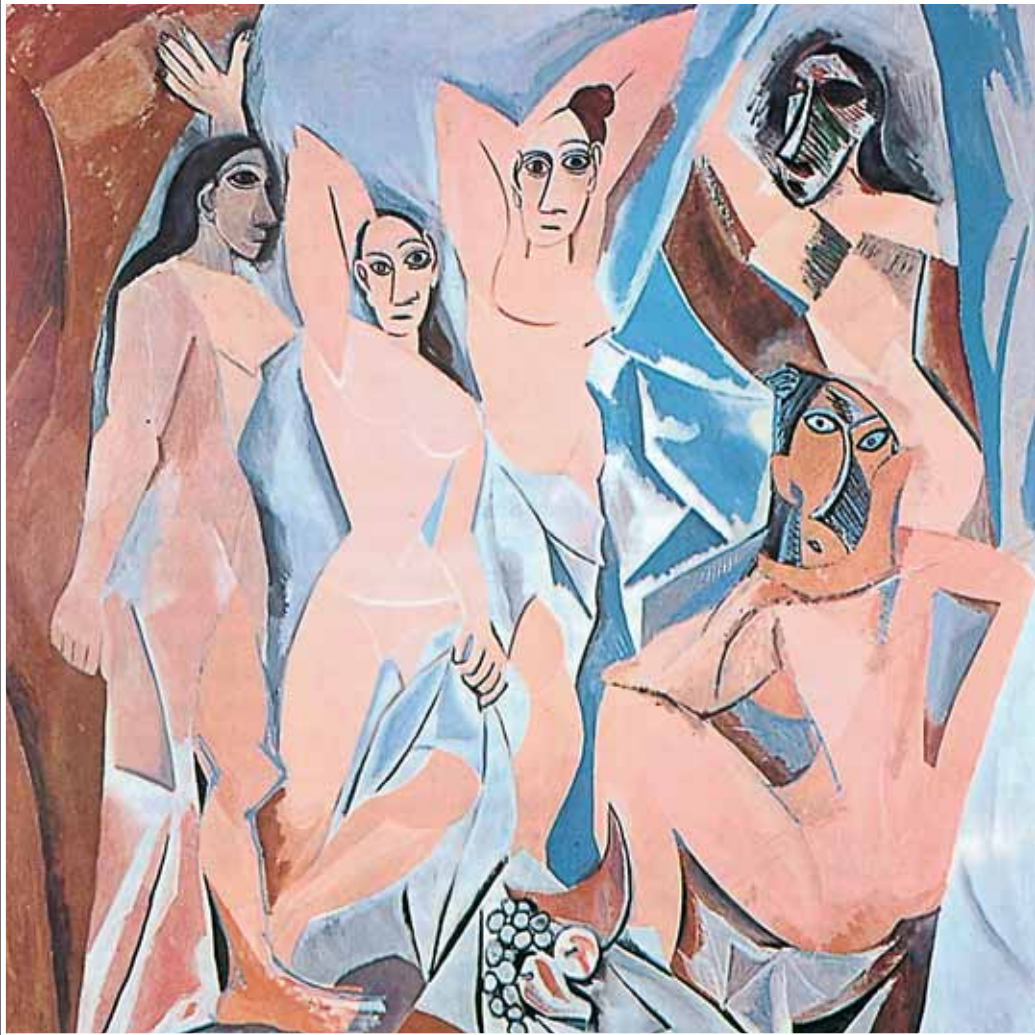
πόλη της Ισπανίας **Γκουέρνικα** βομβαρδίστηκε στη διάρκεια του ισπανικού εμφυλίου πολέμου, ο Πικάσσο εμπνεύστηκε τον ομώνυμο πίνακά του.

2.

3.

4.

Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), αναπτύχθηκε το **κίνημα νταντά** που επεδίωξε να σαρκάσει, να γελοιοποιήσει και να απομυθοποιήσει τον κόσμο. Το παράλογο είχε εισβάλει στη ζωή των ανθρώπων που πέθαιναν κατά εκατοντάδες στα πεδία των μαχών. Στη ζωγραφική κυριάρχησε η τάση του **σουρεα-**

λισμού. Η σουρεαλιστική ζωγραφική εξάλλου αναπτύχθηκε την εποχή που η μελέτη της ψυχολογίας του ανθρώπου είχε κάνει σημαντικά βήματα προόδου με τον Σίγκμουντ Φρόϋντ. Εκτός από τον απλό κόσμο των κατανοητών γεγονότων, υπήρχε κι ένας άλλος κόσμος: ο ονειρικός κόσμος, ο κόσμος του ασυνείδητου. Από το 1920 οι σουρεαλιστές

ζωγράφοι, όπως ο **Ρενέ Μαγκρίτ** (1898-1967), ο **Σαλβαντόρ Νταλί** (1904-1989) και άλλοι, προσπάθησαν να ζωγραφίσουν τον κόσμο της φαντασίας και του ονείρου, δηλαδή τον κόσμο πέρα από την κοινή λογική.

2.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

(σ. 49)	1	Τμήμα του ανακτόρου της Περσέπολης
(σ. 52-53)	1,2 3	Χαρακτηριστικά δείγματα ναών με τα απότομα σκαλιά και το ιερό στην κορυφή Λουτρό των Ίνκας
(σ. 54-55)	1,2,3 4 5	Ιωνικός, Δωρικός, Κορινθιακός ρυθμός Κορινθιακό κιονόκρανο από την Επίδαυρο Ο ναός της Απτέρου Νίκης ιωνικού ρυθμού στην Ακρόπολη των Αθηνών
(σ. 56-57)	1 2 3 4,5	Οι Καρυάτιδες στο Ερέχθειον στην Ακρόπολη των Αθηνών Τμήμα της Πομπής των Παναθηναίων από την ζωφόρο του Παρθενώνα Τα Προπύλαια στην Ακρόπολη των Αθηνών Ο Παρθενώνας
(58-59)	1,2 3 4 5	Δείγματα ρωμαϊκών κιονοστοιχιών Χαρακτηριστικό δείγμα ρωμαϊκής καμάρας Ρωμαϊκό κιονόκρανο κορινθιακού ρυθμού Ρωμαϊκή Αψίδα
(σ. 60-61)	1,2 3 4,5	Ο θόλος και το εσωτερικό του Πανθέου Εσωτερικό ρωμαϊκής κατοικίας Το Κολοσσαίο
(σ. 62-63)	1 2 3 4 5	Η Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης Το εσωτερικό της Αγίας Σοφίας Κιονόκρανο από την Αγία Σοφία Ο Άγιος Απολλινάριος στη Ραβέννα Ο Άγιος Γεώργιος στη Θεσσαλονίκη
(σ. 64-65)	1,3,4 2 5	Χαρακτηριστικά δείγματα της αρχιτεκτονικής των τζαμιών Το τέμενος του Ομάρ στα Ιεροσόλυμα Το Μπαντσάχι Μαστζίτ, το μεγαλύτερο τζαμί της Ανατολής
(σ. 66-67)	1,2	Ινδουιστικοί ναοί – Μαντίρ
(σ. 68-69)	1 2,3,4,5 6	Δείγμα κινέζικης στέγης Κτίσματα στην απαγορευμένη πόλη Το σινικό τείχος
(σ. 70-71)	1 2 3 4	Ο καθεδρικός ναός της Σαρτρ Οι νευρώσεις του οξυκόρυφου τόξου Οι μυτερές αψίδες του οξυκόρυφου τόξου Βιτρώ από τον καθεδρικό ναό της Σαρτρ

(σ. 72-73)	1 2 3 4,5,6	Οι αναλογίες του ανθρωπίνου σώματος, Λεονάρντο ντα Βίντσι Σάντα Μαρία Νοβέλα, Μπατίστα Αλμπέρτι Παρεκκλήσιο Πάτσι Σχεδιάσματα του θόλου του ναού της Φλωρεντίας
(σ. 74-75)	1 2 3	Έπαυλη Ροτόντα Σχέδιο της έπαυλης Ροτόντα Αντρέα Παλλάντιο
(σ. 76-77)	1,2 3 4	Κρήνη των Τεσσάρων Ποταμών – Πιάτσα Ναβόνα Αγία Αγνή Η Πιάτσα Ναβόνα στη Ρώμη
(σ. 78-79)	1 2,3 4 5	Άγιος Πέτρος, Ρώμη Η πλατεία του Αγίου Πέτρου, Ρώμη Το ανάκτορο των Βερσαλιών Η αίθουσα των κατόπτρων από το ανάκτορο των Βερσαλιών
(σ. 80-81)	1 2,3,4	Το Βρετανικό Μουσείο Το κεντρικό κτίριο από το Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια
(σ. 84-85)	1 2,3 4	Κρύσταλ Πάλας Πύργος του Άιφελ Η Εθνική Βιβλιοθήκη στο Παρίσι
(σ. 86-87)	1,2 3 4	Ουρανοξύστες Νέα Υόρκη Σχέδιο κατοικίας από τον Λε Κορμπυζιέ
(σ. 88-89)	1,2 3	Όπερα του Σίδνευ Μπαουχάους

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

(σ. 92-93)	1,2,3,4,5 6,7,8,9,10	Ειδώλια παλαιολιθικής εποχής Ειδώλια νεολιθικής εποχής
(σ. 94-95)	1 2 3 4 5 6	Στήλη από βασάλτη με παράσταση του Βασιλιά Χαμμουραμί Μάσκα Σουμερίων Φτερωτός ταύρος με κεφάλι ανθρώπου από τα ανάκτορα του Βασιλιά Ασουρνασιρπάλ Β΄ Σφηνοειδής γραφή πάνω σε πηλό Ο Μαρντούκ, προστάτης-θεός της Βαβυλώνας «Τοξότης» από τα ανάκτορα στα Σούσα

7	Κιονόκρανο με μορφή ταύρου από τα ανάκτορα της Περσέπολης	
8	Ο Βασιλιάς Δαρείος των Περσών	
(σ. 96-97)	1,2,3,4,5,6,7	Κυκλαδίτικα ειδώλια
	8	Ειδώλιο της θεάς των φιδιών από τα ανάκτορα της Κνωσού
	9,13,14,15	Κυκλαδίτικα ειδώλια μουσικών
	10	Πήλινος δίσκος Φαιστού
	11,12	Κυκλαδίτικα αγγεία
(σ. 98-99)	1	Νεκρική μάσκα
	2	Η βασίλισσα Νεφερτίτη
	3	Η θεά Γάτα
	4	Η είσοδος στο ναό του Ραμσή Β΄ στο Αμπού Σιμπέλ
	5	Η Σφίγγα
	6	Η θεά Άθωρ και ο φαραώ Μυκερίνος
	7	Ο ναός του Άμμωνα – Ρα στο Λούξορ
	8	Ο θεός Τσακάλι
(σ. 100-101)	1	Ο τελευταίος γνωστός Κούρος – Επιτύμβιο άγαλμα
	2	Κόρη από την Ακρόπολη των Αθηνών
	3	Το Παιδί του Μαραθώνα
	4	Κούρος
	5	Γενέτειρα Αφροδίτη (ρωμαϊκό αντίγραφο)
(σ. 102-103)	1	Ο Ερμής με τον Νεογέννητο Διόνυσο, Πραξιτέλης (ρωμαϊκό αντίγραφο)
	2	Κνιδία Αφροδίτη, Πραξιτέλης
	3	Ο Δισκοβόλος, Μύρων (ρωμαϊκό αντίγραφο)
	4	Ο Δορυφόρος, Πολύκλειτος (ρωμαϊκό αντίγραφο)
	5	Μορφή θνήσκοντος Πολεμιστή
	6	Τμήμα από την Πομπή των Παναθηναίων
(σ. 104-105)	1	Ρωμαϊκό αντίγραφο του χρυσελεφάντινου αγάλματος της Αθηνάς
	2	Ο θεός Απόλλωνας από τον ναό του Διός της Ολυμπίας
	3	Ειρήνη και Πλούτων (ρωμαϊκό αντίγραφο)
	4	Απόλλων Σαυροκτόνος, Πραξιτέλης (ρωμαϊκό αντίγραφο)
	5	Ποσειδώνας του Αρτεμισίου
(σ. 106-107)	1	Η θεά Νίκη από το ιερό των Καβείρων στη Σαμοθράκη
	2	Σύμπλεγμα του Λαοκόοντα
	3	Τμήμα της ζωφόρου από το Βωμό του Διός στην Πέργαμο
(σ. 108-109)	1	Ιούλιος Καίσαρας
	2	Λεπτομέρεια από την αψίδα του Γαλέριου
	3	Λεπτομέρεια από τον κίονα του Τραϊανού
	4	Ο Βωμός της Ειρήνης
	5	Πήλινη ετρούσκικη Σαρκοφάγος

(σ. 110-111)	1 2 3	Προτομή Αδριανού Ανδριάντας του Αυγούστου Ανδριάντας του Κλαύδιου
(σ. 112-113)	1,2,3,4 5	Ο θεός Βούδας Ο θεός Σίβα
(σ. 114-115)	1 2	Μυθικό Τέρας-Φύλακας από πηλό που προστάτευε τις κατοικίες Αγαλματίδια μουσικών
(σ. 116-117)	1 2	Κεφάλι Μποντισιάτβα Πνεύμα-Φύλακας
(σ. 118-119)	1,3 2,4,5	Μάσκες Τοτέμ
(σ. 120-121)	1 2 3 4 5	Κεφάλι Ολμέκου από Βασάλτη Σκαλιστή πέτρα των Αζτέκων που απεικονίζει τον χρόνο Ο θεός της Βροχής των Μάγια Πολεμιστές Τολτέκοι Άγαλμα των Μάγια
(σ. 122-123)	1,2,3,4 5	Χαρακτηριστικά γλυπτά της Αφρικής με ιδιαίτερα έντονο το αφαιρετικό στοιχείο Κεφάλι βασιλιά από μπρούτζο, Ίφε
(σ. 124-125)	1 2	Σκαλιστή μάσκα Κεφάλι βασίλισσας των Μπενίν
(σ. 126-127)	1 2 3	Εκκλησία του Βαζελαί Καθεδρικός ναός της Σαρτρ Κύρια πύλη του καθεδρικού ναού της Σαρτρ
(128-129)	1 2 3	Παναγία με το Βρέφος Δαβίδ, Ντονατέλο Άγιος Γεώργιος, Ντονατέλο
(σ. 130-131)	1 2 3 4 5 6	Ευαγγελισμός, Ντονατέλο Αιχμάλωτος, Μιχαήλ Άγγελος Τάφος του Λεονάρντο Μπρούνι, Μπερνάντο Ροσελίνο Πιετά, Μιχαήλ Άγγελος Δαβίδ, Μιχαήλ Άγγελος Ρέα Σίλβια, Τζάκοπο Ντέλα Κουέρτσια
(σ. 132-133)	1	Ο Θρόνος του Αγίου Πέτρου, Λορέντζο Μπερνίνι

2	Έκσταση της Αγίας Τερέζας, Λορέντζο Μπερνίνι
3	Βολταίρος, Ουιτόν
4	Τζωρτζ Ουάσιγκτον, Ουιτόν
(σ. 134-135)	
1	Αψίδα του Θριάμβου (Λεπτομέρεια), Φρανσουά Ρυντ
2	Μπαλζάκ, Ωγκύστ Ροντέν
3	Ο Βοναπάρτης Αφυπνιζόμενος, Φρανσουά Ρυντ
4	Εύα, Ωγκύστ Ροντέν
5	Το Φιλί, Ωγκύστ Ροντέν
6	Χωρικός, Α. Ζυλ Νταλού
(σ. 136-137)	
1	Μαντλέν, Ανρί Ματίς
2	Κεφάλι, Αμεντέο Μοντιλιάνι
3	Το πνεύμα της εποχής μας, Ραούλ Χάουσμμαν
4	Γυναικείο Κεφάλι, Πάμπλο Πικάσο
5	Μοναδικές Μορφές Συνέχειας στο Χρόνο, Μποτσιόνι
6	Αφροδίτη με Συρτάρια, Σαλβατόρ Νταλί
7	Λευκό για την Αγνότητα, Χ.Γουέστερμαν
8	Η Γροθιά του Μποτσιόνι, Μπάλλα

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

(σ. 140-141)	1,2,3,4	Βραχογραφίες
(σ. 142-143)	1,2	Ζωγραφικές απεικονίσεις των Αβορίγινων
(σ. 144-145)	1	Ζωγραφική σε ύφασμα
	2	Ζωγραφική των Μότσε σε κεραμικό
	3	Ζωγραφική των Μάγια σε πιάτο
	4	Νωπογραφία των Μάγια
	5	Απεικόνιση της καθημερινής ζωής
(σ. 146-147)	1	Η θεά Άθωρ προστατεύει τον φαραώ Σέθο Α΄
	2	Τοιχογραφία από ταφικό ναό
	3	Ζωγραφική απεικόνιση του κάτω κόσμου που κρινόταν ο νεκρός
(σ. 148-149)	1	Το γαλάζιο πουλί από τοιχογραφία κατοικίας στη Κνωσό
	2	Τοιχογραφία από τα ανάκτορα της Κνωσού
	3,4	Τοιχογραφίες μινωικής τεχνοτροπίας
	5	Ταυρομαχία σε τοιχογραφία της Κνωσού
	6	Ο Πρίγκιπας με τα Κρίνα από τοιχογραφία της Κνωσού
	7	Τοιχογραφία με δελφίνια από τα λουτρά της βασίλισσας Πασιφάης

(σ. 150-151)	1-6	Ζωγραφική σε αγγεία ερυθρόμορφου και μελανόμορφου ρυθμού
(σ. 152-153)	1 2 3 4	Ψηφιδωτό δάπεδο από την Πομπηία Φαγιούμ Τοιχογραφίες από την Πομπηία Ψηφιδωτό από την Πομπηία
(σ. 154-155)	1 2 3 4	Χαρακτηριστικό δείγμα κινέζικης ζωγραφικής Κινέζικο ιδεόγραμμα Ζωγραφική σε πορσελάνη Ζωγραφική άσπρο – μπλε σε βάζο
(σ. 156-157)	1 2	Ζωγραφισμένο βάζο σε σχήμα ψαριού Ζωγραφική σε μετάξι
(σ. 158-159)	1,2,3,5 4	Χαρακτηριστικά δείγματα βυζαντινών τοιχογραφιών Ψηφιδωτό από τη Νέα Μονή της Χίου
(σ. 160-161)	1 2 3 4	Η Πλατυτέρα από την Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης Ψηφιδωτό με την αυτοκράτειρα Θεοδώρα και τη συνοδεία της από τον Άγιο Βιτάλιο της Ραβέννας Ψηφιδωτό με τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό Τοιχογραφία από τον Μυστρά
(σ. 162-163)	1 2,3	Μαεστά, Ν.Μπουονινσένια Θρήνος, Τζιόττο
(σ. 164-165)	1 2 3 4 5 6	Μόνα Λίζα, Λεονάρντο ντα Βίντσι Αναλογίες ανθρωπίνου σώματος, Λεονάρντο ντα Βίντσι Από την Καπέλα Σιξτίνα: Η Δημιουργία του Αδάμ, Μιχαήλ Άγγελος Έμβρυο στη μήτρα, Λεονάρντο ντα Βίντσι Από την Καπέλα Σιξτίνα: Γυμνός Νέος, Μιχαήλ Άγγελος Η Σχολή των Αθηνών, Ραφαήλ
(σ. 166-167)	1 2 3	Η Γέννηση της Αφροδίτης, Σ.Μποτιτσέλι Η Άνοιξη, Σ.Μποτιτσέλι Η Κλήση του Αγίου Ματθαίου, Καραβάτζο
(σ. 168-169)	1 2 3 4	Η Παναγία του Καγκελαρίου Ρολέν, Γιαν Βαν Άυκ Το ζεύγος Αρνολφίνι, Γιαν Βαν Άυκ Ο κήπος των επίγειων απολαύσεων, Ιερώνυμος Μπος Χωριάτικος Γάμος, Πίτερ Μπρүүγκελ
(σ. 170-171)	1 2 3	Νυχτερινή Περιπολία, Ρέμπραντ Το συνδικάτο των κατασκευαστών ρούκων, Ρέμπραντ Το μάθημα ανατομίας του δόκτορα Τουλπ, Ρέμπραντ

- (σ. 172-173) 1 Οι δεσποινίδες των τιμών, Ντιέγκο Βελάσκεθ
2 Γιορτή σε πάρκο, Ζαν Αντουάν Βατώ
3 Καθαρίζοντας λαχανικά, Σαρντέν
4 Η πλύστρα, Σαρντέν
5 Σαπουνόφουσκα, Σαρντέν
- (σ. 174-175) 1 Ο Ναπολέον περνά τις Άλπεις, Ευγ.Ντελακρουά
2 Ο θάνατος του Μαρά, Ζ. Λουί Νταβίντ
3 Η ελευθερία οδηγεί τον λαό, Ευγ. Ντελακρουά
4 Η σφαγή της Χίου, Ευγ. Ντελακρουά
5,6 Φρανθίσκο ντε Γκόγια
- (σ. 176-177) 1 Πρόγευμα στη Χλόη, Εντουάρ Μανέ
2 Εντύπωση-Ανατολή, Κλωντ Μονέ
3 Μια γωνιά του διαμερίσματος, Κλωντ Μονέ
- (σ. 178-179) 1 Το Υπνοδωμάτιο του Βίνσεντ, Βίνσεντ Βαν Γκογκ
2 Ο Μπαρμπα-Ταγκύ, Βίνσεντ Βαν Γκογκ
3 Νεκρή Φύση με Πορτοκάλια, Ανρί Ματίς
4 Προσωπογραφία της Κυρίας Ματίς, Ανρί Ματίς
5 Οι μαργαρίτες, Ανρί Ματίς
- (σ. 180-181) 1 Προσωπογραφία του Αμπρούζ Βολάρ, Πάμπλο Πικάσσο
2 Γυναίκα με μπλε φόρεμα, Πάμπλο Πικάσσο
3 Γκουέρνικα, Πάμπλο Πικάσσο
4 Οι δεσποινίδες της Αβινιόν, Πάμπλο Πικάσσο
- (σ. 182-183) 1 Παρουσία του Νου, Ρενέ Μαγκρίτ
2 Η εμμονή της μνήμης, Σαλβαντόρ Νταλί

ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

- **Ιστορία του αρχαίου κόσμου,**

Α΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου, ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα, έκδοση Γ΄ 2002

- **Στα αρχαία χρόνια,**

Ιστορία Δ΄ Δημοτικού, ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα, έκδοση ΙΣ΄ 2002

- **Στα πολύ παλιά χρόνια,**

Ιστορία Γ΄ Δημοτικού, ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα, έκδοση ΙΣ΄ 2001

- **Στα Βυζαντινά χρόνια,**

Ιστορία Ε΄ τάξης, ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα, έκδοση ΙΔ΄ 2002

- **Η Ιστορία των Ανθρώπων,**

Βιβλίο πρώτο, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, έρευνα-συγγραφή: Φ.Γεωργιάδης, Π.Μ. Μουγγάι, Αθήνα 1999

- **Juliet Heslewood, Η Ιστορία της Δυτικής Ζωγραφικής,**

εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995 (σ. 12,14,24,27,28,37,41,42,51,57)

- **Claudio Merlo, Η Ιστορία της Τέχνης,**

εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000 (σ. 34,54,60,67,82,99,109,112)

- **Francesco Milo, Η Ιστορία της Αρχιτεκτονικής,**

εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000 (σ.34,43,47,51)

- **Francesca Romei, Η Ιστορία της Γλυπτικής,**

εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000 (σ. 9,16,17,20,21,38,40,49,54,55,60,61)

- **Elizabeth Baquedano, Αζτέκοι - Ίνκας - Μάγια,**

εκδ. Α.Δελθανάσης, Αθήνα 1994 (σ. 15,19,26, 33)

- **Yvonne Ayo, Αφρική,**

εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997 (σ. 11,41,55)

- **David Murdoch, Ινδιάνοι,**

εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997 (σ. 53,55)

- **Myrtle Langley, Θρησκείες,**

εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997 (σ. 22,26,31)

- **Arthur Cotterell, Η ζωή στην Κίνα,**

εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997 (σ. 9,13,27,41,53,57)

- **Λεόν Μπατίστα Αλμπέρτι, Περί Ζωγραφικής,**

εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1994 (σ. 38,71-77)

- **Κένεθ Κλαρκ, Ιστορία του Δυτικού Πολιτισμού,**

εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1975

(σ. 51,53,69,90,95,102,122,125,136,172,188,189,190,244,267,316,318)

- **Χέρμπερτ Ρηντ, Ιστορία της Μοντέρνας Ζωγραφικής,**

εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1978 (σ. 29,51,80,85)

- **Πάτρικ Βάλντμπεργκ, Σουρρεαλισμός,**

εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1982 (σ. 139)

- **Λ.Λίπαρντ - Λ.Αλλογουαίη - Ν.Μάρμερ - Ν.Κάλας, Ποπ Αρτ,**

εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1984 (σ. 27)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Yvonne Ayo, Αφρική,**
εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997
- **Λεόν Μπατίστα Αλμπέρτι, Περί Ζωγραφικής,**
εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1994
- **Πάτρικ Βάλντμπεργκ, Σουρρεαλισμός,**
εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1982
- **Elizabeth Baquedano, Αζτέκοι - Ίνκας - Μάγια,**
εκδ. Α.Δελθανάσης, Αθήνα 1994
- **N.H.Baynes — H.ST.L.B.Moss, Βυζάντιο — Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό,**
εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2001
- **Τάνια Βέλμανς, Βυζάντιο — Τέχνη και Διακόσμηση,**
εκδ. Καρακώτσογλου, Αθήνα 2004
- **Marco Cattaneo — Jasmina Trifoni, Παγκόσμια Κληρονομιά — Οι θησαυροί της τέχνης, UNESCO,**
εκδ. Καρακώτσογλου, Αθήνα 2003
- **Arthur Cotterell, Η ζωή στην Κίνα,**
εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997
- **H. De Glasenapp, Παγκόσμιος Ιστορία των Θρησκειών,**
εκδ. Βιβλιοαθηναϊκή, Αθήνα
- **Juliet Heslewood, Η Ιστορία της Δυτικής Ζωγραφικής,**
εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995
- **Θόδωρος Καρζής, Η Ιστορία και ο Πολιτισμός της Κίνας,**
εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 2004
- **Κένεθ Κλαρκ, Ιστορία του Δυτικού Πολιτισμού,**
εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1975

- **Myrtle Langley, Θρησκείες,**
εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997

- **Anna Maria Liberati – Fabio Bourbon,**
Αρχαία Ρώμη - Άνθρωποι, Τέχνη και Πολιτισμός,
εκδ. Καρακώτσογλου, Αθήνα 1999

- **Λ.Λίπαρντ - Λ.Αλλογουαίη - Ν.Μάρμερ - Ν.Κάλας, Ποπ Αρτ,**
εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1984

- **Μαρία Λονγκένα, Μάγια και Αζτέκοι –**
Ιστορία και Πολιτισμός των Προκολομβιανών λαών του αρχαίου Μεξικού,
εκδ. Καρακώτσογλου, Αθήνα 2002

- **Μαρία Λονγκένα – Γουόλτερ Άλβα, Ίνκα – Λαοί και Πολιτισμοί των**
Άνδεων, εκδ. Καρακώτσογλου, Αθήνα

- **Γιάρομπ Μάλεκ, Αιγυπτιακή Τέχνη,**
εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2000

- **Claudio Merlo, Η Ιστορία της Τέχνης,**
εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000

- **Francesco Milo, Η Ιστορία της Αρχιτεκτονικής,**
εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000

- **Τσόναθαν Μπλουμ – Σήλα Μπλερ, Ισλαμικές Τέχνες,**
εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1999

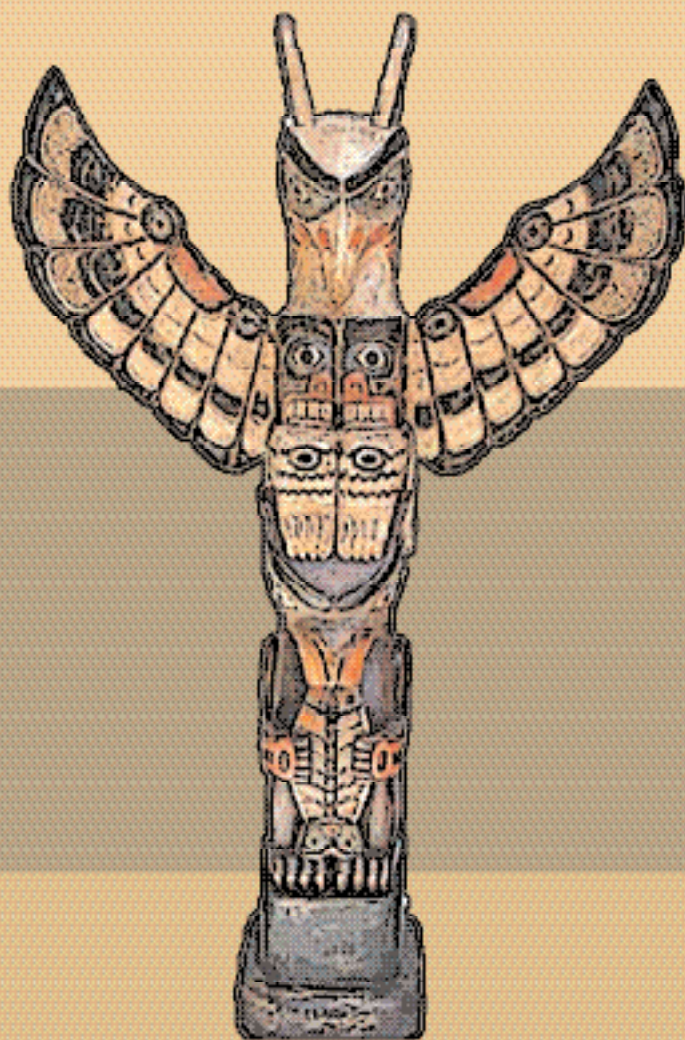
- **Γιάκομπ Μπούρκχαρτ, Ο Πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία,**
εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1997

- **David Murdoch, Ινδιάνοι,**
εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1997

- **Βίντια Ντεέτζια, Ινδική Τέχνη,**
εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2001

- **Nancy H. Ramage – Andrew Ramage,**
Ρωμαϊκή Τέχνη – Από τον Ρωμύλο έως τον Κωνσταντίνο,
University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2000

- Χέρμπερτ Ρηντ, *Ιστορία της Μοντέρνας Ζωγραφικής*, εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1978
- Francesca Romei, *Η Ιστορία της Γλυπτικής*, εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000
- Ρόμπερτ Φυρνώ – Τζόρνταν, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1981

ISBN: 960-8313-78-3

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΩΔΟΤΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης